MY Milliyet YAYINLARI

grevden sonra

hakkı özkan

Milliyet Yayınları, geçen yıl başlattığı Roman Yarışması ile amatör ve profesyonel bütün Türk yazarlarını yeni eserler vermeye çağırmıştı. Yarışmaya 312 yazar değişik konulu eserlerle katıldı. Bu sayı beklenmeyecek kadar büyüktü. Küçük jüri üyeleri aylarca süren incelemeden sonra 11 eseri büyük jüriye sunmayı uygun buldular. Büyük Jüri de bu 11 eseri iki aya yakın süre gerçek anlamda inceledi ve sonuçlar 1975 yılının şubat ayı içinde açıklandı.

Yarışmamızın 1974 yılı birinciliğini Vedat Türkali'nin BİR GÜN TEK BAŞINA, ikinciliğini İrfan Yalçın'ın PANSİYON HUZUR, üçüncülüğünü Sulhi Dölek'in KORUGAN'ı kazandı.

Milliyet Yayınlarının ROMAN YARIŞMASI her yıl devam edecek ve yeni kıymetler kazanmamıza imkân yaratacaktır. Açıklamalı geniş bilgi aralıklı olarak Milliyet gazetesinde yayınlanmaktadır.

GREVDEN SONRA

HAKKI ÖZKAN

Roman

Milliyet YAYINLARI

* **MİLLİYET YAYIN LTD. ŞTİ. YAYINLARI**
* **Türk Yazarları Dizisi:**
No: 9

* **Yayın hakkı (Copyright) :**
Milliyet Yayın Ltd. Şti.

* **Kapak resmi :**
İsa Çelik

* **Birinci baskı :**
Mart 1976

* Dizgi - Tertip - Baskı :
Bahar Matbaası

* Kapak filmi ve baskı :
Renkler Matbaacılık

GREVDEN SONRA

«ALLAH BELÂSINI versin böyle hayatın! Evimize bile hırsız gibi giriyoruz.» diye söylenerek anahtarı, eski tahta kapının paslı kilidine soktu, usulca açtı, gürültü çıkarmamaya çalışarak kapadı, el yordamıyla karanlıkta yürüdü. Önüne ilk çıkan merdivenleri tırmandı. İkinci kat pencerelerinden vuran mavi aydınlıkta her şey daha kara, daha büyük görünüyordu. Kapı yanındaki sofanın elektriğini buldu, yaktı. Yirmi beş mumluk lâmbanın loş aydınlığında aç bir kurt gibi tel dolabının bulunduğu sağ köşeye saldırdı... Raflar bomboştu. Beyaz, küçük bir tabakta kara birkaç zeytinden başka bir şey bulamadı. «Tüh!» Ekmek koydukları tenekenin kapağını açtı sinirli sinirli. Paslı tenekenin dibindeki iki üç parça artığı görünce: «Ekmek de kalmamış.» diye söylendi. Karnı da öylesine açtı ki... «Ne yapsam?» Bütün gün sabah yediği iki simitle, oradan oraya koşmuş, iş aramıştı. Yorgun argın dönerken bir arkadaşına rastlamış, ayaküstü konuşmuşlar, durumu anlatmış, o da tavsiye kartı

yazmıştı. Yarın oraya gidecekti. «İyi ama yarına kadar ne yapmalı?» Midesinde gitgide şiddetini arttıran bir kazınma vardı. Açlıktan elleri titriyordu. «Acaba o bir şey yedi mi» Bakkalın durmadan kredi açmasını beklemek fazla iyimserlik olurdu. Dırlanıp duruyordu zaten. «İş bulunca ilk yapacağımız hareket borcumuzu ödemek olacak diye kaç kere söyledik. Şeytan diyor ki fırla sokağa, önüne ilk çıkan dükkâna vur tekmeyi, dal içeriye, doldur bir çuvala ekmek, peynir, fasulya, eline ne geçerse, bas gel eve. İş bulunca, eline birkaç para geçince git, arkadaş, benim sana borcum var. Hani falan zaman böyle böyle bir şey olmuştu ya onu ben yaptım. Başka çarem yoktu: Çünkü açtım. Ne yapayım! Ben namuslu adamım. Şimdi param var. Borcum ne kadarsa vermeye geldim de. Öde borcunu.» Kaç kere bir fırtına gibi kafasında dolanan şeyi düşünmüştü, ama iş yapmaya gelince ayakları suya değiyordu. Ne olacaktı sonları? Açlıktan ölecekler miydi? Ekmek tenekesinden bir parça ekmek kenarı aldı, kemirdi, Bir iş olsaydı ah! Eline para geçer geçmez karısına: «Karı yap bir kuru fasulya.» diyecekti. «İçine acı biber de koy.» Ağzını şapırdattı. Artık haklı haksız hiç bir şeye karışmayacaktı. Grev mi, temsilcilik mi, istismar mı? Böyle lâfları ağzına almayacaktı. Allah yazdıysa bozsun. O karışmayacaktı, bırakacaktı başkaları istedikleri gibi hareket etsinler. Nalet olsun! Sütten ağzı yanan yoğurdu üfleyerek yer.

Grev yapmışlardı. İşçiler daha ne olduklarını anlayamadan soluğu kapı önünde almışlardı. Hakları olan birkaç kuruşu bile kavga dövüş koparmışlardı. Türlü çeşitli oyuna gelmişlerdi. Başlarına gelmedik belâ kalmamıştı. Sonra ne olmuştu? Kopan bir tespih tanesi gibi dağılmışlardı... Ve boşu boşuna iş arama günleri... Grev taraftarı ya da taraftar olmayan arkadaşlar tarafından çeşitli şekillerde suçlanmalar, izlenmeler, küfürler... Hatırlanmak istenmeyen kötü

şeyler... Sonra boşu boşuna iş arama günleri... Başka işverenler tarafından duyulan grev meselesi yüzünden kapıların yüzüne kapanması...Hazıra dağ mı dayanır? Ellerindeki avuçlarındaki paranın hızla erimesi... Ne yapacaklarını kara kara düşünürlerken günlerden birinde, karısına: «Burada bize ekmek kalmadı, İstanbul'a gidelim.» demişti. Karısı dudak bükmüştü: «Öyleyse buraya neden geldik?» Doğru söylemişti. Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar, onuncu köye gider, gene doğru söylerdi. O halde ne yapacaklardı? Yatağı yorganı sırtlayıp buraya gelmişlerdi sonunda. Gelmişlerdi ama fasarya! İki aydır çalmadığı kapı kalmamıştı. Bir iki yerde, bir iki gün geçici olarak çalışmıştı, hepsi o kadar. Ev sahibinin dırıltısından evine bile hırsız gibi giriyordu işte. «Çıkın evimden.» diyordu durmadan. Oysa çok borçları yoktu. Bu birkaç gün içinde iyi bir iş bulamazsa halleri dumandı. Ama yarın iş olursa, olacaktı da galiba?

— Bu sefer sağlam.

Kartı çıkarıp tekrar baktı:

— Yarın sabah tekrar erkenden oradayım. İşi başkasına kaptırmamaya çalışmalı.

Kartı cebine koydu:

«Bu gece ne yapmalı?»

Yediği kuru ekmek parçası midesini bastırmamıştı ki. O sıra, hafifçe sürüklenen ayakların altında içerdeki odanın tahtaları gıcırdadı. Kapı açıldı. Ufak tefek bir kadın dışarıya çıktı.

— Merhaba karıcığım.

— Merhaba. Duymadım geldiğini. Seni beklerken dalmışım. Bir tıkırtı işitince uyandım. Ne arıyorsun?

«Ekmek arıyorum.» diyemedi.

— Ekmek mi arıyorsun?

— Tenekeye baktım.

— Bakkal postayı kesti.

Karısının sesi üzgündü.

— Kesti mi?

— Kesti ya. Hep verecek miydi? Onun da eti ne, butu ne? Alt tarafı küçük bir dükkân. Kapısında tek aç biz değiliz ki.

— Doğru.

— Sen ne yaptın? Nerede kaldın?

Başını önüne eğdi:

— Hiç bir şey yapmadım. Bulamadım iş. Eve gelirken bir arkadaşa rastladım, bana bir tavsiye kartı verdi. Makinacı arıyorlarmış bir yerden. Yarın sabah erkenden oraya damlayacağım.

Cebinden kartı çıkarıp gösterdi.

— Alacaklar mı dersin?

«Belli olmaz.» diyecekti, vaz geçti: Bu sefer sağlam, dedi.

— Karnın aç mı?

Aklına korkunç bir şey geldi. Karısının yüzüne baktı. Zayıftı kadın, rengi bozuktu. Ya o da yemek yemediyse? Gülmeye çalıştı:

— Sen yedin mi, ha, yedin mi?

— Hayır, yemedim. Birkaç dilim ekmek vardı, onları da sana sakladım.

Kadın, ayaküstü, paslı tenekedeki ekmeklerden bir parça aldı, dolaptaki kara zeytine katık ederek yemeye çalıştı.

Konuşmadılar, daha doğrusu konuşacak bir şey bulamadılar. Karısının çökmüş avurtlarını, zayıf halini gördükçe sövüyordu içinden. Kimi kimsesi olsaydı iş buluncaya kadar oraya gönderecekti: «Hiç olmazsa onun karnı doysun.» Mektup yazmıştı kendi erkek kardeşine. Durumlarını anlatmış, üstü kapalı sözlerle yardım rica etmişti. «Babam hasta, bizim de durumumuz iyi değil.» yollu bir cevap almışlardı, oysa işi iyiydi o sıralarda. İnsanın kardeşi bile yardım elini uzatmaktan çekiniyordu. «Gemisini kurtaran kaptan.» diyorlardı. «Eşşek oğlu eşşek. Sen de bana muhtaç olursun.» diye kendi kendine mırıldandı.

— Ne diyorsun?

— Hiç.

Kadın, elindeki kuru ekmeği kemirme işini bitirince odaya geçtiler.

Adam karısına döndü:

— Bu sefer bir iş bulsam, elime para geçse ne yaparım biliyor musun? diye sordu.

— Ne yaparsın?

— Bilmez gibi konuşma, fasulya pişirteceğim anladın mı, fasulya... Valla bir tencere olsa yiyeceğim gibi geliyor. Bir de sıcak somun olursa...

— Turşu ya da salata...

— Kuru soğan...

— Helva...

— Ağzım sulandı.

— Benim de.

— Susalım en iyisi.

Karısı sesini çıkarmadı sonunda.

Çarçabuk soyundu, yatağa uzandı. «Keşke gelmeseydik buraya. Başka yere gitseydik. Kimse işinden çıkmıyor, kimse kovulmuyor, kimse ölmüyor. Töbe. Töbe.» Yavaş yavaş uyumaya çalıştı. Midesindeki kazınma şiddetlendikçe sağdan sola; soldan sağa dönüyordu. Karısının da uyumadığına emindi, kımıldamıyordu ama:

— Karı, uyuyor musun? dedi.

— Hayır.

— Neden uyumuyorsun?

— Canım sıkılıyor.

— Ne düşünüyorum biliyor musun? Şimdi ortalık karanlık. Çıkayım diyorum sokağa, sapa bir dükkânın vitrinine bir tekme, bir tekme daha, elime ne geçerse kaptığım gibi...

— Deli, dedi kadın, deli!

Sustular, geleceklerini düşündüler.

Neden sonra çamur kadar pis bir uykuya daldılar.

KALKTIĞI zaman güneş yeni yeni doğuyordu. Tortop olmuş, ağzı açık olarak uyuyan karısını uyandırmamaya çalışarak elini yüzünü yıkadı, giyindi. Sigara almak için sakladığı parayı, karısının görebileceği bir yere bıraktı:

— Ekmek alsın...

Merdivenleri usulca indi. Ev sahibiyle karşılaşmak istemiyordu. Bir yakalandı mı çenesini kurtarabilene aşkolsun. İyi biliyordu: «Kirayı ne zaman vereceksiniz?» diye tutturacaktı. Sokak kapısını usulca kapadı. Acele adımlarla Unkapanı'na doğru yürüdü. Dar, yıkıntılı, biribirinin içine girmiş sokaklara saptı. Sabah sabah halin önü ana baba günüydü: hamallar, satıcılar, atlar, arabalar... Yurdun dört bucağından kopup gelmiş kamyonlar iç içe girmiş görünüyordu.

İşi olacak mıydı acaba? Bu akşam hayırlı rüyalar görmüştü. Yer altlarında bir yerlere girip çıkmıştı. Basımevi olacaktı girip çıktığı yerler. Öyle ki makinaların gürültüsünü bile duyduğunu sanmıştı. Tulumu sırtındaydı. Çalışıyordu. Sonra nasılını anlayamadan kendi yüzüne baktı: «Ama bu adam ben değilim!» Aynaya yaklaşıyor, paçavralarla elini yüzünü siliyor, siliyor, boyaların altından başka birinin suratı çıkacak yerde kendisi gülümsüyordu. Sevinçle uyanmıştı. Yoldan bir at arabası geçiyordu temelleri sarsarak. Rüyasında makina gürültüsü olarak duyduğu şey at arabasının gürültüsü olacaktı belki de? Güldü tekrardan. Patrona söyleyeceklerini düşündü. İlkin kartı mı vermeliydi? Yoksa? Düşünceler içinde yürüdü. Yokuşa geldiğinin farkında bile olmadı. Daha erkendi. Karnı da öylesine acıkmıştı ki. Başı dönüyordu. İki gündür doğru dürüst bir lokma girmiyordu ağzına. «Bu gün bir çaresine bakmalı artık iş-

sizliğin. Acaba ücret olarak ne verir? Ne verirse versin. Çalışırım. İşimi görür, paramı artırır. Daha olmazsa iyi bir iş buluncaya kadar çalışırım. İşbaşı yaparsam öğlene kadar nasıl olsa dayanırım. Öğlen olunca avans isterim birkaç kuruş. Avansı aldım mı doğru Sirkeci'ye. Bol sarımsaklı bir işkembe çorbası. Sıcak sıcak...» Ağzı sulandı:

— Oh!

Elini cebine atıp adresi buldu.

Yolda gördüğü bir saate baktı. Daha erkendi.

Basımevinin demir kapı açıktı. Girdi. İçerisi tünel gibiydi. Loş bir lâmba aydınlatıyordu. Penceresizdi. Sağ taraftaki küçücük yazıhanede kimseler yoktu. Sinek uçsa duyulabilirdi. Sağdaki ölü ışığa doğru yürüdü. Yerler kâğıt parçaları içindeydi. Makinaları gördü. Eski zaman devleri gibi güçlü, kocaman kocamandılar. Sonra ağır bir koku, yağ, benzin, boya, gaz kokusuyla karşılaştı:

«Oh!»

Derin bir soluk aldı. Kaç zamandır hasretti bu kokuya, kaç zamandır hasretti:

— Allahım benim şu işim bir olsa, diye mırıldandı.

Çevreyi araştırdı:

— Kimse yok mu buralarda?

Kör lâmbanın aydınlığında hiç bir kıpırtı göremedi:

— Kimse yok mu yahu! diye tekrar seslendi.

Kâğıt toplarının üstünden bir baş uzandı:

— Kimi istediniz? diye uykulu uykulu sordu.

— Patronu.

— Daha gelmedi.

— Ne zaman gelir?

— Saat dokuza doğru.

Kâğıtlar kıpırdadı, kâğıt talaş yığınlarının içinden biri sordu:

— Ne istiyormuş?

— Patronu.

— Rüyasında mı görmüş?

Talaşlar bir daha kıpırdamadı.

Anlaşılan bütün gece çalışmışlar, sabaha karşı kırpıntılar içine uzanmışlardı. Sonra gene bütün gün, belki de bütün gece çalışacaklardı. Kimbilir? Demin konuştuğu, kâğıt talaşlarının arasından çıktı. On üç, on dört yaşları arasında bir çocuktu. Uykusuzluktan, yorgunluktan sapsarıydı. Kıpkırmızıydı gözleri. Üstü başı yağ, boya lekesi içindeydi. Helânın yanındaki muslukta elini yüzünü yıkadıktan sonra şipşak ortalığı süpürdü. Dışarıya çıktı. Az sonra elinde bir simit, ufak bir bardak çayla geriye döndü. Makinanın yanındaki iskemleye çöktü, yemeğe başladı.

— Ben biraz sonra geleyim.

Çocuğun elindeki simiti kapmamak için kendini güçlükle tutarak dışarıya çıktı. Köşeye dayandı. Boş gözlerle, yıldırım gibi akıp giden araçlara, insanlara bakıp kaldı.

■

DELİKANLI, kapısında «Basımevi» yazılı yerden bir küfür gibi çıktı. «İş yok.» demişlerdi gene. Ne kadar sürecekti bu sürünme? Çalmadığı kapı kalmamıştı günlerdir. «Bir makinist lâzım mı efendim?» «Hayır, hayır.» iyi ama bu «hayır»lar karın doyurmuyordu ki... Bu hayırları bakkala, kasaba, manava, fırına, ev sahibine götüremezdi ki... Onlar para isterlerdi, para. Yeni yeni duyuyordu bitkinliğini. Duvara yaslandı. Bitmişti ayakları. Yalnız ayakları mı? Her yanı bitmişti. Koş oraya, koş buraya. İş istediği son yerden de sepetlenmişti işte. «Adresinizi bırakın, gerekirse size haber veririz. Şimdilik işçiye ihtiyacımız yok.» «Siz haber verinceye kadar biz acımızdan gebeririz.» «Ne diyorsunuz?» «Hiç.» Patron, gözlükle-

rinin altından tuhaf tuhaf bakmış, anlayamadığı bir şeyler mırıldanmıştı. «Bana demişlerdi ki...» «Adam aldık efendim. Birkaç gün sonra uğrayın» demişti. Hiç birinden hayır çıkmamıştı. Hiç bir işe yaramamıştı tavsiye kartı da. «Şimdi nereye gitmeli? Hangi kapıyı çalmalı?» Kararsızdı. Pırıl pırıl aydınlık mavi gökyüzü, yoldan gelip geçen taşıtlar, kadınlar, erkekler, çocuklar bile umurunda değildi. Bakıyor ama kimseyi görmüyordu sanki. Canı sigara istedi. Can sıkıntısıyla elini cebine attı. Buruşuk bir paket çıkardı, aştı. İçinde sigara yoktu. Boş gözlerle pakete bir süre baktı kaldı. «Allah kahretsin! Sen de mi bittin?» Paketi eskisinden bumburuşuk yaptı avuçlarında. Hırsla kaldırıp attı yere. Keşke göç etmeselerdi A'dan. Dimyata pirince giderken evdeki bulgurdan olmuşlardı. Eşyaları sırtlayıp sanki bir şey varmışçasına gelmişlerdi. «Belki biraz daha sabretseydim orada da iş bulabilirdim! Sabredilecek gibi de değildi ama...» Burada iş bulamıyordu bir türlü. Bilir miydi böyle olacağını? O grev meselesi canlarına ot tıkamıştı. Oysa bildiklerini, gazetelerde okuduklarını, bu yüzden arkadaşlarının, eşin dostun başına gelenleri açık açık hepsine anlatmıştı grevden önce. Anlatmıştı ama işverenin oyunu hesapta yoktu. Sonra başına gelenler... Düzenleri iyice hesaplayamamıştı. Ne yapacaktı şimdi? Eve elleri boş gidemezdi. Bakkal hesabı kesmişti. Ev sahibine iki aylık kira birikmişti. Neredeyse kollarından tutup sokağa atacaktı. Karısına bugünkü iş için: «Sağlam.» demişti. Keşke ümide düşürmeseydi kadını. Olmamıştı. Almamışlardı işe. Tüm ümitlerini yitirmiş bir insanın şaşkınlığı içinde kararsız, yokuşun aşağısına mı ineceğini, yukarısına mı çıkacağını kestiremedi. Çalmadığı kapı kalmamıştı buralarda. Ardından: «Nuri Nuri.» diye seslenildiğini duymadı bile. Keşke gelmeselerdi. Gelmeselerdi A'dan. Neye karar vereceğini şaşırıyordu. Farkında olmadan yokuştan yukarıya doğru yürüdü. Öylesine dalgındı.

Karısı durmadan: «Ben sana buraya gelmeyelim, dayanalım demedim mi?» diye sızlanıp duruyordu sabah akşam. Hastalıklı kenefin biriydi zaten. Haklı canım. Kim olsa böylesine bir hayatı çekmez.» diye söylendi. Yokuşu ağır ağır tırmandı. «Almalı bir ip, inmeli Sirkeci'ye. Ekmek parasının yoluna bakmalı. Başka çaremiz kalmadı. «Klişeci, basımevi, mücellit, kitap evi, şıracı. İran sefarethanesinin köşesini saparken arkasından: «Nuri Nuri.» diye seslenerek koşan, kara kuru, sigarasının birini diğerinden yakan, otuz, otuzbeşlik adam soluk soluğa yetişti. Koluna girdi:

— Merhaba Nuri, dedi.

Koluna giren adamın kara kuru suratını görmeden baktı, tanıyınca:

— Vay Sülo, sen ha! dedi, heyecanla.

— Sen burada ha! Ne oluyorsun yahu? Bu ne dalgınlık. Ne zaman geldin? Artık seni göreceğimi sanmıyordum.

— Geldik işte. Geldik ama...

— Gene ne oldu?

— Ne olacak boştayım.

— Neden boştasın?

— İşyeri kapandı.

— Ha...

Demek bilmiyordu. Anlatmayacaktı grev meselesini.

— Boşta mısın? Üzülme. İyi ki bana rastladın. Bizden bir makinacı arıyorlardı. Seni bizim basımevine alalım.

— Sahi mi söylüyorsun?

— Elbette. Parası az ama şimdilik idare edersin. Çalışır mısın?

— Çalışır mısın da söz mü? Az maz. Elbette çalışırım. Neredeyse hamallık yapacak hale geldim. Seni bana Allah gönderdi. Hadi gidelim.

Sevincinden arkadaşının boynuna sarılacaktı yol

ortası mol ortası demeyip. Açlığını, yorgunluğunu bile unutur gibi oldu.

Sonra bütün olaylar çarçabuk geçti. Basımevine gittiler. Sınavı kazandı. İşe kabul edildi. Ertesi gün işbaşı yapması kendisine bildirilince sevinçten gözleri dolu dolu oldu. İş bulmuştu ha! Hem de bütün ümitlerini yitirdiği bir sırada. Ya yokuşu çıkmayıp ta Sirkeci'ye doğru inseydi? Sülo'ya raslamayacak, Sülo'ya raslamayınca da iş bulamayacaktı.

Sokağa çıktığı zaman derin bir soluk aldı. Sonra karısı geldi aklına. İş bulduğunu haber vermeliydi. Ne kadar sevinirdi fukara. Açlığını unutur gibi olmuştu. Kocaman adımlarla evinin yolunu tuttu. Kendini dev gibi güçlü hissediyordu. İş bulmuştu. İş... Caddeler, sokaklar, insanlar sanki gülümsüyordu. Duvara yapıştırılmış bir ilândaki güzel kadına: «İş buldum.» dedi, gülümsedi.

Çarçabuk eve geldi. Kapının tokmağını hergünkünden daha kuvvetli vurdu: «Çat, çat, çat çat.» «Patla emi.» diye öfkeli bir ses duydu kapı açılmadan önce. «Tamam.» Şimdi karısı ifrit gibi kapıyı açacaktı. Ev sahibi de geldiğini duyardı ihtimal. «Duyarsa duysun. Hele ağzını bir açsın...» Niçin böyle hoyrat davranmıştı sanki? Yukardan kapıyı açan ipin çekildiğini duydu. «Çat.» diye kapı ardına kadar açıldı.

— Kim o?

— Ben.

— Ne vardı kapıyı o kadar hızlı çalacak? Yüreğim ağzıma geldi.

Kadın, kocasının yukarıya çıkmasını beklemeden sinirli sinirli içeriye girdi.

Delikanlı, merdivenlerin oradan, sokak kapısının önünden sevinçle bağırdı:

— İş buldum karı. Duydun mu? İş buldum.

Mutluluk, kıvanç dolu ses yukarı doğru döne döne, yayıla yayıla çıktı; bütün evi kapladı. Yukarı katta bir kapı gıcırtısı işitildi tekrardan. Bir ayak sesi sofa-

daki merdivenlerin başına kadar geldi. Hafif ayaklar altında tahtalar gıcırdadı, esnedi. Yukarı katın korkuluklarının başında Nuri'nin karısı göründü. Sinirli hali kaybolmuştu. Aydınlanmıştı yüzü. Hâlâ kapı önünde duran kocasının ak gözlerindeki taze, dumanı üstünde sevince gülümsedi. Ellerini yukarıya doğru dua eder gibi kaldırdı. Bir şeyler mırıldandı:

— Sahi mi? diye sordu.

— Elbette sahi.

Kadın ellerini dua eder gibi kaldırdı tekrardan, gene bir şeyler mırıldandı, sonra yavaş yavaş merdivenlerden indi:

— Şükür Tanrıya, dedi. Dualarımızı kabul etti desene.

— Elbette sahi karıcığım. İş buldum, iş.

— Eh bundan sonra dikkatli ol da herşeye burnunu sokma bari.

— Deli misin sen karı. Töbe.

— Para var mı?

— Yok ama şu bakkala bir uğrayayım.

Genç kadın sesini alçalttı. Başkalarının duymasını istemediği anlaşılır bir şekilde usul usul:

— Bakkal artık borç vermez ki, dedi, dün akşam postayı kesmişti ya.

— Ama iş buldum. Artık paramız olacak. Borcumuzu da vereceğiz.

Kadın umutsuz:

— Çok sert konuşmuştu bakkal. Vermez ama git istersen. Bir de sen dene. Ne verirse al, dedi. Keşke bir başka yerden birkaç kuruş borç alsaydın.

— Arkadaştan isteyemedim. Utandım. Ne demişti bakkal dün sana?

— Parayı hemen vermezseniz size artık zırnık bile koklatmam dedi.

— Zırnık koklatmazmış...

— Gitmesen iyi olurdu ama... Belki seni kırar?

— Ben de gitmek istemem fakat başka yapacak

bir şey gelmiyor aklıma. Çaresiz gideceğiz. Denize düşen yılana sarılır demişler.

Delikanlı bir süre duraladı. Yüzündeki sevinç bulanır gibi oldu. Gözlerinin kahverengisi sanki aklaştı, bed bir hal aldı. İş bulmasına bulmuştu ya, eline henüz para geçmemişti, arkadaşından da istemeye cesaret edememişti. Karısının tedirgin durumuna aldırmadan, içinde birdenbire uyanan bir umutla:

— Gidip yiyecek meselesinin bir çaresine bakayım, dedi, verir vermez. Aç duracak değiliz ya!

— İyi ya git. İşte bu kara günleri unutma. Anladın mı?

— Unutur muyum.

— Ben seni bilmez miyim, unutursun. O kadar güvendiğin arkadaşların nasıl yalnız bıraktılar seni sonunda.

— Ama ilkin bırakmamışlardı. Sonra hepsi bırakmadı beni. Neyse bu konuyu sonra gene konuşuruz.

Kadın, kocasıyla yakından konuşmak için indiği merdivenlerden yukarıya çıkarken, kocası kapıyı kapayıp gitmişti bile.

Merdivenlerin başındaki küpten kocaman bir maşraba su aldı; pencere kenarlarına çakılı tahtalara dizilmiş saksılardaki çiçekleri ağır ağır suladı. Pencerelerden doluşmuş bol güneş ışınları yaprakların arasından, gıcır gıcır oğulmuş kehribar rengi tahtalarda dantel dantel uzanmıştı. Sofayı, biribirine karışmış baş döndüren çiçek kokuları doldurdu. Açık pencerelerden içeriye komşuların tahta perdelerinin kenarındaki gülleri, karanfilleri koku koku sofaya taşıdı hafif bir esinti. Bir yığın tavuk gıt'laması doldu sofaya. Ardından horozların seslerini duydu genç kadın. Kediler biribirlerini yediler mırnavlarla. Bahçeye baktı. Delik deşik, kırık dökük tahtalarla yapılmış yan yatmış tahta perdeler, hemen atlanabilecek kadar alçak duvarlar olmasa kocaman bir meydanlık sanılabilirdi

arka bahçe. Erik, dut, nar, ayva ağaçları, sarmaşıklar duvarları, tahta perdeleri aşmışlar, dal dala, yaprak yaprağa girmişler, kucaklaşmışlardı. Yandaki ev sahibinin bahçesinde bir kedi kendi kendisiyle oynuyordu. Köşedeki asma çardağının altındaki serin gölgelikte yaşlı bir adam uyuyordu. Elindeki kitap dizlerinden düşmek üzereydi.

Gökyüzü masmaviydi.

Kapı biraz acele çalınmasaydı, kadın, belki de biribirlerini izleyen ak bulutçukların ardından daha uzun süre baka kalacaktı: «Kocası iş bulmuştu.» Borçlarını ödeyeceklerdi. Belki taksitle maksitle bir şeyler alabilirlerdi üstlerine başlarına. «Kapı çalındı.» eğildi, aşağı inmeden kapıyı açmaya yarayan ipi çekti. «Bakkal bir şeyler verdi mi acaba?» Kocasının elleri paketlerle doluydu:

— Yaşasın!

Kadın, koşarak merdivenleri uçarcasına indi:

— Demek verdi ha!

— Elbette verdi. Neden vermesin? Anlattım durumumuzu. «Olur.» dedi. Aybaşında ilk işim senin borcunu temizlemek olacak dedim.

— Şansımız değişti galiba?

— Galiba!

Yukarıya çıkarlarken caddenin bitimindeki camide öğle ezanı okunuyordu. Delikanlının balya tahtalarından yaptığı sofadaki masanın üstüne serdiler yiyeceklerini: peynir, taze ekmek, taze soğan. Bir çabukta hazırladılar sofrayı. Oturup iştahla yerlerken karısının ağzı dolu dolu, maşraba maşraba su içerek, bakkalla aralarında geçenleri anlattı. Bakkala iş bulduğunu söylemişti. Yarın işe başlayacaktı. Eski sanatıydı. Bakkal iyi adamdı. Takvim ayın yirmisini gösteriyordu. On gün vardı ay başına. On gün daha borç vermekle kendisi için fayda vardı. Borçlarını ödeyeceklerdi.

Karısı gülümseyerek:

— Artık bana bir entarilik alırsın, dedi.

Nuri tatlı tatlı güldü:

— Yalnız entarilik mi? Her şey alacağım, her şey. Ayakkabı, manto...

Kadın, kocasının yüzüne baktı güvenle, gülümsedi:

— İnşallah, dedi.

— İnşallahı maşallahı yok artık.

Kocaman bir lokma ekmek koparıp ağzına attı.

Yemekten sonra Nuri bir birinci yaktı. Geçti pencerenin kenarına. Divanın ucuna oturdu. Kadın sofrayı toplarken karşı evin penceresinden sokağa taşan baygın şarkıyı dinlemeye koyuldu. Yazlık sinemanın kapısına asılmış kocaman afişte izbandut gibi hoyrat bir adam, kuvvetli kollarının arasına aldığı yarı çıplak bir kadını öpüyordu.

Gaziz şişeleriyle yüklü bir kamyon yoldan, arkasında bir toz duman bulutu bırakarak temelleri sarsan bir gürültüyle geçti. Evin ikinci katı sallandı.

Kadın ortalığı toplarken oynak bir türkü söylüyordu, dalgın dalgın. Eğilip kalktıkça etekleri dizlerine kadar açılıyordu. Apaktı baldırları. Gözleri takılı kaldı adamın.

■

GÜNEŞİ üstünde doğdurmadı. Sevincinden uçuyordu. Mutluluk güzel, oynak bir türkü gibi dudaklarının ucundaydı. Bir dağı gösterip, şunu şuradan aktar deseler, dağı sırtlar, gösterilen yere taşırdı: öylesine güçlü hissediyordu kendisini. Borç mu? Yavaş yavaş öderlerdi nasıl olsa. Kış gelmeden durumlarını biraz olsun düzeltebileceklerini sanıyordu. Bitmek üzere olan birinciden bir tane daha yaktı. Sofadaki pencereden baktı. Ak ak bulutçuklar berrak ma-

vilikte biribirlerini izliyorlardı yavaş yavaş. Yerler akşamki yağmurdan ıslaktı. Rüzgârın taşıdığı gemi direklerindeki arsız martıların çığlıklarını andıran vapurların, fabrikaların inceli kalınlı seslerini dinledi. Elini yüzünü yıkarken bahçedeki ağaçlara takıldı gözleri. Yavaş yavaş büyüyen, yeşeren yaprakların süslediği, ince dalların arasında cinsini bilmediği bir kuş şakıdı cıvıl cıvıl. Yandaki komşunun ince tahta perdesinin orada, göremediği: «komşunun o civelek kızı şarkı söylüyor. Kimbilir hangi delikanlıya âşık gene?» Çarçabuk giyindi. Karısını öptü:

— Allaha ısmarladık.

— Güle güle.

Merdivenleri gürültüyle indi. Koşarak dışarıya çıktı. Yoldaki ağaçlar, insanlar, kuşlar, vitrinlerdeki eşya, herşey, ama her şey gülümsüyordu. Yeni bir mutluluk içinde işbaşı yapmaya koştu. Ne zaman yeni bir iş eline alsa bir hoş olurdu, sevinirdi.

— Merhaba.

— Merhaba.

Beraber çalışacağı arkadaşlara gülümsüyordu. Baş vurduğu zaman görmüştü. Yapı iki kısımdı. Üst katta dizgi kısmı, idare odası, müdür, müdür yardımcısının odaları vardı. İki dizgi makinası merdivenlerin karşısına rastlayan sağdaki köşedeydi. Sonra her şeye soğuk soğuk bakan Cemil... Bir Hitit heykeli gibi dolaşıp duruyordu işçilerin, kasaların, makinaların arasında. Alt katta makina dairesi ile bir yığın baskı makinası vardı. Makina dairesinin yan tarafındaki küçücük bir kapıdan cilt kısmına giriliyordu. Kâğıt kesme makinaları, bıçaklar, katlama makinalarının tek düzenli tıkırtısını her zaman duymak kabildi. Bir yığın insan çalışıyordu. Makina dairesindeki gibi on metre genişlik, sekiz metre derinlik vardı. Yüksekliği dört metreydi aşağı yukarı. Üç büyük Tipo, iki otomatik pedal vardı. Kapının yanındaki otomatikte çok şişman biri çalışıyordu: «Yağtulumu.» diyorlardı ona.

Kocaman bir yüzü vardı. Kulakları kepçeye benziyordu. Yüzünün ortasına yapıştırılmış hissini uyandıran burnunun delikleri kalın bir matkapla oyulmuşçasına kocaman kocamandı. Kalın kalındı dudakları. Saçları alabrus kesilmişti. Bıyıkları kırpık kırpıktı. Kahverengi iki büyücek göz daima gülümsüyordu. İnsana kaba, hantal vücudu unutturuyordu. Devimsi görünüşüne karşılık ufaraktı ayakları.

Yağtulumu döndü, gülümsedi, sımsıcak ellerini uzattı:

— Hoş geldin arkadaşım, dedi.

— Hoş bulduk, dedi, Nuri.

— Yeni işin hayırlı olsun.

— Eyvallah.

Yağtulumu işiyle meşgul oldu.

Öteki otomatik oldukça eskiydi. Pencerenin yanındaydı. Pencereden dışarısı görülüyordu. Güneş par pardı. Makinada esmer, kara kuru, herkesin: «Çingene.» diye çağırdığı Fuat çalışıyordu. Her dakika, her şeye ana avrat sövüyor ama kızmak kimsenin aklına gelmiyordu. Gülümsüyordu herkes onun sövmelerine. O ise sinirli sinirli, oldukça bakımlı, yukarıya doğru kıvrık kara bıyıklarıyla oynayıp duruyordu.

Yarım asrı aşkın hantal Augsburg'ta Mehmet çalışıyordu. Mehmet yumuk yumuk gözlü, herşeye gülen tipik bir tatardı. Oldukça kısa boyluydu. Bir makinacıdan çok bir araba sürücüsü niteliğini taşıyordu. Makinaların arasında salına salına yürüyor, yumurta topuk ayakkabılarının ökçelerine basıyordu.

Geniş paçalı pantolonu yürüdükçe savruluyordu. Sonra pedalda çalışan Ahmet. Evli ve bir çocuğu vardı. Aklına ne gelirse anlatıveriyordu.

«Boş zamanlarımda balık avlarım.» dedi.

Hem gönül eğlendiriyormuş, hem de evin rızkını çıkarmış oluyormuş. Birgün galata köprüsünde, köpek balığı her attığı oltayı çekmiş koparmış. Aşa-

ğıda kaya var sanıyormuş Ahmet. Neden sonra oltaya ağır bir şey takılmış, zor mor çekmeye başlamış, bir de bakmış ki bir köpek balığı: «Ah ulan ah, ipin ucu puştun elinde.» demiş. Oltayı falan aldığı gibi çekip gitmiş. Arkadaşlar gülümsediler onun bu palavrasına. Ayaküstü, akla yakın, ya da akıl dışı hikâyeler uyduruyordu. Öteki makinada kimseyi göremedi. «İzinli.» demişti Ahmet. Ve mürettip Sülo. O yapmıştı işini. Hatta dilekçesinin kâğıt parasını bile o vermişti. «Nuri benim çocukluk arkadaşım.» demişti, Cemil'e. «Onu işe alalım.» Sınavı, makina ustası Kenan yapmıştı. Tipi hiç mi hiç hoşuna gitmemişti. Dışarıya fırlak gözleriyle insana kuyruğuna basılmış köpek gibi hain, ısırmaya hazır bakıyordu. Başının üst kısmındaki kırçıl saçlar dökülmüştü. Dudağının kenarında daima bir sigara vardı. Sigarasını emer gibi üstüste içiyordu. Sevmemişti birdenbire. «Çekinmeli bu adamdan.» Kenan usta onun işe alınması için elinden geleni yaptı. Müdüre evrakları o imzalattı. O tavsiye etti.

— Sen burada çalışacaksın, dedi, Kenan.

— Olur.

— Bu işi basacaksın.

— Peki.

Sesini çıkarmadan masanın üstündeki formayı aldı. Çarçabuk makinaya bağladı. Purovayı çekti. Katladı. Sayfaların sıra numaralarına baktı. «Tamam.» Purovayı başmakinste götürürken gözü az ilerdeki çifte battal Augsburg'a takıldı: «Büyük boy baskı makinası.» İnce uzun suratlı, kırk yaşları arasında birinin hain hain bakışlarını üstünde yakaladı. İrkildi birdenbire. Gülümsemek istedi. Uzun boylu adamın püskül püskül kaşları daha çok çatıldı. Mutluluk içinde dondu kaldı: «Ne istiyor bu adam benden? Ne yaptım ona ben?» Cevap veremediği sorular kafasının ortalık yerinde dolandı durdu. Yürüdü. Sigarasını fosurtuyla içen, sigarasını içerken tezgâhta: «Ste-

reotipi.» çakan «Stereotipi: kalıpların döküm yoluyla çoğaltılması.» Çalışırken sözleri anlaşılmayan bir türkü söyleyen başmakiniste purovayı verdi. İçi karmakarışıktı. Volanların uğultusuna karışan bir ses duydu·

— Bu da kim ola?

Başka bir ses cevap verdi:

— Yeni gelen makinist.

Döndü, baktı. İnce uzun boylu adamla gözgöze geldi: «Demek o makinada çalışan buymuş!»

— Adam aldılar mı?

— Elbette. Sen uyuyorsun.

İki adamın konuşması burada kesildi.

Kenan usta, Nuri'nin verdiği purovaya göz gezdiriyordu.

Bir sigara yaktı.

Baktığında, uzun boylu adamın kötü bakışlarıyla karşılaştı tekrar. Yüzündeki sert çizgiler yavaş yavaş yumuşadı. O acı bakış, o küçümseyici, kötüleyici, ısırıcı, hayvancıl bakış bir gülücük durumuna geldi:

— Hoş geldin arkadaş, dedi.

— Eyvallah.

Yanına sokuldu ağır ağır. Arka cebinden bir sigara çıkarıp ateşinden yaktı:

— Senin adın ne arkadaşım?

— Nuri.

— Benimki de Cemal.

Pencere önündeki Poli'ye: (Baskı makinası.) bakan Çingene, onların konuşmalarını dinledi. Esmer esmer güldü.

— Purovayı yukarıya ver, dedi, Kenan.

— Olur usta.

Konuşmayı kesti. Purovayı yukarı katta bulunan dizgi kısmına götürdü. Kasalara eğilmiş başlara kocaman, sımsıcak bir: «Merhaba.» sarkıttıktan sonra ikinci katın merdivenlerinin yanındaki kırık dökük bir masada oturan kırış kırış aydınlık bir yüz:

— Bana ver purovayı, dedi.

— Buyur usta.

— Sen git, biz bakarız. Tamam olunca haber veririz.

— Olur.

Merdivenlerden inerken kapısı açık yazıhanenin önünden geçti. Yazıhaneye dirseklerini dayamış Şef Cemil gülerek bakıyordu. Sınav sırasında tanışmışlardı. İşinin çabuk yürümesini temin etmişti ya da ona öyle geldi.

Uysallıkla aşağıya indi. Merdivenin altındaki musluklarda ellerini yıkadı, kuruladı. Yazıların iyi çıkması için kazan kâğıdını değiştirdi. Baskının daha iyi olması için Miz - an - tren yaparken, Çingene yanına sokuldu. Cemal'i göstererek:

— Onunla samimi olma, dedi.

— Neden samimi olmayayım?

— Hergelenin biridir.

— Bir şey mi var?

— Sen benim dediğimi dinle. Sana sonra anlatacaklarım var.

Çekilip gitti otomatik makinasının başına. Makinasının düzenli vınıltısı yayıldı. Arkadan diğer makinaların ağır ağır dönüşleri, baskıya geçişleri, gitgide hızlanmaları, makina dairesini dolduran madeni sesler arasında içinde huzursuzluk yapan bir kımıltı... Kımıltı gittikçe büyüdü: «Ben ona ne yaptım? Ekmek paramı kazanmaktan başka gayem yok. Kör talih bizi burada da mı buldu acaba?» Gözü, Cemal'in çalıştığı makinaya kaydı. Cemal bed bir sesle tek düzenli bir şarkıya başlamıştı. Belki de dünya umurunda değildi. Bu kez de gözü Çingene'ye kaydı. Kâğıt havalandırıyordu. Makinası durmuştu. Şasede kâğıt bitmiş olacaktı. Yumuk yumuk gözlerinde, çıkık elmacık kemiklerinde ırkının bütün özelliklerini taşıyan Mehmet, kendi makinasında kâğıt sallıyor: «Ba-

sıyor.» arada arkaya bakıyor, baskıyı kontrol ediyordu.

Merdivenlerin oradan incecik bir çocuk sesi:

— Forma tamam Nuri ağabey, basabilirsin, dedi.

— Olur.

Makinaya yol vermeden önce sordu:

— Mürekkep ayarına bakacak mısın Kenan usta?

Stereotipi çakmayı bırakan Kenan usta yavaşça yürüdü. Gözlüklerinin üstünden anlamı olmayan bir bakış fırlattı:

— Basmaya başla da bakalım, dedi. Yeni bir sigara yaktı.

Kazan ağır ağır döndü. Kâğıt büyük kazandan küçük kazana, oradan da yelpazelere aktı. Yenisi, usta eller tarafından makinaya girerken ince iplerden arka taraftaki kâğıtları bir araya toplayan siperlerin arasına düzenli bir şekilde düştü, birikmeye başladı.

— Boyası iyi. Devam et.

Formayı basarken kulakları en küçük tıkırtıdaydı. Bir espas çıksa görecek, bir düzensizlik olsa derhal farkında olacaktı. Uyanıklık içinde çalışmasını sürdürüyordu. Çevresindeki insanlarla ilintisi kesilmiş gibiydi. Birisinin kendisini gözetlediğini sandı. Garip bir huzursuzluk duydu. Arkaya baktı tekrar. Baskı istenen titizlikte gidiyordu. Çiçek gibiydi. Boya her yanda aynıydı. Tertemizdi. Bakışları kapı ağzındaki makinada çalışan Yağtulumu'na takıldı. Gülümsedi. O da güldü. Çevresine baktı usul usul. Herkes kendi çalışmasına gömülmüştü.

Yağtulumu usul usul makinasının arka tarafına sokuldu. Formaya baktı. Gözgöze geldiler. «Gel.» dedi işaretle, Yağtulumu. Nuri makinayı durdurdu, indi.

— Ne söyledi sana o Çingene?

Birdenbire anlayamadı:

— Hangi Çingene? diye sordu.

Pencere kenarındaki küçük Polide çalışanı işaret etti:

— O ne söyledi sana?

— Hiç bir şey söylemedi.

— Hiç bir şey söylemedi mi?

— Söylemedi.

— Benden saklama.

Sert sert baktı: sonra gülümsedi. Kırk yıllık ahbap gibi tatlı, aydınlık, iyi, dost düşünceler taşıyordu bakışları:

— Saklama benden. Çingene ne söyledi sana?

— Cemal'le samimi olma dedi.

— Cemal'le mi?

— Evet.

— Nedenmiş o?

— Bilmem!

Yağtulumu Nuri'ye baktı, gülümsedi:

— Fazla samimiyet iyi değildir zaten. Çalışmana bak, aldırma. Böyle yerlerde dedikodu çok olur, dedi.,

Kendi çalıştığı makinaya doğru ağır ağır yürüdü.

— Bir şey mi var usta?

Yağtulumu, ardına dönmeden cevap verdi:

— Hayır.

Nuri, kafasında karmakarışık düşünceler: düğmeye bastı. Kazan ağır ağır döndü, makina baskıya geçti.

■

PAYDOSTA en arkaya kalmıştı: çıktığı zaman Fuat'ın kendisini beklediğini gördü. Fuat koluna girdi, yüzünde aynı sıcak, esmer gülümsemeler... Bir süre nereye gitmeleri gerektiği hakkında bir karara varamadan yürüdüler.

Yollar cıvıl cıvıldı, insanlarla doluydu.

Güneş pencerelerde bir renk cümbüşüydü.

Sultanahmet parkına doğru yürüyorlardı.

Taşıtlar su gibi akıyordu Çemberlitaş'tan aşağılara doğru.

— Canın mı sıkılıyor? dedi, Fuat.

— Yoo, dedi kısaca. Gülümsemek istedi, istedi ama yapamadı. Fuat'ın kendisini bekleyişini neye yorumlaması gerektiğine bir türlü karar veremedi. İçtenliğine inanamıyordu nedense. Kendisini korkulara sürükleyecek bir tutamak olmamakla beraber üzülüyordu. Zamanla belki biribirlerinden hoşlanırlar, biribirlerine güvenebilirlerdi. «Sen onlara aldırma. Çalışmana bak. Böyle yerlerde dedikodu çok olur. Fazla samimiyet iyi değildir.» demişti, Yağtulumu. Sonra Cemal'in hain bakışlarını hatırladı. Tekdüzenli şarkısını tekrar tekrar kulaklarında duyar gibi oldu. «Bana numara yapmadığını nereden bileceğim?» Ayni çocuksu esmer gülümsemeyi görünce içi bir an rahatladı.

— Neden baktın?

— Hiç.

— Senin canın sıkılıyor, benden saklama, dedi, Fuat. Cemal'in yaptığına canın sıkılıyor senin.

— Bana bir şey yapmadı ki...

— Henüz yapmadı ama yapacak. Ne sinsidir o!

— Neden ama, neden kötülük yapmaktan zevk duyuyor? Ben ona ne yaptım?

Fuat cevap verecek yerde:

— İçelim mi? dedi.

— Olur, içelim.

Uzun zamandır içmemişti. Fuat teklif edince dayanılmaz bir arzu oldu içmek. Birdenbire... Üzerine bol domates konmuş, az pişmiş ızgara köfte ile iki üç kadeh rakı ya da şarap, keskin şıra ne iyi olurdu. Sonra cebinde parası bulunmadığını, dünya kadar borçları olduğunu, karısının onu pencere kenarında

beklediğini hatırladı. «Şimdi gözleri yoldadır. Bekler beni. Yemeği hazırlamıştır.»

— Olur, dedim ama başka zamana bıraksak içmeyi ne dersin?

Fuat'ın rengi patlıcan moruna döndü ama bir şey demedi. Darıldığını anladı:

— Ben de içmek isterdim ama maddi durumum iyi değil. Yoksa burnumda tütüyor meret. Üstelik bizimki şimdi beni evde bekler. Yemeği de hazırlamıştır. Anlayacağın ben biraz kılıbığım, dedi, güldü.

— Peki, içmeyelim, dedi, Fuat. İçseydik iyi olurdu ya. Konuşurduk. Sana diyeceklerim vardı. Ben de mutlaka gidelim demedim zaten. İstersen dedim. Konuşurduk.

— Benim param yok. Uzun zaman boşta kaldım, dedi birdenbire. Sonra kendikendisine kızdı. Sırrını niçin söylemişti sanki? Her önüne gelene durumunu açmak doğru muydu? Alt tarafı el adamı. Grev meselesinde de öyle olmuştu. İçlerinde en güvendikleri arkadaşlardan biri gidip patrona her şeyi anlatmıştı.

— Ben para bulurum, dedi, Fuat. Ay başında ödersin.

«Otlakçı.» dedi içinden. Sesini çıkarmadı: «Dur bakalım altından daha ne çapanoğulları çıkacak?»

— Hadi yürü.

Sanki onun teklifini önceden kabul edeceğini biliyordu. Eğilimli bir adam olduğunu anlamıştı. «Allah kahretsin!» dedi, Nuri içinden: «Ben hiç kimseye karşı koyamayacak mıyım artık?»

Birkaç sokak yürüdüler.

Fuat'ın arkasından sürükleniyordu.

İstidacı oldukları önlerindeki daktilolardan anlaşılan bir takım insanların bulunduğu bir kahveden içeriye girmeden önce Fuat:

— Sen burada beni bekle, dedi.

— Peki.

İçeri girdi. Kapı ağzında oturan patlak gözlü, çenesi, boynu, ensesi şişmanlıktan katmer katmer, kocaman göbekli birinin önünde durdu. Alyanak adama ağzının içinde mırıl mırıl bir şeyler söyledi. Adam başını döndürüp de bakmadı bile. Sadece:

— Olmaz. Veremem, dedi.

Fuat çekilip gidecek yerde yerinden bile kıpırdamadı. Gene ağzının içinden mırıl mırıl bir şeyler söyledi. Kahvedekilerin sözlerini duymasını istemiyor olacaktı.

— Sen hiç lâf anlamaz mısın? dedi, kocaman göbekli adam. Bağıra çağıra konuşuyordu. Sözlerinin başkaları tarafından duyulmasını istiyor olacaktı. Birkaç kişi ilgilendiler, baktılar. Koca göbekli adam ayak ayak üstüne attı. Kocaman kocaman kanlı gözleri bir öküzünkinden farksızdı. Hayvancıl anlamlar dolanıyordu akı ile karası arasında. Belli belirsiz gülümsüyordu. Fuat'a baktı:

— Biraz yalvar da istediğin parayı vereyim, dedi.

Mırıltılar hâlâ Fuat'ın dudaklarında dolanıyordu.

— Ben sana ne söyledim?

— .....

— Ha?

Fuat mırım mırım konuşmakta devam ediyordu. Yalvarıyor olacaktı.

— Yetişir. Kafamı şişirme artık. Kaç lira istiyorsun?

— Elli.

— Elli olmaz. Vermem.

Fuat duyduklarına inanamamışların şaşkınlığı içinde adama baktı kaldı bir süre. Ne söylemesi gerektiğini düşünüyor olacaktı.

— Ne baktın?

— Hiç.

— Para istemiyor musun? Bugün bonkörlüğüm

üstümde. Ne kadar istersen vereceğim. Olmaz dedim ama... Düşünme.

— Yüz lira ver.

— Çık, daha çık.

— İki yüz.

— Daha daha.

— Üç yüz.

— Neden durdun?

— Beş yüz.

— Şimdi oldu. Peki. Beşyüz lira vereyim.

Koca göbekli adam Fuat'ın hareketlerini kontrol ediyordu. Gülmemek için kendini güçlükle tuttuğu görülüyordu. Neredeyse makaraları koyverecekti. Elini cebine soktu. Kocaman, yıpranmış bir deri çanta çıkardı. Fuat'ı kışkırtmak istiyordu. Fuat'ın bakışları belli olur şekilde büyümüştü. Çantadaki paralardan bakışlarını alamıyordu. Şişko, çantanın içindeki paralardan birini ayırdı. Fuat'a uzattı ama vermedi, maksatlı olduğu belli olur şekilde kaydırdı, düşürdü. Fuat, önüne kemik atılan bir köpek misali paranın arkasından koştu, masanın altına girdi. Dörtayak durumundaydı. Şişko, Fuat'ın kıçına bir tekme vurdu. Fuat, tekmeyi yiyince masanın altına boylu boyunca yattı. Şişko gülmekten katılıyordu.

Fuat parayı aldı. Masanın altından dışarıya çıktı. Üstü başı toz toprak içindeydi. Üstünü başını düzeltmeyi bile düşünmeden dışarıya kaçmak istiyordu. Seyredenlerden biri Şişkoya bakarak: «Domuz. Gebertmeli faizci pezevengi.» diye yüksek sesle söylendi. Şişkonun dünya umurunda değildi.

Fuat:

— Ama bu elli lira, dedi.

Şişko göbeğini hoplata hoplata güldü:

— Ne sandın ya, dedi. Sana beşyüz lira mı verecektim? Seni satsak elli para etmezsin. Daha verdiklerimizi alamadık.

Fuat onu daha fazla dinlemedi, dışarıya fırladı...

Şişko, Fuat'ın arkasından bağırdı:

— Aybaşında parayı isterim. Kaçarsan karışmam. Ne yapacağımı bilirsin.

— Kaçmam.

Adam bed gözlerini döndürerek bir hayvan gibi güldü.

— Yürü.

Fuat köşeyi sapar sapmaz ardından ona yetişen Nuri'yi kolundan tutup sürükledi. Hırslı hırslı söyleniyordu:

— Hah! Beni ne zannediyor budala. Onun gibi adamlar bizim kapımızda uşaktı. Ben her sabah çifte körüklü faytonla giderdim okula. Haremlikli selâmlıklı konağımız vardı. Bir giydiğimi bir daha giymedim. Dadılarla tayalarla büyüdüm. Bakma sen bu günkü durumuma.

Nuri ne söyleyeceğini bilemedi, sustu.

Caminin karşısındaki küçücük köfteci dükkânından içeriye girdiler. Bir yer bulup oturdular.

— Amma iğrenç adam, dedi, Nuri içinden. Onu bırakıp kaçmak istedi. Gördüklerinden, duyduklarından iğrenmişti. Ama karnı öyle açtı ki... Üstelik maceranın sonunu da merak ediyordu.

Birer porsiyon köfte, salata, beş altı bardak afyonlu keskin şıra ile kafayı buldular. Fuat'ın verdiği ellilikle Nuri hesabı gördü. Paranın üst yanını cebine attı.

— Kim o para istediğin adam?

— Faizci.

— Neden ondan para alıyorsun?

— Ne yapalım tutulduk bir kere.

— Kendini idare etmeye çalış, ama.

Fuat güldü:

— Durma bunun üstünde, dedi. Şimdi Cemalden konuşalım. Zamanı gelince faizciyi de öğrenirsin. Nasıl olsa kazandığın para yetmeyecek. Bu pahalılığa ayak uydurmak mesele. Toplu sözleşmeler-

le verilen zamları almadan fiyatlar yükseliyor. Sendikalar...

— Bırak şimdi bunları.

— Peki. Cemal.

Cemal'i unutmuştu. Sözü açılınca canı sıkıldı büsbütün:

— Peki anlat bakalım, dedi. Cemal'den konuşalım. Ne istiyor benden? Ben ona ne yaptım? Daha işe başlayalı kaç saat oldu?

— Daha ne yapacaksın? Bir akrabasını senin yerine işe alacaktı. Başmakinist seni alınca asabı bozuldu. Çekeceğin var.

— Böyle bir şeyden haberim yoktu. Ben ona bir şey yapmadım ki.

— Söyledik ya canım, adamının yerine geçtin.

— Peki, ne yapabilir bana dersin?

Fuat omuzlarını silkti:

— Bilinmez ki, dedi. Her kötülük umulur ondan.

— İyi ama bana adımı sordu. Sigara verdi. İyi birine benziyor.

— O da numarası. Sen onu bilmezsin.

Bir süre sustular. Sigaralarını içtiler.

Nuri başı önünde kara kara düşündü. Birşeyler hatırlamak istedi, gri, eflâtun, mavi, ak bir şeyler...

— Ateş olsa cirmi kadar yer yakar, dedi, usul usul.

— Ne söyledin?

— Hiç.

— Kalkalım mı?

— Kalkalım.

— Ben orada oldukça kimse senin kılına bile dokunamaz.

— Sağol.

Başı da öylesine dönüyordu ki. Tüm karanlık görüyordu çevreyi.

Sallana sallana yürüdüler.

KOVALARA tenekelere dikilmiş çiçekler al, yeşil, mor, sarı açmıştı. Karısının saksıların arasındaki güzel başını yazlık sinemanın oradan seçti. Daha evin önüne gelmeden kapı açıldı. «Gördü beni demek?» Sarı, küçük bir erkek çocuk, çığlık çığlığa sokağa fırladı. Arkasından daha kabaca bir kız çocuğu koştu. «Acaba kim bunlar?» diye düşünmeye fırsat bulamadan açık kapıdan sarışın bir kadın başı uzandı. Gözgöze geldiler. Gözlerinin içi çağla bademiydi. Gülücükler doluydu. Kadının bir şeyler söylemek için açılmış kalın kırmızı dudakları kıpırdamadı. Yalnız alt dudağıyla üst dudağını emdi. Alt dudak ıslak şehvet dolu hafif bir yuvarlak yapan çeneye doğru sarktı. Muntazam küçücük dişler hafifçe göründüler. Ilık, öpülesi bir dudak düşündü. Kadın, onun içinden geçenleri anlamışçasına başını önüne eğdi. Basma entarisinden taşan dirilik, gençlik dikkatini çekiyordu: «Kim bu kadın? Ne arıyor burada?» Kadın, onun evin adamı olduğunu sezinlemişti. Kenara çekildi. Nuri:

— Merhaba! dedi, kapıdan geçti, taşlığa girdi. Alt katın kapısı önünde karısıyla karşılaştılar. Karısı:

— Niçin geç kaldın? diye sordu.

Karısına cevap verecek yerde:

— Kim bunlar? dedi.

— Yeni kiracılar. Yan sokakta oturuyorlardı. Burasını daha ucuz buldukları için taşındılar.

— Desene onlar da bizim gibi çulsuz.

— Eh işte.

— Kocası ne iş tutuyormuş?

— Bir yerlerde çalışıyormuş ama pek soramadım.

— Boşta olmasın da.

— Boşta değil ama eline az para geçiyormuş' Hem de işi temelli değilmiş.

— Bu fena havadis. Aklında olsun, ona göre bir iş olursa...

— Peki.

— Sevaptır. Yemek yiyecek misin?

— Hayır.

Kadın sesini çıkarmadı. Oturdu. Ufak, teneke bir tepsiye yemeği hazırladı, yemeğe koyuldu.

Nuri, karısının darılıp darılmadığına baktı. Durgun yüzünde öfkeye benzer bir şeyler yoktu. «Demek darılmadı bana! Hır çıkarmadı.» Nuri köşeye çöktü. Sigarasını içti. Yolda çığlık çığlığa oynayan çocukları seyre koyuldu. Sinemanın kapısı kalabalıktı.

— İyi insanlar.

— Kimler?

Kafasının içinde Cemal, Cemal'in esmer, uzunca yüzü, fıldır fıldır gözleri, hain bakışları dönüp duruyordu. «Ondan sakınmak lâzım. Ateş olsa cirmi kadar yer yakar ama gene de ondan sakınmak lâzım. Fuat...»

«Ne dedin?»

«Hiç bir şey demedim.» diyen Fuat'ın gözleri bir fırtına gibi dolanıp duruyordu kafasının ortalık yerinde. «İş olacağına varır.»

— İyi insanlar dedim.

Karısının kimden söz ettiğini anlayamadı.

— Kim iyi insan?

— Taşınanlar. Onun kocası da bir süre basımevinde çalışmış.

— Yaa! Meslekdaşmışız desene?

— Evet.

— Ne iş yapıyormuş acaba?

— Bir süre makinacı olarak çalışmış.

— İyi öyleyse.

— Neyin var senin? Bu akşam bir tuhafsın.

— Hiç, dedi Nuri, hiç bir şeyim yok.

Tekrar Cemal'i düşündü: «Dikkat ederim. Bir kötülük yapmasını önlemeye çalışırım. Acaba önleyebilir miyim? Ne diyordu kutsal kitaplar? Bir insanın namuslu kalabilmesi için sık sık kontrolu şarttır. Biz şimdiye kadar neler atlattık. Başımıza gelmeyen felâket mi kaldı! Bunu da atlatırız. Belki de onunla arkadaş oluruz? Beni sever. Yapacağını söylediklerini kötülükten vazgeçerse ne iyi olur.» Kimseyle çatışmak istemiyordu.

— Fehim seninle konuşmak istiyor.

— Kim?

— Fehim canım. Aşağıdakinin kocası.

— Başka zaman konuşsak...

— Ben buyurun dedim bir kere.

— Benim de çok uykum var. Yorgunum.

Nuri yalnız kalmak, düşünmek ihtiyacı içindeydi. Başına geleceğini söyledikleri felâketten kurtulmak için çareler bulmak istiyordu. Başı da ağrıyordu. Ne zaman afyonlu şıra içse böyle olurdu sonunda. Kalktı, dolaptan bir aspirin aldı, suyla yuttu: «Misafir çağırırlarken insana sorarlar canım. Bu senin yaptığın düpedüz düşüncesizlik.» diyeceği sırada sofada ürkek bir ayak sesi duyuldu. Gıcırdayan eski tahtalarda yavaş, kontrollu, çevresini kollayan birilerinin ayak sesleri yaklaşmaya başladı. Ayağa kalkmaya kalmadı, oda kapısı vuruldu usul usul. «Buyrun.» Kapı açıldı. Kapıda karşılaştığı güzel kadınla, ufak tefek, kara kuru bir adam, ürkek ürkek içeriye girdiler.

— Merhaba.

— Merhaba.

Adam, gösterilen mindere bağdaş kurarak oturdu. Kadın, kapı arkasındaki evin tek iskemlesine çöktü.,

— Rahatsız etmiyoruz ya?

— Ne münasebet.

— Biraz konuşalım, tanışalım istedim de.

— İyi yaptınız.

— Siz de A'dan mı geldiniz?

Evet. Siz de mi A'dan geldiniz?

Fehim güldü:

— Hayır ama dolaşmadığımız yer mi kaldı kardeşim. Şurada iş var dediler, oraya gittik, oradan sepetlenince başka tarafa... Gırtlak için dolaşmadığımız yer, yapmadığımız iş kalmadı anlayacağın. Ben kendime yanmıyorum, çoluk çocuk bizim yüzümüzden sersefil oluyorlar. Şimdi ümidimiz burada.

— Burada işler nafile. Ben epeyce sürttüm.

— Allah bize acısın.

— Beterin beteri var.

— Öyle.

— Almanya...

— Almanya işi de hava. Sıran gelecek de...

— Haklısın.

— Galiba işçi almayacaklarmış artık.

— Öyle sözler dolanıyor ortalıkta.

— Avustralya için ne diyorsun?

— O da bir başka macera. Gazetelerin yazdığına göre...

Geceyarısına kadar konuştular.

Nuri, Cemal'i, Cemal'in ona yapacaklarını söyledikleri kötülüğü, Fehim ile karısı Sabahat'in anlattıkları ekmek kavgası hikâyelerinin arasında unuttu.

Konuklar geç vakit kalktılar. İndiler aşağı.

— İyi yaptılar da geldiler, dedi, Nuri.

Karısı ondan yana tuhaf tuhaf baktı:

— Bir de uykum var diyordun, dedi.

Nuri sesini çıkarmadı. Soyundu, yatağa uzandı.

■

KENAN USTA kafasını hafifçe öne eğerek düşünceli olduğu zamanlarda yaptığı gibi başının saç

kalmayan tepe kısmını kaşıdı. Gözlüklerinin üstünden bakarak, makinadaki bir bozukluğu düzeltmeye çalışan, alnı boncuk boncuk terlemiş Çingene'ye:

— Gene ne oluyor? dedi.

— Emiciler kâğıt almıyor usta.

— Oldu mu?

— Şimdi düzeldi usta.

— İyi.

Ağzının kenarındaki sigarayı oynata oynata, yeni bir formayı basmak için hazırlanmakta olan Nuri'ye:

— Paydostan sonra beni kapıda bekle, dedi.

— Peki usta. Bir şey mi var?

— Merak edilecek bir şey değil. Dışarda konuşuruz.

— Hay hay usta.

Kenan usta aynı düşünceli halle, elindeki çelik kalemle, önündeki streotipi kalıplarının yüksek kısımlarının çapaklarını oymaya devam etti. Çıkan çapaklar pırıl pırıldı.

Nuri, formayı basmak için yaptığı hazırlık işini bıraktığı yerden sürdürdü. Yaptığı işten çok Kenan ustanın: «Akşama beni bekle.» demesini düşünüyordu. Cemal'i, Çingene'yi, Yağtulumu'nu, Ahmet'i, onlarla ilgili ne varsa unutur gibi olmuştu. Cemal kendi işiyle gücüyle uğraşıyordu. Hatta bir iki sefer şakalaşmışlardı bile. Belki de bir an canı sıkılmış, davranışını kontrol altına alamamıştı. Ağzından bir iki lâf kaçırmıştı. Akrabasının işe alınacağını umarken bir başkasının kayrılmasına canı sıkılmıştı. İşe aldırmaya çalıştığı kişiler sıkıntıda olabilirdi. Belki de yardım etmek zorunda olduğu birileriydi? Kimbilir? Belki de yalan söylüyorlardı? Cemal iyi adam olabilirdi. Zaman gösterecekti herkesin gerçek yüzünü. Kavun değildi ki kıçını koklayasın eloğlunun. Belki de, Kenan, işinin beğenilmediğini söyleyecekti! Olabilir ya! İş hayatında nelerle karşılaşmıştı şimdiye dek. Hoş

kendisi iyi ustalar yanında yetişmiş, çalıştığı yerlerde beğenilmişti. Grev meselesine girmeseydi şimdi hem ücreti yüksek olacak, hem de rahat edecekti. İşveren kaç kere çağırmış, onun işe karışmamasını istemişti ama o ezilen arkadaşlarını gördükçe dayatmıştı, sonunda da olan olmuştu.

Akşam tedirginliklerle geldi. İşçiler yorgun argın merdivenlerin altındaki musluklarda yıkandılar. Giyindiler. Zil çaldı. İtişe kakışa, şakalaşarak merdivenlere saldırdılar. Bahçeye koşarak çıkanlar günün yorgunluğunu unutuveriyorlardı: «Oh!» Dışarısı ikindi güneşiyle hâlâ sımsıcaktı. Basımevinin bahçesindeki küçük parkta çeşit çeşit çiçek kokuları daha kapıdan çıkar çıkmaz bütün yıkanmalarına, arınmalarına rağmen üstlerine sinmiş yağ, boya, benzin kokularıyla işçileri sarmaş dolaş sarıveriyordu.

Kenan'ı kapı önünde gördü. Nuri yanından geçerken:

— Beni ilerdeki köşede bekle. Beraber çıkmayalım, dedi, yürüdü.

«Acaba benimle görünmeyi neden istemiyor? Bu esrarengiz davranışlar neden icabediyor?»

Bu sözleri, davranışı bir gizli kötülüğe yorumlamasına rağmen ilerdeki köşeye gitti. Caddenin kenarında, mahallebicinin yanındaki caminin orada durdu. Gören otobüs bekliyor sanırdı. «Ne istiyor benden acaba?» Az sonra kalabalığın arasından Kenan göründü. Gene sigarası ağzının kenarındaydı. Fötr şapkasını sağ kaşına eğmişti. Kovboy filimlerindeki kötü adam rollerine çıkmış bir artist görünüşündeydi. Yanına sokuldu:

— Hadi yürü, dedi.

— Nereye gidiyoruz usta?

— Yürü canım.

Koluna girdi, iradesi dışında onu Hürriyet meydanına doğru sürükledi.

Bir dolmuşa bindiler. Daha nereye gittiklerini

sorması mümkün olmadan Taksim'e çıktılar. Dolmuş parasını Kenan usta çıkarıp verdi, Dudaklarının ucuna bir sigara tutuşturdu tekrardan.

— Nereye gidiyoruz usta?

— Düşünme be. Gidiyoruz işte. Allah büyük. Sen benim ardımdan gelince zararlı çıkmazsın.

— Nereye gidiyoruz ama?

— Gel hele.

Fabrikalardan, dairelerden, sinemalardan, tiyatrolardan, şuralardan buralardan caddelere doluşmuş insan seli içinden yürüdüler. Bir sokağa saptılar. Kapısında dans eden kocaman bir kadın afişi bulunan bir yapının önünde durdular. Kenan'ın kırış kırış yüzünde yaramaz bir çocuk anlatımı vardı. Yaramaz bir çocuğun biribiri üstüne çizdiği bir karalama defterine döndü suratı. Yalnız gözleri mavi maviydi. Nuri'nin şaşkın haline gülüyordu.

— Ne o şaştın mı buraya geldik diye?

— Ne yapacağız burada?

— Sazda ne yapılır? Yenilir, içilir, eğlenilir. Sen de eğlenmekten hoşlanırsın herhalde?

— Eğlenmeyi kim sevmez usta.

Ayağını kapıdan içeriye atmadan önce bir an durdu. İçinde kudurgan bir şeytan baş kaldırmıştı: «Haydi girsene. Böyle eğlenceli bir yere çoktandır geldiğin var mı? Ye, iç eğlen işte. Gülmek, yemek, içmek herkesin hakkıdır. Böyle güzel bir fırsat her zaman eline geçmez. Hadi, hadi, hadi gir. Daha ne düşünüyorsun aptal «Ama girmedi, giremedi. Ayağını bile atamadı eşikten içeriye. Ev sahibine, bakkala olan hâlâ ödeyemediği borçları geldi aklına. Aynaya bakmışçasına yanları patlamış ceket, ayağındaki paçaları bitmiş lif lif pantolon gözlerinin önünde döndü durdu. Ateş bastı yüzünü. Kenan'ın ince dudaklarının ucundaki sigara bile onun bu durumuna gülüyordu sanki.

— Ne o, paran mı yok?

— Evet usta, param yok.

— İşte şimdi ayıp ettin. Seni buralara kadar sürükleyen adam elbette onu da düşünmüştür değil mi ya? Hadi düş önüme. Güzel bir kaç saat geçirelim.

— Ama usta...

— Aldırma. Aması da ne oluyor?

Kenan koluna girdi.

Kapı aralıklarından sızan hayasız, oynak bir türküye, içinde baş kaldıran, kudurgan: «Hadi ne duruyorsun, düşünülecek sıra mı?» diyen şeytanla beraber sürüklendi.

■

SAZA gittiklerinin ertesi günü, öğlen paydosundan önce, Kenan usta yanına sokuldu, usulca:

— Yemeğini çabuk ye. Paydosta seninle birlikte dışarıya çıkalım, dedi. Esrarlı bir şekilde bıyık altından güldü.

Nuri:

«Gene ne süpriz yapacaksın bana?» demedi. Aptala malum olur misali bir olağanüstülükle karşılaşacağını sezinledi: «Acaba ne gibi bir sürpriz yapacak bana?» dedi kendikendine. Hâlâ iyice ayılamamıştı. Hâlâ sarhoştu. O kadar çok içmişlerdi ki. Sarışın, mavi gözlü bir kadın hatırlıyordu. Masmavi gözleri durmadan gülen, konuşkan bir kadın... Kenan durmadan içki, meze söylüyordu. Nuri birkaç kere o kadar masraf yapmamasını söylemişti ama boş veriyordu Kenan. Anlaşılan parası boldu. Saza bir hacıağa düştüğünü gören kadınlar masaya doluşmuşlardı sonunda. Kenan kadeh üstüne kadeh kaldırıyordu kadınlar için ve arada bir matbaaya dair bir şeyler anlatıyordu:

— Cemil nasıl adam?

— Matbaa şefini mi soruyorsun?

— Evet.

— İyi insan. Neden sordun?

Kenan araştırıcı gözlerle bakıyordu. İçkiden göz-kapakları sanki ufalmıştı:

— Cemil iyi insan mı! Sen öyle sanırsın. Daha yakından tanımıyorsun onu. Sonra anlarsın ne yılan olduğunu.

— Ben hiç sanmıyorum. Bizim şef mi kötü adam? Allah Allah!

— Hem de nasıl kötü adam bir bilsen...

Kenan kadınları falan unuttu, yüzü patlıcan moruna döndü Cemil'in sözü edilirken. Nuri, bu bozulmayı neye yorumlayacağını düşünürken, Kenan: büyük bir hırsla işletme şefini çekiştirmişti. Nuri bu konuda ona: «ne evet, ne de hayır.» demişti. Sadece dinlemişti. Sütten ağzı yanan yoğurdu üfleyerek yerdi. Grevde geçenleri unutmuyordu. Dedikodu, güvensizlik, ufacık bir menfaat düşüncesi onları birbirine düşürmüştü sonunda.

Kenan usta Cemil'i sevmiyordu anlaşılan.

Cemil şefti. Herşey ondan soruluyordu. Güleç yüzlü, atlet yapılı, mavi gözlü bir adamdı. Mavi gözlerinin içi donuk donuktu. Cilâsı gitmiş mavi boncuklara benziyordu, sevimsizdi. Galiba arada bir gülümsemesi de candan değildi. Belki de ona buna lâf anlatmak, iş yönetmek zorunda kaldığı için ciddi olmak istiyordu. Birkaç kez bu donuk gözlerde, soğuk pırıltılarda çocuksu bir saflık yakalamıştı.

Kenan'ın sözlerini sarhoşluğuna verdi.

— Ondan sakın kendini, diyordu.

— Neden ama?

— Sonra anlarsın...

Gene de Cemil için anlattıklarının üzerinde durmak istemedi. Aklına Yağtulumu'nun: «Böyle yerlerde dedikodu çok olur.» sözü geliyordu. «Aldırma. İşine bak.» Yağtulumu'nun sözlerinde bir gerçek pa-

yı bulunabilirdi. İlk kez gelmiyordu bu tür işler başına. Dost görünen, yanına sokulan, ağzından bir söz kapmaya çalışan bir yığın insanla karşılaşmıştı. Türlü belâlardan kurtulmuştu. Sonra sarışın kadının tatlı gülüşleri sözlerini değiştirmişti. Gülmeye, içmeye devam etmişlerdi. Daha fazla bir şeyler hatırlamıyordu. Eve nasıl gelmişti? Karısı ne demişti? Başı da ağrıyordu. Bir aspirin daha aldı. O sırada zil çaldı. «Öğlen olmuş.» Elini yüzünü soğuk suyla ova ova yıkadı. Başındaki ağrı geçer gibi oldu. Makina arkasına sakladığı yiyecek paketini aldı, açtı, birkaç lokma attı ağzına. Kenan karşısına dikildi:

— Yemeğini çabuk ye, dedi.

— Canım bir şey istemiyor.

— Hadi öyleyse gidelim.

— Nereye?

— Biraz hava almaya.

Şeytan şeytan güldü.

Çıktılar.

■

HAVA gerçekten güzeldi.

Yollardaki ağaçların yeşil yaprakları arasında güneş pırıl pırıldı.

Yüzlerde bir güzel güne daha kavuşmanın sevinci okunuyordu.

Çarşıkapı'ya doğru yürüdüler.

Açık hava Nuri'nin başındaki ağrıyı alıp götürmüştü.

Kenan usta o garip ciddiliğini gene bırakmış, ıslıkla şarkı söylüyordu.

Nuri'nin gözleri sağdaki bir mağazanın vitrinine takıldı. Vitrindeki allı güllü basmalar, ipekliler, kadın çamaşırları gülümsüyordu pembe, sarı, kırmı-

zı, beyaz, mavi... Yanakları al al, yüzü gülücüklerle dolu, şık giyinmiş modelin kibirinden yanına varılamıyordu. Ayağındaki ayakkabılar, sırtındaki ekose spor ceket, içindeki gömlek, boyunbağı bir canlı insan havası veriyordu ona. Durumuyla öğünen biri gibi geldi Nuri'ye:

— Haklısın oğlum, dedi, ben de senin gibi giyinip kuşansam, bakkala, kasaba borcum olmasa, iyi yesem, iyi giyinsem, belki herkesi burunlarım. Hayır hayır, yapamam. Şimdi senin yaptığın fiyaka çok ayıp. Sende var, bende yok. Karşıma geçmiş bu halimle eğleniyorsun. Tüh sana!

— Ne diyorsun?

— Hiç.

— Gene daldın.

— Şu güzel ayakkabıları görünce bir hoş oldum.

— Seninkiler bitmiş.

— Bitti. Gömlek, gömlek de güzel...

Aynaya takıldı gözleri: «Hortlağa döndüm.» Yüzündeki sarılıktan, gözlerinin altındaki mor halkalardan korktu. «İçki bana dokunuyor.»

— Ne bakıyorsun. Hoşuna mı gitti?

— Hayır, kendime bakıyorum. Elbiselerim bitmiş.

— Yenisini alsana.

Kenan'ın yüzüne baktı alay mı ediyor diye:

— Ne ile, hangi parayla alayım usta? Kazandığımla geçinmem mümkün mü? Bütün kazancımız ancak gırtlağa yetecek kadar. Uzun zaman boşta kaldım. Borca girdim. Elimdekiler, avucumdakiler bitti.

— Ağlama, ağlama, dedi, Kenan. Sonra gülmeye başladı. Al, dedi, al. Ben kefil olurum, aydan aya borcunu ödersin. Canın ne istiyorsa, neye ihtiyaç duyuyorsan al. Burada kredim var benim.

— Ustacığım gösterdiğin yakınlığa teşekkür ederim ama borcumu nasıl öderim sonra?

— Allah büyük.

— Allah büyük ama tekne küçük.

— Sana bir gece işi falan uydururuz. Al sen.

Nedense «olmaz» diyemedi. İçeriye girdiler. Top top kumaşlar: entarilikler, gömlekler, ayakkabılar, ceketler, pantolonlar doluydu mağaza. Ne istersen vardı.

Tezgâhtarlar güler yüzle istediklerini soruyorlardı.

Kenan'ı burada tanıyorlardı.

Bir pantolon, bir gömlek, ayakkabı aldı. Ceketi şimdilik giyilebilirdi. Havalar iyiydi.

«Karıya da bir şeyler almak lâzım. Acaba ne alsam ona? O kadar çok şeye ihtiyacı var ki.»

Karısına bir entarilik kestirdi. Bir çift çorap aldı. Karısının ayakları ufacaktı. Düzgündü. Topukları pembe pembeydi, etliydi. Oradan öpmek hoşuna gidiyordu. Gıdıklanıyordu karısı, ayaklarını çekiyor, gülüyordu.

— Şunu imzalayın.

— Peki.

Tezgâhtarın uzattığı açık bonoyu imzaladı.

— Hadi gidelim.

— Gidelim. Nasıl hayatından memnun musun? Al bir şeyler daha istersen.

— Teşekkür ederim. Borcumuz çoğalmasın.

— Sen bilirsin.

Mağazadan ağır ağır çıktılar.

Vitrindeki model gülümsüyordu kibirli kibirli. Nuri:

— Hadi eyvallah, dedi.

— Kime eyvallah diyorsun? diye sordu, Kenan.

— Hiç usta.

Kenan usta iyi adamdı. Ellerine sarılmak, öpmek istedi. Onu yetiştiren Mehmet usta da iyi adamdı. Eli açıktı. Güvenilirdi. İstikbali bahasına onu yalnız bırakmamıştı grev konusunda. Desteklemiş, arka çıkmıştı. Şimdi ne yapıyordu acaba? Neredeydi? İşve-

ren, onları işçilere ön ayak oluyor, kışkırtıyor diye işten atmaya kalkmıştı gizlice anlaşamayınca. Düzenler kurmuştu. Yüzünü buruşturdu. Hatırlamak istemediği şeyler geliyordu aklına hep: Polis, mahkeme, ispiyon, yolunun kesilmesi, evinin taşlanması, hakkında çıkarılan asılsız dedikodular. Dayansalardı, dayanabilselerdi, bir kısım işçiler sarı sendikanın oyununa gelmeselerdi... Neredeyse insanlara olan güvenini tüm yitirecekti. İşte gene iyi bir insanla karşılaşıyordu. Görünüşüne göre hüküm vermişti. Ayıpladı kendisini: «Tüh!» dedi. İyi insandı Kenan usta.

— Bana gösterdiğin güvene teşekkür ederim.

— Teşekküre değmez. Sen bizi daha anlayamadın oğlum.

İçinde çocuksu bir sevinç vardı. Akşam olmalıydı. Karısına vermeliydi paketi. Kadın açmalıydı: ümit etmezdi böyle şeyler alacağını, aklının köşesinden bile geçirmezdi borç yüzünden. Şimdi şimdi hatırlıyordu. Dün akşam içti diye iyice bir ağız dalaşı yapmışlardı. «Nerede zıkkımlandın gene? Eline üç kuruş geçmesin.» «Arkadaş ıslarladı.» «Arkadaş ısmarlasın. Bu ne hal? Ayakta duramıyorsun.» Sonra ağlamaya başlamıştı. Barışıncaya kadar epey uğraşmıştı. Hayal meyal hatırlıyordu yaptıklarını. «Çok içmek iyi değil.»

Paketi açınca gözlerine inanamaz: «Aaaa! Teşekkür ederim. Çorap da almışsın. Entarilik de.» derdi. Boynuna sarılırdı candan.

Basımevine geldiler. Ellerindeki paketleri görenler! «ne aldınız?» diye etraflarına üşüştüler. Pantolona, gömleğe, ayakkabılara baktılar. «Güle güle giy.» Sadece makinacı Cemal uzakta durdu, bir şey demedi, sigara içti soğuk soğuk.

Yağtulumu:

— Güle güle giy, dedi.

— Sağol usta.

— Nerden aldın bunları?

— Kenan usta kefil oldu da aldım. Çok iyi adam.

Yağtulumu anlamlı anlamlı güldü:

— Mülahazat hanesini daima boş bırakmalı, dedi.

İşiyle meşgul göründü.

«Mülâhazat hanesini niçin boş bırakacakmışım, niçin? Acaba ne demek istedi? Beni uyarıp duruyor. Bir çıkarı var desem? Kötü bir insana benzemiyor. İyi, huzur dolu bir adam.» Bir başkasıyla konuşması sırasında, iki çocuğu olduğunu öğrenmişti. Yıllardır burada çalışıyordu. Her sabah erkenden işinin başına gelirdi. Gerekmedikçe söze karışmazdı. Öğlenleri bahçeye çıkar, bir ağaç altının serin gölgesinde gazetesini okur, bazan ağacın ince dalları arasında şakıyan bir kuşu dinlerdi. Hantal denecek ağırlıkta bir yürüyüşü, her şeyi tartarak konuştuğu sanısını uyandıran bir anlatışı vardı.

Nuri, akşamüstüne doğru kötü düşüncelerin hepsini unuttu, hatta bir ara oynak bir şarkı bile tutturdu usul usul. Gece işi bulacaktı Kenan usta. Fazla mesai yapacak, borçlarını ödeyecekti. İyi adamdı Kenan usta. Mümkün olduğu kadar dedikoduya, kimsenin işine karışmazsa belki biraz rahat eder, daha iyi bir iş buluncaya kadar burada çalışırdı. Belki de burdan emekli olurdu, kimbilir. Zaten kimsenin işine burnunu sokmayacağına dair kendi kendine tövbe etmişti. Bir bakıma iyi olmuştu bu grev meselesi. Aklını başına getirmişti. Atalarımız ne demişlerdi:

— Ne önde git asıl, ne arkada kal basıl.

Paydos olur olmaz ellerindeki paketlerle evine koştu.

■

O AKŞAM eve erken gitmek, karısını koluna takıp hiç olmazsa köprüye kadar uzanmak, gönlünü al-

mak istiyordu. Köprünün korkuluklarına dayanarak Haliç'i, Haliç'i kucaklayan tepelerdeki kırmızı damlı, salkım saçak evleri, fabrikaları, camileri, Haliç'in bulanık, kara, pis kokulu sularındaki ağır ağır seyreden eski, Şirketi Hayriye zamanından kalma vapurları, gemi leşlerini, Haliç'in kıyılarına bağlanmış hurda gemileri ya da başka nedenlerle kıyılara bırakılmış motorları, kıyılara çekilmiş boyaları dökük ya da pırıl pırıl boyalı sandalları, motor direklerindeki arsız martıları seyrederlerdi. Galata köprüsünün arkasına gerilmiş bir tiyatro ya da sinema dekoru gibi duran köhne Üsküdar, Sarayburnu'yla, Üsküdar'la sarmaş dolaş görünen köprü üstünde ışıl ışıl akan taşıtlar... Sonra güneşin camlardaki renk cümbüşü... Güneşin tepelerin koynunda erimesi... Akşamdan serin üfürtüler... Bir ateş böceği yağmuruna tutulmuş hissini uyandıran ışıkların çoğalışı... Dertlerini unuturlar, biraz hava alırlardı. Koca yaz geçmek üzereydi. Bir yerlere gidememişlerdi. Karısını gezmeye götürememişti. Gemi direklerindeki arsız martı çığlıklarını, şuradan buradan düşmüş çapkın vapur düdüklerini duyar gibiydi kulaklarında. Karısı bu küçük gezintiye kim bilir ne kadar sevinecekti! Gerçekten sevinecek miydi? «Artık yeter. Bıktım usandım bu yoksulluktan. Başımın çaresine bakacağım.» demiyecek miydi? Dese haksız mıydı? Her zaman sakin, her zaman uysal halini hatırladıkça ürpermiyor muydu? Suyun üstü durgundu, altını Allah bilirdi yalnız! Altındaki akıntılar, anaforlar, fırtınalar bir gün su yüzüne çıkmayacak mıydı? Kendi düşüncelerinden ürperdi. Kocaman bir yaz geçiyor, o ancak karısına: «gel, köprüye kadar gidip hava alalım.» diyebilecekti. Haliç'in kara, pis, kokusu insanı rahatsız eden sularını seyrettirerek, hava aldıracağı, eğlendireceği kadından sadakat bekliyor, uysallık bekliyor, karısının halinden memnun olmasını istiyordu. Bir kadının bu kadarcık şeyle mutlu olabileceğine inanması için budala ol-

ması gerekiyordu erkeğin. Mutluluk sorununu böylesine açık açık düşünmemişti hiç bir zaman. Aptalın biriydi. Ne vardı evlenecek? Ama sevmişti. Gözü başkasını göremeyecek kadar çok sevmişti. Karısından en küçük bir şüphesi yoktu. Evlenmeden önce durumunu bütün açıklığıyla ona anlatmıştı, biliyordu. Yoksulluktan şikâyetçiyse o da başka birini bulsaydı. Onunla evlenmeseydi. Bu düşünce üstünde de durmak istemedi. Sinirlendi. O zaman yaşayamazdı. «Peki ama ne yapalım?» İçinden çıkamadığı sorular, sorunlar kafasını kurcalarken kapıyı açtı, yukarı çıktı. Karısı, sofanın ortalık yerine kocaman bir sini koymuş, siniye kocaman kocaman doğradığı ekmek dilimlerini dizmiş, bir tabağa tepeleme zeytin doldurmuş, bir yığın domates dökmüştü sininin çevresine. Alt kattakilerin küçük çocuklarının minik elleri yiyeceklerini hızla kapışıyordu. Avurtları dolu doluydu. Ana ile baba yavaş, fakat istekli, lokmaları biribiri ardına atıştırıyorlardı.

— Merhaba!

— Merhaba.

Fehim'le Sabahat'ın gözleri Nuri'nin ellerindeki paketlerdeydi. Sabahat'ın cıvıl cıvıl çağla bademi gözleri Nuri'yle karşılaşınca başını önüne eğdi. Saçları yüzüne döküldü, sarı sarı, kıvır kıvır.

— Afiyet olsun.

— Eyvallah.

— İşten mi geliyorsun?

— Evet.

Nuri sofada fazla kalmadı, odaya geçti, karısı da ardından geldi. Akşam nerede kaldığını soracak yerde elindeki paketleri alıp, merakla açtı. Kocasına ait çorap, pantolon ile gömleği görünce yüzünden belli belirsiz bir bulut geçti: «Güle güle giy.» dedi ama bakışları: «bana da yok mu?» diyor gibiydi. Nuri öteki paketi uzattı:

— Bu senin.

— Benim mi? Ne var içinde?

— Aç da bak.

Karısı, paketi parçalarcasına açtı. Entariliği, çorapları görünce hafif bir çığlık attı, kollarını kocasının boynuna doladı. Boyu yetişmediği için balerinler gibi parmaklarının uçlarına basıyordu. Dudaklarının sıcaklığına erişmek üzereydi. Eğer Sabahat'ın kıvır kıvır saçlarıyla, içi cıvıl cıvıl çağla bademi bakışlarıyla, o kalın, aralık ve daima ıslak, çeneye sarkmış dudaklarıyla karşılaşmasaydı... Kapı kendiliğinden aralanmıştı. Sabahat gülümsedi. Karısının kolları yavaş yavaş çözüldü:

— Bizimki bana entarilik almış. Gel bak Sabahat.

— Güle güle giy. Bakalım.

Kadın yemeği bırakmış, kadınca bir duyguyla alınanları karıştırmaya başlamıştı. Kendisine uzatılan basmayı elledi, ölçtü. Küçük aynada kendisine yakışıp yakışmayacağına baktı, denedi uzun uzun. Yıkana yıkana solmuş basma entarisinin üstüne, beyaz üzerine mavi puanlı basmayı örtünce bir başka türlü oldu. Rüzgâr yemiş suya döndü, ürperdi. Diri göğüsleri bütün alıcılığıyla meydana çıktı. Basmayı geri verirken:

— İnşallah kocam işe girsin bana da alır, dedi. Benim de üstümde başımda bir şey kalmadı.

— Kocanız boşta mı?

— Evet. İşten çıkardılar. Muvakkat çalışıyordu zaten.

— Şimdi işverenler böyle bir yol tutturdular. Sorumluluktan, kanunların mükellefiyetinden kaçınmak için buldukları yeni bir yol. Çok üzüldüm.

— Üzülmek para etmiyor.

— Haklısın.

Kimsenin sahip çıkmadığı bir küfür gibiydi Fehim.

Çocuklar, tepside ne var ne yok bitirdiler. Aşa-

ğıdaki bahçeye indiler yemek bitince. Neşeli çığlıkları çeşitli çiçek kokularıyla karışmış sofayı doldurmuştu.

Fehim, bahçeye bakan pencere kenarındaki sedire oturmuştu, bakışları karamsardı, bulanıktı.

— Başka iş bulamadın mı Fehim?

— Bulamadım Allah kahretsin. Almanya işinin de olacağı yok. Sıramız gelinceye kadar biz yaşlanacağız. Kaçak gitsek olmaz. Ne yapmalı bilmem ki? Senin iş nasıl?

— Bildiğin gibi. Eşeğin kuyruğu gibi ne uzuyor, ne de kısalıyoruz. İyi diyelim de iyi olsun.

— Siz bir yere mi gideceksiniz? diye sordu, Sabahat.

— Evet. Nereden anladınız?

— Soyunmadınız da.

— Şöyle köprüye kadar uzanalım diyordum.

— Biz artık aşağıya inelim Fehim.

Ayağa kalktılar.

— Siz de gelin, açılırsınız.

— Teşekkür ederiz, dedi, Fehim. Sizi zaten sık sık rahatsız ediyoruz. Daha fazla rahatsız etmeye hakkımız yok. Yaptıklarınıza teşekkür ederiz.

— Sizin için ne yaptık canım? Keşke elimizden bir şeyler gelse de bir arkadaşımıza faydalı olsak. Hadi hadi, canını böyle şeylerle sıkma. Senin de işlerin düzelir.

— Sağlam bir iş bulsak...

— Hemen umutsuz olma.

Fehim merdivenleri inerken:

— Siz iyi insanlarsınız, dedi.

Karısıyla birlikte aşağı kata indiler.

Nuri'nin karısı:

— Çocuklar açlıktan ağlıyorlardı, dedi, çağırdım, karınlarını doyurdum.

Çocuklar açtılar ha! Onların çocukları da böyle el eline muhtaç mı olacaktı? «Açız!» diye ağlaya-

caklar mıydı? Yarınsız insanların sıkıntısını, ürpertisini duydu bir an. Onların çocuklarını da bir hayır sahibi mi doyuracaktı? İki kuvvetli kolu, çalışma gücü olan bir insanın karınlarını doyuracak parayı kazanamaması, iş bulamaması ne kadar acıydı. Onun durgun, düşünceli halini gören karısı kızdığını sandı. Öyle ya kendilerinin de yarını yoktu. Bir tarafa üç kuruş para bile koyamıyorlardı. Değil üç kuruş paraları biraz fazla yiyecekleri olsaydı belki kocası onları doyurdu diye kızmazdı.

— Onları yukarı çağırıp karınlarını doyurduğum için bana kızmadın ya?

— Hayır. Niye kızayım!

— Düşünceli ve tuhaf görünüyorsun ama...

— Çocukları düşündüm. Ya onlar bizim çocuklarımız olsaydı? Açlıktan ağlasalardı ve ben eve bir şey getiremeyecek, bir şey yapamayacak durumda olsaydım? Yarın ne yapacaklar? Bizim elimizde de fazla bir şey yok. Onlara versek biz aç kalırız, dedi sıkıntılı sıkıntılı. Düzen dediğin böyle mi olmalı?

— Bir daha ekmek mekmek vermeyeyim mi kimseye?

— Hayır, hayır ver, dedi, Nuri. Çocukların aç açık kalmalarına dayanamam.

— İçim karardı. Köprüye kadar gidelim diyordun.

— Hadi hazırlan.

Mantosunu sırtına geçirdi. Başörtüsünü başına örttü. Aşağıya indiler.

Fehim'lerin oda kapısı ardına kadar açık duruyordu.

Sabahat köşeye çekilmiş, başını ellerinin arasına almış, kara, çamur kadar kara düşüncelere dalmıştı. Adamı göremedi.

— Halleri berbat, dedi, Nuri'nin karısı.

— Öyle. Bu toplumda gemisini kurtaran kaptan.

— Hani bir daha politikaya karışmayacaktın?
— Bir şey söylemedim ki...
— Daha ne diyeceksin.

Nuri sustu. Sonuçsuz bir tartışmaya girmek istemiyordu.

Sokak kapısını çıktıktan sonra Fehim'i gördüler. Pencere kenarındaki mindere oturmuş olacaktı. Dışardan görünüyordu. Bakışları dalgındı, mahzundu. Önünden geçtikleri halde onları görmedi.

Nuri'nin karısı dalgın dalgın söylendi:
— Bizim çocuklarımız olsa... Sen boşta olsan...
— Böyle kötü şeyler düşünme karıcığım.
— Uzun zaman iş bulamasan ne olur?
— Buluruz buluruz.
— Ya bulamazsan?
— Bulamazsam gebeririz.
— Kötü şeyler söylüyorsun bana.
— Ben mi?
— Yok ben!

İkisi de Unkapanı yolunda, pırıl pırıl güneş altında iliklerine kadar titrediler.

■

BİRKAÇ gün sonraydı. Nuri eve erken geldi. Hava güzeldi. Yemekten sonra gezinti iyi oluyordu. Son günlerde en büyük eğlenceleri buydu, köprüye hava almaya gidiyorlardı. Arsız martıları, köprünün altından ardından bir yığın ak köpük bırakarak geçen gemileri seyrediyorlardı. Sonra oturuyorlardı bir kıyı kahvesine, buruk, tavşan kanı çaylarını yudumluyorlardı. Neşeyle karısına baktı: «Hadi hazırlan.» diyecekti az kalsın. Karısı belli olur şekilde durgundu. Çatkındı incecik kaşları: «Acaba nesi var?» Ağlamıştı da galiba? Kirpikleri ıslak ıslaktı. Neşeli gö-

rünmek için kendini zorluyordu. Belli oluyordu çabası iyice.

— Neyin var canım?

— Yok bir şeyim.

Nuri ısrar etmedi sorusunda. Bıraktı kendi anlatsın. Yemeğini yemeğe başladı. Öldürseler yemek yemeden karısının kötü bir şey söylemeyeceğini biliyordu. Âdetiydi. Sabırla lokmaları yutmaya çalıştı. Canı sıkıldı. Karısının da zorla yediğinin farkındaydı. Vardı bir aksilik, vardı Allah kahretsin. O sıra aşağıdan ince, içli, yalvarışlar dolu bir çocuk ağlaması işitildi: «Oğlan ağlıyor. Kız da ağlıyor. Gene ne oldu bunlara? Hani kocası iş bulmuştu.» Sabahat'ın ulurca bağırışı düşünce zincirini böldü:

— Susun! Susun diyorum size Allahın belâları. Nedir sizden çektiğim. Babanızdan ayrı, sizden ayrı... Yetişir. Ulumayın. Başınızı yiyin inşallah. O alçak babanıza gidin. Gidin o alçak babanıza. Hadi, hadi diyorum.

Çocukların feryatları daha tizleşti, daha acılaştı. Vahşî hayvan ulumalarına döndü.

— Ne oluyor bunlara böyle?

— Çocuklarını dövüyor.

— Yaramazlık mı yaptılar acaba? Ama değil. Açız diye ağlıyorlar.

Lokmalar boğazına dizildi. Ellerindeki ekmekleri tepsiye bıraktılar, yiyemediler.

Kadın bağırıyordu aşağıda:

— Susun. Susun diyorum size.

Çocuklar susar gibi oldular. Kesik kesik hıçkırıkları duyuluyordu. Sonra daha içten, sarsıla sarsıla ağlama, bir hıçkırık tufanı bütün evi doldurdu. Çocukların seslerini bastırdı.

— Sizin, sizin ne kabahatınız var. Bütün kabahat babanız olacak hayvanda. Nerede şimdi o? Nerede o? Çocukların, benim aç olduğumu bilmiyor mu?

— Babam, babam nerede? dedi, erkek çocuk.

— Dayanamayacağım Allahım. Dayanamayacağım!

Sabahat'ın hıçkırıkları, boğuntular, şikâyetler dolu sesi çocukların göz yaşlarını, hıçkırıklarını örttü.

Mutfak kapısının gürültüyle açıldığını duydular.

— Nesi var bunların?

Nuri ayağa kalktı. Merdivenlere doğru yürüdü. Kızın, sonra oğlanın o zamana kadar işitmediği bir şekilde feryatlarını duydu. Çığlıklar bütün evi doldurdu, sokağa taştı. Belki de karşı komşuların, yandakilerin evlerine kadar yayıldı, pencerelerden başlar uzandı. «Ne oluyor?» diye yoldan geçen adamlar durdu.

— Annem kendini kuyuya atıyor!

Lokması boğazına takıldı kaldı. Yutamadı. Elindeki çatalı bıraktı tekrardan, merdivenleri yuvarlanırcasına indi. Alt kat odasına bitişik mutfak kapısından içeriye bir yıldırım gibi girdi. Kadın, kuyunun kapağını açmış, kapkaranlık, dipsiz gibi görünen kuyu ağzından içeriye deli deli bakıyordu. İki küçük çocuğun minik parmakları eteklerinden tutmuş, onu bırakmamaya çalışıyordu. Kadın, onları savuruyor, çocuklar çığlıklarla yerlere yuvarlanıyorlardı. Nuri atıldı, kadını tuttu, çekti. Odaya taşıdı kucağında. Kadının saçı başı dağılmıştı. Bütün canlılığıyla memeleri görünüyordu. Göğsü tüm açılmıştı. Diri diri. Sokak tarafındaki kerevete uzattı. Kadının hıçkırıklardan sarsılan göğsü garip bir iç gıcıklaması uyandırıyordu onda. Başını başka yana çevirdi:

— Ben de amma kötü yürekliyim.

Sabahat doya doya ağladı.

Karısı koştu, çocukları yukarıya aldı. Önlerine yiyecek koyup susturdu. Lokmalar birbiri ardına ağızlara atılıyor, hemen kayboluyordu.

— Biz kendi derdimizi halledemezken bir de bunlar çıktı başımıza.

— Kendi hallerine bırakalım mı?

— Yooo. Bırakmayalım, dedi, karısı. Bırakılır mi hiç. Hangi yürek dayanır bu hale?

Çocukların karınları doymuştu. Karısı, çocukları bahçeye çıkarmış, altlarına birer tahta iskemle vermiş, oturtmuştu.

Daha güneş batmamıştı. Tatlı bir akşam serinliği vardı dışarda. Huzur dolu, bol yıldızlı bir yaz akşamı başlıyordu.

— Ne oldu bunlara?

— Kocası iki akşamdır eve gelmedi.

— Belki çalışıyordur?

— Hayır, çalışmıyor, dedi, söze karışan Sabahat. Başını yastıklardan kaldırdı. Uzun kirpikleri yaş içindeydi. İki akşamdır eve gelmiyor. Meyhanede görmüşler. Allah kahretsin.

Artık ağlamıyordu. Lüleleşmiş saçları yüzüne dökülmüştü. Kalın, pembe dudakları garip bir masumlukla açılmıştı. Dişleri ap aktı. Islak ıslaktı dudakları...

— Biz burada açlıktan geberelim. O, orada zıkkımlansın. Çocuklar, çocuklar ne haldeler?

Nuri'nin karısı:

— Merak etme karınlarını doyurdum, şimdi bahçede oynuyorlar, dedi.

— Teşekkür ederim, teşekkür ederim. Sizin hakkınızı nasıl ödeyeceğim?

— Çocukların aç olduğunu önceden söyleseydin canım.

— Nasıl söylerim! Her zaman olur mu?

— Olur, dedi, Nuri, neden olmasın? Bir çatı altında oturuyoruz.

— Sizin de elinizde avucunuzda yok. Tırhalliyiz, bir halliyiz.

— Doğru. Çok doğru.

— İş buldum. Çalışıyordum diyordu. Kaç gündür her sabah erken erken kalkıp gidiyordu. Elimizdeki

avucumuzdakileri de sattık. Hatta entarilerimi de. Yalnız şu üstümdekiler kaldı. Anladınız mı? Onlarla geçinmeye çalıştık üç beş gün. Avans al dedim. Avans vermiyorlar dedi. Hafta başında para alalım sattığımız elbiselerin sana daha güzellerini, iyisini alırım diyordu. Oysa paraları alır almaz kaçtı. Niçin çocuklarını unuttu? Oysa onları çok severdi. Nasıl oldu bu iş? Şimdi biz ne yapacağız? Ne ile karnımızı doyuracağız? Kirayı nasıl vereceğiz?

— Canım bütün parasını içkiye verdiğini nereden biliyorsunuz?

— Siz onu bilmezsiniz. Ağzına içki değmeye görsün...

Çırılçıplak odaya baktı. Bir tek olumlu söz bulup söyleyemiyordu. Bir umut verecek imkânı olsaydı Nuri'nin. Ah!

Kadın çırpınıyordu:

— Ben bir iş bulabilseydim bari. Çamaşır yıkar, ortalık süpürürüm. Her iş yaparım, her işi yaparım. Ama ben bir iş bulamıyorum anladınız mı? Çocukları bırakıp bir tarafa gidemiyorum. Bunlar olmasa...

— Ne var, ne olmuş?

Açık mutfak kapısından giren ev sahibi, sağ ayağını sürükleyerek yaklaştı.

— Yok bir şey, dedi, Sabahat.

— Nasıl yok canım? Deminki bağrışmayı sağır sultan duydu. Benden mi saklıyorsunuz?

Sabahat mosmor oldu:

— Sendan saklıyoruz, dedi, var mı diyeceğin?

— Size de lâf söylenmez ki, dedi kızgın kızgın. Ben evimde böyle şeyler istemiyorum. Çıkın evimden.

Çekilip gitti topal bacağını sürükleyerek.

— Pis karı, dedi Sabahat. Koyun can derdinde, kasap mal derdinde.

Hep beraber yukarıya çıktılar.

Sabahat, sunulan yemeği yerken:

— Allah böyle adamları kahretsin! diye söyleniyordu. Eskiden böyle değildi. Elleri, avuçları dolu dolu gelirdi eve. Çocuklarını severdi. Sonra işler bozulunca... Sokmayacağım eve. Sokmayacağım anlıyor musunuz? Demek ki mayası bozukmuş. Gidip iş arayacağım. İş bulacağım. Çocuklarıma bakacağım. Onları büyüteceğim. Üniversitelerde okutacağım.

Oyundan dönen çocuklara:

— Sevmeyin babanızı, dedi. Anlıyor musunuz? Sevmeyin onu. O sizi nasıl düşünmüyorsa, siz de onu düşünmeyin.

Küçük kız hırçınlıkla:

— Seveceğiz, dedi. O bizim babamız.

— Atayım seni babanın yanına da açlıktan öl.

— Aaat.

Erkek çocuğun dudakları acıyla büzüldü. Annesiyle kızkardeşine korkuyla bakmaya başladı.

— Susun, dedi, Nuri.

Karısı, ağlamaya hazırlanan erkek çocuğunu kucağına almıştı. Tıpkı annesine benzeyen sarı, kıvır kıvır saçlarıyla oynuyor, onu oyalamaya, avutmaya çalışıyordu.

— Gidip bakayım hangi meyhanede? Belki bulurum.

Sabahat ayağa kalktı:

— Ben de geleyim. Rezil edeyim şunu, dedi. Rezil edeyim. Ayrılacağım ondan. Boşanacağım.

— Hayır sen gelme. Ben konuşurum onunla.

Nuri'nin karısı:

— Sen gitme Sabahat, dedi.

Dünyada ne insanlar vardı. En korkunç canavarlara taş çıkartacak iki ayaklı canavarlar... Gidip çatacaktı. Yaptığı hareketin doğru olmadığını, evde çocukları, karısı, aç açına beklerlerken, onun meyhane köşelerinde sürtmesinin iyi bir davranış sayılmayacağını, yaptıklarının büyük bir düşüncesizlik olduğunu anlatacaktı. Çocukların, kadının yüzündeki

yaşları hatırladıkça öfkesi kabarıyordu. Çalışıyor, para getirecek diye bir hafta taze ümitlerle beklemişler, sonra adam parayı alır almaz eve uğramaz olmuştu.

— Nerede şimdi o?

— Küçükpazardaki o şarapçı dükkânlarından birinde...

Nuri aşağıya inerken, karısı yavaşça ardından geldi:

— Sakın onunla kavga etme Nuri, dedi. Akıl yoluyla yaptığı işin doğru olmadığını anlatmaya çalış. Söz mü?

— Söz.

Gülümseyen karısının çenesini okşadı. Çekilip gitti sokağa.

Işıklar yeni yeni yanmıştı iki sıralı yoksul evlerde. Soluk basma perdelerin arasından sızan ölgün sarı ışıkçıklar, bulaşık kokulu sokağa dökülmüştü. Sokak, soğan, balık, sarımsak kokuyordu. Haftanın belirli günleri kurulan pazardan bütün hafta kalan süprüntü kokuyordu ağır ağır. Sinekler öbek öbekti. Vızıltılarla uçuşup duruyorlardı insanın burnunun dibinde yeşil yeşil, iri iri... Şu evde şarkı söyleniyor, alt katında kavga oluyordu. Öteki evde sarhoş bir adam açık saçık şarkılar okuyordu bağıra bağıra. Belki de kırpık kırpık yıldızlara kadar yansıyordu bu acayip sesler:

— Hey, önüne baksana öküz!

Acı bir fren ve şoförün pencereden uzanan kocaman, öfkeden kıpkırmızı başı...

— Öküz sensin. Avanak. Dur işaretini görmüyor musun? Sana ehliyet verenin...

— Akşam akşam başımızı belâya mı sokacaksın! Hırt!

Cevap vermeye hazırlanırken şoför gaza bastı. Daha Nuri ağzını açmadan araba köprüden Beyoğlu'na doğru kaydı. Ezilmemek için karşı kaldırıma dar attı kendini. İki sıralı baraka dükkânları geçip, kadın-

lar pazarının önünden dar caddeye çıktı. Önüne gelen sağlı sollu dükkânları araştırarak yürüdü. Kantarcılar'daki bir meyhanenin kirden buğulu gibi görünen camından içeriye baktı. Sigara, şarap, soluk kokuları arasında Fehim'in ufacık boyunu, acıklı yüzünü seçti. İçindeki öfkenin yerini kapkara, ap acı bir düşünce aldı. Düşündü durdu. Fehim'e ne söyleyebilirdi? Onun yaşantısına karışmaya hakkı var mıydı? Olanlardan ona neydi? Ya ters bir cevap verirse? Ya sen kendi işine bak arkadaş derse? Az kalsın geriye dönecekti. Çocuklar, açlıktan ağlayan çocuklar, kendini kuyuya atmaya kalkan Sabahat geldi gözlerinin önüne. «Konuşmam, anlatmam gerek.» «Karı benim. Çocuk benim, sana ne?» derse. Tekrar geriye döndü. «O zaman ne derim?» Girdiği kapıdan çıkacağı sırada Fehim'le, onun kara suratıyla karşılaştı. Göz göze geldiler. Ama Fehim gülüyordu.

— Gelsene yavu, diye seslenirken el etti. Sonra onun yanına gelmesini beklemeden sokuldu sallantılı, rüzgârlı. Kolundan tutup içeriye sürükledi. İçerisi rakı, şarap, fasulya piyazı, ciğer, sigara dumanı kokuyordu. Önündeki bardağı uzattı:

— İç.

— İstemem.

— İçmezsen darılırım. Bir sigaran var mı? Benimki bitmiş.

Sigara paketini uzattı. Bir tane de kendisi yaktı.

Nuri yarım bardak şarabı içmeyince Fehim, bardağı tezgâha bıraktı.

— Artık içme Fehim. Seninle konuşacaklarım var. Dışarı çıkalım.

— Nereye gideceğiz?

— Eve.

— Ben eve gitmem.

Deminden beri sinirli sinirli gülen Fehim'in yüzü patlıcan moruna döndü.

— Neden gitmezsin?

— Sana ne!...

Dikildi karşısına. Ayılır gibi olmuştu.

Söz anlayacak durumda görünmüyordu. Kavga muhakkaktı. Daha önce düşündüğü olumsuz durum meydana gelmek üzereydi.

— Seninle konuşacaklarım var diyorum.

— Benim seninle konuşacak bir şeyim yok.

— Seni eve götüreceğim.

— Ben eve gitmem.

— Çocukların açlıktan ağlıyor. Karın onların acısına dayanamadı. Kendini kuyaya atacaktı az kalsın.

Fehim pis pis sırıttı:

— Numara yapmıştır.

— Ne numarası! Gözümle gördüm.

— Hadi canım sende. Benim keyfimi bozma arkadaş.

— Utanmadan da söylüyorsun. Gel seni eve götüreyim.

— Sen git. Ben sonra gelirim.

— Sen burada zıkkımlanıyorsun. Çoluk çocuğun aç. Evdeki bütün eşyayı,karının üstünü başını satmışsın.

— Sattım. Sana ne?

Nuri çıldıracak hale geldi:

— Hadi yürü, yürü diyorum sana! diye bağırdı.

Şarap içen kırmızı suratlı birkaç kişi dönüp baktılar, sonra başlarını gene önlerine çevirdiler, konuşmalarına daldılar.

— Ben şuradan sigara alayım. Sonra konuşuruz.

Nuri atıldı:

— Bırak şimdi sigarayı. Ben vereyim. Sen sonra al. Gel buraya...

Dinlemedi onu. Sallanarak, başı önünde yürüyordu. Nuri ardından baktı. Fehim tütüncüye gidecek yerde Kantarcılar'a saptı. Oysa sağda solda tütüncü vardı.

— Kaçıyor.

Kapı önüne koştu. Onun ilkin yavaş yavaş yürüdüğünü gördü, sonra hızlanışını... Koşmaya başladı. Gerçekten kaçıyordu rüzgârlı bir yaprak gibi. Üstelik karısının, çocuklarının aç, susuz olduğunu da biliyordu. Hiç olmazsa ceplerindeki birkaç kuruşu almak arzusuna kapıldı çocuklarına, karısına götürmek için. Haksızlığın böylesine dayanamazdı. O burada zıkkımlanırken... Anî bir kararla Fehim'in arkasından koştu. Meyhanecinin: «Parayı vermeden nereye gidiyorsunuz?» diye ardından bağırdığını duymadı. Fehim'i Kantarcılar camisinin orada yakaladı. Belki koşmaktan kesilmiş, belki de kaçamayacağını anlamıştı. Caminin yıkık dökük duvarına dayanmış soluyordu. Az ilerdeki dar sokaklara ya da karanlık, karınca yuvası gibi insan kaynayan hanlardan birine girseydi imkân yok yakalayamazdı. Yoldan geçenlerden birkaçı göz ucuyla baktılar, geçtiler. Bu semtte kavga, dövüş, bağırtı, çağırtı, kan, ölüm, cinayet günlük olaylardandı. Halk kanıksamıştı artık. Dönüp bakmıyordu bile.

— Nereye kaçıyorsun?

— .....

— Çocuklarına birkaç kuruş ver de öyle nereye cehennem olursan ol. Anlıyor musun? Biz senin çocuklarını doyurmak zorunda mıyız her zaman?

— Doyurma. Sana yalvaran mı var? Ben para gönderdim onlara.

— Ne zaman?

— Az önce.

— Yalan söylüyorsun.

— Hayır. Yalan söylemiyorum.

— Söylüyorsun.

Fehim başını önüne eğdi. Bir süre yerinden bile kımıldamadı. Sesini çıkarmadı. Sanki taştı, heykeldi, kımıldamaması gerekliydi.

— Söylesene paraları ne yaptın ?

— Sana yalan söyledim.

— Yalan mı?

— Yalan söyledim.

— Hah, şöyle yola gel işte. Uğraştırma adamı.

Nuri sinirden ne yaptığının, nasıl bir tepkiyle karşılaşacağının hesabını yapmadan ellerini Fehim'in ceplerine soktu. Ceplerinin altını üstüne getirdi: kirli bir mendil, bir küçük kurşun kalem, kırık bir aynayla, kırık dişlerinin arası kir içinde bir tarak çıktı ceplerinden.

Nuri, onun ceplerini ararken Fehim direnmemişti, karşı gelmemişti, olduğu gibi durmuştu.

— Bütün paraları yedin ha namussuz! Çoluk çocuğunu düşünmeden...

Fehim kızacak, karşı koyacak yerde kaldırımın kenarına çöktü. Ağlamaya başladı. Dar omuzları sarsılıyordu. Hıçkırıklardan boğulacak gibiydi:

— Ben hiç bir yerde çalışmadım ki. Para bende ne gezer! İş buldum diye kandırdım onları, dedi. Bütün hafta evden erkenden çıktım. İş aradım. Kapı kapı dolaştım anlıyor musun? Ne iş olursa yapmaya razıydım. Yeterki ekmek parası çıksın. Cumartesi geldi çattı. Ne seviniyordu karım bilemezsin. Ona yalanlar söyledim. O da para alıncaya kadar geçinmek için üzerindekileri komşulara sattı. Gözümün önünde hergün biraz daha eriyordu... Dayanamadım, dayanamayacağım için de kaçtım. Kaçtım anlıyor musun? Onların karşısına çıkacak, daha fazla yalan söyleyecek yüzüm yoktu.

Demek öyle ha! Demek Fehim böylesine korkunç bir duruma düşmüştü? Bir an kendini onun yerine koydu Nuri. Düşündü: o olsa ne yapardı? Herkes aynı iradeyi, soğukkanlılığı gösteremezdi ki. Titredi:

— Doğru mu söylediklerin Fehim? diye sordu.

Fehim başını onaylar şekilde salladı.

— Gel benimle.

— Nereye?

— Eve gideceğiz.

— Oradan geçmeyelim.

— Neden?

— Şarapçıya borcum var.

— Paran yokken içiyorsun ha! Ben gelmeseydim ne yapacaktın?

— İlk bardağı içtiğimde param vardı.

— Ne yapacaktın, ha! Deli misin sen?

— Deliyim. Değilsem bile olacağım. Deli olmayan böyle davranır mı?

Nuri ne söyleyeceğini bilemedi.

— Almanya işi de bir türlü olmadı.

— Kolay kolay olmaz. Sırada binlerce kişi var. Dalavera var... Var oğlu var.

— Bizde talih yok zaten.

Karşısında titreyen, ağlayan, belki de hiç olmayacak şeylere umut bağlayan iradesi zayıf adama baktı. Başını önüne eğmiş düşünüyordu. Ağlamıyordu artık. Bunun gibi biri haber vermişti işçiler arasındaki konuşmaları işverene. Onları satmıştı. Grev...

— Yürü benimle. Durumun elbet bir çaresine bakarız.

— Çaresi var mı ki?

— Var elbet.

Fehim, düğmemsi kanlı gözleriyle Nuri'ye baktı: «Ne gibi bir çare?» Bu çıkmazdan kendisini, karısını, çocuklarını kurtaracak bir tutamak var mıydı? Ev sahibi ikide birde kapıya dayanıyor: «Çıkın evimden. Yoksa mahkemeye vereceğim sizi.» diye bağırıyordu. Çaresiz seslerini çıkarmadan dinliyorlardı onu. Güçlü, kuvvetli bir adam değildi. Çelimsizdi. Hemen hastalanıveriyordu. Kötü beslenmeden ileri gelen bir karşı koyamazlık, dirençsizlik, vardı vücudunda.

Meyhaneye döndüler.

Nuri, Fehim'in şarap borcunu ödedi. Onun koluna girdi, Unkapanı'na doğru sürükledi. Karşıya geçtiler. Fehim sesini çıkarmadan Nuri'ye uyuyordu.

— Sen git, karıma durumu anlat. Benim ne rezil biri olduğumu söyle. Ben burada oturup bekleyeyim. Şimdi çok sinirlidir o.

— Kaçma ama.

— Kaçmam, beklerim.

— Söz mü?

— Söz. Sarıldı boynuna yanaklarından öptü Nuri'yi.

Bir apartmanın giriş katının merdivenlerine çöktü. Kara, çamur kadar pis bir düşünce yığınına daldı. Nuri'nin eve doğru gittiğini görmedi bile.

■

SABAHAT'la merdivenin başında karşılaştı. Gözleri soru doluydu. Kaşları çatık çatıktı. Nuri hiç bir şey söylemeden kapıyı kapayınca çaresiz olduğu yere çöktü:

— Gelmedi mi o? Bulamadın mı? diye sordu. Rengi sararmıştı sinirinden.

— Ne oldu size, hasta mısınız?

— Gelmedi mi o? O hayvan gelmedi mi? Bulamadın mı onu? İyi ki gelmedi. Yoksa onu parçalardım. Evet, onu parçalardım. Yoksa bulamadın mı! diye ulurcasına bağırdı.

— Gelmedi ama beni bekliyor. Buldum onu.

— Seni de mi baştan çıkardı? Demek buldun onu? Eve gelmedi ha! Elbet gelemez. Yüzü yok. Başına gelecekleri bilir çünkü. Bu çocuklar ne olacak? Ben ne yapacağım şimdi? Nasıl besleyeceğim onları?

Taşlığa açılan oda kapısından çocuklar görülüyordu. Uyumuşlardı. Kırık lâmba şişesinin isli ışığında uçmaya hazır meleklere benziyorlardı.

— Gelecekti ama korktu.

Korksaydı, utansaydı, bunca kötü şeyi yapmazdı.

— .....

— Paraların hepsini yemiş mi?

— Ne parası! Çalışmamış ki. Daha doğrusu iş buldum diye size yalan söylemiş. Bir umudu varmış. İş bulabileceğini sanıyormuş. Gerçekleşmeyince...

— Yalan mı söylemiş! Peki ama niçin?

Sabahat bir an düşündü. Kocasının yapmak istediğini anlamış olacaktı. Son dakikaya kadar bir şeyler yapabilirim umudu onu böylesine bir yalana sürüklemiş olacaktı! Sırf çığlık kesildi. Dizleri üstüne kalktı, tekrar çöktü:

— Demek çalışmamış, bize yalan söylemiş ha!...

— .....

— Şimdi anlıyorum neden uyuyamadığını. Sağdan sola, soldan sağa dönüp durduğunu; sıkıntısındanmış demek ki. Neyin var, ne oluyorsun? diye sorup duruyordum. Sesini çıkarmıyordu. Israrım faydasız oldu. Nedenini söylemedi. «Bir şeyim yok.» diyordu. Oysa çalıştığı zamanlar mışıl mışıl uyurdu. Ben de çalışırdım. Sonra hastalanıverdi. Doktor ilâç para etmedi. Aylarca yattı. Ben de iş bulamadım. Elde avuçtakiler bitti. Kalktık buraya geldik. Hayatımızın tekrar düzene gireceğini umuyorduk. Sana anlatmıştım bütün bunları.

Nuri'nin karısı:

— Sizin hayatınız da tıpkı bizimki gibi, dedi. Biz de sizin gibi el ele vermiş çalışıyorduk. İşler ummadığımız bir yola döküldü, bozuldu, tüm düzelmemecesine. Gitmişken gene buraya geldik işte. Nuri bu işe girinceye kadar ne sıkıntılar çektik bilsen. Gene de sıkıntılardan kurtulmuş sayılmayız ama...

— Ah! Bir iş bulabilsek, dedi Sabahat. Bir iş bulabilsek...

— Bulursunuz.

— Ne zaman, nerede?

— .....

— Demek onun için, utandığı için eve gelemi-

yor. Vah benim zavallı kocam. Benim zavallı efendim. Sen böyle mi olacaktın? Nerede şimdi o? Siz onun bu günkü zavallı durumuna bakmayın. O, bir tek ailenin bir tek evlâdıydı. Yediği önünde, yemediği ardındaydı. Yoksa ben varır mıydım?

— Sokağın bitimindeki apartmanların birinin merdivenlerinde beni bekliyor. Ama sen git. Sakın kötü bir şey söyleme.

— Söyler miyim.

Sabahat kapıyı açtı:

— Çocuklar size emanet.

— Merak etme.

Sokağa çıktı.

Fehim'le birlikte geç vakit eve döndükleri zaman Nuri'lerle çocuklar çoktan yatmışlardı.

■

MEHMET'in yüzü sapsarıydı. İşe geç gelmişti. Dudakları bile uçuklamıştı.

— «Ne oldu?» diye sordu, Çingene.

— Ne var? dedi, Yağtulumu.

— Hasta mısın? diye sordu, Kenan.

— Mehmet, Mehmet kendine gel yavrum, dedi mücellitlerden biri.

— Babam öldü.

— Baban mı öldü?

— Evet. Arabadan düşmüştü.

— Arabadan düşmüştü. Hastaneye kaldırmışlardı. Kaldırıldığı hastanede beyin kanamasından ölmüştü. Dağ gibi adamdı.

— Bilmez miyiz! Başın sağ olsun.

«Babam öldü, babam öldü, babam öldü!»

Miras olarak tek atlı bir araba kalmıştı. Mehmet erken erken kalkıyor, bazı küçük sabah gazetelerini

postaneye taşıyordu. Sonra uykulu uykulu basımevine geliyordu. Gözleri uykusuzluktan kıpkırmızıydı her zaman. Çalışıyordu. Başka türlü geçinmelerine imkân yoktu. Altı boğaza bakıyordu. Altı koca boğaza... Akbıyık taraflarında, Bizanslılardan kalma surların içindeki kovuklardan birinde, tek odalı konduya, altı boğazıyla sığınmış oturuyordu. Mehmet'in kendi deyimiyle sürücüler «yem» parasını bile çıkarmıyorlardı. Boşuna çalışıyordu araba birkaç gündür.

— Kendim çalışsam fena para bırakmaz, dedi.

— Senin için iyi olur, dedi, Nuri.

— İşi bırakacağım.

İşi bırakacağını duyanlar:

— Mehmet'in hayatı kurtuldu, diyorlardı.

— Neden hayatı kurtulsun?

Acır gibi bakıyorlardı Nuri'ye.

— Bu gibi makinaları para biriktirip almak kabil mi! İşçilikten işverenliğe yükselmiş kaç kişi sayabilirsin? Binlerle lira ister. İşten artmaz, dişten artar, diyenler yalan söylüyorlar. Ellerine ilkin dişten artacak para geçmesi gerekir.

Konuşmayı izleyenler:

— Doğru. Çok doğru söylüyorsun, diyorlardı.

Nuri bir tartışmaya girmek istemedi, sustu.

Mehmet'in işi bırakıp arabacılık yapmasına herkes seviniyordu. Kendi başına buyruk olacaktı. Eline fazla para geçecekti belki de?

«Babam öldü. Babam öldü. Babam öldü!»

Nuri, Kenan'a sordu:

— Mehmet'in yerine birini alacaklar mı usta?

— Alacaklar elbette. Makina adamsız kalır mı? Niçin sordun?

— Boşta bir arkadaş var da.

— Arkadaş dediğin şu sizin alt kattaki kiracı mı? İş bulamadı mı yoksa?

— Bulamadı.

— Onu alalım. Hemen getir.

Bir ara Nuri, Kenan'a durumu anlatmıştı.

— Oh! İyi olur. Çok feci haldeler, diyecekti. Kaç gündür elimizden gelen yardımı yaptık ama bizim de etimiz ne budumuz ne? Gözü Cemal'in makinasına, Cemal'a kaydı. Öfkeli, kıskanç bakışlarla karşılaştı: Ne istiyor bu adam benden? diye mırıldandı.

— Ne diyorsun?

— Cemal'in adamını alsanız!

— Senin adamının bir kusuru mu var?

— Hayır ama onun adamı daha önceden baş vurmuş diyorlar da.

Kenan'ın yüzü öfkesinden mosmor kesildi:

— Cemal'in adamından bana ne? Ben ne diyorsam sen onu yap.

— Kızmasın?

— Kızarsa kızsın. Yoksa sana bir şey mi söyledi?

— Hayır.

— Doğru söyle, benden saklama.

— Hayır dedim ya.

— Sen adamını yarın getir. Gerisine aldırma.

— Peki ama ya sınav, önceden baş vuranlar ne olacak?

Kenan güldü:

— Sınava da, önceden baş vuranlara da boş ver.

«Babam öldü. Babam öldü. Babam öldü.»

Kenan, Çingene'nin makinasında baş gösteren bir tutukluğu gidermek için onun bulunduğu yana doğru gitti.

— İyi adam şu Kenan.

Nuri'nin gözü Yağtulumu'na takıldı, kaldı. Yağtulumu Nuri'ye bakıyordu. Gözlerinde okunması zor bir ifade vardı: Acımak gibi, nefret gibi bir şey. Kulaklarında Yağtulumu'nun önceden söylediği sözler

çınlıyordu: «Mülahazat hanesini daima boş bırakmalı.» «Her zaman mı?» Herkesten şüphe etmek insana dünyayı zindan etmez miydi? İnsanın samimiyetine inanmamak samimiyetsizlik olmaz mıydı? İnsanın mayası bu derece bozulmuş muydu? Kötü düşüncelere saplanınca şu adamın yaptığı iyiliği neye yorumlamalıydı? Bir çıkara mı? Bir ard niyete mi? Tam zamanında bir arkadaşının boşta olduğunu hatırlamış, onun işe alınmasına çalışacaktı. Demek ki dostluğa değer veriyordu. Yalnız onun dostluğuna... Güldü kendi kendine: «Kenan bana göre iyi adam, Cemal'e göre kötü. Cemal'in adamını neden işe almıyor da benimkini tercih ediyor?» Cemal'in işe getirmek istediği adamın da çocukları vardı belki? Zor günler geçirmiş olabilirdi. Karısı, açlıktan ağlayan çocuklarının acısına dayanamadığı için Sabahat gibi kendisini kuyuya atacaktı...

Formayı sıktı. Üzerinde unutulmuş bir takım kalmaması için son defa dikkatle baktı. Yaptığı işi, çalışmasını her zaman kontrol ederdi. Rezinstansın kolunu ağır ağır döndürdü. Makina baskıya geçerken içinden çıkamadığı sorulara gömüldü bir ara. Oysa kimsenin işine karışmamaya o grev meselesinden beri kararlıydı. Bu yüzden çok üzülmüş, sıkıntı çekmişti karısıyla birlikte. Hatırlamak istemediği kötü hikâyeler biribiri üzerine aklına gelmeye başladı. Boya ayarına bakan Kenan ustaya usulca:

— Ben arkadaşımı buraya getirmekten vaz geçtim, dedi.

Kenan usta onun kararına şaşmış göründü:

— Neden ?

— Öyle işte.

— Cemal içinse bırak bu saçma düşünceleri. Ben sana ne diyorsam onu yap. Mehmet az önce istifasını verdi, dilekçesi kabul edildi. Nasıl olsa yerine birini alacaklar. Arkadaşının şansı varmış. Böyle

bir yerde çalışmak için kaç kişi iş için baş vuruyor biliyor musun?

Nuri sesini çıkarmadı.

— Getir adamını.

— .....

— Tamam mı?

— Tamam.

■

NURİ hiç bir yerde oyalanmadan eve geldi. Uzun zamandır görmediği eski bir tanıdığa, iş arkadaşına rasladığı halde onunla bile uzun boylu konuşmadı. Hele grevden hiç söz açmak istemiyordu. Duymak bile istemiyordu lâfını. Eski dost da grevci arkadaşlardan, birkaçını gördüğünü, işlerinin eskisinden iyi olduğunu, bir ikisinin de hâlâ başının dertte olduğunu anlatıyordu, ayak üstü falan demeyip. Kendisinin de işi iyiydi. İyi ki grev olmuş, onu da kovmuşlardı. Nuri'ye nerede çalıştığını sorup duruyordu. Nuri çalıştığı yeri söylemedi ona. Bir gevezelik etmesinden korkuyordu. Bir biçimine getirip kaçtı ondan. Başının yeniden belâya girmesini istemiyordu.

— Oh!

Koşarak yürüyordu eve doğru. Fehim'e müjdeyi vermek için sabırsızlanıyordu. Seviniyordu onun payına. Çocuklar artık sık sık ağlamayacaklardı. Karınları tıka basa doyacaktı. Sabahat üzülmeyecek, Fehim korkunç yalanlar uydurmak zorunda kalmayacaktı. Her sabah kapıdan beraber çıkacaklardı. Elinden geldiğince ona yardım edecekti. Acıyordu. Fehim'i pencere önünde kara kara düşünürken buldu:

— Merhaba.

— Merhaba.

— Sana bir müjdem var. Bil bakalım ne?

Fehim'in gözlerindeki kahverengi akta yalım bir merak yandı söndü. Arkasından korkunç bir umutsuzluk bulutunun burcu burcu nemi hafifçe geldi geçti. Müjdenin ne olduğunu nereden bileyim ben dercesine omuzlarını oynattı. Ama gözlerini Nuri'den alamadı, baktı kaldı:

— Ne müjdesi?

— Bilemedin mi?

— Bilemedim.

— İş buldum sana Fehim.

— Sahi mi söylüyorsun?

— Tabii sahi söylüyorum.

Fehim'in yüzünden tatlı bir mutluluk elle tutulurcasına geldi geçti. Yerinden hafifçe doğruldu:

— Sahi mi! Gerçekten iş mi buldun bana? diye sordu tekrardan.

— Elbette sahi. Sen benim dalga geçtiğimi hiç gördün mü?

— Almazlar beni.

— Neden almasınlar? Bizim ustaya senin boşta olduğunu anlatmıştım. Bir arkadaş işyerinden ayrılıyor. Sen aklıma geldin. Söyledim. Getir dedi. Paçayı kurtardın.

Fehim durdu, şaşkın şaşkın baktı Nuri'nin yüzüne. Anlaşılmaz bir takım şeyler mırıldandı. Bulandı yüzü. Kapkaranlık, ap ak oldu, olumsuz olumsuz düşünceler biribirini kovaladı:

— Teşekkür ederim. Teşekkür ederim, dedi, sustu, düşündü yeniden.

— Niye sustun?

— Sana bir şey söyleyeceğim ama darılma.

— Niye darılayım! Söyle.

Fehim ikircikli durunca Nuri ısrar etti:

— Söylesene.

— Darılmayacaksın ama.

— Darılmam dedim ya.

— Ben çalışmam.

Nuri baktı kaldı Fehim'in yüzüne. Ne diyeceğini şaşırdı, sordu:

— Neden çalışmazsın? Yoksa daha iyi bir iş mi buldun?

— Yooo. Hayır.

— Öyleyse?

Sabahat mutfak kapısına dayanmış, şaşkın şaşkın onların konuşmalarını dinliyor, bir Fehim'in yüzüne, bir Nuri'nin yüzüne bakıyordu, anlaşılmaz cümleler mırıldanıyor, yüzü kâh sararıyor, kâh moraryordu. Korkunç bir buhrana tutulmak üzere olduğu durumundan anlaşılıyordu. Fehim, karısının geçirdiği sarsıntının farkında bile değildi.

— Sana o kadar çok şey borçluyum ki. Bize niçin bu kadar çok iyilik yaptığını anlayamıyorum, anlıyor musun? Uzun zamandır kimse bize elini uzatmadı. Dost, arkadaş sandıklarım, akrabam bile... Herkes kaçtı benden. Şüpheli adama çıktı adım. Bir iki sendikal hareket gösterdik, adı solcuya çıkmış bir iki kişiyle arkadaşlık yaptık diye başımıza gelmeyen kalmadı. Herkesten şüphelenmeye başladım. Anlıyorsun beni değil mi! Ardımda bir takım adamlar gördüm zaman zaman. Sorguya çekildim hiç yoktan. Sinirlerim bozuldu, günler günü doğru dürüst uyuyamadım. Pazarlık yaptılar benimle açık açık. Kabul etmeyince her gittiğim yere dedikodusunu, ispiyonunu taşıdılar, yıktılar beni. Yanıma sokuldular çeşitli hilelerle, beni maşa olarak kullanmak istediler. Şimdi içtenliğinden şüphelenmekte haklı olup olmadığımı anlıyorsun değil mi? Birçok arkadaş, dost sandığım kişiler ilişkilerini kestiler bizden. Her gittiğim, çalıştığım yerde iğrenç şeyler gördüm. Canciğer sandığım kişiler selâm vermemek için yollarını değiştirdiler. Şaşkına çevirdiler beni.

Nuri'nin yüzündeki düşünceli hal ilkin dondu kaldı, sonra kararda yüzü:

— Şimdi sen korkuyor musun? dedi.

— Hayır. Sadece kararsızım galiba?

— Gene aynı çalışmaları yapmak zorunda kalsan çekinir misin?

— Çekinmem.

— Ben çekinirim.

Nuri elini uzatıp Fehim'inkini sıktı. Avuçları buz gibiydi:

— Benden de kaçtılar, bazı arkadaşlar beni yalnız kodular, dedi. Senin başına gelenler benim de başıma geldi. Açmaza düşen her insanın başına gelebilir böyle şeyler. İnsanların çoğu hemen yılar. Sorumluluk altına girmek istemezler. Bu yüzden bazen kimseye iyilik yapmamaya yemin ettiğim zamanlar oldu. Sonra düşündüm ve kendimi haksız buldum. İlerici, ülkücü bir insan ne olursa olsun, nasıl bir olayla karşılaşırsa karşılaşsın daima dürüst, insancıl olmak zorundadır. Haydi şimdi boş ver kötü düşüncelere. Düştüğün bu açmazdan kurtulmaya bak. Hesaplı hareket etmeye çalış.

— Demek bana kızmadın?

— Kızmak mı? Niçin?

— Hâlâ niyetini değiştirmedin mi? Beni işe götürmeyecek misin?

— Elbette götüreceğim.

— Trallal la. Trallal la.

Sabahat, kocasına acayip bir şey görmüşcesine bakıyordu:

— Valla deli bu adam, dedi.

Fehim acayip bir dansa başladı taşlıkta. Arada bir Nuri'nin boynuna sarılıp yanaklarından şapırtıyla öpüyordu:

— Demek dünyada bizi de düşünen insanlar varmış!

Sabahat'ın gözleri yaşarmıştı. Fehim onun önünde durdu:

— Ağlama artık, dedi. Sevinç göz yaşlarını göstermemek için içeriye kaçtı.

Fehim durdu, düşünceliydi:

— O kadar uzun zamandır basım işlerinde çalışmadım ki işimi başarıyla sürdürebilecek miyim acaba? dedi.

— Biraz gayret gösterirsen sürdürürsün.

— Daha önce bir tecrübe etseydik. Başarmak istiyorum.

— Olur. Sabahleyin erkenden seninle gideriz.

— Teşekkür ederim ama eline para geçinceye kadar biz ne yiyip içeceğiz?

— Buluruz bir çaresini.

— Senin hakkını nasıl ödeyeceğiz bakalım.

— Ne hakkı! Arkadaşlık bu.

Fehim tekrardan Nuri'nin yanaklarından sarılıp öptü.

Nuri gidip Fehim'lere de kredi açması için bakkala rica etti, kefil oldu. Karısının kara günler için bir kenarda biriktirmeye çalıştığı birkaç kuruşu da borç olarak verdi.

Sabahat'la taşlıkta karşılaştılar. Sabahat yeşil yeşil, tatlı tatlı baktı. Menevişleşti gözlerinin içi. Pembe çene yuvarlağına sarkan ıslak alt dudağı gülümsüyordu sanki.

— Bize gösterdiğin yakınlık, yaptığın iyilikler için teşekkür ederim, dedi.

— Teşekküre değmez. Ben bir şey yapmadım.

— Yapıp yapmadığını ben bilirim, dedi tatlı tatlı gülümseyerek. Bu iyiliğini hiç unutmayacağım.

Koşarak odaya girdi.

■

O AKŞAM yemekten sonra pencere önündeki sedire, minderlere çöktüler. Sigaraları keyifli keyifli tütüyordu.

— Ne düşünüyorsun? diye sordu, Nuri.

— Biraz param olsa neler yaparım neler, onu düşünüyorum, dedi, Fehim.

— Meselâ neler yaparsın?

Onun yerine Şabahat konuştu:

— Bir gecekondu yaparız ilkin.

— Bir gecekondu mu!

— Elbete, dedi, Fehim. Neden olmasın? Birkaç para biriktirir biriktirmez Taşlıtarla'da mı, Kuştepe'de mi olur, bir yerlerde bir gecekondu oturtuveririz. Ay dediğin şıp şıp geliyor.

— Haklısın.

— İyi değil mi düşüncem.

— İyi elbette.

Nuri susuyor, bir şey demiyor, düşünüyordu. Bir gecekonduya sahip olmaları iyi olurdu elbette Ev kirasından kurtulurlardı hiç olmazsa. Kazançlarının üçte biri oraya gidiyordu. Kira vermeseler, artan parayı kara günleri için arttırmaya çalışırlardı. Hastalık vardı, boşta kalmak vardı, ölüm vardı. İnsanoğlunun başına ne geleceği belli değildi ki. Beklenmeyen bir zamanda eline üç kuruş verip dehleyiveriyorlardı işten. İşverenlerin çoğu, suya sabuna dokunmayan, ne verilirse kabul eden, sendika, sigorta gibi sosyal güvenlikle ilişkileri olmayan işçi çalıştırmak istiyorlardı. Biraz baş kaldırdın, hak aradın mı sürt Allah sürt günleri başlardı. Geleceğinden emin olmayan insanların tedirgin düşünceleri içindeydiler. Bu meslekte kazançtan para artacak gibi değildi. Üstelik bu meslek insanın ömrünü yiyordu. Genç yaşta çeşitli hastalıklara yakalananlar sayısızdı. Bilgisizlikten, korunma tertibatı olmadığından, kötü, rutubetli, havasız yerlerde çalışmaktan sıhhatlarını kaybediyorlar, ayakta durmaktan varis oluyorlar, iyi ışıklandırılmamış iş yerlerinde çalışmaktan gözleri bozuluyordu. Antimon, asit canlarına okuyordu. Nuri gene de mesleğini seviyordu. Güzel sanat-

ların bir koluydu. Mesleklerin en kutsalıydı. En çok bilgi isteyen işlerden biriydi. Yıllarca önce, daha küçük bir çocukken işe başlamasını daha dün gibi hatırlıyordu. «Bu işe girme.» demişti ustası. «Neden?» «Pahalı meslek. Berber ol, bir ustura, bir makas, bir kalıp sabun alıp dükkân açabilirsin. Ayakkabıcı ol. Bir biz, bir çekiç, bir örs dükkân açmak için yeter de artar bile. Dükkân açmak üç beş bin liranın içinde. Ama bizim meslekte... Doğru söylemişti ustası. Ama okumayı sevdiği, kitaplara yakın olduğu için aldırmamıştı onun sözlerine. Yıllardan beri iyi kötü çalışıyordu ve elinde bir iş yapabilmesi için hiç bir olanak yoktu. Fehim gecekondu ümit ediyordu. Bir gecekondu ne ile, hangi para ile yapılırdı. Güldü kendi kendine.

Fehim:

— Bir evimiz olursa, kira vermezsek çocuklarımızın karnı daha çok doyar hiç olmazsa, dedi. Uyuyan çocuklarının üzerlerini örttü.

— Çok iyi olurdu, dedi. Sabahat.

— Ben gecekonduya razı değilim, dedi, Nuri.

Nuri'nin karısı, kocasının yüzüne acayip bir şey görmüşçesine baktı.

— Ya ne istiyorsun?

— Kocaman bir apartman.

— Allah versin. Ben de apartman istiyorum ama gecekonduya razıyım.

— Ben razı değilim.

— Bizimle dalga geçme, dedi, Fehim.

Nuri'nin yüzündeki alaycı gülümsemeyi yakalamıştı.

— Bu sözle alay edilir kardeşim. Ben de gecekonduya razıyım ama ne ile, hangi para ile yapacağız konduyu?

— Ümitsiz olma.

— Ümit ettirecek bir şey biliyor musun?

Fehim sesini çıkarmadı.

Sabahat:

— Bir gün gidip görelim şu Taşlıtarla'yı, dedi.

— Gidip bakalım, dedi, Nuri, bir faydası olursa.

— Belki uygun bir yer bulur gecekondumuzu oturturuz.

— Etrafını çiçeklerle donatırız, dedi, Nuri'nin karısı.

— Çocuklara çiçek miçek dayanır mı? dedi, Sabahat.

— Hele bir dokunsunlar çiçeklere kemiklerini kırarım onların.

— Aaaa! Ben çocuklarıma dokundurtmam doğrusu.

Nuri'yle Fehim birbirlerine bakıp gülümsediler.

■

ERTESİ sabah Fehim, Nuri'yi sokak kapısında bekleyip duruyordu. Erkenden kalkmıştı. Uyumamıştı belki de doğru dürüst! Sinirli halinden endişeli olduğu anlaşılıyordu. Nuri'yi görünce gülümsedi:

— Merhaba, dedi.

— Merhaba.

Sabahat ikisini de uğurladı:

— Yolunuz açık olsun! dedi.

— Sağol.

Yan yana yürüdüler. İkisinin de ellerinde, gazete kâğıdına sarılmış birer küçümencik çıkın vardı. Yemeklerini evden götürüyorlardı. Yalnız ekmek alıyorlardı dışardan.

Fehim düşünceliydi. Sınavı başaramam korkusu içindeydi herhalde! Nuri'nin uzattığı sigarayı bile görmedi.

— Alsana sigara.

— Eyvallah.

Sigaralarını tüttürdüler.

Aksaray'dan ya da başka yönlerden kopup gelen araçlar, Unkapanı yolundan aşağılara yıldırım gibi akıyordu. Beyoğlu tarafından gelenler vızır vızırdı. Yollar taşıt doluydu, insan doluydu. Cıvıl cıvıldı.

Masmavi, pırıl pırıl aydınlık bir gündü. Güneş yollardaki iki sıralı ağaçların tozlu yapraklarının arasındaydı. Yoldaki asfalt pembeleşmişti.

Yayan gidiyorlardı.

— Neden dalgınsın?

— Dalgın değilim. Düşünüyorum.

— Neyi düşünüyorsun?

— Sınavı kazanamazsam diye düşünüyorum.

— Merak etme, kazanırsın. Ben sana yardım edeceğim. Torpilin var senin anlayacağın. Kenan usta yardım edecek.

— Torpilsiz hangi iş oluyor ki!

Fehim minnetle baktı. Gülümsedi:

— Sen çok iyi adamsın, dedi.

— Sen de iyisin.

— Keşke biribirimize daha önce raslasaydık.

— İyi olurdu. Rasladık ya mesele yok.

— Öyle.

— El ele verdik mi?

— Bundan sonra bırakmam seni. Sen nerede ben orada.

Nuri gülümsedi.

Vefa yoluna saptılar. Yokuşu tırmandılar. Vefa lisesinin önünden kestirme gidiyorlardı. Nuri her sabah bu yolu tepiyordu yağmur çamur demeyip.

Üniversitenin arka kapısından girdiler.

— Burada beş dakika dinlenelim.

Çamların altındaki boş bir kanapeye oturdular. Çamlar püfür püfürdü. Çevre mis gibi kokuyordu. Çiçeğin sarısı, moru, yeşili, kırmızısı, binbir çeşidi vardı havada. Yerlere sarkmış çam dallarının ara-

sındaki kuşlar cıvıl cıvıldı. Birer sigara yaktılar. Sigaralarını içerlerken terleri kurudu.

— Geç kalmayalım, dedi, Fehim.

— Merak etme kalmazsın.

Sağ taraftaki kanepelerden birine iki genç oturmuş ders çalışıyordu. Az aşağıda sarışın bir öğrenci ise yanındaki erkek arkadaşıyla içli dışlıydı. Dalga geçiyorlardı anlaşılan. Gülücük kesilmişti hava. Başka bir öğrenci ise bir aşağı bir yukarı tur atıyor, elindeki kalın kitaptan bir şeyler okuyor, okuduklarını sanki karşısında birileri varmışçasına yüksek sesle tekrarlıyordu. Yan kanepelerden birinde yaşlı bir adam, elindeki kocaman tespihi şakırtıyla çekiyor, mırıl mırıl, kıpır kıpır dudakları oynuyordu.

— Kalkalım, dedi, Fehim. Geç kalmayalım.

— Kalkalım.

— Ne kadar güzel burası. İnsanın evi böyle bir yerde olacak ki...

— Gerçekten. Çiçek dolu, mis gibi hava, sessiz.

— İnsanın içi, gözü dinleniyor.

— Daha güzel şeyler düşünebiliyor insan, kırlık, açıklık yerlerde. Deniz kenarlarında.

— Hadi gidelim. İşe geç kalmayalım.

— Gidelim.

Rektörlüğün önündeki çiçek tarhlarıyla, yapının çevresindeki çiçeklerin yapraklarıyla oynuyordu diri sabah güneşi. Gecenin ıslaklığı, yaprakların yeşilliğindeydi. Orayı da geçtikten sonra Beyazıt camisinin yanından sahaflara saptılar. Parası olduğu zamanlar kestanelikte otururdu Nuri. Bir çay içer, gazetesini okur, dinlenirdi.

— Geç kalacağız, dedi, Fehim.

— Kalmayız.

Sahaflardan Kapalı Çarşıya, oradan da iş yerine vardılar. Daha kimseler gelmemişti. Gece bekçisi basımevini onlara teslim edip gitti.

Nuri, umursamaz görünmek istemesine rağmen çevresindeki makinalara korkuyla bakan Fehim'e döndü:

— Hadi bakalım iş başına, dedi.

— Peki.

Fehim tıpkı bir kurbanlık koyun gibi yürüdü.

Nuri merdaneleri kapadı. Bir çabukta makinayı yağladı. Rezinstansı açtı. Makina ağır ağır döndü. Fehim makinaya kâğıt koydu. Elleri titriyordu. Yüzü sararmıştı, gözleri büyümüştü.

— Korkma.

— Ben aslında kısa bir süre otomatikte çalışmıştım.

— Bunu da yaparsın.

Nuri, Fehim'e yardım ediyor, yapacağı işleri söylüyordu.

Fehim merdanelere arka arkaya kâğıt kaçırdı. Kâğıtlar merdanelere sarıldılar, parçalandılar; işe yaramaz hale geldiler. Fehim'in yüzü sarardı:

— Çalışmayalı çok zaman oldu, dedi, ben bu işi beceremeyeceğim.

Sıkıntısından yüzü boncuk boncuk terlemişti.

— Yapacaksın, dedi, Nuri, yapman gerekiyor.

Fehim çaresiz kalmışların tedirginliği içindeydi. Bırakıp gidemedi. Merdaneleri beraber temizlediler. Tekrar işe koyuldular. Fehim, Nuri'ye korkulu gözlerle bakıyordu. Titriyordu.

— Korkma.

— Yapamıyorum.

— Yapacaksın.

Yavaş yavaş alışır gibi oluyordu. Güveni arttıkça, elleri gitgide ustalaşıyordu makinanın tekdüzenli dönüşüne.

— Aferin. Oluyor.

Bir kâğıt daha kaçtı merdanelere.

Fehim makinadan aşağıya atladı. Kapıya yöneldi.

— Dur. Nereye gidiyorsun?

— Ben bu işi yapamayacağım.

Nuri, merdivenlerin oradan Fehim'i geri çevirdi:

— Yapacaksın, dedi. Olur böyle şeyler. Daha işbaşına yarım saat var. Haydi. Yeniden çalışmaya başla.

— Yapamayacağım anlıyor musun, yapamayacağım.

— Yapacaksın.

Fehim'i çekti kolundan, makinaya sürüdü. Makinayı tekrar temizlediler. Yol verdiler.

İşçiler geldiği zaman Fehim'in elleri artık kâğıdı istenen şekilde yönetmeye başlamıştı yavaş yavaş. Parmakları heyecandan titriyordu.

Kenan usulca sokuldu:

— Kim bu arkadaş? diye sordu.

— Size daha önce sözünü ettiğim Fehim.

— Nasıl işe yarıyor mu bari?

— Fena değil. Uzun zaman çalışmamış ama yakında düzelir. Ben de yardım ederim.

— Peki.

— Dur bakalım Fehim, dedi, Nuri.

Fehim, motoru durdurmaya yarayan düğmeyi çevirdi. Frene bastı. Makina yavaşça durdu. Aşağıya indi. Korkuyla Nuri'nin yüzüne bakıyordu. Sonra Kenan'ı ve diğerlerini gördü. Gözbebekleri büyüdü, Boncuk boncuk terledi alnı.

— Bizim Kenan ustamız, dedi, Nuri. Hani sana anlatmıştım.

Kenan ustaya:

— Merhaba, dedi, Fehim.

— Merhaba. Nasıl makinada çalışacak mısın?

— Gayret edeceğim usta.

Kenan Nuri'yi çekti kenara:

— Sen kefil misin buna?

— Kefilim. Bilmediklerini yavaş yavaş öğrenir.

Çoluk çocuk sahibi. Durumu kötü. Ben de yardım edeceğim. Onu işe alalım.

— Pekâlâ. Söyle işe başlasın. Ben şefe söylerim, o, gereğini yapar.

— Sağol usta.

Nuri, onları büyük bir endişeyle izleyen Fehim'in yanına doğru yürüdü ağır ağır. Fehim'in gözleri korkudan büyümüştü:

— Ne oldu, ne söyledi usta?

— Gel buraya.

— İşe alacaklar mı beni?

Nuri güldü:

— İşe başladın bile.

— Sahi mi! Yaşa be. Sağol. Bu iyiliğini hiç bir zaman unutmayacağım.

— Bilmediğin bir şey olursa bana sor.

— Sorarım.

Fehim, Nuri'nin verdiği eski, yamalı, yer yer boyalı, yağlı tulumu bayramlık alınan yoksul bir çocuk sevinciyle sırtına geçirdi. Tulum büyük geldi. Ama hiç bir şey Fehim'in umurunda değildi, paçalarını, kollarını kıvırdı. Palyaço kılığına bile düşmüş olması umurunda değildi ki. Halinden ümit edilmeyen bir güçle işe başladı. Sevinç içindeydi. Uçuyordu. Mutluluk yüzünde, dudaklarında, gözlerinde oynak bir türkü gibiydi. Cemal'in kudurgan bakışlarının farkında bile değildi. Dünyayı görmüyordu gözü. İşe girmişti. Çocukları : «açız!» diye ağlamayacaklardı artık, karınları tıka basa doyacaktı. Yalan söylemek zorunluluğunu duymayacaktı. Kimseyi aldatmayacaktı. Kendi kendine şarkılar mırıldanıyor, nedenli nedensiz gülümsüyordu. O, evinden kaçan, belânın her türlüsüne koşan Fehim değildi artık. Kazanacağı parayı hesaplıyor, ne kadar zamanda kaç para biriktirebileceğini düşünüyordu belki de! «Ne kadar ücret verirler dersin?» diye sormuştu Nuri'ye «Benimki kadar verirler sanırım.»

— Verirler mi dersin!

— Verirler.

— Buranın temsilcisi kim?

— Bilmiyorum.

—. Hangi sendikaya bağlıyız?

— Sormadım. Karıştırma oraları. Rahat etmek istiyorsan.

— Peki.

Fehim devleşiyordu. Külüstür makinayla boğuşuyor, başa çıkıyordu. Eski Augsburg düzene girmeye başlamıştı; kısa bir süre sonra istenenden verimli olmaya başlamıştı. Günler geçiyor, Fehim güvene kavuşuyordu. Tek derdi vardı: Ev, durmadan gecekondudan söz açıyordu. Akşam, sabah, öğlen, işe gelirken, giderken, bir evi olursa yapacaklarını anlatıyordu. Bahçesini baştan aşağı çiçeklerle donatacaktı. Soğan, sarımsak, marul dikecekti bir tarafa da. Her taraf mis gibi kokacaktı.

— Gidelim bir gün Taşlıtarla taraflarına da bakalım, dedi, Nuri.

— Gidelim elbette. Hem de bu pazar.

— Evet, bu pazar gidelim.

— İlkin bir oda yapalım, dedi, Sabahat.

— Bir odayı ne yapacaksınız iki odası olsun hiç olmazsa, dedi, Nuri'nin karısı.

— Sonra genişletiriz. Üç oda da yaparız, dedi, Fehim. Şimdi tek odalı olsun da.

— İşte bunun herşeye razı olmasına kızıyorum, dedi, Sabahat.

— Kocanın hakkı var, dedi, Nuri'nin karısı.

— Sen de zaten hep ondan yana çıkarsın.

Nuri tatlı sert:

— Kesin konuşmayı, dedi. Bu pazar gidiyoruz. İlkin boş bir yer bulalım da. Dağ taş insan dolu oralarda.

— Bize yer kalmadı mı diyorsun?

— Belki vardır. Gidelim, araştıralım bir kere.

— Gidelim.

O PAZAR günü Nuri'yi, Nuri'nin karısını, Sabahat'ı, çocukları, konduları yapmak için, uygun bir yer bulabilmek umuduyla Taşlıtarla'ya sürükledi. Fehim.

Nuri şaşırdı Taşlıtarla'yı görünce:

— Filimlerde gördüğümüz yüz bilmem kaç yıllı Amerikasına benziyor tıpkı, dedi.

— Sahiden de, dedi, Fehim. Kuştepe'de, Zeytinburnunda aşağı yukarı böyle işte.

— Oh ne güzel yer, dedi, Sabahat.

— Öyle ama her taraf dolu, dedi, Nuri'nin karısı.

— Bir karış boş yer yok, dedi, Nuri.

— Bir yer bulmamız lâzım, dedi, Fehim.

Hürriyet meydanından minibüse biner binmez Arnavutça, Bulgarca, Yunanca, Boşnakça, Lazca, Kürtçe, Türkçe karışımı bir dille karşılaşmışlardı. Daha arabadan iner inmez, tozlu arabalar, yorgun, yaşlı atlar, kabak kafalı, hemen saldıracak sanısını uyandıran kötü görünüşlü adamlar, onların hemen yanıbaşında uysal insanlarla burun buruna gelmişlerdi. Şalvarlı, yalınayak erkeklerin hemen yanıbaşında son moda giyimli şık erkeklerle kadınlar vardı. Bulucinli, bulucinsiz, pantolonlu, kısa etekli, uzun etekli genç kadınlar, parkalı, parkasız, ceketli ceketsiz delikanlılar... Görünüş tıpkı Amerikanın altına hücum devrini hatırlatıyordu. Alabama'dan, Meksiko Siti'den binlerce insan talihlerini denemek için evlâtlarını, analarını, babalarını, tarlalarını bırakarak yüzlerce kilometre yürümüşler, taşı toprağı altın sandıkları yerlere gitmişlerdi. Bir araya gelenlerin dilleri töreleri, giyinişleri, her şeyleri başkaydı. Geldikleri toprak, bıraktıklarından da çoraktı! Susuzluktan çatır çatır çatlıyordu. Çevrede kara çalıdan, taştan, verimsiz topraktan başka bir şey yok gibiydi. Hemen her yana otel-

ler, bankalar, derme çatma dükkânlar, yarım yamalak evler kurulmuştu. Kuru umuttan başka hiç bir şeyleri olmayan insanlardı bunlar. Taşlıtarla'ya, Kuştepe'ye, Zeytinburnu'na, diğer gecekondu semtlerine koşuşan insanlar da tıpkı onlar gibiydi. Toprak yalım yalımdı, balçıktı, bazı yerleri tozdan, güneş altında kavrulmaktan apak, bazı yerleri insanı tozdan boğmak için küçücük bir üfürtü bekleyen eğri büğrü, inişli yokuşlu, biçimli biçimsiz yollarıyla; tozdan, güneşten, yağmurlardan kırmızısı solmuş kiremitleriyle, paslı tenekelerden damlarıyla, konduların yanıbaşındaki lüks yapılarıyla çelişik bir dünyaydı Taşlıtarla, varsıllıkla yoksulluğun çatıştığı...

Eğri büğrü yollardaki girintili çıkıntılı, iki sıralı, bir ya da iki odalı bilmem kaç yılının altına hücum Amerikasını hatırlatan, küçücük küçücük bahçeleri olan evlerin aralarında imrenerek dolaştılar. Bazı evler şirindi, bakımlıydı, hoşlarına gitmişti.

— Aman ne güzel şey! Şuraya bak, dedi, Sabahat.

— Ya şuradaki. Kuş kafesi gibi. Bu daha güzel, dedi, Nuri'nin karısı.

— Suyu yok, dedi, Fehim.

— Olsun, dedi, Sabahat.

— Elektriği de yok.

— Olsun.

— Yol.

— Ne olursa olsun. Kira vermediğim ve benim olan bir evim olsun da...

Nuri, Fehim'in gözlerinin içine bakıp gülümsedi.

Bazı evler yürekler acısıydı, içindeki insanlar gibi. Eski tenekelerden, tahtalardan, kerpiçlerden yapılmış penceresiz inlerdi. Köpeği bağlasalar durmazdı. Bazı bahçelerde elma, dut, armut ağaçları, erikler, incirler, allı güllü, binbir kokulu çiçekler buram buramdı. Koyunlar, kuzular, kuşlar, kediler, köpekler, kazlar, tavukların artlarında dolanan, sık sık

üzerlerine çıkan azgın horozlar vardı.

Balkanlardan, Anadolunun çeşitli yerlerinden iş aramak, yerleşmek için, delice akan bir su gibi şehre doluşan insanlardı bunlar. Köylerini İstanbul'a kurmuşlardı bütün alışkanlıklarıyla. Kimi Almanya'ya ya da başka yabancı ülkelere çalışmaya gidiyor ya da yakınlardaki fabrikalarda çalışıyorlar, amelelik yapıyorlardı yollarda, yapılarda...

Taşıtlar şehre gidip gelenlerle dolup dolup boşalıyordu.

Bu evlerden biri kendilerinin olsaydı. Bahçesini çiçeklerle, ağaçlarla süslerler, kuyu açar, şenlendirirlerdi. Bütün iş toprağı ele geçirmekteydi. Soğan, sarımsak, marul, patlıcan, mevsimine göre her şey yetiştirirlerdi. Hem güzel bir uğraş olur, hem de faydalanırlardı.

Boş arsalar, tepeler, çukurlar, çalılıklar, taşlıklar, evlerle, insanlarla doluyordu her gün biraz daha çoğalarak. Köyden şehre çılgın bir akıntıydı bu...

Kondularını yapabilmek için uygun bir yer bulabilmek umuduyla epey dolaştılar. Paraları olsaydı mesele kolaydı. Vaktiyle oraları kapatmış bir takım adamlar pahalı pahalı satıyorlardı.

— Başka taraflara bakalım, dedi, Nuri.

— Her taraf dolu, dedi, Fehim. Eğer elimizi çabuk tutmazsak...

— Doğru.

— Aşağılara inelim.

— İnelim.

Daha ilerlere gittiler, boş yer buldular oralarda. Henüz pek el değmemiş, tek tük evlerin bulunduğu bir yer. İlkin beğenmediler. Çerdi, çöptü, kayaydı, çalıydı, çırpıydı...

— Çok uğraşmak lâzım, dedi, Fehim, burasını adam etmek için.

— Uğraşırız, dedi, Nuri.

— Adam edilecek gibi değil.

— Çalışırsak her şeyi yaparız.

— Bizim olsun da nasıl olursa olsun, dedi, Nuri'nin karısı.

— Elbette, dedi, Sabahat.

— Zaten başka yer de yok.

Akşamüstüne doğru eve neşe içinde dönüldü. Birkaç bin lira biriktirecekler, tenekelerden, tahtalardan bir şeyler uyduracaklardı iyi kötü. Kendilerine bir dam altı yapacaklardı.

— Göreceksiniz bak nasıl başaracağız, dedi, Nuri.

— İnşallah, dedi, Nuri'nin karısı.

— Mademki ev yapacak toprağı bulduk, dedi, Nuri.

— Hemen harekete geçmeliyiz, yoksa orasını da kaparlar, dedi, Sabahat.

— Doğru, dedi, Fehim. Bir ev yapabilmek için gerekli parayı ne kadar zamanda biriktirebileceklerini uzun uzun hesapladı heyecanlı heyecanlı, sonunda yüzü kırıştı. Ayakkabısız, elbisesiz, gezmesiz, tozmasız bir hesaptı bu ama sonunda hesapların hepsi karışıyor, sonuçsuz oluyordu. Şimdiki kazançlarıyla bir kondu sahibi olmak için para biriktirmeye kalksalar yıllar isterdi.

— Bu iş şimdiden yatar, dedi, Fehim.

— Sen hep böyle karamsarsın işte, dedi, Sabahat.

— Haklı adam, dedi, Nuri'nin karısı.

— Kenan bana fazla mesai için söz vermişti. Çalışırsam... dedi, Nuri.

— O zaman iyi olur, dedi, Fehim. Ben de çalışırım.

— Kondumuzu yaparız, dedi, Sabahat.

— Yarın konuşayım ustayla.

— Mesai meselesi olmazsa ne olacak? diye sordu, Fehim.

— Bir çaresini bulacağız, dedi, Nuri.

Nuri ertesi gün Kenan ustayla konuştu ama olumlu bir cevap alamadı. Kâğıt yoktu ortalıkta gene. Pahalılaşacağı söylendiği için karaborsacılar depolamışlardı.

— Zaten böyle olacağı belliydi, dedi, Fehim.

Kenan mesai meselesini bir daha açmadı Nuri'ye. Fazla çalışılarak kazanılacak para meselesi suya düştü. Çeşitli şekillerde işçiye yapılan zamlar, hergün artan hayat pahalılığı karşısında güneş görmüş kar gibi eriyordu. Borç gırtlaktaydı. Kırmızı damlı, bahçeli, bahçesinde ağaçları, çiçekleri, dallardaki yaprakların arasında kuşlar şakıyan tek odalı ev, çok kısa süren güzel bir düştü. Bu gidişle çerden çöpten bir konduya bile sahip olmaları mümkün gibi görünmüyordu.

■

NURİ, Ahmet'in söylediklerine gülüyordu tatlı tatlı. Gene balık hikâyelerinden birini anlatıyordu. Fehim: «Para meselesini hallettim. Kondumuzu yapabiliriz.» demeseydi belki de daha bir süre akıl almaz palavralar dinleyecekti. Ahmet, makinasının başına geçerken Nuri merakla sordu:

— Nasıl hallettin para meselesini?

— Anlatırım.

Tek odalı, kırmızı damlı, bahçeli gecekondulardan biri hiç gözlerinin önünden gitmiyordu. Bahçesindeki çiçek kokularını burnunda buram buram duyar gibi oluyordu. Taşlıtarla'da o pazar günü gördüklerini, şimdi çok uzaklarda olan doğduğu şehirdeki evlerine benzetiyordu. Bahçesinde bir çok ağaçlar vardı. Elmalar, dutlar, erikler, salkım saçak lop incirler, ballı ballı... Bahçenin bir köşesinden şehrin bilmem neresinden inen incecik bir dere akardı. Ge-

celeri şarkı söyler gibi akan incecik derenin sesini işitirlerdi. Odalara dolardı serin serin. Ne zaman geçmişi hatırlasa su sesini içinde duyardı.

— Söyle bakalım konduyu yapmak için parayı nereden buldun?

— Kolay, dedi, Fehim.

— Nasıl kolay? Para bulmak en güç işlerden biri.

— Kolay dedim mi kolay demektir.

— Parayı nereden bulacağız sen onu söyle?

— Herkes gibi faizci Mustafa'dan borç alacağız.

— Faizci Mustafa'dan mı?

— Niçin şaştın?

Nuri güldü:

— Nasıl şaşmayayım, dedi, sonra makinasına eğilmiş olan Çingene'ye seslendi: Çingene. Fuat duymadı. Ses, makina gürültüleri, volanların arasında eridi.

— Fuat.

— Ne var?

Çingene başını kaldırdı. Baskıda çıkmayan yerleri yapıştırma, fazla çıkan yerleri kesme işini bırakmış bir an.

— Mustafa nasıl bir adamdır? diye sordu, Nuri.

Çingene, lâhavle çekerek başını tekrar makinasına eğmek üzereydi.

— Dalga falan geçtiğim yok. Ciddi soruyorum. Nasıl adamdır Faizci Mustafa?

Çingene tek kelimeyle cevap verdi:

— Ahtapottur.

— Yani?

— İnsanın kanını emer. Elini veren kolunu alamaz.

— Duydun mu? Bak Fehim kardeş Fuat abimiz onun için ne diyor.

Bütün işçiler aşağı yukarı Faizci Mustafa'ya

borçluydu. Her ay kazançlarını ona yatırıyorlardı, sonra gene borç alıyorlardı.

Nuri bir türlü unutamıyordu Fuat borç isterken Faizci Mustafa'nın ona yaptığını. Dalga geçti:

— Şimdi Faizci Mustafa paraları istiflemiş bizi bekliyordur Fehim.

— Sahi mi?

— Sahi ya. Nuriyle Fehim gelseler de istedikleri kadar para alsınlar diye kasalarının kapılarını ardına kadar açmış ve haber salmış.

— Alay etme, dedi, Fehim. Başka çaremiz yok. Denize düşen yılana sarılır.

— Öyle.

Faizci Mustafa'dan para alanlar çoğunluk borçlarını ödeyemiyorlardı. Ellerine geçen para boğazlarına yetmiyordu ki, borçları bitsin. Yeni yeni dertler çıkıyordu ortaya, yeni yeni borçlar alıyorlardı. Bir çocuk doğuyor, bir oğul ya da kız evleniyor, akla gelen gelmeyen zamanda bir dert çıkıyordu ortaya. Gönlün, yazı, kışı vardı. Bu yaz kış hep para demekti.

— İyi düşünmüşsün ama...

— Ben yaptım hesabını. Kira vermektense, faizle para almak daha iyi... Her ay birkaç yüz lira kira ödemektense alırız birkaç bin lira, kurarız kondumuzu, sonra da borcumuzu öderiz.

Uzun uzun düşünmeler, hesaplar Fehim'i haklı gösterdi ama parayı nasıl alacaklardı? Bir karşılıkları yoktu ki. Nuri, Mustafa'nın, Fuat'a borç istediği zaman yaptığını anlattı. Parayı yere atışını, kıçına tekmeyi vuruşunu, alay edişini...

Fehim düşünceli düşünceli başını salladı:

— Ne olursa olsun, dedi, bu paraya bizim ihtiyacımız var.

— Peki, gidip isteyelim bir kere.

— Gidelim.

Öğlen paydosunda giyindiler. Dışarıya çıkarlarken Kenan karşılarına çıktı:

— Nereye gidiyorsunuz? diye sordu.

— Faizci Mustafa'ya, dedi, Fehim.

— Ne yapacaksınız onunla?

— Borç para isteyeceğiz?

— Parayı ne yapacaksınız?

— Bir işimiz var da.

— Karşılığınız var mı?

— Yok.

— Vermez.

— Neden vermesin?

— Karşılığımız yok dediniz ya.

— Doğru söylüyor, dedi, Nuri. Ben ona söyledim ama bir kere gidelim diye ısrar etti.

— İsteyenin bir yüzü kara vermeyenin iki...

— İyi ya gidin isteyin, dedi, Kenan.

Nuri ile Fehim, Faizci Mustafa'nın bulunduğu kahveye gitiler. Gene aynı yere oturmuştu.

— Sen söyle, dedi, Fehim.

— Hayır, sen anlat, dedi, Nuri.

Kapı önünde çekindiler bir süre, sonra Fehim, ne olursa olsun gibilerden daldı kahveden içeriye, Faizci Mustafa'nın karşısına dikildi:

— Merhaba, dedi.

— Merhaba.

Yanındaki iskemleye çöktü. Az sonra da Nuri girdi içeriye. O da boş bir iskemle bulup karşılarına oturdu.

Fehim, çekine çekine borç para meselesini açtı.

Mustafa şöyle bir baktı onlara:

— Ne kadar istiyorsunuz? diye sordu.

— Beş bin yeter.

— Beş bin az değil mi? İsterseniz on bin lira vereyim.

— Alay etmeyin, dedi, Nuri.

— Niye alay edeyim? Karşılık olarak ne göstereceksiniz, onu söyleyin?

Biribirlerinin yüzüne baktılar umutsuzca... Karşılık olarak ne gösterebilirlerdi ki. Hiç. Ne anadan, ne babadan kalma değerli bir şey vardı, ne de kendileri kazanmışlardı. Bu gidişle kazanacakları da şüpheliydi.

— Sen bizimle alay ediyorsun, dedi, Fehim. Aylığımızdan kestirirsin. Bonomuzu yaparız. Biz namuslu adamlarız. Kondu yapacağız zaten senden alacağımız parayla. Borcumuzu kısa zamanda öderiz.

— Ya kaçar gidersen bir tarafa! Ben seni nerede bulayım?

— Kaçmam.

— Kaçmasanız bile kazancınız ne ki! Kaç paralık adamsınız ki size güveneyim? Alay değil matrak geçiyorum.

Nuri, faizcinin boğazına sarılmak istedi. Bu kat kat gerdanı sıkmalıydı. Kimbilir kel kafası nasıl kızarır, patlak gözleri dışarı fırlardı?

— Haydi yürü, dedi, Fehim, başımız belâya girecek. Haklıymışsın.

— Ben sana söylemiştim...

Homurdana homurdana geriye döndüler.

— Başka bir tanıdığımız yok ki isteyelim, dedi, Nuri.

— Kooperatifler de zengin işi, dedi, Fehim.

— Çoğu işçi için çok lüks biçimde yapılıyor konutlar.

— Çoğu da yıllarca bitmiyor.

— Ya işçilerin paralarının dolandırılması...

— Gecekondu yapmaktan başka çaremiz yok.

Düşünceler içinde sessizce yürüdüler.

Basımevine geldiklerinde ikisinin de yüzü belli olur şekilde asıktı.

Kenan merakla sordu:

— Ne oldu, hasta mısınız?

— Hayır, hasta değilim, dedi, Nuri. Ama az kalsın hasta olacaktım. Ben, bu işin olamayacağını daha önce Fehim'e söyledim ama dinlemedi. İstediğimiz parayı vermedikten başka dalga geçti domuz.

— Ben size daha önce söylemiştim, vermez, dedi, Kenan.

— Bizimle alay etti üstelik, dedi, Fehim.

— Ben size demedim mi?

— Matrağa aldı bizi, dedi, Nuri.

— Alır.

Nuri başladı talihine veriştirmeye. Eloğlu hanlar, apartmanlar yaptırıyordu. Hanlar, apartmanlar... Yolunu buluyordu. Kendileri bir çıkmazın içindeydi. Başlarını sokacakları bir gecekonduları bile yoktu. Sonları ne olacaktı, sonları? Çalış, çalış, çalış... Yalnız gırtlak için. Yaşamak bu muydu?

— Haklısın, dedi, Kenan.

— Bu düzen böyle işte, dedi, Fehim. Tek kurtuluş yolu Almanya.

— O da sıran gelirse.

— Duyduğuma göre oraya da işçi almayacaklarmış.

— Sen de hiç güzel bir şey söylemezsin adama.

— Kabahat benim mi?

İşbaşı zili çaldı. İşçiler ağır ağır oturdukları yerlerden kalktılar.

■

KENAN kuşları seviyordu. Bir yığın kuş dadandırmıştı basımevinin pencerelerine: güvercinler, serçeler ya da başka kuşlar uçuşup duruyordu. Makinalar sustuğu zaman kanat sesleri duyuluyordu ya da ötüşmeleri. Yenmeyen ekmek parçalarını, kırıntıları topluyor, ıslatıyor, ufalıyor, kuşlara atıyordu. Ek-

mek bulamadığı günler mısır kırması, arpa ya da buğday alıyordu. Yemi avuç avuç serpiyor, kuşların biribirlerine saldırırcasına yeme atılışlarına gülümsüyordu. Zevk alıyordu bu işten. Belki de yaşı kırkı aştığı halde hâlâ bir çocuk sahibi olmadığı içindi kuşlara böylesine düşkünlüğü? Kim bilir? Köpeksi yüzü yalnız kuşlarla meşgul olduğu zaman ışıyor, onlara: «Yavrularım, çocuklarım, mini bebeklerim benim!» diye sesleniyordu. Güvercinlerin bazıları öylesine alışmıştı ki, onun omuzlarına, başına konuyordu. Elinden yem yiyenleri vardı: «Sen neredeydin kız? Dün nereye gittin? Seni öyle merak ettim ki! Ya sen yaramaz? Artık zamparalığa başladın galiba? Bir kızın ardına düştüğünü gördüm. Ne yapıyordunuz dam kenarında? Sizi gidi sizi...» diyordu bir başkasına. Kuşları biribirlerinden ayırt edebiliyordu bir bakışta. Varı yoğu kuşlardı sanki! Her şeyi ama her şeyi onlarla olduğu zamanlar unutuyordu. Yaralı bir kuşu almış, bakmış, iyileştirmişti daha geçende. Kuşu azat ettiği halde gene kafesine dönmüştü: «Azat buzat beni cennette gözet.» dediğini duymuştu, Nuri, gülmüştü... Sanki kocaman bir adam değil, küçücük bir çocuktu. O sırada omuz başında Cemal göründü, sinsi sinsi sokulmuştu:

— Usta.

— Ne var?

Döndü Kenan.

Cemal söyleyeyim mi, söylemeyeyim mi gibi bir an duraksar gibi oldu. Baktı kaldı Kenan'ın kırış kırış yüzüne:

— Usta.

— Söylesene be. Karşımda ne duruyorsun dut yemiş bülbül gibi.

— Sen beni sevmezsin ama ben seni severim usta.

— Eee, ne demek istiyorsun?

— Dikkatli ol usta, dedi, Cemal, birdenbire sustu.

— Ne var, ne oluyor? Şüpheyle baktı çevresine.

— Yavaş konuş usta.

Kenan serpme işini bıraktı, Cemal'i kenara çekti:

— Söylesene be ne var? Ağzında ne geveleyip duruyorsun lâfı? dedi.

O deminki kuşlara bakarkenki kutsal görünüş gitmiş, çocuksu bakışlar gitmiş, yerine sinsi, herşeyden anlam çıkaran bir adam gelmişti. Cemal'i kolluyor, söylemek istediğini daha önceden kestirmek istiyordu:

— Nereden biliyorsun seni sevmediğimi? Seni işe alan ben değil miyim? Ha! Sana az yardımım mı dokundu. Bu münasebetsiz sözleri nereden çıkardın? Hadi ne demek istediğini açıkla.

Cemal ikircikli:

— Bilirsin ki ben seni severim, dedi, tekrar.

— Bilirim, dedi. Kenan. Ne var sen onu söyle?

Kenan cebinden sigara paketini çıkardı, yaktı, bir tane de Cemal'e verdi: Ateşini uzattı. Acele etmiyor, karşısındakini kuşkulandırmak, söyleyeceğine pişman etmek istemiyor görünüyordu. Cemal'i uygun kelimelerle okşuyor, ürkütmemeye çalışıyordu:

— Eeee. Söylemeyecek misin?

— Bu senin Nuri var ya...

— Evet.

Cemal durdu, yutkundu:

— Ama kızma, dedi, ona bir şey söyleme.

— Niye kızayım canım? Hem ona neyi söyleyeyim, sen bana bir şey demedin ki. Sonra babamın oğlu değil ya. Sen daha hiç bir şey söylemeden kızma diyorsun. Asıl şimdi kızacağım. Sen benim ağzımın ne kadar sıkı olduğunu bilmez misin? Biz eski arkadaşız seninle. O daha dünkü adam. Ben seni müşkül duruma sokar mıyım, ha?

Cemal bir an düşünür gibi yaptı. Omuzlarını belli belirsiz silkip kaldırdı.

— Bana güvenmiyor musun?

— Güveniyorum ama bara pavyona onunla gidiyor, kafayı çekiyorsun.

Kenan güldü sinirli sinirli, elini dostça Cemal'in omuzuna koydu:

— İstediğin içki olsun Cemalciğim, dedi. Hadi ne söyleyeceksen söyle.

— Nuri'yi usta yapacaklarmış, deyiverdi bir solukta. Sonra Kenan'ın şaşkınlıktan allak bullak olan, sararan yüzüne baktı kaldı. Bir anda hafifçe terlemişti alnı.

Sigarasını sinirli sinirli çekiştirdi:

— Kimden duydun?

— Kimseden duymadım. Yukardaki yazıhanede konuşuyorlardı. Orada dinledim. Nuri'yi usta yapacaklarmış. İşini çok beğeniyorlarmış. Seninki de oradaydı. Söylemedi mi sana?

— Benimki kim?

— Kasım.

— Söylemedi. Vay namussuz vay! Demek benim ekmeğimde gözü var!

— Elbette gözü var.

— Biz ona o kadar iyilik yapalım, o kalksın bizim tekerimize taş koysun. Ne sinsi olduğu belliydi zaten. Daha ilk günden anlamıştım. Yazıklar olsun. Yaptığım iyilikler gözüne dizine dursun.

— Benim adamımı işe almadın ama...

Kenan sözü ağzına tıkayıverdi:

— Kabahat sendeydi.

— Nasıl da o makinadan öteki makinaya koşuyordu. Son zamanlarda ustalığı iyice benimsemişti it oğlu it. Sen de gözü kapalı bakıp duruyordun. Birkaç defa uyarayım şunu dedim ama...

— Biz hep seni düşünelim sen böyle yap.

— Geldim, durumu sana haber verdim işte.

— Peki başka birşey duymadın mı? Başka kim vardı orada?

— Mücellit Kasım'la Cemil vardı.

— Peki, aramızda kalsın bu konuşma. Kimseye bir şey deme.

— Der miyim. Bir şey daha var usta. Söylesem yerinden sıçrarsın. Bir arkadaşım anlattı. Aklın durur.

Kenan merakla baktı:

— İnanamayacağın bir haber.

— Söylesene. Kiminle ilgili?

— Hepimizle.

— Hadi anlat artık. Meraktan beni öldüreceksin yoksa!

— Bir arkadaşım yeminle anlattı. Solcuymuş bu Nuri. Hem de en ileri cinsinden.

Kenan inanmamışların şaşkınlığıyla baktı:

— Gerçek mi söylüyorsun?

— Bu işin şakası olur mu?

— Vay canına!

— Bir yerlerde grev yapmış. Elebaşı da buymuş. Atmışlar işten. İçeri falan almışlar galiba bir ara...

— İşte şimdi hapı yuttu. Ama sen kimseye bir şey deme. Zamanı gelince burnundan getiririz.

— Burada solcu falan barınamaz.

— Elbette barınamaz. Şimdi git. Sözüm söz. Rakılar benden. Seni bir yere götüreceğim.

— Yaşa sen usta.

Cemal gitti.

Terli avuçlarındaki yemi savuruverdi, Kenan. Yemler avuçlarına yapışmıştı sanki. Bir daha savurdu. Kanat sesleri kapladı havayı. Kuşların yemi kapışlarına baktı bir süre. Anlamı belli olmayan bir şekilde mırıldandı.

Düşünceli bir şekilde içeriye girdi.

Cemal'in hakkı vardı. Nuri makinadan makinaya koşuyor, paralanırcasına çalışıyordu. Bir işi ba-

şaramadılar mı arkadaşları hemen onu çağırıyorlardı. Ama Nuri'nin hakkında söylenen sözlerden, dedikodulardan haberi bile yoktu. O sadece arkadaşlarına, Kenan'a, işyerine faydalı olmak istiyordu. «Yörük at yemini arttırır.» derdi babası. Elinden geldiğine göre neden yapmasında? «Nuriciğim şuna bakar mısın?» «Nuri şunu nasıl yapayım?» «Nuri bana yardım eder misin?» Çingene, Ahmet, Yağtulumu, Fehim, Kenan onun çalışkanlığından, iş bilmesinden faydalanmışlardı. Kenan şimdi herşeyi daha net, daha iyi hatırlıyor: «Vay köpek vay!» diye söyleniyordu. Oldum bittim sevmezdi Cemil'i. Kendisini şef olacak sanırken o olmuştu. Kinlenmişti ona. Geçip kuruluyordu masanın başına. Bir de emir veriyordu ki... Ayağının altına karpuz kabuğu koymaya çalışıyordu, ha! «Köpek. Ben sana gösteririm. Takıştırayım sizi de görün.» diye öfkeyle söylendi.

Köpeksi suratı allak bullaktı. Sigaranın birini diğerinden yakıyordu. O öfkeyle cilt kısmına girdi. Sağa sola baktı. Herkes çalışıyordu. Köşede, tezgâhın başında, çalışayım mı, çalışmayayım mı gibilerden düşünürcesine iş yapan, oldukça yaşlı, iyi giyimli birinin önünde durdu:

— Ben seni dostum bilirdim Kasım, dedi.

Yaşlı adam başını ağır ağır kaldırdı. Felfecri okunan bakışlarından kurnaz, hin oğlu hin biri olduğu anlaşılıyordu:

— Ne oldu, dedi, yoksa dostluğumdan şüphe mi ediyorsun?

— Cemal'in söylediği doğru mu?

— Ne söyledi?

— Bilmiyormuş gibi konuşma.

— Vallahi bilmiyorum.

— Nuri'yi usta yapacaklarmış.

— Doğru. Akşama sana söyleyecektim.

Demek duydukları doğruydu. Ustalık meselesi konuşulmuştu.

— Peki. Akşama konuşuruz.

— Olur.

Kenan makina dairesine girdi. Nuri'nin arkası ona dönüktü, çalışıyordu, sonra ondan yana döndü ama hiç bir şeyin farkında bile değildi. Terler alnında boncuklaşmıştı. Kenan ona baktı baktı: «Sen ustalığı görürsün!» diye mırıldandı. Çingenenin makinasına doğru yürüdü. Nuri işine dalmış, olanların farkında bile değildi. İşini en iyi şekilde yapmaya çalışıyordu.

Kenan, Çingene'ye:

— Git Cemil'den makinanı silmek için bez iste dedi.

— Peki usta.

Çingene elindeki işi bıraktı, gitti. Az sonra elinde kocaman bir yumakla makina dairesinden içeriye girdi: o sırada dışarı çıkmış olan Kenan'ı sordu.

— Yukarı çıktı, dedi, biri.

Çingene elindeki bezlere bakarak söylendi:

— Şu bezlerin pisliğine bakın.

Getirdiği bezleri yere attı. Kapkara, pislik içinde bir yumak halindeydi. Şöyle ucundan tutup açtı; bir tanesini çekti içinden. Yumak çözüldü. Pis bir koku, bir toz bulutu yayıldı ortalığa silkeleyince. Gırtlağına doldu. Kötü kötü öksürttü onu.

Nuri, Fehim'e:

— Bez amma da pismiş, dedi.

Fehim sesini çıkarmadı. Usul usul makinasının başına geçti, işiyle meşgul göründü. Nuri, Fehim'in bu çekingen davranışının farkında bile olmadı.

— Bu bez pis, dedi, Nuri tekrardan. Bu bezle iş yapılmaz. Şuraya bak, mikrop yağıyor. Niçin aldın bunu? Temizi yok muydu?

— Yoktu.

Kan, irin, ne olduğu belli olmayan pisliklerle sarmaş dolaştı bezler. Belki de bir hastanede kullanıldıktan sonra çöplüğe atılmış, kokmuş, oradan da bi-

raz yıkanır gibi olduktan sonra iş yerine getirilmişti.

Nuri'nin konuşmasını duyan Yağtulumu:

— Bu da bir şey mi? dedi. Eskiden makina temizlemek için verilenleri görseydin kimbilir neler derdin. Başını çevirmeden bezi eline almak mümkün değildi. Midesi dönüyordu insanın.

— Bu bezle makina silinmez, kirlenir, diye itiraz etmediniz mi? diye sordu, Nuri. Siz ne biçim işçisiniz be. Hakkınızı arasanıza. Hangi asırda yaşıyoruz.

Çingene susuyordu.

— Kime itiraz edeceksin?

— Müdüre, işverene, ustaya, temsilciye, sendikaya, bu işle uğraşan sorumluya.

Çingene ciddi ciddi:

— Doğru söylüyor çocuk, dedi, ama dinleyen olursa. Depodaki bütün bezler böyle pis. Eğer başka bez olsaydı alırdım. İnsan bu bezi eline almaz. Bu bezleri kim satın almışsa ayıp etmiş. Ayıp be! Bu bezler makinayı silecek yerde kirletir, insanı da hasta eder.

Çingene yeni bir şey söylemek için ağzını açmışken sustu, belli olur şekilde sararmıştı. Arkadaşlarına göstermek için eline aldığı bezi usulca yere bıraktı. Gözleri kapı tarafına takılmıştı. Göz bebekleri büyüdü. Koşar adımlarla makinasının başına gitti: «Ne oldu buna, kimden korktu?» Çingene'nin kimden çekindiğini anlamak için başını çevirdi ve o sırada kapıdan giren Cemil'le gözgöze geldi. Nuri, elindeki bezi bırakacak yerde hafifçe salladı, çıkan toz bulutunu Cemil'e gösterdi. Cemil uzak durdu. Eliyle ağzını, burnunu tıkadı.

— Şu bezin pisliğine bakın. Bu bez bu halle işçinin eline verilir mi? Bu kez makinayı silmez, kirletir, insanı da öldürür, dedi. Şuna bakın.

Cemil sinirli bir şekilde sordu:

— Ne diyorsun sen?

Birkaç adımda makinanın, Nuri'nin yanına geldi:

— Bezde ne var?

— Daha ne olsun? Görmediniz mi olanı? Ben bu bezi kullanmam.

Bezi tekrar silkeledi, toz bulutuna döndü hava:

— Sen bu bezi çocuklarının eline verir misin?

— Vermem.

— Biz de senin çocukların sayılırız.

O sırada Kenan içeriye girmişti. Dikilip duruyordu kapı yanında. Köpeksi bakışlarındaki ifadeden doğru dürüst bir şey çıkarmak mümkün değildi. Hafifçe gülümseme, mutluluk, şaşkınlık sezinledi Nuri. Çevresine baktı. Kimse onlarla meşgul değilmiş gibi görünüyordu. Yalnız Cemal makinasının arkasına sinmiş, konuşulanları müthiş bir hırsla dinliyordu.

— Alınmış bir kere. Mesele çıkarma, dedi, Cemil.

— Mesele çıkarmıyorum. Gerçeği söylüyorum.

Cemil, kötü kötü baktı ama daha fazla bir şey söylemedi. Meydancıyı çağırdı. Depodan çıkarılan bezleri geri aldırdı. Kendisi uzakta duruyor, tozdan pislikten kaçınıyordu.

Nereden temin edildiyse edildi az sonra temiz bezler geldi.

Çingene, Nuri'ye:

— Allah senden razı olsun, dedi. Sen itiraz etmeseydin bu iş olmayacaktı, biz de pis bezleri kullanmak zorunda kalacaktık. İyi ki söyledin.

— Sağol.

— Keşke boya için, aspiratör için de söyleseydin...

— Onu da söylerim günü gelince.

Nuri gülümsedi, verilen bezle makinasının tozunu, yağını silmeye başladı. Karışmakla iyi mi, kötü mü yaptığını düşünüyordu. Aşağı yukarı böyle bir nedenle başlamıştı grev olmadan önce işçi temsilciliğine seçilişi. İşçiler onu tutar, destekler görünmüş-

lerdi. O sırada Cemil'le Kenan ustanın dizgi kısmına çıktıklarını görmedi.

Cemil'in odasına girince, Kenan:

— Bu adamda iş yok, dedi.

— Hangi adamda?

— Nuri'de.

— Neden?

— Senin verdiğin bezleri kaldırıp attı. Söylemediğini de bırakmadı.

— Haklıydı canım. Bezler çok pisti. Satın alırken dikkat etmemiz gerekirdi. Satan adama güvenince böyle oldu işte.

— Yok yok. Senin bildiğin gibi değil. Solcu bu adam.

Cemil hayretle baktı:

— Nereden anladın onun solcu olduğunu?

— Anlaşılmayacak gibi değil ki, dedi, Kenan, kurnaz kurnaz güldü. Göz kırptı. Biz adamın ne mal olduğunu adım atışından anlarız. Ben ne diyorsam öyledir. Sen benim dediğime bak. Hiç bir şeyi beğenmiyor, herşeye itiraz ediyor. İşçileri kışkırtıyor durmadan. Geçenlerde niçin sendikaya girmiyorsunuz diye soruyordu. Duyduğuma göre...

Cemil ağzı açık dinliyordu. Kenan'ın anlattıkları doğru gibi geliyordu ona. Gazetelerde okumuş, radyolarda dinlemişti. Bu solcular sinsi adamlardı. Her yere sokuluyorlardı. Soyguncuydular, kaçakçıydılar, kargaşa çıkarıyorlar, pahalılık yaratıyor, milletin mukaddesatına dil uzatıyorlardı. Grevler yapıyorlar, parti kuruyorlar yürüyüşler tertip ediyorlardı.

— Peki neden aldın onu buraya?

— Aldandım. Onun böyle biri olduğunu bilmiyordum.

— Peki ne yapalım?

— Atalım işten keratayı. Bulalım bir kulpunu...

— Atalım ama çalışkan. İşten de anlıyor. Sonra solculuğu saptanmış da değil henüz.

— Sonra söylemedi -deme. Çalışkan falan diye kayırıyorsun ama ben olmasam hiç bir iş yapamaz. Ben solcu diyeyim de gerisini sen anla. Duyduğuma göre bir yerde grev yapmışlar bunlar. Bu ele başıymış.

— Bu güne kadar neden söylemedin bunları?

— Yeni duydum.

— Belki Sülo onun geçmişini bilir! Onun işe alınması için az uğraşmadı. Çağırayım da şunun ağzını bir arayayım.

Yazıhaneden kalkıp sayfa bağlamakla uğraşan Süloyu çağırdı. Sülo işi bırakıp geldi. Cemil:

— Bak ne diyor adamın için, dedi.

— Hangi adamım için?

— Hangisi olacak? Nuri için.

— Ne olmuş Nuri'ye?

— Solcuymuş!

— Sahi mi?

— Elbette sahi.

— Nereden anladınız solcu olduğunu?

Kenan yeniden anlattı. Faizci Mustafa'dan para isteme meselesini, herkesin hanı apartmanı varken Nuri'nin başını sokacak bir yeri olmadığını bağıra çağıra söylediğini tekrarladı. İşçileri kışkırttığını anlattı sonra:

— Geçenlerde eğlenmek için bir yere gittik, üç beş kadeh içelim, neşelenelim dedik başladı sizi çekiştirmeye. Böyle matbaa idare edilmezmiş, böyle arkadaşlık olmazmış diye ver yansın etti. Müdüre, işverene verdi veriştirdi, anlayacağınız. O kadar susturmaya çalıştım ama... Üstelik işçiler neden sendikalaşmadılar diye kızıyor. Duyduğuma göre bunlar başka yerlerde grev falan yapmışlar. Burasını da bozmak istiyorlar. Yüz verseydim kimbilir daha neler anlatacaktı. Elebaşı buymuş. Polislik, karakolluk, mahkemelik olmuşlar. İşveren kaldırıp atmış bunların hepsini.

Demindenberi konuşmaları dinleyen Sülo:

— Demek öyle söyledi ha! Vay alçak vay! dedi, vay namussuz vay, vay rezil vay. Mademki solcu, onu burada yaşatmam. Sayın büyüklerimiz geçenlerde söylemişti zaten. Solcuları gördüğünüz yerde ezin diyordu. Mikrop bunlar. Bilseydim böyle biri olduğunu işe alınmasına yardım eder miydim? Kaç yıldır görüşmüyorduk. Mayası bozukmuş demek ki.

— Elbette. Böylelerini burada yaşatmayız, dedi, Kenan. Hem bizim partiden de değil. Muhalif. Belki de işçi partili?

— Sahi mi?

— Elbette sahi. Okuduğu gazeteyi görmedin mi?

— Vay domuz vay! Siz o işi bana bırakın. Ben yapacağımı bilirim, dedi, Sülo. Çanına ot tıkayacağım namussuzun. Ne bileyim ben. Eskiden böyle değildi. Arkadaşımdı ama... Böyle haltlar karıştırdığını bilmiyordum. Ben ona elebaşılığı gösteririm. Bunlar dışardan para da alıyorlarmış. Kökleri dışardaymış. Sayın büyüklerimiz yalan söylemiyorlar ya.

— Ne yapacaksın ona?

— Ben bilirim yapacağımı dedim ya.

— Bu meseleyi gene konuşalım.

— Konuşalım.

Cemil düşünceliydi. Kaşları çatıktı. Masasına çöktü: «Demek solcu ha, vay domuz vay!» diye mırıldandı. Nasıl da sokuluyorlardı sağa sola. Elindeki kalemle önündeki kâğıda sinirli sinirli bir şeyler yazdı, karaladı. Sinirli dalgınlığından kurtulduğu zaman gözleri kâğıda kaydı: Solcu, solcu, solcu'larla donatmıştı kâğıdı. Birden dehşete kapıldı. Kâğıdı parça parça etti; çöp sepetine attı.

Sülo işinin başına giderken Kenan aşağıya indi. Sevinç içindeydi. Köpeksi suratı pis pis gülümsemelerle doluydu. Çeşmelerin orada Cemal'le karşılaştı. Cemal gizli bir sevinç içindeydi:

— Gördün mü adamın yaptığını? dedi.

Makina arkasında çalışırken paçavra meselesini sevinçle dinlemişti. Nasıl işe almazlar mıydı kendi adamını? Eloğlu böyle yapardı işte.

— Aldırma.

Cemal sırıttı:

— Nasıl, her önüne geleni işe alır mısın? dedi.

— Ne bileyim solcu olduğunu. Eceli gelen köpek cami duvarına siyermiş. Sen üzülme. Ergeç çanına ot tıkarım onun. Marifetleri ortaya çıktı işte.

— Yükle işi kerataya.

— Sen merak etme. Ben ona yapacağımı bilirim. Soluk bile aldırmayacağım.

Makina dairesinden içeriye girdiği zaman yüzü aydınlanmıştı. İstediği olmuş, yerine göz diken adamın tekerine taş koymuştu. Arzuladığı şeyi eline geçirmiş insanların mutluluğu vardı köpeksi suratında. Nuri'nin yanına geldi, elini omuzuna koydu. Nuri başını çevirince gözgöze geldiler:

— Aferin, dedi, aferin, bez için itiraz etmeni çok beğendim. Bunun çok daha önceleri yapılması gerekirdi. Nasıl verdiler temiz bez! Sesini çıkarmasan ezerler adamı. Herkes hakkını aramalı ki tüm işler düzelsin. Cemil nasıl bozuldu farkında mısın? Çingene kaçtı, sesini çıkarmadı. Bunlar böyledir işte. Ciğerleri beş para etmez. İşçi bilince varmadı mı on para etmez. El ele olmalılar daima. Sendikalılaşmalı, örgütlenmeli, greve gitmeli... Yürüyüşler yapmalı...

Nuri sesini çıkarmadı ilkin sonra sordu:

— Yoksa bana kızdın mı usta?

Çekine çekine Kenan'ın yüzüne baktı: Aynı köpeksi suratla karşılaştı. Gözlüklerinin altından, mavi mavi, donuk donuk bakıyordu.

— Kızdın mı usta?

— Ne kızması canım! Bilâkis sevindim. Bir daha bir şey alırken dikkat etsinler.

— Cemil bey bana çok kötü baktı bir ara ama...

— Aldırma sen. Ateş olsa cirmi kadar yer yakar.

Bütün kabahat onda. Pis bezlere para yatırmış. Ben sana sazda onun kötü bir adam olduğunu söylediğim zaman sen dinlemek bile istememiştin. Elbette kızar, foyasını meydana çıkarıyorsun çünkü. Böyle mi idare edilir basımevi! Saçı bitmedik yetim hakkı var bunda. Az önce beni çağırdı, senin için ne dedi biliyor musun?

— Ne söyledi?

— Ukalânın biri. Herşeye itiraz ediyor, dedi. Hoşuna gitmiyormuşsun. Daha kötülerini de söyledi ama...

Kenan söylemek istemiyormuşçasına duraladı.

— Söyle Allahaşkına usta.

— Kızma ama.

— Niye kızayım!

— Senin için solcu o, dedi. Daha fazlasını söylemeyeyim sen anla işte.

Nuri'nin yüzü patlıcan moruna döndü bir anda, sıkıntısından terledi:

— Nereden çıkardı bunu?

— Bilmem!

— Solcu olmak suç mu?

Kenan güldü. İnce dudaklarının kenarındaki sigarayı hafif bir hareketle sağdan sola geçirdi, emdi:

— Bana sorarsan değil elbette, ama biliyorsun öküzün altında buzağı arıyorlar bu zamanda. Ben itiraz ettim. O çocuğun siyasi hiç bir eğilimi yok dedim ve lâfını ağzına tıkayiverdim. Anladın mı şimdi ustanın değerini!

— Gidip onunla bir defa bu konuda konuşayım ben.

— Sakın ha, üstünde bile durma. Sen benim dediğime bak. İnsan biraz hoşgörülü olmalı değil mi ya canım! Sayın büyüklerimizin arasında bile çok solcu var. Gazeteler yazıp duruyor, kitaplar çıkıyor. Neyse, daha fazlasını anlatmayayım, kötü, çok kötü

bir adam o, dikkatli ol. Sonra söylemedi deme.

Nuri baktı kaldı Kenan'ın yüzüne, ne diyeceğini bilemedi. Belki de grev meselesini duymuşlardı, o kadar da saklamış, eski arkadaşlarıyla ilgisini kesmişti ama.

— Biz kendi dalgamıza bakalım, dedi, Kenan. Padişahın arkasından bile kılıç sallarlar. Aldırma sen. Solcu ya da başka bir şey olsan ne lâzım gelir? Geçti o devirler. Şimdi hürriyet var. Senin gibi devrimci bir arkadaş lâzım bize. Haklarımızı arayan ...

Nuri'nin kulağına eğildi:

— Lâf aramızda ben de solcuyum, dedi.

Nuri'nin bir şey demesine kalmadan çekilip gitti cilt kısmına, daha önce konuştuğu iyi giyimli yaşlı adamın karşısına dikildi. Masanın üzerindeki paketi aldı. Sanki içindeki sigaralara bakıyormuş gibi yaparak usul usul:

— Tamam, dedi, istediğimiz oldu. Takıştırdım onları.

Adam önündeki işi bıraktı:

— Deme! Nasıl yaptın bu işi anlat Allahaşkına! diye sordu.

— Anlatırım sonra. Bak daha neler yapacağım. Şeytanın bile aklına gelmeyecek şeyler... Avucumun içine aldım sayılır onu.

Adam güldü:

— Yaparsın sen, dedi, ne hin oğlu hinsin.

İyi giyimli işçinin paketinden bir sigara yaktı:

— Bizim şeflik işi yoluna girdi sayılır. O zaman dile benden ne dilersen. Beni atlatmanın ne demek olduğunu anlasın böylece. Ne yapıp edip ikisini kapıştıracağım.

— O zaman rakılar benden, dedi iyi giyimli adam.

— Benden olsun canım. Yeterki o günleri görelim.

— Yesinler biribirlerini.

— Ne yapacaksın ona?
— Bir solcuyu koruyor.
— Sahi mi?
— Elbette. Grev elebaşısıymış Nuri.
— Deme.
— Valla.
— İşte bu iyi. Ne hergelesin sen.

Kenan kızacak yerde güldü. Başını kaşırken usul usul anlatmaya başladı yapacaklarını.

■

NURİ, kendisine hazırlanan oyundan, hakkında konuşulanlardan habersiz çalışıyordu. Boğulacak gibiydi: «Solcu, solcu, solcu... Sonra!... Burada bana iş yok. Güvenilecek adamlar değil.» «Ben de solcuyum.» derken Kenan'ın suratında köpeksi, sinsi bir şeyler görür gibi olmuştu. Duymuştu, gazetelerde okumuştu, yakın arkadaşlarının başına gelmişti, Grevden arta kalmıştı. Senden yana gözüken, sonra da gidip aleyhinde raporlar düzenleyenler görmüştü. Üzücü, kötü... Düşmanları birinin adını solcuya ya da komüniste çıkarıyorlar, iftiralar atıyorlar, adam kendini kurtarıncaya kadar çekmediği çile kalmıyordu. Kenan'la konuştuktan sonra bu basımevinde birileriyle aralarında kötü bir şeylerin geçeceğini ön sezişi söylüyordu. İleri geri konuşmaya başlamıştı Cemal. Belki de grev meselesini birilerinden duymuştu. Onunla kapışmamak için zor tutuyordu kendini. Hain bakışlarını her an üzerinde hissediyordu. Aradabir makinasının çevresinde dolaşıp duruyordu kötü kötü. Huzuru kaçmaya başladı iyiden iyiye. Kenan eskisi gibi sokulmuyordu yanına. Cemil'in bakışları, davranışları bir başka türlü olmuştu; iğrenç bir şeye bakar gi-

biydi sanki! Dostsuz, arkadaşsız, güvensiz, sevgisiz hiç bir şey olmuyordu, bunu çok iyi biliyordu. «Bu iş yerinden uzaklaşmaktan başka çarem yok. Bir iş bulmalı. Ama iş nerede! Hadi buldum, gittim diyelim. Dedikodu arkamdan gene gelecek. Uğursuz diller nereye gitsem taşıyacak.» Aklı, içinden hemen çıkamadığı sorularla allak bullaktı. Düşündüklerini kimseye açmak istemiyordu.

Paydos zili çalınca ilkin o çıktı kapıdan. Dalgın dalgın yürüdü. Bir el omuzuna dokundu. Fehim sandı. Ardına döndü. Yağtulumu'nun iyimser, dost bakışlarıyla karşılaştı:

— Bu ne dalgınlık Nuri?

— Eh, işte...

— Bugün de öyleydin. Tuhaf bir halin vardı. Dikkat ettim. Sana bir şey soracağım doğru söyle ama...

— Elbette doğru söylerim. Benim gizli saklı bir şeyim yok ki sizden.

— Senin canın neden sıkılıyor? Olağanüstü bir şey mi var? Biri sana kötü bir söz mü söyledi?

Nuri başını önüne eğdi. Söylese mi, söylemese miydi canını sıkan şeyi? Yoksa onun sık sık dediği gibi ona karşı da mülahazat hanesini boş mu bırakmalıydı?

— Yok bir şeyim usta.

— Hani bana doğru söyleyecektin?

Güldü:

— Valla usta bugün olanları biliyorsun. Galiba Cemil beyi darılttım! O paçavra meselesinden olacak bana hain hain bakıyor. Davranışlarına bakılırsa benim hakkımda kötü şeyler düşünüyor. Daha başka şeyler de var ama...

— Nereden çıkardın bunu?

— Beni sevmiyor. Gözlerinden sözlerinden, davranışlarından belli.

— Sever. Çalışkanlığını seviyor. Bana kaç sefer söyledi.

— Solcu demiş benim için. Hatta daha fazlasını söylemiş.

— Bunları kim söyledi sana?

— Kenan söyledi.

— İnanma. Cemil bey belki söylemiş olabilir ama biri paraya parmak basmıştır. Sen çalışmana bak. Her söylenene inanma. Daha önce böyle yerlerde dedikodu çok olur demiştim ya sana. Kimsenin işine karışma. Çok bilir görünme. Sana ne yap derlerse onu yap. Ustalığını sakla biraz. Çalışkanlığını ört. Biliyorum bu söylediklerim seni şaşırtıyor. Benim için neden ilgileniyor benimle diye aklına bir soru gelebilir. Sana birazını açıklayayım: şimdi sana yapılanlar ya da yapılacak olanlar vaktiyle bana da yapıldı. Beni sabote edenler usta oldu. Dost yüzlü düşmandan sakın. Böylelerine mülahazat hanesini daima açık bırak. Bilgiyi, başarıyı çekemeyenler dünyada çoktur, bilirsin. Kimi kastettiğimi anlamışsındır sanırım. Hemen yıkılma, kaçma, direnmeye çalış. Güneş balçıkla sıvanmaz. Gün olur herşey ortaya çıkar.

Nuri gülümsedi:

— Şu sana kötü davrananın adını açık açık söylesene be usta.

Acımıştı karşısındaki adama. Çocuk gibiydi. Arkadaşlığına güvenilebilinirdi.

— Günü, saati gelince onu da anlatırım. Sen işine bak. Yüreğini ferah tut. Haksızlık her insanın başına gelebilir. Mesele boyun eğip kaçmakta değil, karşı koymakta. Haksızlığa karşı koymağı herkes başaramaz. Kaçmamalı, dayanmalı, direnmeli. Beklemesini bilmeli. Hadi şimdi biraz gül. Asık surat sana yakışmıyor. Böyle mi gideceksin eve. Karını da üzmeye hakkın yok.

— Haklısın usta ama ben onlara ne yaptım?

— Dikkatli ol. Yakında kokusu çıkar. Üzülme .

— Üzülmemek elde değil ama geleceği varsa göreceği de var.

Yağtulumu gülümsedi:

— Hah! İşte böyle güçlü ol, aferin.

Elini uzattı sımsıcak.

İşte böyle yapamadıkları, elele olamadıkları için grevi kaybetmişlerdi.

■

HAVA kararırken evine döndü. Elektrikler yanmış, sofadaki masanın üzerine güzel bir sofra hazırlanmıştı. Bir tabak kızarmış patlıcan ve salata. Kuyuya sarkıtılarak soğutulmuş bir şişe su.

Karısının yüzü gülüyordu:

— Ne o? Bir tuhaflığın var. Fehim'e sordum, Yağtulumuyla birlikte gittiler ama benim ardımdan eve gelir, dedi.

— Evet, geldim işte.

— Sana bir müjdem var.

— Ne müjdesi?

Karısının yüzüne baktı. Apaydınlıktı. Mutluluklar, gülümsemeler uçuşuyordu.

— Söylesene ne müjdesi karıcığım?

— Elini karnımın üzerine koy. Bak bakalım bir kıpırtı hissediyor musun?

— Sahi mi? Doğru mu söylüyorsun?

— Evet, Bir çocuğumuz olacak.

— Kim söyledi?

— Ebe.

Sevincinden karısının boynuna sarıldı. Bir çocukları olacaktı, ha! «Oh! Kız mı oğlan mı acaba?» Oğlan olursa daha iyiydi. Sarışın bir çocuk düşündü. Sanki bu mutlu anı beklermiş gibi kımıl kımıl bir yılan baş kaldırdı belleğinde. Birden aklına Cemal ge-

liverdi. Sevinci uçup gitti. Karamsar düşünceler mutluluğunu yok etti. Çocuk masraf demekti. Ne yapmalı? Üstelik çalıştığı yerde belânın ayaklarına dolanacağını hissediyordu. Yemeğini yiyemiyordu artık. Çatalı tabağına ağır ağır uzattı, sonra gene daldı. Lokmayı unuttu gitti ağzında. Sevinmesi mi gerekiyordu, ağlaması mı? Bir çocukları olacaktı...

— Neyin var senin? diye sordu karısı.

— Yok bir şeyim.

— Saklama benden.

— Yok dedim ya.

— Sakın birileriyle falan takışayım deme. Bak çocuğumuz olacak.

— Ben ister miyim takışmak.

— İstemezsin ama... Çocuğumuzu düşün.

— Düşünürüm.

■

ONDAN sonraki günlerde sözü edilebilecek bir olay geçmedi. Herşey yavaş yavaş unutulur gibi oldu. Nuri'nin endişeleri yatıştı. İşe dalıp gitti zaman zaman.

Bir akşam üstü evden içeriye neş'e içinde girdi: «Merhaba.» dudaklarında dondu kaldı. Sabahat, oda kapısının önündeki merdivene oturmuş, başını ellerinin arasına almıştı. Sarsılıyordu omuzları: «Ağlıyor galiba?» Olağanüstü bir durum sezinledi: «Nesi var bunun? Gene ne oldu? Birileriyle kavga mı etti? Yoksa benim bilmediğim bir yerden felâketli bir haber mi aldı? Ne oldu buna böyle?» Sabahat'ın başı hıçkırıklarla sarsıldı. Saçları dizlerine lüle lüle dökülmüştü: «Ağlıyor. Bir şeye üzülmüş olmalı?» Yukarıya, merdivenlerden çıkacakken onların oda kapısının önünde durdu: «Nen var, neden ağlıyorsun?» diye

soracaktı az kalsın. Münasebetsizlik olacağını düşündü bir an. Sabahat o güzelim başını kaldırdı. Gözleri, kirpikleri ıpıslaktı. Yaşlar yanaklarından kayıyordu. Nuri'yi belki gördü, belki görmedi. Başını çevirdi, odaya doğru bağırdı:

— Niçin cevap vermedin ona? Ha, söylesene? Hep beni öne sürersin. Çıkarıp parayı kendin verseydin ya... Söyleseydin ya mazeretlerimizi... Yok, beyim öyle şeylere karışmaz. Eşyalarımızı tutup atacakmış. Hele elini sürsün. Kırarım ellerini. Beni ne zannediyor? Ne zannediyor beni? Eşyalarımızı kapının önüne atarmış. Neyi atıyorsun? Biz de insanız. Ne yapalım kiranı biraz geciktirdikse! İsteyerek yapmıyoruz ya. Elimizde olsa vermez miyiz borcumuzu?

Ellerini yukarıya kaldırıyor, ev sahibinin bulunduğu kısma doğru yumruklarını sıkıyordu. Sinirden kendini tamamen kaybetmek üzereydi. Kalkıyor, oturuyor, ağlıyordu. İçeriye, kocasına bağırıyordu ardından.

«Ev sahibiyle çatışmışlar.»

— Bir kadının senin gibi pısırık kocası olursa başına her şey gelir. Biz namuslu insanlarız. Kimseye borç takmayız. Borcumuzu son kuruşuna kadar öderiz. Biz kırk kişiyiz biribirimizi biliriz. Öteki bacağını da ben kırmalıydım ki... İhtiyacı varmış sanki. Elindekileri bozdur, ömür boyu sana yeter.

Nuri dayanamadı sordu:

— Ne oldu, ne var?

Sabahat başını çevirdi:

— Ev sahibiyle kavga ettik, dedi. Bu ay kirayı zamanında götüremedim. İşim vardı. İki adımlık yer diyeceksin ama... Az önce geldi, çattı. Hemen çıkarıp verdim. «Öteki aylıklar ne oldu?» diye sordu. En kısa zamanda öderiz dedim. Ağzına geleni söylemeye başladı. Çocukları istemiyormuş. Çocukları...

Sabahat ayağa kalkmışken olduğu yere çöktü. Gülmek mi, ağlamak mı gerektiğini bir türlü kestire-

miyordu. Gözleri buğulanmıştı. Yağmaya hazır kapkara bir buluttu gözleri. Sinirliydi. Çaresizliğin verdiği şaşkınlıktan eteklerinin kıvrımlarıyla oynuyordu. Bahçede gürültüyle oynayan çocuklara bir ara:

— Susun! diye bağırdı. Köşeye sinmiş, sigarasını içen Fehim'e baktı. Sonra odadan içeriye girdi.

Fehim susuyor, susuyordu. Olanların farkında değilmişçesine dışarıyı seyrediyordu pencereden. Gözü, yoldan geçen güzel bacaklı kadında ya da sinemanın afişindeydi. Afişteki adamın kuvvetli kolları arasına aldığı kadını nasıl öptüğüne bakıyordu. Emiyordu dudaklarını:

«Acaba artistler de öpüşürlerken bizim duyduğumuz zevki mi duyarlar?»

— Ne yapıyorsun orada?

— Dışarıyı seyrediyorum.

— İyi iyi seyret. Öyle yap. Yapacak başka iş yok değil mi, ha? Beyimin keyfi yerinde. Kimbilir nereleri seyrediyor gene? Her önüne gelen bana çatsın. Ben cevap yetiştirmeye çalışayım. Ev sahibi para diye gırtlağıma sarılsın. Sen burada sünepe sünepe otur. Senden başka ne beklenebilir?

Fehim başını çevirdi, kaşları hafifçe çatılmıştı:

— Ne yapayım? Döveyim mi evsahibini? dedi.

— Sana döv diyen mi var? Bir iki lâf et bari. Durumu anlat. Çocuklara çatmasın.

— Anlatırım.

— Ne zaman?

— Uygun bir zamanda...

— Bakalım, göreceğiz...

Fehim cevap vermedi, düşünceli düşünceli başını kaşıdı. Dışarıya baktı. Karısı doğru söylüyordu. Sinirlenmekte haklıydı ama yapacak bir şey yoktu. Başlarını sokacak bir kondu bile yapamıyorlardı. Kendisine: «Merhaba!» diye seslenen Nuri'yi duymadı bile. Nuri tekrar seslenince başını çevirdi:

— Merhaba, dedi.

— Bu ne dalgınlık yahu?

— Baksana hale. Biz eve dinlenmek için koşuyoruz, başımıza gelene bak.

— Dünya umurunda değil onun, dedi, Sabahat.

— Dünya umurunda değilmiş... Şu karının söylediğine bak Nuriciğim. Ev sahibi canı sıkıldıkça çatıyor. Çocukları bahane etti bu sefer de. Kendimi zor tutuyorum. Kadın olmasa... İki aylık borcumuz vardı onu istiyor. Bir miktar verip kapatmaya çalışıyorduk. Oysa o hepsini şimdi istiyormuş. Durumumuzu bütün açıklığıyla bildiği halde gene de ağzına geleni söyledi. Ama bir gecekondu yapabilsem. Kurtulsam şu kiracılık derdinden.

— Sen hiç bir şey yapamazsın, dedi, Sabahat.

Fehim öfkeyle söylendi:

— Neden yapamazmışım?

— Beceriksizliğinden. Elalemin kocaları nasıl yapıyor. Pısırık sende.

Fehim sinirinden yerinden kalktı, oturdu:

— Git be kadın! Beni deli mi edeceksin. Zaten başım belâda.

— Ne yapıp edip şu konduyu ortaya çıkarmaktan başka çaremiz yok artık, dedi, Nuri. Bunların ağızlarının kokusunu çekmektense kümeste oturmaya razıyım. Bugün size yarın bana.

— Öyle. Ben de razıyım.

— Evim olsun da isterse kümes olsun, dedi, Sabahat.

— Ben de olsun istiyorum ama ne ile yapacağız? Paramız yok.

Güldü Fehim acı acı... Düğmemsi gözleri daha küçüldüler.

— Üzülme artık, düşünme Sabahat hanım, dedi, Nuri.

— Nasıl üzülmem, nasıl düşünmem. Kış geliyor. Çocukların, benim üstümde başımda doğru dürüst

hiç bir şey yok. Sonumuzun ne olacağını yalnız Allah bilir.

Artık ağlamıyordu.

— Yapalım sana bir kondu. Mademki bu kadar istiyorsun. Hani Taşlıtarla'ya gittiğimiz gün bir yer beğenmiştim ya. Eğer hâlâ biri gelip konmadıysa!

— Senin keyfin yerinde galiba? Onunla bununla alay etmek hoşuna gidiyor olacak. Neyle yapacağız konduyu? Durumumuzu bilmiyor gibi konuşma.

— Haklısın...

Nuri eşiğe çökerken karısı aşağıya indi:

— Ne konuşuyorsunuz? diye sordu.

— Kondu meselesini.

— Yemek yemeyecek misin?

— Yiyeceğim. Karnım çok aç. Karısına gülümseyerek baktı. Karısı eteklerini toplayarak merdivenlerin basamaklarına çöktü. Nuri'nin acele etmediğini, oturduğu yerden kalkmadığını görünce...

Nuri'nin yüzü apaydınlıktı. Ak gözlerinde mutluluklar uçuşuyordu:

— Evin her şeyini biz yapalım, dedi, kapısını, penceresini, kerpicini... Biş çalışalım. İşçi falan tutmayalım. Kondu o zaman yalnız emeğe mal olur. Kimseye muhtaç olmayız. Elimize para geçtikçe gerekeni yaparız. İnsanca oturulacak bir yer haline getiririz.

— Alay etme, dedi, Fehim.

— Niçin alay edecekmişim?

Sabahat, Nuri'nin sözlerini büyük bir ilgiyle dinledi:

— Olur mu, yapabilir miyiz? diye sordu.

— Elbette olur. Gerekli olan taşı kazdığımız yerden çıkarırız. Toprağa zaten para verecek değiliz. Kerpici kendimiz kesip, duvarı kendimiz örünce... Üzerini eski tenekelerle kapatırız şimdilik, balya tahtalarından kapı, pencere yaparız. Maksat başımızı

sokacak bir yere sahip olmak değil mi! Sonrası Allah kerim.

— Güç iş.

— Güç müç. Yaparız işte. Çiğnemeden lokma yutuluyor mu? Çok az parayla bu iş bal gibi olur. Çoktandır bu mesele kafamı kurcalıyordu zaten. Bizdeki kereveti, masayı sökeriz. Biraz daha balya tahtası bulduk mu bu iş olur.

— Sana çok teşekkür ederim, dedi, Sabahat.

Nuri'nin karısı gülümsedi:

— Konduyu ne zaman yapmaya başlıyoruz? dedi.

— İlk fırsatta.

— İlkin size yaparız. Becerebilirsek sonra da bize...

— Olur mu öyle şey!

— Olur.

— Sağolun.

Sonra oturdular, ne zaman işe başlayacaklarını konuştular.

Fehim'in gözleri sevincinden parlıyordu.

Sabahat söyleyecek söz bulamıyordu, mutluydu.

Fehim, Nuri'ye:

— Sen çok iyi adamsın, dedi. Onun cevap falan vermesine kalmadan sarıldı, yanaklarından öptü.

— Sen de iyisin.

— Taşlıtarla'ya gittiğimiz gün gördüğümüz yer çok güzeldi. Kondularımızı oraya yan yana kuracağız. İyi ve kötü gunlerde birbirimizi bırakmayacağız.

— Bırakılır mı? dedi, Sabahat.

— İki tepe arasında, havadar, tepeye özel yapılmış balkon gibi bir yer. Eğer hâlâ birileri oraya kondu yapmadıysa...

— Hemen işe başlayalım.

— Başlayalım.

Sabahat'ın gözleri alev alevdi Nuri'ye bakarken.

KERPİÇTEN, tuğladan, topraktan briketten, çerden çöpten, tenekelerden yapılmış evlerin aralarında kalan eğri büğrü, dar, bazı yerleri diz boyu çamur, bazı yerleri toz toprak, inişli çıkışlı, çöplü, bulaşık kokulu yolları aştıktan sonra kondular gitgide seyrekleşti. İniş gitgide uçurumlaştı. İki tepe arasına düştüler. İki tepe arasındaki yer çalıydı, çırpıydı; çerdi çöptü. Yukarlardaki evlerden, sağdan soldan atılan çöpler leş gibi kokuyordu. İlerdeki molozların bulunduğu yer hafif bir düzlük yapıyordu. Nuri'nin daha önceden söylediği doğruydu. Bulundukları yer bir balkona benziyordu. Çalışılırsa düzeltilinebilirdi. Manzara güzeldi; püfür püfür bir hava ile şifalı olduğu söylenen aşağılardaki cılız bir su insanın iştahını açacağa benziyordu. Etrafı büyük bir sevgiyle seyreden Sabahat, gülümseyerek:

— İşte evimiz burası, dedi. İyi ki kimse kapmamış.

— Allahın dağı, dedi, Fehım.

— Ama bizim evimiz.

Öyle. Havaya, suya bakılırsa bize ekmek yetmeyecek.

— Kiraya vereceğimiz parayı ekmeğe veririz.

Nuri güldü. Yapacağı küçücük evi, içindeki sıcaklığı, doğacak çocuğunu düşündü. Mutlu mutlu gülümsedi. Çocukları sıhhatli olacaktı açık havada. Al yanaklı oğlan çocuklar bu yokuşlarda yuvarlanarak büyüyeceklerdi. Neşeyle oynayacaklardı.

Şerit gibi bir yol görünüyordu aşağılarda. Yol, kıvrıla büküle taa ilerlerdeki bir köye doğru akıyordu incele incele. Sonra tepeler, tepeler, tepeler, ağaçsız, insan eli değmemiş... Biribirinden ufak, biribirinden büyük, üzerlerinde çalılardan, yaban böceklerinden başka bir şey bulunmayan tepeler... Tek tük evler...

Nuri tepelere baktıkça insan ömrünü sonunu ve ereğini düşündü. Ölümün belki de toprağa dönüş olması, insanların ölümden, ölümü düşündüren nedenlerden kaçınma yolları, oyunlar, sığınışlar aramasını gerektiriyordu. Hayatın başlangıcındaki enerji, ölümdeki bitiş, korkunç yalnızlık, büyük ürperti... Tatlı bir boşluk, her şeyi silen, yok eden, herkesin başucunda bekleyen büyük karartı... Anahtarsız muamma. Daima aklından gelip geçerdi nedense? Galiba bir yerlerde okumuştu. Kalmıştı hatırında. Sonra doğacak çocuğunu düşündü tekrardan. Mutlaka güçlü, hayat savaşında kanazacak biri olacaktı. Öğünecekti oğluyla: «Doğacak çocuğun erkek olacağını sanıyordu hep.» Doğanın başlayıp da bitiremediği çamurdan bir kalıp değil, tam bir kişiliği olacaktı. Bilinçli. Yetiştirecekti onu. Ezdirmeyecekti. Derin, akıntılı, anaforlu okyanuslarda kaybolmuş, fırtınalarla sürüklenen çürük tahtalı bir kayığa benzettiği kendi hayatını yaşatmamaya çalışacaktı ona. Gene grev ve olumsuz sonu geldi aklına. «Bir gün gelecek batacak, kaybolacağız, bunu biliyoruz. Şu incecik dallı ağaç kadar bile hükmümüz yok. Gene de hayattan istediğim tadı almadan çekip gidiyoruz, ama ardımızda olumlu, insancıl bir şeyler bırakarak gitmeye çalışmalıyız. «Her şeyi olduğu gibi kabul et, işini gör ve gözlerini kapayıp sonsuz uykuya gönül hoşluğuyla razı ol.» diyenlerden nefret ediyordu. Yaşamın anlamı, elde edilen başarılara ya da başarısızlığa bağlı görünüyordu. Bilinmeyene karşı tepelere baktığı gibi bakmaya razı olabilirdi belki ama bilinene asla. Bu tepelere tırmanmak için içindeki güç kımıl kımıldı. Bütün hissi hayat belki de bir düştü? Bu düşten sıyrılmak gerekti... Esas olan ödevdi. Diğer insanların bıraktığını alıp az daha ileriye, daha iyiye, daha faydalıya götürmek, yıkıcı olmaktan çok yapıcı olmaktı. Kendine iş edindiği bir şeyde başarılı olmak, çalışmayı benimsemek, çalışmak, çabalamak,

işini sevmek zevkti onun için. Çalışmadan iyi sonuçlar almak şarttı. Günümüz insanı bunu özlüyordu. Asırlarca süren kötü sonuçlu çatışmalardan bıkmıştı, sevmiyordu: «Kuşların, hayvanların, yerde sürünenlerin bile bir yuvaları var. İnsanoğlunun başını sokacak bir yeri yok.» denileli iki bin yıl olmuştu. İki bin yıldır pek bir şey değişmemişti çatışmalar yüzünden. Artık yeterdi. İşte hayat kısacıktı. İnsanoğlu daha ne olduğunu anlamaya kalmadan hayatını yitiriyordu... Acaba ölüm toprağa dönüş mü, yoksa yeni bir kapının açılması mıydı? Yaşam güzel olmalıydı. İçindeki olgun, yumuşacık duyguların, farkındaydı. Duyabiliyor, anlayabiliyordu. Güldü kendi kendine.

— Burası da amma pis, dedi, Fehim, yeniden.

Nuri'nin düşünce zinciri koptu:

— İşte evimizi buraya yapacağız.

— İşe gidip gelmek için burası çok uzak değil mi?

— Daha yakın bildiğin bir yer varsa burada yapmayalım.

— Yok.

— Öyleyse?

— Burası olsun, dedi, Sabahat. Evimiz olsun da...

— Su yok.

— Olsun.

— Yol yok.

— Olsun.

— Elektrik yok.

— Ne olursa olsun bir evimiz olsun da, dedi. Nuri'nin karısı.

— Şu manzaranın güzelliğine bak bir kere, dedi, Sabahat.

Fehim'in düğmemsi gözleri küçülür gibi oldu. Alay mı ediyorlar, yoksa gerçek mi söylüyorlar diye hepsinin yüzüne teker teker baktı, hepsi ciddiydi. Şaka falan etmiyorlardı.

Nuri, onun bu bakışlarının farkında bile değildi. Kafasındaki tek odalı evin, yine kafasındaki planını bu taş, toprak, moloz yığınına uyguluyordu. Şuraya bir oda, şuraya bir mutfak, helâ, bahçe yapıyordu. Kuyu da açabilirlerdi. Kuyu gerekliydi. Su olmadığı için kuyusundaki suyu satarak geçinenler bile vardı. İlkin çerleri çöpleri, molozları temizlemeleri gerekiyordu. Sonra toprakları atmak, kayaları kırmak zorunluğu vardı. Oradan çıkacak taşları yapıda kullanacaklardı. Sonra kapı yapacaklardı, sonra pencere, sonra, içinde allı güllü, binbir kokulu çiçek dolu güzel bir bahçe meydana getireceklerdi. Rüzgâr üfürdükçe kokular odalara dolacaktı mis gibi, püfür püfür dal uçlarındaki üfürtüleri içlerinde duyacaklardı.

— Burası temizlenecek gibi değil, dedi, Fehim.

— Ne yapıp edip temizleyeceğiz, dedi, Nuri.

Sabahat'ın öfkeli bakışlarıyla karşılaşınca sustu, sesini çıkarmadı.

— Kazma, kürek, su taşımak için bir iki teneke ya da kova, bir gemici feneri gerekli ilkin.

— Kova var ama diğerlerini birilerinden ödünç almalı.

— Öyle yapacağız. Aşağıdaki bataklığı gördün mü? Oradan kerpiç elde edeceğiz. Şu yamacın altında ince bir su var, bal gibi... Bu yakınlarda oturan herkes suyunu oradan alıyor.

— Başarabilecek miyiz dersin?

— Başaracak mıyız da söz mü? Elbette başaracağız. Başka bir mani olmadıkça işimizi yürütürüz.

— İnşallah hiç bir mani olmaz, dedi, Sabahat.

— Buraları da kısa bir zaman sonra insanlarla dolar.

— Evet, dedi, Fehim. Köylerden şehirlere göç çok hızlı.

— Hemen başlayalım işe.

Fehim'in aklı bu işe iyice yatmış olmalı ki sevinci elle tutulur gibiydi.

Nuri gülümsedi:

— Yapılınca evini bak ne kadar beğeneceksin, dedi. Bizim de çocuğumuz olacak. Biz de baba olacağız. Çocuğumuzu şimdiden düşünmemiz gerekiyor. Elele verdik mi ne kadar güzel yapacağız buraları. Bir çiçek bahçesi olacak bu çöplük, dağ başı.

— Demek sen de baba oluyorsun! Tebrik ederim, dedi, Fehim.

Nuri'nin karısı gülümsedi. Sabahat o sırada başka taraflara baktığı için konuşmaları duymamış olacaktı.

— Tamam değil mi, anlaştık, yapıyoruz evi, dedi, Nuri.

— Yapıyoruz, dedi, Fehim.

— Hemen geri dönüp gerekli aletleri uyduralım ve işe abşlayalım.

— Hemen mi? diye sordu, Fehim.

— Hemen.

Sabahat, Nuri'ye bakarak:

— Yaşa sen, dedi, buna kalsa...

— El ele verilince yapılmayacak şey yok.

— Doğru.

Hemen geri döndüler ve komşulardan ödünç kazma, kürek, eski bir keser buldular.

Nuri, kırık camlardan fenere benzeyen bir şey yaptı. İçine lambayı oturttular ve uydurma bir gemici feneri elde ettiler böylece.

Ellerinde kazma, kürek ve yapı için gerekli şeylerle birlikte tekrar geri döndüler, ikisi...

Güneş tepelerin ardında yalım yalımdı. Kırmızı, mor, sarı, turuncu, yeşil... Renkler biribiri içindeydi. Yavaş yavaş batıyordu. Hafif bir serinlik çıkmıştı. Uzaklarda cinsini bilmediği kuşlar, cinsini bilmediği böcekler cümbüşe başlamışlardı, yeni yeni kararan günün içinde... Tepelerin koynunda gitgide

kızıllaşan güneşin batmaya başlamasıyla birlikte, üfürtülü bir yaz akşamı geldi. Tepelerdeki evlerde soluk soluk ışıkçıklar yanmıştı. Çoğunun bacasında duman vardı. Biraz rahata, biraz huzura kavuşan insanların neşesi yayılmıştı çevreye. Patikalarda elleri boş, elleri dolu insanlar, yaramaz, yalın ayaklı çocuklar görünüyor, evlerine dönüyorlardı, akşam karanlığı iyice bastırmadan. Ev sahibi olmanın mutluluğunu duyacaklardı. İnce yataklarda, kabartılmış pamuk yastıklarda, incecik yorganlarda düşler saklıydı mutlu mutsuz. Düşleri tatlıydı, renkliydi, belki de korkuluydu! Sabahleyin uyanacaklar, dinlenmiş olarak günün yorgunluğuna kavuşacaklardı.

Evlerinin önündeki henüz cılız ağacın gölgeliğine hasır atmış, o hasıra kurulup akşamın zevkini çıkarmaya çalışan aileler vardı. Yemeklerini yemişlerdi, konuşuyorlardı. Geldikleri memleketlerin anıları, düşleri vardı yorgun göz kapaklarının arasındaki cıvıltılı gözlerde.

— Haydi bismillah! dedi, Fehim, küreğe yapıştı.

— Tüh!...

Nuri işe başlamadan önce ellerini tükürüklédi.

Gün karşı tepelerin ardında tüllenirken işe başladılar.

Yavaş yavaş, kırpık kırpık, sarı sarı yıldızlarla doldu gökyüzü. Parlak bir ay gündüze çevirdi ortalığı.

Aşağılardaki bataklık pırıl pırıl oldu. Ayın parlak ışıkları yansımıştı bataklığın durgun sularında. Kurbağaların cırtlak sesleri ortalığı doldurdu. Ağustos böcekleri, acayip gece kuşları bir ses cümbüşüdür tuttırdular.

Alınlarındaki terler boncuklaştı. Pislikleri yavaş yavaş aşağılara sürüyüp attılar. Paslı tenekeleri, çivileri, tahta parçalarını bu arada ayırdılar bir kenara. İşlerine yarayabilirdi. Alttan esmer, yol yol sarı, kah-

verengi bir kaya tabakası çıktığı zaman yorgunluktan ayakta duramayacak kadar bitiktiler.

— Bu gecelik bu kadar, dedi, Nuri.

Gün ışıyordu. Aydınlık bir gün başlıyordu.

Ellerini yüzünü yıkadı Nuri. Yere serilmiş bir çuvalın üzerine biraz uzandı. Daha yıldız doluydu gökyüzü. Yavaş yavaş aklaşacak gün ışığında erimişçesine kaybolacaklardı, yerini mavilikler, ak ak bulutçuklar alacaktı. Gözlerinin içi yanıyordu uykusuzluktan. Kazma sallamaktan avuçlarının içi patlamıştı:

— Öyle yorgunum ki.

Fehim, onun başucuna çökmüş, sigara içiyordu.

— Şimdi ne olacak?

— Burayı birinin beklemesi gerekiyor.

— Neden?

— Yerimize başkası konmasın diye.

— Doğru. Öyle ya, biz uğraşalım, didinelim, birileri gelip kondusunu yapsın. Olmaz öyle şey. Biri beklesin.

— Kim beklesin?

— Benimki, seninki... Kazmaları, kürekleri hergün getirip götürmek zor olur.

— Eğer kabul ederlerse onları şu yukarda görünen eve bırakalım.

— Bakalım kabul ederler mi? İyi olur ama...

— Bir kere sorarız.

— İyi olur.

İkisi de yukarda görünen eve doğru çıktı. Evin etrafını çeviren çitin kapısını vurdular. Neden sonra erkeğimsi bir ses işittiler:

— Kim o?

— Biraz bakar mısınız komşu.

Kapıda uzun boylu bir kadın göründü, sordu:

— Ne istiyorsunuz?

— Bizim bir iki şeyimiz var, size bırakmak istiyoruz, dedi, Nuri.

— Neyiniz var?

— Kazma kürek gibi şeyler.

— Gecekondu mu yapacaksınız?

— Evet. Bütün gece çalıştık. Daha yapacak çok işimiz var. Yerimiz uzak.

— Peki, koyun bahçenin bir kenarına.

— Sonra bizimki gelecek, ona verirsiniz, dedi, Fehim.

— Adı ne?

— Sabahat.

— Peki. Ne zaman isterse gelsin alsın.

— Teşekür ederim.

Dar yollardan taşıtların bulunduğu yere geldiler. Kocaman meydanlık işe gitmeye hazırlanan bir yığın işçiyle doluydu. İtişe kakışa biniyorlardı taşıtlara. Zar zor bir yer buldular minibüsün birinde. Araba tıklım tıklım dolunca, sallana sallana yola çıktılar.

Nuri, Fehim'e:

— Aksaray'a gelince sen in. Sabahat'a söyle, oraya gitsin, beklesin.

— İyi olur. Ben de öyle düşünmüştüm.

— Benim yemeğimi de getir. Karıma da selâm söyle, beni merak etmesin.

— Peki.

Fehim Aksaray'da indi.

Nuri doğrudan doğruya işe gitti. Saat daha erkendi. Bakkaldan aldığı zeytin ekmeği çarçabuk yedi. Kâğıt toplarının üzerine uzandı. Öylesine yorgundu ki, sızım sızımdı vücudu. Daldı. İşbaşı zilini bile duymadı.

Yağtulumu onu uyandırmasaydı öğlene kalkardı belki de?

— Evden mi kovdular?

Gülümsedi:

— Gecekondu yapıyoruz usta.

— Sahi mi? Memnun oldum. Kiradan kurtulursunuz hiç olmazsa.

— Yalnız kiradan mı usta! Ev sahibi dırdırından da kurtulacağız. Çoluklu çocukluya ev vermedikleri gibi istedikleri peşin paralar, altı aylık, bir yıllıklar da cabası. Bir ev sahipleri saltanatıdır gidiyor.

— Doğru. İnşallah kurtulursunuz.

— İnşallah.

— Yıkmasınlar da.

— Zannetmem. Seçim yakın. İpin ucunu serbest bırakırlar rey almak için.

— Doğru.

Nuri o sırada Fehim'le gözgöze geldi:

— Ne oldu, gitti mi Sabahat?

— Gitti.

— İyi. Yemeği getirdin mi? Karım nasıl?

— Yemeği getirdim. Karın da iyi. Sana selâm söyledi.

Onların konuşmalarını dinleyen Cemal sinsi sinsi:

— Sıçan deliğe sığmayınca kıçına kabak bağlarmış, dedi.

Nuri birdenbire sinirlendi, ondan yana döndü:

— Ne demek istiyorsun? diye öfkeyle sordu.

— Hiç, dedi, Cemal. Onun öfkesini görünce çekinmiş olacaktı, makinasıyla meşgul göründü.

Hemen yanıbaşlarında biten Kenan:

— Daha işbaşı olmadı mı? Boyuna dalga mı geçeceksiniz? diye sordu.

— Cemal bana her zaman çatıyor nedense usta.

— Neden çatıyor?

— Bilmem! Ona sor.

— Aldırma sen ona. Cemal sen de işine bak.

Cemal döndü:

— Ben kötü bir şey söylemedim usta, dedi.

Kenan, Cemal'e gizlice göz kırparken:

— Boş verin böyle şeylere, dedi, iyi geçinin.

Cemal homurdanarak başını çevirdi:

— Bunlara çok yüz veriyorsun, dedi.

Nuri çatmaya hazırdı ama Kenan gülümsedi:

— Aldırma sen ona, dedi, kıskanıyor seni.

Tekrar işe koyuldular. Makinalar çalışmaya başladı. Çalışmalar alın terinin arasında eridi ya da erir gibi oldu. Akşamın nasıl geldiğinin farkında bile olmadılar bütün yorgunluklarına, uykusuzluklarına rağmen. Sevinç içindeydiler. Artık konduya sahip olmuş kabul ediyorlardı kendilerini. İşe başlamak, yarısını bitirmek demekti.

Akşam olur olmaz Taşlıtarla'ya koştular. Sabahat, yaptığı bir çardak altında onların gelmesini bekliyordu. Kadını evde bulamadığı için kazmalarla kürekleri bıraktıkları yerden aldılar ve hemen işe koyuldular.

Nuri kazmayı sallarken:

— Hadi hayırlısı, dedi.

— Öldüm, dedi, Sabahat, sıcaktan öldüm. Bütün gün burasını bekleyeceğim diye bir yere kımıldamadım.

Nuri gülümsedi teşekkür ederken.

— Seninki yemek getirecek, dedi, Sabahat.

— Buraya mı?

— Buraya.

— Evin bitimini görebilecek miyiz dersin?

— Tabii göreceğiz. Şurada da ben yapacağım kondumu.

— Orası da güzel.

— Şuradan da yol bırakırız.

— Ne güzel olur değil mi?

— Ben fesliğenleri severim, dedi Sabahat.

— Fesliğen doldur evi sende.

— Gül de.

Gülüştüler.

— Bütün çiçeklerden ve ağaçlardan dikeceğim.

Güneş tepelerin ardında kaybolmadan önce kazmalarla küreklere sarıldılar. İş çok yavaş gidiyordu. Kazma işlemiyordu. Taş karşı koyuyor, ufak parçalar halinde kopuyordu. Parçalar o kadar ufaktı ki hiç bir

işe yaramazdı. Avuçları sızım sızımdı, su toplamıştı, yer yer patlamıştı. Kolları, bacakları ağrıyordu.

— Of!

— Ne oldu Fehim?

Fehim kazmanın sapına dayandı:

— Galiba bu işi beceremeyeceğim! dedi.

— Bedereceksin.

— Bittim.

— Biraz daha dayan. Sonunda rahata kavuşacaksın. Bilirsin ekmek bile çiğnenmeden yutulmaz.

Fehim kazmayı yorgun, bıkkın sallamaya başladı. Nuri, işi bırakalım deseydi hemen kaldırıp atardı kazmayı elinden.

Gölgelerin koyulaştığı bir sırada Nuri'nin karısı göründü yokuşun başında, yemeği getirmişti.

— Kolay gelsin.

— Eyvallah.

— Kolaylamışsınız işi.

— Kolayladık.

— Çocuklar nerede?

— Aşağıda, bataklıktalar, dedi, Sabahat.

— Çağır artık. Karınları acıkmıştır.

Nuri'nin karısı yuvarlana ede aşağılara indi.

Sabahat sofrayı hazırlamaya koyuldu.

Fehim bezgin bezgin:

— Ben bittim. Biz bu işi başaramayacağız galiba! dedi.

— Başaracağız, dedi, Nuri, tekrardan.

— Baksana taş kopmuyor, kopsa bile minik minik kopuyor. Gecekondu yapmak için gereken yeri elde etmeye dünya kadar zaman ister. Çıkan taşlar da işe yaramaz.

— Kerpiç dökeriz. Ben askerdeyken kerpiç dökmeyi, yapı yapmayı, duvar örmeyi öğrenmiştim. Bir gün işime yarayacağını sanmıyordum. Sakla samanı gelir zamanı, sakladım samanı, yaptım bu hanı, derdi babam. Ne kadar da doğru söylemiş.

— Haklısın.

— Az laf çok iş, dedi, Nuri.

Onun küreğe sarıldığını gören Fehim, söylenmekten, şikâyetten falan vaz geçti. Bütün gücüyle yanıbaşında çalışmaya koyuldu.

Çocuklar elleri yüzleri çamur, kir pas içinde geldiler; her tarafları ıslanmıştı. Sümükleri neredeyse ağızlarına girecekti. Öylesine dalmışlardı ki oyuna, karanlığın bastığını, karınlarının acıktığını ancak Nuri'nin karısı kendilerini çağırdığı zaman farkına vardılar. Kurbağaları kovalamışlardı başka çocuklarla birlikte. Böğürtlen toplamışlardı çalılıklardan. Yolun sağındaki, az ilerde bulunan bahçelerden lop incirler koparmışlardı gizlice. Elleri yüzleri yırtılmış, kanamıştı. Arnavut bahçıvan neden sonra farkına varmış, söve söve elindeki odunla ardlarından kovalamıştı. Yakalayamayacağını anlayınca vaz geçmişti kovalamaktan, arkalarından sövmüştü koyu koyu. Lop incirler, yemişler bahçede oldukça çocuklarla başa çıkacağı şüpheliydi. Sabahat söylene söylene onların ellerini yüzlerini bir iyice yıkadı.

Nuri, sofra kuruluncaya, çocuklar sofranın başına dizilinceye kadar Fehim'le birlikte kazma salladı.

Yerlere serilen eski kilimler üzerine yatırılan çocuklar hemen uyudular. Arada sırada yüzlerinde uçuşan mutluluğa bakılırsa düşlerinde güzel şeyler görüyorlardı. Belki de yemişlerini çaldıkları Arnavutun kendilerini yakalayamayışına gülümsüyorlardı. Kimbilir! Anneleri, üstlerine babalarının ceketini örttü.

Nuri'nin yaptığı ilkel fener hafifçe aydınlatıyordu ortalığı, sarı sarı.

Kocaları tekrar işe başlarken kadınlar kalktılar, çocukları alıp, uyandırdıktan sonra erkenden tekrar gelmek üzere gittiler.

Ay par pardı. Gökyüzü masmavi. Fosforlu bir aydınlık vardı.

Kazma sert kayaya indikçe ufak ufak parçalar

kopuyor, bazan da sert bir yere raslıyor, taş karşı koyuyor, kazma geri tepiyordu. Parçalar, gecenin içinde gitgide artan gürültüyle aşağılara yuvarlanıyordu. Sonra gürültü duruyor, adını bilmedikleri kuşlarla, adını bilmedikleri böceklerin sesleri kazma kürek seslerine karışıyordu. Belki de kırpık kırpık, sarı sarı yıldızlara kadar yansıyordu sesler. Şuradan buradan ortalığa düşmüş, uzayıp giden ürpertiler taşıyordu ılımlı bir üfürtü, terlerini soğutuyordu.

İş yavaş gidiyordu, kaya, kazmaların sertliğine karşı koyuyordu; istenen düzlüğü elde etmek için uzun bir çaba istiyordu. Yorucu günler, yorucu geceler... Kayanın karşı koyması, yapılacak işin çokluğu, gecekonduyu yaptırmamak için bir takım adamların gelip işe müdahele eder korkusu, günün yorgunluğunun getirdiği bezginlik düşündükçe Fehim'i yıldırıyordu. Sık sık dinleniyor, çarçabuk yoruluyordu. Yanıbaşında durmadan çalışan Nuri'yi gördükçe sesini çıkaramıyor, işi bırakamıyordu.

O gece, gece yarısına kadar çalıştılar. Uykuları gelmişti, hemen biraz ilerde serilmiş kilimlerin üzerine uzandılar, ceketlerini üstlerine örttüler. Yıldızlara baka baka uyuya kaldılar kısa bir süre sonra. Sabahat geldiği zaman onlar hâlâ yatıyordu. Çocuklar babalarını uyandırdı hemen.

Çarçabuk kalktılar, ellerini yüzlerini yıkadılar bir çabukta. Sabahat'ın getirdiği yiyeceklerle hep birlikte kahvaltı yaptılar, karınları doyunca hemen işe yollandılar.

Sabah uykusunu almayan çocuklar yattı bu sefer de. Neden sonra uykudan gözleri şiş şiş kalktılar. Sabahat, ellerini yüzlerini yıkadı hemen. Gözleri çapaklanan kızın kirpiklerini sildi. Aşağılardan çocukların seslerini duyunca yerlerinden fırladı ikisi de.

— Nereye gidiyorsunuz? diye sordu, Sabahat.

— Aşağılara iniyoruz, dedi oğlan.

— Orası pis, buralarda oynayın, üstünüzü kirletmeyin.

— Yaa, oraya gideceğiz, dedi oğlan, ağzını yüzünü, hoşnutsuzlukla buruştura buruştura.

— Sana burada oyna diyorum, yoksa akşama babana söyleyeceğim.

— Söylersen söyle.

Kız:

— Ben de gidiyorum, dedi.

— Görürsünüz siz.

Kız da oğlanın ardından koştu. Yuvarlanırcasına aşağılara indiler. Arkalarından kalkan toz bulutu Sabahat'ın ince çığlıklarını bastırıyordu.

Bataklığa seğirttiler. Kurbağaların, cırcır böceklerinin sesleri havayı doldurmuştu. Çimen kokusuyla karışık toprak yumuşaklığında bir gündü. Kuşlar ötüyordu çalılıklarda. Güneş altındaki otlar hâlâ nemliydi. Su damlaları yaprakların üzerinde tomurcuklanmıştı. Havada hafif bir yaprak, hafif bir papatya, hafif bir toprak kokusu vardı kelebek kanadı hafifliğinde. Sarı sarıydı yeşil çimenlerin arası, beyaz papatyalar doluydu. Çiçeklerin çeşidi boy gösteriyordu sağda solda.

Güneş dirileştikçe ortalığı yakıyordu.

Sabahat, bir çuval parçasıyla çadır gibi yaptığı yere gireceği sırada, gözleri önündeki düzlüğe takıldı. Belki de istenen düzlük kısa zaman sonra elde edilecekti. Acaba kendisi yardım edemez miydi? Çorbada tuzu bulunsun istedi. Kalktı, kazmayı eline aldı; çalışmaya başladı.

— O güzel ellere yazık oluyor, dedi biri.

Dönüp de bakmadı bile. Kazmayı salladı. Kazma sert bir taşa çarptı, Sabahat'ın kolları sarsıldı. Ufacık bir parça koptu, sağ tarafa sıçradı.

— Kazmayı ver de biz kazalım cicim. Senin için canımız feda olsun, dedi bir başka ses.

Gene duymazdan geldi. Çekilip gitsinler istedi.

Elleri de bir acımıştı ki. İşe yeni başladığı halde avuçları sızım sızımdı. Kocasıyla Nuri nasıl yapıyordu bu işi? Erkeklik hiç bir şeyden şikâyet etmeden çalışmak, engelleri aşmak demekti galiba? «Ah keşke erkek olarak doğsaydım.» dediği zamanları hatırlayınca gülümseyecekti az kalsın... Başucundaymışcasına yakın bir gölge gördü... Taşlar kaydı bulunduğu yere ufak ufak. Göz ucuyla baktı, dağ gibi iki adam gördü: «Ne istiyorlar benden? Ha, anladım. Ama her kuşun eti yenmeyeceğini bilmeleri gerekir. Akılları sıra benden iş çıkaracakları, ha!» İçinden sinirli sinirli güldü. «Ses vermesem çekilip giderler belki!» Oysa adamlar çekilip gidecek yerde oldukları yere çöktüler. Birer sigara yaktılar. Biri sarışındı, gençti, çakır çakır gözleri vardı. Yüzündeki ayva tüyleri altındanmışcasına pırıl pırıldı. Güneşten yanmıştı. İnsana yiyecek gibi bakıyordu. Öbürü karaydı. Esmerin üstünde bir karalık, zencilikten gelme... Sabahat ondan yana şöyle bir bakınca ap ak dişlerini göstererek gülümsedi:

— Kazmayı ver de biz kazalım yavrum, dedi, sana yazık oluyor.

— Öyle, dedi, arkadaşı.

— Buralara nasıl düşmüş dersin?

— Cennetin kapısını açık bırakmış olacaklar. Tıpkı melek.

— Bıraksa da biz çalışsak.

— Bir kelime söylesene güzelim, n'olursun.

— Sizi rahatsız ediyoruz galiba?

— Rahatsız etsek söylerdi.

— Doğru.

Sabahat kazmayı bıraktı, ellerine baktı, avuçları yer yer kabarmıştı bir çabukta, patlamıştı, daha şimdiden biber gibi yanıyordu su toplayan yerler.

Güneş oldukça yükselmişti. Cayır cayır yanıyordu ortalık. Susamıştı. Testiyi ağzına dikti. Su, dudaklarının kenarından ılık ılık sızdı. Testiyi yerine

korken ayağının dibinde hafif bir tıkırtı işitti. Ufak bir taş atılmıştı.

— Cevap vermeyecek misin güzelim, ha?

Başını kaldırdı. Zenci suratlı adamla gözgöze geldiler. Dileklerini yerine getirip kazmayı ellerine mi vermeliydi. yoksa çekilip, gitmelerini mi beklemeliydi, ya da kovmalı mıydı onları? Ağızlarının payını verip... Laf anlayacak birilerine benzemiyorlardı ki. Kocası, Nuri burada olsaydı...

— Demek buraya kondu yapacaklar, ha?

— Kondu yapacaklar ya.

— Bizim de haberimiz olmayacak, haraçımızı almayacağız...

— İnsan bir kere sorar değil mi ya?

— Sorar tabiî. Belki yerin sahibi vardır değil mi ya?

— Böyle yeri size bedavaya verirler mi?

— Hiç olmazsa bir öpücük...

O sıra yukardaki evlerden birinden bir kadın çıktı. Dar yoldan karşı tarafa gidecek yerde aşağılara inmeye başladı. Yaklaştıkça iri boyu, kocaman gövdesi, torbalaşmış, göbeğine kadar sarkmış memeleri daha iri görünüyordu. Kara kara kaşları, kalın dudakları, alev alev yeşil gözlerine karşılık geniş omuzlarıyla, güneşten yanmış yüzüyle bir kadından çok bir erkeğe benziyordu.

— Rahat bırakın kadını edepsizler.

— Sana ne oluyor be!

— Bana mı ne oluyor? Daha dırlanırsan ne olduğunu ben sana gösteririm. İkinizi de bir daha buralarda görmeyeyim. Deminden beri yaptığınız edepsizlikler yeter, hadi basın buradan.

Adamlar karşı koyacak yerde homurdana homurdana çekilip gittiler.

— Sana takılıyorlardı değil mi? Yalnız bir kadın görmesinler. Saldırırlar edepsizler.

— Laf attılar.

— Sen yalnız mı yapıyorsun konduyu? Kimsen yok mu?

— Olmaz mı? Var. Kocamla arkadaşı yapıyorlar. Ben de boş duracağıma biraz yardım edeyim dedim, dedim ama... Belâ geldi buldu bizi. Derdimiz bize yetiyor zaten...

— Ben de sandım ki... Anladım, geçen gün öteberileri bize bırakanlardan biri senin kocan. Aldırma. Hangisi kocan?

— Esmeri.

— Yoruldunsa gel bize de biraz dinlen. Burada kalırsan seni rahat bırakmazlar. Hadi.

— Çocuklar?

— Çocuklar da mı var?

— Evet. Aşağıda oynuyorlar.

Bir yığın çocuk görünüyordu aşağıdaki bataklıkta. Oynuyorlardı. Suyun içinde tahta parçalarından yaptıkları kayıkları yüzdürüyorlardı. Kurbağaları kovalıyorlardı.

— Gene çamura bulanacaklar.

— Çağıralım onları. Sen de bize gel, otur, dinlen biraz. Bir acı kahvemizi iç.

— Ya biri bizim yerimize konarsa?

— Kimse yerini alamaz. Korkma. Çocuklar varsın oynasın. Çocuk dediğin oynarak büyür. Kirlendikleri kadar kirlenmişler zaten.

— Haklısın.

Kadının ardına takılıp yokuşu çıktı. İki odalı küçücük bir kondunun serinliğine girdiler. Uzun boylu, devimsi, daha çok erkeğe benzeyen kadının halinden ümit edilmeyen bir düzen seziliyordu evin içinde. Kadınca bir hava, bir incelik, düzen, temizlik vardı. Kılıfları renk renk parçalardan yapılmış, içine kırpıntılar doldurulmuş minderler, yastıklar serpiştirilmişti şuraya buraya. Ortaya alacalı bulacalı iki kilim atılmıştı. Yerler pırıl pırıl oğulmuştu, kehribara dönmüştü tahtalar. Pencerelerdeki soluk basma perdeler

güneşle, ılık esintiyle oynuyordu arada bir. Pencereleri saksılar süslemişti. Saksılardaki çiçeklerin mis gibi kokularını odaya taşıyordu ılık bir esinti. Dışardaki bütün yabancı sesler, sağdan soldan düşmüş şarkılar, türküler, çığlıklar doluyordu odaya bazen, ya da bir garip kuş sesi, serçecik... Onların kondusu da böylesine güzel, böylesine derli toplu olacak mıydı? Becerebilecekler miydi bu güzel işi? «Ne güzel ev. Ne olur Tanrım bize de nasip et böyle bir kondu.» İçinden bir dua mırıldandı.

— Eh, hoş geldin kardeş. Şöyle buyur.

Gösterilen yere oturdu.

— Hoş bulduk abla.

— Demek buraya kondu yapacaksınız?

— Allah kısmet ederse...

— İşçi tutmadınız mı?

Sabahat bir an başını önüne eğdi:

— Hayır, dedi, paramız yok.

— Olabilir, dedi kadın. Paralı insanın burada işi ne. Burada kondu yapanların çoğu yoksul zaten. Senin adın ne?

— Sabahat.

— Benimki de Melâhat... Nerelisin?

— Ankaralıyım. Samanpazarından.

— Desene hemşeri oluyoruz.

— Öyle mi! Memnun oldum. İyi ki şu adamlar sabah sabah bana sataştılar da sana rasladım diyesi geliyor insanın.

Melâhat hanım gülümsedi:

— Bırak o pisleri, dedi. Sen bir yerlerde çalışıyor musun?

— Hayır.

— İş mi bulamadın, yoksa kocan çalışmana razı olmuyor mu?

— Çocuklar da var, iş de bulamıyorum.

— Kocan ne iş yapar?

— Basımevinde çalışıyor.

— Şimdiye kadar konduyu çoktan yapmanız gerekirdi.

— Paramız yoktu abla. Ne ile yapalım? Bize kalsaydı gene yapacağımız yoktu. Kocamın Nuri isimli bir arkadaşı var. O ön ayak oldu. «Yapalım bu işi.» dedi. Becerikli bir adam. Yakışıklı da. Görsen... Kocama iş bulan da o...

— Gördüm.

Sözünün gerisini getiremedi, sustu, Sabahat. Yüzü hafifçe kızarmıştı. Yakışıklı sözünü kullanmamalıydı. Melâhat hanımın aklına kötü şeyler gelsin istemiyordu. Melâhat hanım da Nuri'yi anlat diye ısrar etmedi. İşiyle meşgul göründü. Konuşurken de müsade isteyip bir taraftan bulaşıkları yıkadı, bir taraftan da çay demledi. Kocasından söz açtı. Kocası eskiciydi. Mahalle mahalle dolaşıyor, eski ayakkabıları onarıyor, işi olmadığı zamanlarda da ona buna su taşıyordu. Elinden gelmeyen yoktu. Kendisi de çarşıdaki tüccarlardan öteberi alıp dikiyordu. Geçinip gidiyorlardı işte. Çocukları mı? Çocukları olmuyordu. Hacı hoca dolaşmışlar, binbir çeşit kocakarı ilâçları yapmışlardı. Doktor kapılarını bile aşındırmışlardı ama Tanrı vermeyince vermiyordu işte. Oysa çocuk delisiydiler. Allah bağışlasın onların çocukları vardı demek ki? Daha çok gençtiler. Belki başka çocukları daha olurdu?

— Bu kadarı yeter, dedi, Sabahat. Zor geçiniyoruz zaten.

— Merak etme, dedi, Melâhat. Ben sana iş bulurum, hem ev işini yaparsın, hem de çocuklarına bakarsın, üstelik de az çok bir para da kazanırsın. İster misin?

— İster miyim de söz mü Melâhat abla. Sizi bize Allah gönderdi. İyi ki şu adamlar geldi de... Belâ ayağıma dolanıyor diyordum... Oysa...

Melâhat abla güldü:

— Kul sıkışmayınca Hızır yetişmez derler. Pe-

ki, kondunun kapısını, penceresini de kendiniz mi yapacaksınız?

— Evet. Nuri öyle diyor. O yapacak.

— Sizinle bir akrabalığı falan var mı bu Nuri'nin?

— Hayır.

— Kocanla uzun zamandır arkadaşlar mı?

— Hayır. Ayni eve taşınınca tanıştık.

— Ne biçim adam bu Nuri?

Sabahat Nuri'yi anlatmaya çalıştı: çalışkandı, dürüsttü, eli açıktı, yakışıklıydı.

— Evli mi?

— Evli.

— Çocukları var mı?

— Hayır. Olacak.

— Niçin Almanya'ya gitmiyor sizinkiler?

— Yazıldılar ama sıraları gelmedi. Kaçak gidenler de perişan oluyor, biliyorsun.

— Evet. Buradan gidenlerin bazıları durumlarını düzelttiler. Bazıları evlerinden, karılarından, çocuklarından koptu...

Çaylarını evin önündeki bahçede içtiler. Küçük, basık tahta iskemlelere oturmuşlardı. Çiçeklerle doluydu bahçe. Sabahat'ın düşlerinde gördüğü eve benziyordu. Her taraf mis gibi kokuyordu.

— Bizim kondu da buraya benzeyecek mi dersin Melâhat abla?

Melâhat abla güldü:

— Biz geldiğimizde yerimiz sizinken berbattı.

Melâhat abla evi nasıl kurduklarını anlattı büyük bir içtenlikle, yaptığı çalışmayı gösterdi. Sabahat'ın eli işe yatkındı, hemen işe koyuldular.

Akşamı büyük bir sabırsızlıkla bekliyordu Sabahat, kocası gelecek: «Sana bir sürprizim var. Bil bakalım ne?» diyecekti. Kocasının bilemiyeceğinden emindi. «İş buldum!» «Hadi canım sende. Dağ başında... Sahi mi?» «Sahi elbette.» Sonra anlatacaktı

Melâhat ablanın söylediklerini, işi gösterecekti. Kimbilir ne kadar sevinirdi?

Melâhat abla şen kadındı. İki odalı evini açık saçık şen türküler dolduruyordu. Mahmutpaşa, Kapalıçarşı tüccarlarından aldığı mendil, başörtü, konfeksiyon gibi şeyleri parça hesabına dikiyordu. İş çoktu: «İki, üç kişi çalışırsak daha çok iş yapar, daha çok kâr ederiz.» diyordu. «Hem hepimiz kazanırız, hem de büyük iş alırız. Birimiz malı alır, getirir, yapılanları götürür. Birimiz dikerken, öbürü ortalığı toplar, yemek yapar. Gece gündüz durmadan çalışırız, sonrası Allah kerim.»

— Seni bize Allah gönderdi Melâhat abla. Bizim de sizinki gibi güzel bir evimiz olacak mı? diye sorusunu yineledi.

— Olacak.

— Bahçesinde çiçekleri, kuyusu, kümesi, kümesinde tavukları, horozları olan bir ev. Ah Melâhat abla, ah!

— Elbette olacak. Belki benimkinden de güzel olur. Çağır çocukları. Öğlen oldu, karınları acıkmıştır.

Sabahat çağırdı.

— Anne karnımız aç! diye eve gelen çocukların önüne Melâhat abla ekmek, zeytin koydu, karınlarını doyurdu. Oğlanı pek sevdi. Kucağına alıp okşamak istedi. Çocuk yaklaşmadı; kaçtı, Melâhat ablanın elinden. Melâhat abla kızacak yerde:

— Amma şirin şey şu senin oğlan! diye çocuğun üzerine daha fazla düştü.

— Çocuklar sana alışır Melâhat abla.

— Evinizi yapıncaya kadar bizde oturun.

— Sizi rahatsız etmeyelim.

Sabahat, Melâhat ablanın söylediklerine inanmayarak onun yüzüne bakıyordu büyük bir heyecanla. İyiliğin böylesini aklı almıyordu.

— Ne münasebet. İki odamız var. Şimdi yaz. Gerekirse bahçede bile yatılır.

— Kocanız bir şey demez mi?

— Demez. Birlikte çalışacağız ya. Akşama onunla konuşurum ben.

— Kira!...

— Kira mira istemez.

— Olur mu?

— Olur.

— Sağolun.

— Nuri'nin karısı da çalışmak ister mi?

— Çalışmak istemez mi?

— Kaç yaşında var bu Nuri? Geldiğinde pek dikkat etmedimdi.

— Yirmi yedi, yirmi sekiz yaşları arasında var.

— İyi.

— Karısı?

— O da genç.

— Çocukları var mı?

— Yok ama olacak.

Sabahat, yakınlardaki bir manavdan öteberi alıp akşam yemeğini hazırladı. Melâhat hanımın tenceresinden, tabağından, kaşığından, kepçesinden faydalanmıştı. Üstelik Melâhat hanım da yardım etti ona. Saat altıya doğru Nuri'yi gördü dar yolda, sonra kocasını, konduyu yapacakları yere doğru yürüyorlardı.

— Beni orada görmeyince bakalım ne yapacaklar?

Nuri ile Fehim, Sabahat'ın yerine çardakta kurulmuş güzel bir sofra görünce şaşırdılar. Her şey hazırdı. Nuri, Fehim'e gülümsedi:

— Karının değerini bil arkadaşım, dedi.

— Harikadır benim karım, diye gülümsedi, Fehim.

Az sonra Nuri'nin karısı geldi. O da bir şeyler hazırlamıştı. Çoluk çocuk sofra başına toplandılar. Yemeklerini yerlerken Sabahat, Melâhat hanımla ta-

nışmalarını anlattı. İş bulduğunu söyledi. Çalışacaktı artık. Tüccardan alacakları başörtü, gömlek, pijama gibi şeyler dikeceklerdi. İsterse Nuri'nin karısı da onlarda çalışabilirdi. Melâhat ablayla anlaşmışlardı.

— İyi olur, dedi, Nuri.

— Elbette çalışırım, dedi, Nuri'nin karısı.

Yemekten sonra bir ara Fehim, Sabahat'ı bir kenara çekti:

— Gözünü aç ta Melâhat hanımın işi nereden aldığını falan öğren, tanış adamlarla, sonra biz de bir makina uydurur, kendi başımıza iş yaparız. Aç gözünü uyandır canını.

Sabahat kocasına ilkin araştırıcı gözlerle baktı, kaşları çatıktı:

— Çok ayıp bu senin dediğin, dedi.

İğrenç bir şeye bakar gibi baktı kocasına.

Karısının sinirlendiğini anlayınca Fehim, gülümsemeye çalışarak:

— Şaka söyledim canım, dedi.

— Böyle şaka olmaz.

Fehim bir sigara yaktı. Dumanı birkaç kere üstüste çekti:

— Gemisini kurtaran kaptan, diye mırıldandı.

Sofrayı kaldırmakla meşgul olan Sabahat, kocasının bu sözlerini duymadı.

■

MELÂHAT hanımın kocası Rüstem eve erken geldi. Ufak tefek, kara kuru bir adamdı. Karısı onun yanında tıpkı bir dev'e benziyordu. Sabahat içinden gülümsedi.

Rüstem efendi içeriye girmeden önce, kapıda:

— Hu, huu! diye seslendi.

Koştu, kocasını kapıda karşıladı. Sırtındaki takım

torbasını aldı, kapı arkasındaki yüklüğe kaldırdı. Önceden hazırladığı suyla, elini yüzünü, ayaklarını yıkamasına yardım etti, su döktü, peşkir tuttu. Tepelere karşı olan pencere önünde sofrasını hazırladı. Bir küçük tabak salata, bir tabak ızgara köfte, taze ekmek, bir ufak rakı.

— Her gece bir iki tek atmadan yapamaz bizimki.

Sabahat gülümsedi.

— Kim bu hanım kız?

— Yeni komşularımız.

Melâhat hanım onları anlattı kısaca. Sonra Fehim'le Nuri geldi.

— Merhaba!

— Merhaba. Buyrun.

Kısa zamanda içli dışlı oldular. Rüstem usta içtiği rakıdan:

— Yetim malı değil bu. İçin, diye sundu. Sonra anlatmaya başladı geldiği memleketi, Balkanları: Siz beni memlekette görmeliydiniz, dedi. Hey gidi günler hey. Attan inmezdim. Rahatımız beyde yoktu. Sonra düşman geldi. Ne elde, ne avuçta kaldı. Kaçtık buraya geldik. Bıraktık malı mülkü. Hiç bir şeye yanmam, bir bereket, bir bolluk vardı ki sormayın. İşte ona yanarım. Ondan sonra bir daha belimizi doğrultamadık. Buna da şükür. Neyse bırakalım bu bed lâfları. Bir türkü vardı bilir misin Nuri bey oğlum?

— Hangisi?

— Alişimin kaşları kara...

Türkü uzadı, yansıdı.

Melâhat hanım kocasına:

— O türkü öyle söylenmez, dedi ve başladı okumaya. Sesi güzeldi, yanıktı, erkeksiydi.

— Yaşa be Melâhat!

Geç vakit kalktılar ve hemen çalışmaya başladılar.

— Başarabilecek miyiz bakalım? dedi, Fehim.
— Başardık bile.
— Tam biz işi bitirirken memurlar...
— Ağzını hayra aç.
Koyulaştırdılar çalışmayı.

Ay zaman zaman bulutların arasına giriyor, kararıyordu ortalık. Gene de ölgün fenerin ışığında çalışmalarını sürdürüyorlardı. Dura dinlene uzun zaman çalıştılar.

Görünüşe bakılırsa konduyu yapmak için istenen düzlük bir iki güne kadar elde edilmiş olacaktı. Çıkan taşlar, topraklar, kazılan yerin ön kısmındaki akıntıda birikmiş, balkona benzemişti. Fehim daha şimdiden orasını bahçe yapmayı düşünüyordu.

— Akşamları şurada bir sigara içmek ömre bedel.

— Gerçekten öyle, dedi, Nuri. Hele yanında bir çay ya da kahve olursa...
— Çalışalım.
— Çalışalım.

■

ERTESİ sabah Sabahat'la Nuri'nin karısı birlikte geldiler.

Pırıl pırıl bir güneş Nuri'yle Fehim'i uyandırmıştı.

Nuri karısına sordu:
— Sen niçin geldin erken erken?
— Çalışacağım.
— Düşündüm. Bu iş olmaz. Sen zayıfsın. Gebesin üstelik.
— Boş ver. Bir şey olmaz bana. Acı patlıcanı kırağı çalmaz.
— Peki, sen bilirsin. Kendini fazla yorma.
— Yormam.

Onlar kahvaltı yapıp gittikten sonra Sabahat, Nuri'nin karısıyla birlikte Melâhat ablalara gittiler. Melâhat abla sordu:

— Demek çalışmaya kararlısın?

— Kararlı, dedi, Sabahat.

— Yapacağımız işi sana Sabahat anlattı mı?

— Anlattı. Ben de çalışmaya başlarsam durumumuz biraz düzelir. Kondumuz da olunca. Hem neden çalışmayayım? Yakında bir çocuğumuz olacak. Kazanacağım paradan ona öteberi hazırlarım. Kocama da yardım etmiş olurum. Ben çalışmaya alışkınım, bakmayın zayıf olduğuma. Evlenmeden önce tirikolarda çalışıyordum. Nuri çalışmamı istemedi bir ara. Ama şimdi hamdolsun iyiyim. Beni düşündüğünüz için teşekkür ederim.

— Dikiş dikmesini bilir misin?

— Bilirim.

— Makinada ama.

— Makinada da çalıştım bir ara. Allah rahmet etsin anamın bir makinası vardı. Onda çalışırdım. İnce işlerden anlamam tabiî. Tecrübe etmedim, ama bir gösteren olursa kısa zamanda başaracağımı sanıyorum.

Melâhat abla gülümsedi:

— Başarırsın elbette, dedi, şüphem yok ama şimdi mendil kenarı, başörtü dikeceksin. Öyle önemli bir iş yok. Sadece ütü de yapsan olur.

— Bir ara annem beni terzi yanına göndermişti ama...

Öteki odaya geçtiler. Melâhat abla tecrübe yaptırdı ona. Sonuç iyi oldu. Nuri'nin karısı mendil kenarlarını istenenden iyi dikti.

— Çok iyi. Tüccarı memnun edersek bize her zaman iş verir.

Hemen o gün çalışmaya başladılar. Melâhat abla gitti, kenarları dikilecek bir yığın mendil aldı tüccardan. Melâhat dikiyor, Sabahat pürüzleri kesiyor, Nu-

ri'nin karısı çıkanları ütüleyip katlıyor, sayıyor, paket yapıyordu. İş tıkır tıkır yürüyordu.

Çocuklar bataklıktaydılar sabahtan beri. Sadece bir ara ekmek yemek için geldiler ve gene kayboldular ortalıktan.

O akşam Nuri'yle Fehim Taşlıtarla'ya geldiği zaman onlar hâlâ harıl harıl çalışıyorlardı. Evin içi allı güllü mendillerle dolmuştu.

Nuri, karısının gözlerine sevgiyle baktı:

— Yoruldun mu? diye sordu.

— Yorulmadım.

Fehim karısına sordu:

— Sen nasılsın?

— Ben de iyiyim. Haberin var mı buraya taşınıyoruz. Melâhat abla kocasıyla konuşmuş, evimiz bitinceye kadar onlarla oturacağız.

— Fehim gülümsedi:

— Şansımız değişti galiba? dedi. Bütün iyi şeyler üstüste geliyor.

— Öyle olur, dedi, Nuri. Hemen eşyalarınızı taşıyın bari.

— Bu gece taşının, dedi, Melâhat abla.

— Ne kadın be! diye mırıldandı, Fehim. Biz onun elinden işini almak istiyoruz, o bizim için iyilik yapmaya çalışıyor. İnsan düşündüklerinden dolayı utanıyor. İnsanı kötü yapan yokluk... Karnı aç olan ne yaptığını, ne de yapacağını biliyor, dedi. Gözleri buğulanmıştı.

Onun sözlerini duyan karısı cevap verecek yerde başını önüne eğdi, sustu.

O akşam hiç biri çalışmadı.

Fehim Sabahat'la beraber çocukları onlara bırakıp eve gittiler. Evdeki kırık döküğü çarçabuk topladılar. Ev sahibine olan borçlarını ödediler. Onlar tek beygirlik arabaya eşyalarını yüklerlerken ev sahibi topal, bacağını sürükleyerek odaları dolanıyordu. Kiracısının evden çıktığına memnundu. Oraları işçi

semtiydi, kiralar durmadan artıyordu. Küçücük bir oda iki yüz, iki yüz elli lira kiraya verilebiliyordu. Yüz numarasız, mutfaksız, banyosuz, bir oda...

— Çok şükür kiradan kurtuluyoruz, dedi, Sabahat.

— Allah olmayanlara da versin, dedi, Fehim. Arabacı kamçısını şaklattı.

■

ÖTEKİ tarafta Nuri, kerpiç kesmek için eski tahtalardan güzel bir kalıp yaptı. Ertesi gün cumartesiydi. Saat birde paydos edeceklerdi. Öğleden sonra işe başlayıp, pazar günü de kerpici keserler, onlar kuruyuncaya kadar başka işe bakarlardı.

Fehim'le Sabahat tek atlı arabadaki kırık dökükleriyle birlikte geldiler ve hemen yerleştiler Melâhat hanımların evine. Sanki bir bayram havası içindeydiler.

O akşam Melâhat hanımın kocası her zamanki gibi masasında mutadı olan içkisini yudumlarken çenesi açıldı. Bir yığın hikâye anlattı. Hepsi de buram buram memleket özlemi taşıyordu. Doğduğum yer değil, doyduğum yer vatanım, diyenler aldanıyorlardı, özlemler, anılar bütün canlılığıyla yaşıyordu. En kötü günler bile aradan yıllar geçince güzel görünmeye başlamış olacaktı.

Geç vakit çocukları yatırdılar. Bir türlü uyumak bilmiyorlar, türlü yaramazlık yapıyorlardı. Neden sonra gözleri kapandı. Kadınlar, onların üstlerini örttükten sonra yeniden işe giriştiler öteki odada. Nuri'nin karısı makinaya geçmişti bu kez.

Melâhat hanımın kocası yatmaya hazırlanırken, Nuri, bahçedeki hasırın üstüne serilen ince yatağa sırtüstü uzandı. Bütün gün iyice yorulmuştu. Karısı-

nın çalışması iyi olacaktı. Ellerine birkaç kuruş geçecek, konduyu daha kolaylıkla yapacaklardı. Pilli bir radyo alacaklardı, radyosuz olmazdı. Şarkılar dinlerlerdi. Hiç olmazsa dünyadan haberleri olurdu. Gözü birdenbire gökyüzüne kaydı. Ay, bulutların birinden kurtuluyor, birine giriyordu. Gökyüzünün şurasına burasına serpiştirilmiş hissini uyandırıyordu sarı sarı, kırpık kırpık yıldızlar. Adını bilmediği kuşların vahşi sesleri tepeleri dolanıp duruyor, kıpırtılar, çığlıklar, gölgeler büyüyordu gecenin içinde. Aşağılardaki bataklıklardan kurbağa sesleri taşıyordu gecenin hafif esintisi sağdan soldan. Gökyüzü ne derin, ne sonsuz, ne erişilmezdi. İnsan, baktıkça büyüyen, kocamanlaşan bir şeyin varlığını, ürpertisini hissediyordu. Ne kadar küçük, ne kadar minicik olduğunu anlıyordu bitimsize baktıkça. Yavaş yavaş gözkapakları kapandı. Derin bir uykuya daldı, karısının yanına sokulduğunu duymadı bile.

■

BİR yığın saman aldılar, çamura katacaklardı, hamur gibi ezince kerpiçler sağlamlaşacaklardı.

Nuri çuvalı yüklendi. Fehim, kerpiç kesmeye yarayacak kalıbı, küreği, tenekeyi aldı. Öteberiyi sırtladıkları gibi aşağılara, bataklığa indiler.

Çocuklar yer yer yosunlaşmış suyun içinde oynuyorlardı.

Sazlıklarda viyaklayıp duruyordu kurbağalar.

Allı güllü gemiler yüzüyordu pis suyun içinde. Cakalı kaptanları vardı. Gemiciler ellerini alınlarına siper yapmışlar, uzaklara bakıyorlardı tedirginlikle. Belki de kara derili insanların tam tamları çalıyordu kulaklarında? Uzak ülkelere gitmeye kararlıyken birdenbire dönüş yapıyorlardı. Sağdan soldan atılan taş-

larla meydana gelen kocaman dalgalar bir anda gemiyi allak bullak ediyor, dağ gibi dalgalar gemiyi yutuveriyordu. Bir çocuk göz yaşlarıyla koşuyor: «Yapmayın, yapmayın!» diye çığlık çığlığa bağırıyor, sulara bata çıka koşuyor, eski tenekelerden, tahtalardan yapılmış, çamura bulanmış tekneyi sudan çıkarıyor, kenara çekiyor, bir süre ne yapacağını bilmez ağlıyor, ağlıyor; ağlıyor; göz yaşları arasında gemiyi onarmaya çalışıyordu. Gemiyi taşlayıp batıranlar iyi bir iş yapmışçasına çocuğun üzüntüsüne gülüyorlardı. Sağa sola dağılıyorlardı az sonra. Kimi tayyare böceklerini kovalıyor, kimi kurbağaları taşlıyor, kimi böğürtlen topluyordu çalılıklardan. Bazıları çiçekleri yoluyor, demetler yapıyor, sarı sarı çiçekleri koparıyorlardı hoyratça.

Bataklığın bulunduğu yer iki tepenin arasındaydı. Tepeler keskinlemesine iniyor, kayalar bitiş yerinde çıplaklaşıyordu, düzleşiyordu arazi. Zamanla yağmurların, sellerin sürüklediği topraklarla, rüzgârın sağdan soldan getirdiği tozlarla su birikintisi bataklık meydana gelmişti.

Az ilerde bostanlar vardı. Gözleri bağlı bir at çevirip duruyordu dolabı. Dolabın gıcırtısını taşıyordu rüzgâr bataklığa kadar.

— Burada mı dökeceğiz kerpiçleri? diye sordu, Fehim.

— Evet. Yoksa yeri beğenmedin mi?

— Dünyanın en kral yeri burası, dedi, Fehim, nasıl beğenmem! Evime gereken kerpici burada keseceğiz.

Nuri gülümsedi.

Kollarını sıvadılar, pantolonlarını dizlerine kadar dürdüler. Balçık çamuru yandaki düzlüğe kürek atmaya başladılar. Çamurdan süzülen sular tekrar bataklığa dönüyordu... Kızgın güneş altında kalan çamur kısa zaman sonra koyulaşmaya, katılaşmaya yüz tutuyordu.

İki, üç saatlik bir çalışma ile kocaman bir çamur kütlesi meydana getirdiler. Yapış yapıştı çamur, kıvamındaydı. Çocuklar yeni bir oyun bulmanın sevinci içinde girip çıkıyor, çamuru yoğuruyorlardı. Fehim'in yaramaz çocukları da işe katılmıştı.

— Üstünüzü kirletmeyin.

— Olur baba.

Nuri ile Fehim de çamurun içine girdiler, karmaya başladılar. Biraz killi toprakla saman karıştırdılar içine. Çamur ayaklarının altında mayalanıyor, lük - lük ediyor, kaymaklaşıyordu. Bir sigara içimi dinlendirdiler çamuru. Nuri, sağ taraftaki bir düzlüğü temizledi, yaptığı kalıpları oraya koydu:

— Kerpiçi buraya koyacağız? dedi.

— Ben çok yoruldum, dedi, Fehim.

— Ben de yoruldum. Birer sigara daha içelim mi?

— İçelim.

Bir alyandos ağacının gölgesine çöktüler. Sigaralarını yaktılar. Çocukların oyunlarını seyre daldılar. Yeşil ot saplarından düdük yapan bir çocuk neşeli neşeli düdüğünü öttürüyor, bir kız da sapsarı papatyalarla yaptığı bir kolyeyi ak yapraklarla süslüyor, bir başka çocuğun çaldığı biçimsiz bir melodiye ayak uydurmaya çalışıyor, yadırgatıcı bir dans çıkıyordu ortaya. Kimbilir hangi filimde gördüğü bir artisti taklit ediyordu. Kelebek tutmaya çalışan yalınayak bir çocuk düştü, ağlamaya başladı.

Cırcır böcekleri, kelebekler, kertenkeleler dolaşıp duruyordu ortalıkta. Belki çalıların arasında yılan bile vardı. Sağ tarafta otlar diz boyuydu. Yeşilliklerini yavaş yavaş kaybediyorlardı. Yapraklarını kopkoyu, un serpilmişçesine ap ak bir toz bulutu kaplamıştı. Bazı yerlerde otlar sararmıştı. Güneş, ağzı açık kalmış bir fırın gibiydi, kavuruyordu ortalığı.

— Hadi işbaşı, dedi, Nuri. Yeter tembellik.

— Kerpici nasıl yapacağız?

— Kolay. Ben sana öğretirim.

Nuri kürekle yumuşak çamuru alıyor, kerpiç kesmeye yarıyan kalıbın bölmelerine dolduruyordu. Sonra elleriyle kalıbın içindeki çamuru bastırıyor, kalıbı çekiyordu; tuğlaya benzeyen kaba kaba, büyük büyük kerpiçler çıkıyordu ortaya.

— Kolaymış, dedi, Fehim.

— Elbette kolay.

Çalışmaya koyuldular. Terler alınlarında boncuklaşıyor, kızgın güneş altında susuz kalmış otlar gibi kavruluyorlardı ama gene de direniyorlardı. Büyük bir çabayla sürdürüyorlardı çalışmalarını. Kerpiçler kalıplardan çıktıkça neşeleniyor, daha büyük bir istekle işe girişiyorlardı. Gün yavaş yavaş kararırken dünya kadar kerpiç kesmişlerdi. Kaba, hantal kerpiçler kocaman sahaya serilmişler kuruyorlardı. Sonra yukarıya taşınacaklar, hantal kerpiçler konduyu meydana getireceklerdi. İş ilerledikçe Fehim mutlu mutlu gülümsemeye başlamıştı. Konduyu yapacaklarına aklı kesmiş olmalıydı.

Gün yavaş yavaş çekilip de ortalık iyice kararırken işi bıraktılar. Ancak o zaman gerçekten yorulduklarını anladılar, sızım sızımdı her yanları.

Parlak bir ay sarı sarı ışıldadı bataklık sularının üstünde. Ortalığı gene o vahşi sesler kapladı. Çığlıklar düştü gecenin karanlığına şuradan buradan. Sesler büyüdü. Kurbağalar, cırcır böcekleri, yılan ıslıkları doldurdu havayı. Yalnız arada sırada aşağılardaki yoldan geçen taşıtların farları geceyi aydınlatıyordu. Taşıtların homurtusu vadiyi dolduruyordu. Çocuklar çoktan evlerine dönmüşlerdi. Ürpertici sesler kıpır kıpırdı her yanda. Belki de çocuklar düşlerinde kayıklarla beraber vahşilerin ülkelerine gidiyorlardı?

Yokuşu tırmandılar.

— Kerpiçlere bir şey olmasın, dedi, Fehim.

— Ne gibi?

— Çalmasınlar.

Nuri gülümsedi:

— Çalmazlar. Kurumadı daha, taşınmaz.

— Haklısın.

Çoluk çocuk hep beraber Melâhat ablaların evinde, yemeklerini bahçede yediler. Öylesine acıkmışlardı ki. Büyük bir iştahla kaşıklara sarıldılar.

Nuri süzülmüştü, zayıflamıştı. Buranın havası Fehim'e yaramıştı o kadar yorgunluğa karşılık.

Sonra çaylarını içtiler bol yıldızlı gecenin tadını çıkararak. Açık arazide insan bir başka türlü oluyordu. Başı dönüyordu, hele gece yıldızlıysa, gökyüzü açıksa, parlak maviyse... Nuri'ye öyle geliyordu ki elini uzatsa bütün yıldızları toplayıverecekti. Sıyrılıyordu kabuğundan. Sırf ruh kesilmek üzere olduğunu sanıyordu. Garip bir heyecandı bu. Melâhat hanımın yaşlı, ufak tefek kocasının bitmek tükenmek bilmeyen memleket hikâyeleri olmasaydı...

Gün ışığını aratmayan bir geceydi. Ateş böcekleri sarmıştı çevreyi, doğanın bilinmeyen bir ayinini kutlar gibi bir yanıp bir sönüyorlardı sağda solda.

— Hadi bakalım, biraz daha çalışalım, dedi, Nuri. Kerpiçler kurur kurumaz konduyu yapmaya başlarız. Zaten fazla bir iş kalmadı. Yer düzeldi.

— Peki.

— Ben de size yardıma geliyorum, dedi, Melâhat hanımın kocası.

— Yaşa be Rüstem usta.

Kadınlar çekilip gitmeden önce kazmalarla kürekleri alıp işe giriştiler. Gece yarısından sonra işi bıraktıkları zaman yorgunluktan bitiyorlardı. Ama artık konduyu kurabilirlerdi. Daha sonraki çalışmalar kondu bittikten sonra yapılacaktı.

Rüstem usta:

— Keşke daha önce gelseydiniz buralara, dedi, bu kadar uğraşmazdınız yer için.

— O zamanlar buralarda değildik, dedi, Nuri.

— Kader bizi bir araya getirdi, dedi, Fehim.

Yataklarına çekildikleri zaman Nuri artık işlerin kolaylaştığını düşünüyordu. Fehim'in kondusu bir iki gün sonra tamamdı. Asıl ondan sonra işe dört elle sarılmak gerekiyordu. Artık kendi evini yapacaktı. Gözlerinin önünde küçücük bir ev beliriyordu. Çoluk çocuğu orada büyüyeceklerdi. Belki onlar kendilerini kurtarırlar, daha insanca yaşama şartlarını elde ederlerdi?

Hiç bir görevli o taraflara uğramıyordu Allahtan.

— Şansımız iyi gidiyor, şansımız iyi gidiyor! diye birkaç kere mırıldandı. Sevgiyle, sevinçle baktı geceye, gözlerini kapadı.

Ertesi sabah uyandıkları zaman güneş çoktan doğmuştu. Bol ısılı sıcak bir gün başlıyordu. Kahvaltılarını yaptıktan sonra, aşağıya, bataklığa indiler. Rüstem usta da yardıma gelmişti. Fehim'in şansı vardı, herkes yardım ediyordu.

Kerpiçler kurumuş gibiydi. Öğlene doğru kerpiç kesme işi bitecekti sıkı çalışılırsa... Eskisinden daha büyük bir güçle işe sarıldılar. Kuruyan kerpiçleri bir yere istiflediler, açılan yerlere yeni kerpiçler kestiler. Saat üçe doğru konduyu yapacak kadar kerpiç kesmişlerdi aşağı yukarı.

Rüstem usta:

— Bunları çocuklara taşıtırım, dedi.

— Nasıl taşıtırsın? diye sordu, Nuri.

— Ellerine birkaç kuruş veririm, şeker alırlar.

— Doğru olur mu yaptığımız?

— Olur. Çocuk onlar.

Rüstem usta gerçekten de çocukları çevresine topladı, yapılacak işi anlattı, kırmadan, dökmeden kerpiçler yukarı taşınacaktı. Buna karşılık para verecekti onlara. Şeker alacaklardı, isterlerse dondurma ya da leblebi... Çocuklar bu teklife hemen razı oldular ve elden ele geçirerek kerpiçleri yukardaki düzlüğe taşıdılar. Fehim yavaş yavaş istif etti. Bu

arada Nuri eldeki taşlarla temeli attı. Duvar bir karış kadar yükselince taş bitti. Bir sıra da kerpiç geçtiler üzerine. Fehim işin ilerlediğini gördükçe sevincinden uçuyordu. Daha şimdiden işi bitmiş sayıyordu. Bir kere evin içine girdiler mi top yıkamazdı onları. İki de bir de Nuri'ye:

— Yaşa be arkadaş. Sen olmasaydın ben bu işi yalnız başıma dünyada yapamazdım. Bu iyiliğini hiç unutmayacağım, diyordu.

Gülümsüyordu Nuri.

Ortalık iyice kararıp da gözgözü görmez oluncaya kadar çalıştılar. İşi bıraktıkları zaman ayakta duracak halleri yoktu, bir iki lokma bir şey yiyip yattılar.

■

O CUMARTESİ gününün akşamı işe bıraktıkları yerden başladılar.

Gökyüzü belli olur şekilde durgundu. Tek yaprak bile kımıldamıyordu. Yakıcı, soluk aldırmayan bir hava vardı.

— Havada bir acayiplik var, dedi, Nuri.

— İşi sıkı tutalım, dedi, Fehim.

Melâhat hanımın kocası bütün kerpiçleri yukarıya, inşaat yerine taşıtmıştı çocuklara.

El birliğiyle işe koldular.

Nuri duvar örüyor, Fehim çamur karıyor, harç yetiştiriyordu, Rüstem usta su taşıyor, kerpiç veriyor, Nuri'ye yardım ediyorlardı. Pek düzgün olmayan bir duvar çıkıyordu ortaya ama hepsi de seviniyorlardı.

İşe daldıkları bir sırada, Rüstem usta:

— Yağmur yağacak galiba? dedi.

— Yağmur yağacakmış, dedi, Fehim, elimizi çabuk tutalım.

Duvar gitgide yükseliyor, uzun yaz günü bitiyordu.

Nasılını anlayamadan sert bir rüzgâr çıktı. Tozu dumana katan pis bir esinti sardı çevreyi. Kâğıthanenin oralardan kapkara bir bulut geldi yıldırımıyla, çatırtısıyla birlikte. Şimşekler üstüste çakıyordu. Daha ne oluyoruz demeye kalmadan sağnak halinde bir yağmur başladı, çukurlar göllendi göz açıp kapayıncaya kadar. Ne duvarların, ne kerpiçlerin üzerini örtecek, koruyacak bir şeyleri olmadığı için elleri böğürlerinde kaldılar. Çaresiz insanı yıldıran yağmur geçinceye kadar Melâhat ablanın evine sığınmak zorunda kaldılar.

Fehim üzgündü:

— Ne yapacağız şimdi? diye çaresizlikle kıvranıyordu.

— Yapacak bir şey yok, dedi, Nuri. Yağmurun bitmesini bekleyeceğiz.

Rüstem usta kapkara bulutlara, esen rüzgâra bakarak:

— Yaz yağmuru çabuk geçer, dedi.

— İnşallah öyle olsun.

Çaresizliğin verdiği sessizlik içinde dışarısını seyrediyorlardı. Yağmur geçecek yerde büyüdü, kulelendi yerde. Gökyüzü karaya kesti, rüzgâr gitgide hızlandı, hışırtılar arttı. Çatır çatır çatladı gökyüzü.

— Ne yapalım, evi nasıl kurtaralım diye kıvrandı, Fehim.

— Sular temellere zarar vermesin diye yanlarından kanal açalım, dedi, Nuri.

— Kurtarabilir miyiz?

— Belki.

Kazmaları kürekleri kaptıkları gibi yağmurun içine koştular. Korkunç mavi çatırdılar gökyüzünü yırtıyordu üstüste. Kısa bir zaman içinde su iliklerine işledi ama yaptıkları işten vazgeçmediler. Tepelerden inen sel, açtıkları kanalda gürültüyle akmaya başladı.

Nuri, yaptıkları işten memnun gülüyordu:

— Neyse bunu da atlattık. Bize ders oldu. Düşünmeliydik evvelce.

— Ben, görevliler evimi yıkar korkusu içindeyken yağmurun oyununa geldim, dedi, Fehim.

Yağmur, sanki kanal açılmasını bekliyormuşçasına durdu. Kapkara bulutlar uzaklarda görünen köye doğru sürüklendiler.

— Çok şükür paçayı kurtardık, dedi, Rüstem usta.

— Şu hale bak herşey çamur deryası oldu, dedi, Fehim.

— Ne yapalım! Herşeye yeniden başlayacağız, dedi, Nuri.

Fehim üzüntüyle konuştu:

— Herşeye yeniden mi başlayacağız!..

— Evet.

Yeni bir umutla işe girişti.

Fehim bezgin bezgin onu seyrediyordu.

Nuri döndü, bütün umutlarını yitirmiş gibi duran Fehim'in kara suratıyla karşılaştı:

— Ne duruyorsun? Bu iş durmakla yürümez, dedi.

— Çok haklısın, dedi, Rüstem usta.

Kadınlar seslerini çıkaramıyorlar, önlerindeki işle meşgul görünüyorlardı.

Çocuklar dışarı fırlamışlardı bile.

Fehim, Nuri'ye uyması, çalışması gerektiğini anladı, onun yanına yürüdü.

Büyük bir güçle kazmalarla küreklere sarıldılar.

Herşey kolaylaştı adeta. Bir iki gün içinde Fehim'in kondusu bitti. Büyükçe bir odası vardı, bir mutfağı, bir yüznumarası, yıkanacak küçük bir yeri... Evin içini dışını sıvamışlar, ak bir badanayla badanalamışlardı. Dış kısmın altına bazı evlerde olduğu gibi kına rengi bir kuşak çekmişlerdi. Ve Sabahat'la Fe-

him daha badanaları kurumadan evlerine taşındılar. Sevinç içindeydiler.

Fehim sarılıp öptü Nuri'nin yanaklarından:

— Teşekkür ederim, dedi. Bu iyiliğini unutmayacağım. Şimdi seninkine ne zaman başlayacağız?

— Hemen.

— Evet, iyi olur. Yağmurlar başlamadan bu iş bitmeli. Her gün beraber işe gider geliriz.

— İyi olur.

Ama hemen işe başlayamadılar. Nuri, yağmurda ıslanmış, soğuk almış, hastalanmıştı. Ayakta sallandı günler günü. Uzun süre öksürdü durdu, öksürmekten göğüs boşlukları ağrıyordu. Zaman zaman ateşi yükseliyordu. Bugün yarın derken kendi kondusunu bir türlü yapmaya başlayamadı. Düşe kalka basımevine gidip geldi. İstirahat verir, tam gündelik alamam diye doktora bile gitmedi.

■

BİR vitrine takıldı Nuri'nin gözleri, boyunbağlar, gömlekler, çoraplar, allı güllü basmaların arasında edalı, şık, genç bir kadın göz kırptı, tatlı tatlı gülümsedi. Bir gömlekle, bir pijâma lâzımdı kendine. Karısının üstündekiler de pek iyi sayılmazdı. Eğer birkaç para biriktirmeyi düşünmeselerdi eksiklerini alabilirlerdi belki de! Bütün amaçları konduyu yapmaktı. Fehim, Sabahat, Melâhat hanım ve kocası bütün güçleriyle yardıma hazırdılar ama daha kendini pek iyi hissetmiyordu. Hastalık onu çok sarsmıştı.

Vitrindeki krem rengi bir gömlek hoşuna gitmesine rağmen para gider diye dükkândan içeriye girmedi. Kapıdaki şişman adam, vitrinin önündeki dolaşmasını bir şey alacağına yorumlamış olmalı ki : «Buyurun beyim, içerde başka çeşitlerimiz var.» dedi. Kurulmuş bir plak gibi : «Buyrun beyim, buyrun beyim.» diye tekrarladı sözlerini.

Nuri Cağaloğlu'na doğru yürüdü. Karşıya geçmeyi denedi. Arabalar vızır vızırdı. Her seferinde geriye çekildi, geçemedi. O sırada tam önünde bir hususi durdu, arabanın geçip gitmesini bekledi. Araba yerinden bile kımıldamadı: «Allah kahretşin şu arabaları, karşıya geçmek için bile insana müsade etmezler. Arabadan çok yayanın olduğunu unutuyorlar direksiyonun başına geçince.» Arabanın arkasından geçip gidecekti az daha. Saçları kıvır kıvır, genç bir baş uzandı arabadan: «Nuri.» diye seslendi. Nuri öfkeyle döndü, duraladı. Arabadan uzanan başı, bu çini mavisi gözleri, bu sinek kaydı traşı tanıyordu ama nereden?

— Bu ne dalgınlık yahu? Beni tanıyamadın mı? Aşkolsun.

Tanımıştı. Çekilip gidecekti. Adam koluna yapıştı, bırakmadı:

— Hâlâ dargın mıyız? diye sordu.

— Bırak kolumu. Şimdi de ceketimi mi yürüteceksin?

Silkindi, kurtuldu elinden:

— Şimdi de adamları yol ortasında mı soyuyorsun?

Karşısındaki kızacak yerde güldü:

— Hayır, yazıhanede soyuyorum.

Çok zaman önce beraber iş almışlar, işi bitirmişler, Mitat (Mithat) parayı aldığı gibi kaçmıştı. Üstelik çocukluk arkadaşıydı. Şimdi çok uzaklarda olan dağlara yaslanmış yemyeşil bir şehirde çocuklukları geçmişti. Sokakları kar kokardı, şeftali, kestane kokardı. Adım başında raslanan küçük küçük köprülerin altlarından akan şırıl şırıl çağlayanlar geçti gözlerinin önünden. «Galiba en güzel günlerim onlar.» Yeşil yeşil, ağzının içine girecekmiş gibi sümükleri daima akan Mitat'tı bu. Beraber erik çalmaya giderlerdi, bahçe sahipleri kovalarlardı arkalarından. Ona karşı olan fikrini birden değiştirdi:

«Şimdi yakaladım seni. Alıp kaçtığın paramı alırım. Ayağıma kendin düştün, ha! ha! Sıkıştın mı papuçlarını bırakır kaçardın.»

Mitat ısrar etti:

— Ne duruyorsun? Girsene arabaya.

Daha fazla düşünmeden ön kapıyı açtı, koltuğa çöktü. Çöker çökmez de yorgunluğunu duydu. Bu gün çok sıkı çalışmıştı.

Mitat gaza bastı. Araba gittikçe artan bir hızla Divan yolundan aşağılara doğru kaydı.

— Seni gördüğüme bilsen ne kadar sevindim.

— .....

— Bir gün raslasam şuna deyip duruyordum.

— .....

— Sevindin mi? Sen ha! Bilirim sevinirsin, dedi, Nuri. Beni öylesine seversin ki çalıştırır çalıştırır, paramı vermeden kaçarsın.

— Bırak şimdi o eski hesapları.

— İşine gelince sözü değiştirmeye çalışırsın. Bu sefer kendin düştün, paramı almadan yakanı bırakmam.

— İstediğin para olsun.

— Neyse, iyisin bakıyorum. Krezüs'ün hazinelerine kavuşmuşsun anlaşılan.

— Öyle gibi.

Sözlerini umursamadan, sırıtarak dinleyen, sıhhatlı, temiz giyimli genç adama baktı. Rahattı direksiyonda. Kendine güvençli, arabayı sürüyordu. Yeşil yeşil sümükleri akan, durmadan burnunu çeken sümüklü Mitat bu muydu? Daha düne kadar açlıktan anası ağlıyordu. Ne olmuştu buna böyle? Ne kadar değişmişti! Eskiden şoförlüğü yoktu. Bahçelerden erik çalmaya, kuş tutmaya giderlerdi, yalınayak başı kabak. İkisinin de aileleri yoksuldu.

Küçük küçük kuşlar konardı ökselerine, yakalanırlardı. Avuçlarına aldıkları zaman delice çarpardı yürekleri. Bir seferinde iri yarı bir boşnak, Mitat'ı erik

ağacında yakalamış, eşek sudan gelinceye kadar dövmüştü. İlki bitirince babaları ikisini de okuldan almıştı: «Daha fazla okutmaya gücümüz yetmez.» demişlerdi. Nuri bir basımevine girmişti, sonra Mitat'ı almıştı yanına. Beceriksizin biriydi. Kaç sefer ustalarından dayak yemişti. Bu direksiyonda dünyaya gülerek bakanla sanki hiç ilgisi yoktu çocukluk arkadaşının! Bir ara ayak işleri yapmaya başlamıştı. Kâğıt, mürekkep satıyordu el altından. Karaborsacının tekiydi.

Araba köprüyü geçmek için bir yığın taksinin arasına girdi.

— Nereye gidiyoruz?

— Beyoğluna çıkıyoruz. Bir yemek yer döneriz. Önemli bir işin mi var yoksa?

— Yok. Sordum. Bu arabada mı çalışıyorsun?

Mitat gülmeye başladı ilkin yavaştan, sonra bütün dişlerini göstererek kahkahayı bastı. Gülmekten gözleri yaşardı.

— Ne gülüyorsun ulan?

— Söylediğin sözler tuhafıma gitti de.

— Neresi tuhaf? Bu arabada mı çalışıyorsun diye sordum?

— İşte ona güldüm. Biliyorum yakıştırmayacaksın ama bu araba benim.

— Ne!

— Bu araba benim.

— Mutlaka çalmışsındır.

— Ne çalması be. Namusumla kazandım. Bu araba benim.

— Dalga geçme be!

— Valla doğru söylüyorum.

«Bu araba benim. Bu araba benim. Bu araba benim!» döndü durdu bu söz beyninin ortalık yerinde. Öyle ya özel bir arabaydı bu. Unutmuştu. Demek ki araba alacak kadar parası vardı. Giyimi, kuşamı yerindeydi. Yalan söylemiyor gibiydi! Belki bu arabadan başka şeyleri de vardı? «Vay canına!» Bu

dünyada kimin ne olacağı belli olmuyordu. Belki hanları, apartmanları bile vardı? Tertemizdi giysileri. Çok şık giyinmişti. Belki de her gün başka çeşit giyiniyordu? Sıhhatliydi. Yanakları al aldı. Yarım papucuyla yokuşu arşınlayan buydu ha! Vay canına! Aklına gelen bir yığın şeyi soramadı. Dilinin ucuna gelen «ulan»lı konuşmaları yuttu. Sövdü kendine: «Ne oluyor bana?» Belki de aşağılık duygusu dedikleri şey buydu? Ünün ya da paranın, iktidarın karşısında eğilmek... Peki ama bu kadar parayı nasıl bulmuştu? Düzenbazın, kazıkçının, karaborsacının teki olduğunu çok iyi bildiği halde gene de şaşıyordu işte. Yapardı tabiî. «Kimbilir kaç Nuri'nin parasını alıp kaçmıştır, çalıştırıp çalıştırıp... Belki de yalan söylüyordur! Araba bile kendisinin değildir? Çalmıştır. Numara yapıyordur bana!» Camdan baktı, evler, insanlar, evler, apartmanlar, vitrinler, dükkânlar, direkler, yollardaki ağaçlar, insan su gibi akıyordu yanıbaşında... Oynak bir türkü dolduruyordu otomobilin içini. Mitat radyonun düğmesine dokunmuş olacaktı. Gülümsüyordu. Kimbilir ne hoş şeyler hatırlamıştı?

Araba Beyoğlu'nun arka sokaklarından birinde durdu. Durdukları yapının önündeki üniformalı bir adam koşup kapıyı açtı, saygılıydı. Yerlere eğiliyordu. Tanıyor olmalıydı. O çocukluk arkadaşı Mitat, o yerlere yatırıp ağzının içine zorla tükürdükleri, hiç bir oyuna katmak istemedikleri, eline fırsat geçse babasını bile soyan Mitat'ın arkasında kaldı ister istemez.

«Bilselerdi ne namussuz olduğunu önünde eğilecek yerde suratına tükürürler.» dedi içinden. Sövdü kendi kendine. Varlık onu eziyordu.

Garsonlar koşuştu. Sağ kenarda hazır bir masa onlara ayrılmıştı. Yiyecekler kendilerini bekliyordu. Her şey hazırdı. Belki de gelmeden önce telefon etmişti? Karşılıklı oturdular.

«Vay köpekoğlu köpek!» dedi içinden.

Garson dikiliyordu tepelerinde:

— Başka bir emriniz Mitat bey...

— Bey ne emrediyorsa getirin.

Nuri istediklerini söyledi.

Işıklar, kelimeler, kahkahalar, içki şişeleri, iyi giyimli şık adamlar, süslü püslü kadınlar...

Nuri, bir iki kadeh içince duyduğu sıkıntıdan yavaş yavaş sıyrılmaya başladı. Tatlı bir müzik, çatal, bıçak, bardak sesleri, fıkır fıkır gülmeler çağlayan sessizliğiyle çevreyi doldurmuştu...

— Eee, ne iş yapıyorsun şimdi? diye sordu, Mitat.

— Basımevinde çalışıyorum.

— Sahi mi? Demek yanılmamışım. Geçen gün Babıali'de rasladığım senmişsin. Ben seni Ankara'da biliyordum.

Oradan geleli epey oluyor. Şimdi (.....) te çalışıyorum.

— Gene makinacı mısın?

— Makinacıyım.

— Evlendin mi?

— Evet.

— Bravo.

— Sen evlendin mi?

Güldü Mitat:

— Hayır. Bu zamanda evlenilir mi?

— Ne iş yapıyorsun?

— Ben mi? Basımevim var. Bir de siyasi gazete çıkarıyorum.

— Sahi mi!

— Sahi ya. (.....) gazetesi benim.

— Ulan sen doğru dürüst okuma yazma bile bilmezsin, nasıl gazete çıkarıyorsun?

Mitat güldü:

— Aldırma çıkıyoruz işte, dedi sustu. Nuri onun sustuğunun farkında bile değildi. Ünlü gazetelerin arasında böyle bir isim. hatırlamaya çalıştı. İyice bi-

liyordu, yoktu. Bu tip yığınla gezete çıkıyordu. Piyasada görülmezdi. İlânla yaşarlardı. Bunlar zamanın hükümetlerinin sözcüleriydi sözüm ona. Gerekli yerlere vermek için iki, üç yüz tane basılırdı. Onlara tahsis edilen malzeme karaborsaya sürülür, dolapları döner dururdu.

Nuri önündekini bitirdi. Bir duble daha istemeyi düşündü. Canı da öylesine içmek istiyordu ki. Çoktandır içmemişti. Belki öksürüğüne bile iyi gelirdi, cesaret edip söyleyemedi.

— Yakınlarda bir gün uğra da konuşalım.

— Olur.

— Ama mutlaka gel. Sana ihtiyacım var. Benim basımevini de görmüş olursun.

— Gelirim.

— Gel ama. Geç vakte kadar oradayım. Seninle konuşacaklarım var. Hayırlı bir iş. İyi karşılaştık. Senin gibi bir arkadaş arıyordum ben de.

— Ne söyleyeceksen burada anlatsana.

— Burada olmaz. Şimdi sırası mı?

— Peki, gelirim.

— Mitat Beyi görmek istiyorum, dersin. Bugün aksi gibi önemli bir işim var. Şimdi hatırladım. Senin canın ne istiyorsa ye iç. Hesabıma yazarlar. Çekinme. Ben giderken söylerim.

Nuri onunla beraber kalkmak istedi ama Mitat ondan önce davrandı. Elini omuzuna koydu, sıkı sıkı bastırdı:

— Sen otur. Daha yemeğini yemedin. Bir iki tek de at. Seni yalnız bıraktığım için kusura bakma. Mutlaka gel ama. Dedim ya seninle çok önemli şeyler konuşacağım.

Nuri'nin konuşmasına fırsat vermeden kasaya hesabı ödeyip, bir şeyler de söyledikten sonra çekip giti.

— Acaba söyledikleri doğru mu? Rakı içsem mi? Ya numara yapıyorsa? Mosmor kesildi. Köşede-

ki yaşlı garsona takıldı gözleri. Elleri arkasında duruyordu. Dudağının kenarındaki sigarayı eme eme içiyor, acayip bir şekilde bakıyordu ona, küçümseyerek belki de? İçkisinden falan vaz geçti. İçine gene şüphe kurdu düşmüştü. «Beni bırakıp kaçmış olmasın? Neden yapmasın? Babasını bile kazıklar o. Nesine güvendim de kalkıp onunla birlikte çıkmadım buradan? Tüh! Sanki borcunu ödedi!» Bütün neşesi kaçmıştı. Kalktı, kapıya doğru yürüdü. Cebindeki para onun bıraktığını sandığı hesaba yetişmezdi. Aklına gelen kötü şeyler içini titretiyordu: «Nereye? Hesabı vermeden mi kaçıyorsunuz?» «Arkadaşım vermedi mi? Bana ne istersem içebileceğimi söylemişti!» «Hangi bey söyledi size o sözü?» «Mitat bey.» «Hangi Mitat bey?» «Benimle yemek yiyen!» «O mu sana yemek ısmarladı! Bizimle oyun oynamaktan vazgeçin beyim, hesabı lütfen!» Sonra polis, karakol, mahkeme... Evet, mahkemeye bile verirlerdi adamı. Rezil olurdu rezil. Ne yapardı böylesine biçimsiz bir durum olursa? Sözü edilecek bir para olsaydı cebinden çıkarır, hesabı verirdi.

— Eğer bana böyle bir katakulli oynamışsa öldürürüm onu!

Acele etmemeye çalışarak kapıya geldi. Kasanın yanından geçti geri çağrılma korkusuyla. Kapı önüne gelince geriye baktı ve kendisini gözucuyla izleyen garsona: «Eyvallah!» dedi çıktı:

«Oh!...»

Dışarısı yıldız yıldızdı. Yıldızlar caddelere, vitrinlere, sokak aralarındaki ufacık su birikintilerine inmişlerdi sarı sarı, ışıl ışıl. Gecenin tatlı bir sıcaklığı vardı, güzelliğini otobüslerin, arabaların korna sesleri, fren gıcırtıları, yayalardan bazılarının bağıra çağıra konuşmaları bile bozmuyordu.

İçindeki kuşkuyu kaldırıp atamadı. İzlenip izlenmediğini anlamak için arkasına baktı, kimse gelmiyordu. Demek ki Mitat'ın söylediği doğruydu. Belki

de ahlâkını düzeltmişti? Arkadaşının hakkında böylesine kötü düşündüğüne şaştı! Bu duygusunu başkaları da anlamışçasına kızardı, terledi:

— Tüh!

Canı da öylesine rakı istiyordu ki. Keşke içseydi. Nasıl olsa hesabı ödenmişti. Alacağı vardı üstelik.

«Bir bakıma iyi oldu içmediğim. Yarın ya da başka bir gün hesap çıkarılınca hakkımda kötü şeyler düşünebilir.»

Kalabalığı yardı. Köşebaşında duran, gelip geçeni yiyecek gibi süzen çok boyalı bir kadının tutkulu bakışlarını yakaladı üstünde. Gülerek yürüdü. Kalabalıktan çıktı:

«Ben adam olmam. Fırsatları gereğince değerlendirmesini bilmiyorum. Ben adam olmam. Ne söyleyecek acaba Mitat? Belki de bir iş verecek? Ne iyi olur.»

Birdenbire aklına yapacağını düşündüğü kondu geldi:

«Havalar iyice bozmadan şu kondu işini becerebilsem. Fehmi'nin de bu günlerde ağzını açtığı yok. Ben yardıma hazırım falan diyor ama... Pek gönüllü görünmüyor. Kendi işi bitti ya... Keşke ilkin benimkini yapsaydım. «Şu işi becerip, pılıyı pırtıyı içine bir atabilsem...»

Yavaş yavaş yürüyordu:

«Hayırlı bir iş demişti galiba! İyi para kazanırsam konduyu ne yapayım. Alırım bir kat, sefamı sürerim.» Deniz kenarında. Bir de sandal güldü. Denizi görmeden paçaları sıvıyordu.

Şişhane'yi geçti. Haliç aşağılardaydı. Haliç vapur düdükleri, martı çığlıkları, motor pat-patları ile dolu, şuradan buradan pis sularına düşmüş ışıklarla sarmaş dolaştı, karanlıklarda uyumaya çalışıyordu.

İŞÇİLER öğlen yemeğinden sonra bahçeye çıktılar.

Aydınlık bir gündü. Güneş par par yanıyordu tozlu damların tepelerinde.

Kimi gazetesini aldı, kimi yaktı bir sigara, kimi de yoldan geçen kızlara, kadınlara lâf attı.

Nuri, yoldan gelip geçenleri seyre koyuldu. Az sonra yanına Fehim geldi, çöktü gölgeliğe:

— Nuriciğim bakıyorum bu günlerde çok neşelisin, dedi.

— Öyle değiliz ama mademki sen öyle görüyorsun, öyle olsun.

— Ne zaman başlıyoruz senin konduya?

— Birkaç güne kadar başlarız. Şu öksürüğüm bir geçsin hele. İyileşeyim. Sen ne yapıyorsun?

— Yıkıcılardan cam, çerçeve aldım, birkaç şey uydurdum işte. Kimdi o hususisine bindiğin adam?

— Bizim Mitat.

— Hangi Mitat?

— Çocukluk arkadaşım sümüklü Mitat.

— O arabada mı çalışıyor?

— Hayır, araba kendisinin. Bir de basımevi varmış. Ayrıca gazete çıkarıyormuş.

— Ben tanıyorum onu.

— Tanırsın. Mitat bey... Neden sordun öyleyse?

—Emin olmak için. Beyliği kim kaybetmiş ki o bulsun? Vay canına!...

— Öyle deme. Gittiğimiz yer çok lükstü ve orada adamın forsu vardı. Ne istersen ye, benim işim var, kusura bakma deyip gitti ama yiyemedim.

— Neden?

Nuri anlatı. Fehim:

— Aptallık etmişsin, dedi. Olmuş olacak bir güzel kafayı çekseydin bari. Ben olsam yapardım.

Sıkıntıda olduğunu söyleseydin... Mademki varlıklı, basımevi, arabası falan var...

— Dilimin ucuna kadar geldi ama birçok şeyleri söyleyemedim. Hatta eski bir alacağımı bile... Akşama işten çıkar çıkmaz onun basımevine gideceğim. O zaman istediğim gibi konuşurum. Zaten kendi çağırdı. Hayırlı bir işten bahsetti. Böyle adamların pek hayırlı işleri olmaz ama... Belki bana iyi bir iş verir. O kadar yıllık arkadaşım ne de olsa. Boru mu bu.

— Yaşadın desene.

— Yaşadın da söz mü? Hem bana biraz düzelmiş gibi geldi. Belki de o zaman her daleverayı yokluktan çeviriyordu?

— Belki! Bizi de unutma.

— Unutur muyum?

Bahçedeki dutun yaprakları arasında pır pır sevişen bir çift serçeyi seyre daldılar. Gaga gagaya öpüşüp duruyorlardı. Oynaşıyorlardı. O sırada zil çalınca gerinerek kalktılar. İşbaşı yapıp, yeni bir güçle çalışmaya başladılar. Bir ara arkadaşı Mitat'a rasladığını Yağtulumu'na anlatı. Yağtulumu gülümsedi:

— Şansın açıldı desene? dedi.

— Öyle galiba?

Nuri, paydos olmasını dört gözle bekledi. Hayırlı işi merak ediyordu. Ona gidecekti: «Bana iyi bir iş ver arkadaş, ezdirme beni artık.» diyecekti. Mademki basımevi vardı, gazete çıkıyordu, o halde onun gibi bir elemana mutlaka ihtiyacı vardı. İyi para verdikten sonra burasını bırakıp gitmemesi için hiç bir neden yoktu. «Gel.» demişti, «Mutlaka beklerim.» demişti. Elbette gidecekti. Niçin gitmesin?

Zil çalar çalmaz kapıdan ilk çıkanlardan biri de oydu. Koştu. Aradığı adresi hemen buldu. Buraları karış karış tanırdı, eski yeni durmadan yıkılması ve kocaman hanların yapılmasına rağmen... Tabelâsında: «.....» basımevi yazılı dar kapıdan girdi. Karşı-

sına çıkan mavi tulumlu bir işçiye Mitat beyi sordu:

— Yukarda, sağdaki oda.

Üstüste yığılı kâğıt toplarının arasından yavaş yavaş yürüdü. Sağ taraftaki merdivenlerden usul usul çıktı. Ayağının altındaki eski tahtalar gıcırdadıkça garip bir ürperti duyuyordu.

İşçinin tarif ettiği sağdaki odanın kapısını tıklattı: «Giriniz.» Kapıyı açtı. Mitat'ı gördü, kocaman yazıhanenin yumuşak koltuğuna gömülü, eğilmiş, yazı yazıyordu.

— Ne istiyorsun?

— Merhaba.

— Mitat başını kaldırdı:

— Vay, sen ha! dedi. Merhaba. Hoş geldin.

Elini sıktı. Oturması için bir koltuğu işaret etti. Nuri, gösterilen yere çöktü. Ancak o zaman odada üç kişi olduklarının farkına vardı. Köşedeki koltukta hamal kılıklı, iri yarı biri gayet rahat oturuyordu. Ayak ayak üstüne atmış, sigarasını tüttürüyordu.

Mitat, hamal kılıklı adama döndü:

— Bana para lâzım anladın mı kardeşçazım! dedi.

Koltukta rahatça oturan adam, önemli bir şeye karar veren insanların yaptığı gibi ilkin derlendi, toparlandı, sigarasını yandaki küllükte söndürdü:

— İstediğin parayı vereyim, dedi, vereyim ama dediğim gibi bütün kâğıdını bana vereceksin. Kâğıdı fabrikadan ben alacağım.

Mitat, sen ne dersin gibilerden göz kırptı. Nuri, ne bileyim, benim böyle hesaplara aklım ermez dercesine omuzlarını silkti. Mitat bir an düşündü:

— Pekâla, dedi. Ne yapalım, seni kıracak değiliz ya.

Adam bu sözden cesaret almışçasına:

— Ötekileri de bana ver, dedi.

Gözlerini Mitat'a dikmişti. En küçük hareketini ilgiyle kolluyordu.

— Bir düşüneyim.

— Nesini düşüneceksin canım! Onlarınki de para benimki de. Çinkoyu, eski klişeleri, iadeyi, çıkan hurdaları da bana ver.

— Senden iyisine verecek değiliz ya. İstediğin bunlar olsun canım.

— Eyvallah Mitat Bey.

Mitat bey yerinden kalktı, ablak çehreli adamın yanına geldi, omuzlarını okşadı:

— Her şeyim senin, dedi. Sen iyi adamsın, kardeşimden ileri severim seni, bilirsin. Şimdi sen para ver.

Hamal kılıklı adam oturduğu koltukta doğruldu, koynundan kabarık bir cüzdan çıkardı, açtı, demetle paraları sayıp, Mitat'a uzattı:

— Tamam mı?

Mitat elindeki paraları saydı:

— Şimdilik tamam, dedi.

Hamal kılıklı adam:

— Geçen seferki gibi yapma ama, dedi, uğraştırma beni. Döneklik yok değil mi? Söz söz.

— Yok canım, dedi. Mitat. Döneklik yapar mıyım? Benden öyle şey ümit eder misin? Sen benim has adamımsın.

— Hadi bana eyvallah.

Oturduğu yerden ağır ağır kalktı, kapının yanında o zamana kadar Nuri'nin görmediği sırtta kâğıt taşımaya yarayan semeri sırtladı, çıktı.

— Budala, dedi, Mitat. Ayağının çarığıyla bizi zora koşuyor, çünkü üç kuruş parası var. Ama ben ona bir oyun oynamazsam bana da Mitat demesinler. Bunlar böyledirler işte. O, Babıâli yokuşunda, semerlerinin üzerine çökmüş hamallar var ya çoğu, benden, senden zengindir.

Garip bir kıskançlık içinde konuşuyordu:

— Gelelim sana, dedi, kesti, sözünü bitirmedi nedense.

Bu süre içinde Nuri çevresine göz gezdirdi. Ko-

caman yazıhaneye, koltuklara, duvarlara, pencereden dışarıya baktı. Dışarda ince bir dal uzanıyordu, odanın tek fakat büyük penceresine kadar. İnce dalın sık yapraklarının arasında bir serçe cikleyip duruyordu. Aklına gecekondu geldi. Şunu bir an önce yapmaya başlasaydı iyi olurdu. Yarın yağmur, kar gelecekti, kira vermekle bitmiyordu. Mitat'ın teklif edeceğini umduğu iyi bir iş ise durumlarını kısa zamanda düzeltebilirlerdi. Ama... ...

— Eeee anlat bakalım, dedi, Mitat. Ne var, ne yok?

Nuri'ye bakıyordu.

— Uğra demiştin ya, ben de geldim işte.

— İyi yapmışsın. Konuşsana.

— Konuşuyoruz ya...

Gene garip bir çekingenlik gelmişti üstüne. Önceden verdiği kararlardan vaz geçiyordu, iş istemekten, alacağından... Sıkılmıştı, terlemişti.

Mitat gülümsedi:

— İyi ki geldin, dedi, tam sana ihtiyacım vardı. Arkadaşsız hiç bir şey olmuyor.

— Doğru.

— O gün senin anlattıklarına çok üzüldüm. Bütün gece seni düşünüp durdum. Sonradan garsonlara sordum, hiç bir şey yememiş, içmemiş, benim hemen ardımdan kalkıp gitmişsin. Biraz yırtık ol oğlum. Bu dünya pısırıkların, çekingenlerin, içine kapanıkların dünyası değil. Sen de bilirsin ya. Atak yapacaksın bir şey elde etmek istiyorsan. Şimdi söyle sana nasıl yardım edebilirim acaba? Biz ne de olsa eski dostuz. Onun bunun ağzının kokusunu çekmende mana yok değil mi ya. Biz eski arkadaşız. Seni oralarda süründürürsek sonra bize ne derler? Seni böyle yüz üstü dünyada bırakamam. Olmaz öyle şey. Bundan sonra el ele verip çalışacağız. Hem sen, hem ben kazanacağız.

Nuri garip bir iç ürpertisiyle dinliyordu onun bu sözlerini. Ne diyeceğini bilemiyor, yüzüne bakıp duruyordu. Mitat'ın sözleri kopuktu, bağlantısızdı, insanın güvenini yıkıyordu. Bir an yanılabileceğini düşündü: eskiler ne güzel söylemişlerdi: kırk gün günâhkâr, bir gün tövbekâr. Ona rasladığı andan beri düşünüp durmuştu. Eğer dediklerini yaparsa ondan iyisi yoktu. Aralarında vaktiyle geçenlere yavaş yavaş boş veriyordu, Nuri. Demek ki elinde avucunda olsaydı, onu çalıştırıp çalıştırıp paraları alıp kaçmazdı. Bu kötü davranışı yokluk yaptırmıştı ona. Eline imkân geçer geçmez ilgileniyor, ona iş temin etmek istiyordu: «Biz burada dururken elalemin ağzının kokusunu çekmekte mana yok.» demişti.

— Sana yardım etmek istiyorum. Sana iş vereceğim. Bana senin gibi candan bir arkadaş lâzım. Güvenemiyorum kimseye. Bu zamanda iş yapmak çok zor. Çok zor.

Elini Nuri'nin omuzuna koydu.

Nuri içinden düşündü:

«Vay canına! Ne kadar candan arkadaşmış. Şimdiye kadar değerini bilememişim. İlk defa beni düşünen biri çıkıyor dünyada. Bundan sonra işim iş galiba!»

Gözleri nemlenmişti. Oturduğu yerden fırlayıp yanaklarından öpecekti az daha. Anlatacaktı durumunu, çektiği sıkıntıları... Hoş Mitat bunları bilmez değildi ya. O da az mı çekmişti; az mı sürtmüştü yokuşta!

Mitat gidip gelmekten vaz geçti, Nuri'nin karşısında durdu yeniden:

— Sen hangi partidensin? diye soruverdi.

Nuri pek fazla düşünmeden onun sorusunu cevapladı:

— Ekmek partisindenim, dedi, güldü.

— Olmaz öyle şey. İlkin bizim partiye gireceksin. Bu işin şakası yok.

— Ne olacak sizin partiye girersem?

Mitat, duyduklarına inanamamışçasına onun yüzüne baktı:

— Şunun söylediği lafa bak!

Nuri tekrar sordu:

— Ne olacak sizin partiye girersem?

Mitat biraz şaşkınlık, biraz da öfkeyle sordu:

— Bu sözü içten mi söylüyorsun?

— Elbette içten söylüyorum. Bir kere senin hangi partiden olduğunu bile bilmiyorum.

— İktidarda kim var?

— Ha, anlaşıldı.

— Şuna bak. Söylediği söze bak. Sizin partiye girersem ne olacak diyor? Ne olacakmış! Elinin körü olacak. Senin dünyadan haberin yok anlaşılan. Sana anlatayım. Eminimki senin kaz kafana ne olacağını sokarım. Zengin olacaksın be! Malın, mülkün olacak. El kapısında çalışmayacaksın. Elini cebine attığında tomarla paran olacak. Sana buranın yönetimini bırakacağım. Buranın girdisi çıktısı senden sorulacak. Ben bu işlerle uğraşamıyorum tek başıma. Sana daha önce de söyledim, biz arkadaş canlısıyız oğlum. Maksadım sana yardım etmek. Biz nasıl olsa kazanıyoruz çok şükür. Alinin külahını Veli'ye, Velininkini Ali'ye... Sen de kazan. Birkaç para sahibi ol. Adam gibi yaşa. Bırak bu ekmek partisi sözlerini. Bu kafayla sen hiç bir şey olamazsın. Durumunu ve düşünceni hiç beğenmedim. Şu haline bak. Ayağında doğru dürüst ayakkabı bile yok. Oysa senin eline su dökemeyecek olanların bir çoğunun birkaç apartmanı, arabası, dairesi, bankada paraları oldu. Sen hâlâ uyuyorsun. Maksadım seni elinden tutup kaldırmak. Bu zamanda benim gibi arkadaş canlısı adamı bulamazsın ama bizde de yükrek var ve dostlarımızı düşünürüz. Onların da kalkınmalarını isteriz. Ben her zaman burada bulunmuyorum. İşlerimi yürütecek kimse yok burada. Çalıp çırpıyorlar Allah kahretsin. Senin gibi huyunu suyu-

nu bildiğim, güvendiğim bir arkadaşa ihtiyacım var. Malum ya Ankara'yla İstanbul arasında mekik dokuyorum. Genel başkanımız yanından ayırmıyor. Yakında meclise bile girmem mümkün. Başkan vaat etti. O zaman yaşadın. Dile benden ne dilersen. Nasıl işler çevirirız bir bilsen. Bütün mesele yukarının gözüne girmekte, sözünden çıkmamakta. Ben de yukarının sakalına göre tarak vuruyorum. Bana ne efendim, ne isterlerse yapsınlar. Bizim aklımız ermez onların yaptığı işlere. Etraflarındaki bir yığın adama lâf anlatmak kolay değil. Çeşit çeşit adam var. Bizimki küçük iş. Sonra el etek öpmekle dudak aşınmaz. Ne istersem veriyorlar. Ben de muhalefete ver yansın ediyorum gazetemde. Zaten kaç tane basılıyor... Ama yukarısı memnun. Kâğıt diyorum, veriyor, makina diyorum, veriyor, ilân diyorum gene veriyor. Elde kalanları dayanıyorum piyasaya el altından. Geçinip gidiyoruz işte. İnsan bir kere gelir dünyaya anladın mı oğlum! Gittin mi geri gelmek yok. Sen işlerimi yönetmeye başlayınca, ben öteki işlerimi yoluna korum. Başka işler de alırım. İş çok... İyi para veririm sana. Beyler, paşalar gibi yaşarsın. Ne alıyorsun orada?

Nuri söyledi.

— Ben şimdi sana o kadar para verememem. Birkaç ay çalışırsın, sonra artırırım. Satacağın kâğıttan falan da çıkarırsın. Eline oradakinden daha çok para geçer...

— Milleti soymaya, en yakın arkadaşına kazık atmaya utanmıyor musun?

— Ne diyorsun?

— Hiç.

— Ha ne diyordum. Bir türlü rahat bırakmıyorsun ki doğru dürüst konuşayım. Bir daha ben sözümü bitirmeden konuşma. Sen burada durumu idare edersin. Ben de dışardan taşırım. Aramızda bir anlaşma yaparız. İşin girdisinden çıktısından sen sorumlu olursun. Kâğıdı, çimentoyu, demiri, piyasaya

sen sürersin. Ben de seni görürüm.

— Çimento mu dedin?

— Sözün gelişi canım. Araba, traktör, ilaç ya da başka bir şey de olabilir canım.

Nuri yüzünü buruşturdu:

— Namussuz! diye mırıldandı. Kefen soyucular.

— Ne dedin, ne dedin?

Nuri sinirli sinirli gülümsedi:

— Çok iyi olur, dedim.

— Bana başka bir şey söyledin gibi geldi.

— Sana öyle gelmiş.

— Neyse kısa zamanda durumunu düzeltirsin. Maksadım seni kalkındırmak. Bu zamanda herkese güvenilmiyor ki. Namuslu adam nerede!

— Sen varsın ya.

Mitat duymadı, belki duydu da aldırmadı, sözüne devam etti:

— Anlaştık mı?

— .....

— Sen bana yüz bin liralık, açık bir borç senedi verirsin. Maksat formalite. Sana güvenmemek değil. Sen benim çocukluk arkadaşımsın. Muhalifler duymasın. Hoş duysa ne olur ki? Yukarısı onların cevabını verir, anladın mı? Mühür kimdeyse Süleyman odur.

Hoşuna gitmeyen bu konuşmayı kısa kesmek için:

— Anladım, dedi, Nuri.

Demek ki işler bu hale gelmişti, söylüyorlar, yazıyorlardı da bir türlü inanmak istemiyordu. Grev sırasında başına gelenleri hatırladı yeniden. Acı acı gülümsedi. Okkanın altına gitmesine ramak kalmıştı. Sözde demokrasi, söz hürriyeti vardı. Bazı şeyler kangren olmuştu. Vatandaşlar partili, partisiz diye ayırt ediliyordu. Okullarda sıralar, yurtlar, yurtlarda odalar, camiler bile ayrılmıştı bazı yerlerde. Öğretmenlere, aydınlara sorumsuzca saldıranlar vardı. Ka-

tiller bulunamıyorlar, ajanslar, provakatörler laf salatası satmaya çalışıyorlardı. Partizanlık almış yürümüştü. Rüşvet, hırsızlık hikâyeleri uzun uzun tefrika ediliyordu. Düşünen insanlar bu durumda acı çekiyordu.

Mitat merakla sordu:

— Ne düşünüyorsun Nuriciğim?

— Senin yaptığın teklife göre biz milleti soyacağız, onu düşünüyorum. Biz bunun için mi istedik demokrasiyi, bunun için mi bu kadar mücadele ettik.

— Bırak bu lâfları. Sen buna soygun mu diyorsun? Bu bizim en doğal hakkımız. Bal tutan parmağını yalar derler, duymadın mı? Dalgana bak. Senin düşüncelerin karın doyurmaz. Tek tek de insanları düzeltemeyeceğine göre... Şimdi ilk işin bizim partiye girmek olsun.

— Bir düşüneyim.

Mitat, elindeki kâğıt kesme makasıyla sinirli sinirli oynadı:

— Nesini düşüneceksin, dedi. Hâlâ mı düşüneyim diyorsun aptal! Çekinme. Çeşme akarken testini doldurmana bak. Ben senin neler düşündüğünü az çok tahmin ediyorum. Boş ver böyle düşüncelere. Biraz başkaları düşünsün memleketi. Sana mı kaldı! Baban, gemisini kurtaran kaptan derdi, unuttun mu?

— Babam bile söylese kötü bir düşünce.

— Kötülük bunun neresinde?

Nuri, Mitat'ın ne yapmak istediğini anlıyordu: sorumluluğu onun üstüne yıkıp parayı toplayacaktı. Bir gün uygunsuz bir durum ortaya çıkarsa yağdan kıl çekercesine kendini temize çıkaracaktı. Dostluğu, arkadaşlığı yalandı. İnsancıllığı iki yüzlülüktü. Onu maşa olarak kullanmak istiyordu. Maşa... Nuri ayağa kalktı:

— Bana eyvallah! dedi.

— Nereye gidiyorsun?

— Evden bekliyorlar. Geç oldu.

— Bir yere gidip iki kadeh parlatırdık.

— Başka zaman.

— Öyle olsun. Söylediklerimi unutma. Elalemin ağzının kokusunu çekme, burada kendi işin gibi rahat rahat çalışırsın. Hesabını bilirsin. İyi düşün dediklerimi. Bu zamanda kimse böyle bir teklifte bulunmaz, babanın oğlu bile olsa.

— Düşünürüm merak etme. Eyvallah şimdi.

— Gülegüle. En kısa zamanda beklerim.

Nuri kapıyı kapadı. Dar merdivenlerden koşarak indi. Dışarı attı kendini.

«Oh!»

Geniş caddeye doğru yürüdü. Kafasının içi kazan gibi kaynıyordu:

— Beni çağırmasındaki neden gün gibi ortada. Maşa olarak kullanacak aklı sıra...

Dalgın, düşünceler içinde evine geldi. Karısı daha kapıda:

— Ne oldu, arkadaşına gittin mi? diye sordu.

— Gittim.

— Ne oldu, iş verdi mi sana?

— Verdi.

— Sahi mi? Ne kadar para verecek?

— Çok. İstediğim kadar.

Karısı şaşkınlıkla baktı Nuri'nin yüzüne:

— Alay etme benimle, dedi.

— Valla doğru söylüyorum.

Karısının yüzü aydınlandı:

— Desene bu sefaletten kurtuluyoruz!

— Kurtulamıyoruz.

Karısı hayretle baktı onun yüzüne:

— Neden?

Nuri, Mitat'la olan konuşmalarını olduğu gibi karısına anlattı. Karısı:

— Onun teklifini kabul etmemekle akıllılık etmişsin, dedi. Zaten başka türlü bir davranışı senden beklemezdim.

Nuri bir çağlayan serinliği duydu içinde, sarılıp karısını öptü.

■

BİR İŞÇİ kâğıt toplarının üzerine uzanmış yatıyordu. Gözlerini kapamıştı ama uyumuyordu. Nuri de uzandı az ötesine.

Az sonra Fehim geldi, başının altına ceketini koydu, yanına kıvrıldı:

— Dün akşam ne oldu? diye sordu.

— Ne ne oldu?

— Mitat beye gidecektin ya.

— Gittim.

— Sonra.

Nuri cevap verecek yerde omuzlarını kaldırıp indirdi.

— Benden mi saklıyorsun?

Nuri kızdı:

— Senden ne saklayayım. Dalaverecinin biri. Beni maşa olarak kullanmak istiyor senin anlayacağın. Karaborsacının teki.

— Sana teklif ettiği ne biçim bir iş?

Nuri, Mitat'la olan konuşmalarını sonuna kadar anlattı, Fehim'e. Kenan'ın onları dinlediğinin farkında bile değildi.

— Vay namussuz vay! dedi, Fehim. Biz de başımızdakiler bizi düşünüyor diye kendimizi avutuyoruz.

— Ne sandın ya. Bu düzen böyle. Gelen gideni aratır diye bir ata sözü vardır Türkçe'de. Ne kötü bir söz.

— Haklısın.

Nuri kalktı, helâya yollandı. Onun gitiğini gören Kenan, yattığı yerden başını kaldırdı, baktı:

— O işi sen yapsana, dedi.

— Hangi işi?

— Nuri'nin anlattığı işi.

— Olur mu?

— Neden olmasın! Bal gibi olur.

— Sen neden yapmıyorsun öyleyse?

— Sen bana bakma.

— Nuri diyor ki...

— Sen Nuri'nin dediğine bakma. Bizim parti iş başındayken sana hiç bir şey olmaz.

— Ya seçimi kaybederse?

Kenan güldü:

— Kaybetmesi imkânsız. Ne yapar yaparız atlatırız onları. Farzet kaybettik. Ne olur? Geçiverirsin öteki tarafa. Bu yolları artık öğren oğlum. Başımızdaki sayın büyüklerimizden örnek alsana. Partiden partiye geçiveriyorlar.

— İyi ama işi Mitat bey ona teklif etmiş. Nasıl olur?

— Daha iyi ya. Sen ona gidersin. Siz, Nuri'ye böyle böyle bir teklifte bulunmuşsunuz. O da önüne gelene anlatıyor. Öyle olur olmaz adamlara güvenilir mi beyim dersin. Ben, sizi eskiden beri tanırım, onun anlattıklarını duyunca çok üzüldüm de. Alt çenesinden gir, üst çenesinden çık. Yamanmaya bak.

— Nuri yaptığımı duyarsa?

— Duyarsa ne olur?

— Çok ayıp olur.

Kenan uzandığı yerden başını tekrar kaldırdı:

— Şu aptala bak hele, dedi.

Bir sigara yaktı, yattı... Bir daha da bu konu üstüne konuşmadı: «O Mitat'a gitmediğine göre bu gitmeli, teklifini kabul etmeli. Biribirine düşürüp parçalamalıyım onları. Ben gitsem, ama olmaz. Evet, olmaz. En iyisi Fehim olacak aptalı öne sürmek.»

Gözlerini kapadı.

«Hadi canım.» dedi, Fehim içinden: «Olmaz öyle şey. Gidip arkadaşımı gammazlayacağım. Mitat için söyledikleri yalan değil ki. Ben o kadar alçak mıyım?

Belki daha iyi bir hayata kavuşurum! Gecekonduda değil bir apartman katında, yalıda otururum ama vicdanım her zaman sızlar. Ne biçim adam bu Kenan? Beni kötülüğe zorluyor. Bir daha böyle saçma şeyler söylerse ağzının payını veririm. Gidi alçağa bak. Nasıl bakarım sonra Nuri'nin yüzüne? Bana o kadar iyiliği var. Babamın, anamın, hatta hiç kimsenin yapmayacağı kadar büyük iyilik... İlkin benim kondumu yaptı, beni kiradan kurtardı, çoluk çocuğumu da sefaletten... Hayır, hayır...» Kenan'ın sözleri korkunç bir kasırga gibi döndü durdu Fehim'in kafasında. Yalnız bir şeyi bir türlü uzaklaştıramıyordu kafasından: kısa zamanda zengin olmak, daha iyi yerlerde oturmak, daha iyi yemek, daha iyi giyinmek, cebi para görmek...

«Bu kadar yıl namuslu, dürüst yaşadık da ne oldu? Sürünmekten başka elimize ne geçti? Bir de bu yolu denesem ne çıkar? Ya herru, ya merru. Ne kaybederim? Kaybecek bir şeyim de yok zaten. Bundan beter olamam. Bu işin korkacak bir tarafı da yok diyordu Kenan. Ardında sayın büyüklerden bazıları olduğuna göre... Dalavereli iş yapan yığınla insan var dünyada. Ben yapınca niçin namussuzluk olsun? Mademki çoğunluk yapıyor.. Mademki gemisini kurtaran kaptan! Ama ben yapamam böyle şey. Yapamam ben. Nuri değil de başkası olsa belki! Sonra Nuri'nin yüzüne nasıl bakarım! Hadi Mitat beye gittim diyelim, nasıl söyleyeceğim bunca sözü? Beceremem! Sıkılırım. Becersem bile Nuri'yi hesaba katmalıyım her zaman. Ya Mitat beni tanırsa? Aradan uzun zaman geçmiş, beni de çok az görmüştü ama... Saçlarım ağardı o zamandan bu yana, yüzümde karışıklıklar oldu. Tanımaz. Unutmuştur. Aradan bunca zaman geçti. Tanırsa ne olur? Evet, o benim derim. Mademki düzenbazlıkta benden kalır yanı yok. Niçin korkacak mışım?»

Akşam paydosuna kadar karmakarışık şeyler dü-

şündü durdu. İçine kurt düşmüştü bir sefer. İşin içinde kısa zamanda zengin olmak vardı:

«Gitsem mi? Az tamah çok ziyan getirir derler. Dimyata pirince giderken evdeki bulgurdan oluruz. İyi adam değil bu Kenan. Çekinmeli bu adamdan. Bana yaptığı teklifi Nuri'ye söyleyeceğim. Adeta şeytan gibi insanın kanına giriyor.»

Sonra işsiz, parasız kaldığı günler, çektiği hastalıklar geldi aklına. Nuri ona iş bulmuş, Nuri ona yardım etmiş, Nuri ona ev yapmıştı...

— Nasıl olsa işi kabul etmiyor, beni götürmesini teklif etsem? Kabul etmez zaten. Bir daha suratıma bakmaz. Ben de söylemem.

Boşa koydu dolmadı, doluya koydu almadı. İşsiz kalabilirdi, parasız kalabilirdi, işten çıkarılabilirdi, o işi kabul ederse bir gün tutuklanabilirdi. Ardındaki sayın büyükler onu harcayabilir, sahip çıkmayabilirlerdi. Çoluk çocuğu sersefil olurdu:

— En iyisi doğrudan doğruya eve gitmek ve böylesine kötü düşüncelere kapılmamak. Ben çok utanmaz adamın biriyim. Yüzüme tükürmeliler benim.

Evine doğru yollandı. Yürüdü, yürüdü. Ateşli bir hasta gibi dönüp durdu. Aklındakileri söküp atamıyordu. Kısa zamanda zengin olmak...

— Ne derlerse desinler...

Kendine gelir gibi olduğu sırada Mitat'ın basımevinin kapısında buldu kendini:

— Hayır, girmeyeceğim!

Geriye döndü:

— Ne işim var benim burada?

İleriye gidecek, oradan uzaklaşacak yerde geriye döndü. Işığa tutulmuş pervanelere benziyordu:

— Yarına kadar bir düşüneyim. Nuri'nin ağzını arayayım. Belki fikrini değiştirir. Mitat'la anlaşır. Ama anlaşamaz o. Yapamaz. Açlıktan ölse yapamaz. En iyisi Mitat'la benim konuşmam. Her zaman elime böyle bir fırsat geçmez. Nuri'ye yardım ederim. Pa-

ranın nereden geldiğini nasıl bilecek? Söylemem. Duysa bile sonunda beni affeder! Tanıdıklarımın kaç tanesi karaborsa yüzünden zengin oldu. Fiatlar hergün değişip durduğuna göre... Dünyayı değiştirecek, düzene sokacak ben değilim ya... Bir deneyeyim, bakalım altından ne çıkacak?

Basımevinin kapısından girdi. Yürüdü. Karşılaştığı bir işçiye, Mitat beyin orada olup olmadığını sordu.

— Yukarda, sağdaki oda, dedi işçi. Acayip bir şey görmüşçesine baktı.

«Niçin öyle anlamlı anlamlı baktı acaba? Birine mi benzetti? Namussuzluğum suratımdan mı okunuyor yoksa?»

Merdivenlere atıldı. Tahtalar ayaklarının altında esniyor, gıcırdıyordu. Tahtaların gıcırtısı beyninde büyüyor, zonkluyordu. Sonradan biri o anı anlat deseydi hatırlayamazdı. Ateşler içinde görülen bir düş gibi pek az bir iz bırakmış gibiydi. Öylesine bulanık, çözümsüz bir düşünce içindeydi. Kendinden geçmişti sanki. Nöbete tutulmuştu, titriyordu. Kapıyı tıkırdattı.

«Giriniz.»

İşitti. Kapıyı itip girecek yerde geriye döndü. Merdivenlerden inmeye başladı. Eğer arkasından kapı açılıp da Mitat: «Ne istiyorsunuz? Kimi aradınız?» diye sormasaydı çıkıp gidecekti. Sonra Mitat beye uzun uzun baktı, Mitat bey de ona...

«Tanımadı her halde? Çok iyi. Ah, beni yanına alsa. Geleceğimi kurtardım demektir.»

— Ne istiyorsunuz?

— Sizinle konuşacaklarım var.

— Buyrun.

Mitat, Fehim'in yukarıya çıkmasını bekledi. Şimdi merdivenler daha çok gıcırdıyor, sesler daha büyüyor, Mitat daha dikkatli bakıyordu sanki! Fehim, ayaklarının biribirine dolandığını sandı kapıdan girerken. Mitat, o girdikten sonra kapıyı kapadı:

«Ben bunu tanıyorum ama nereden?» gibilerden dikkatle baktı.

«Tanıdı galiba beni!» Fehim titredi.

Geçti, yazıhanenin geniş, döner koltuğuna oturdu. Merak etmişti. Kapısını tıklattıktan sonra geriye dönen, kaçan adamın ilginç şeyler anlatacağını sezmiş gibiydi:

— Buyrun sizi dinliyorum.

«Oturun» bile demem işti. Duvara dayanmasaydı düşecekti. Ayaklarında bir kesiklik duydu: «Hangi akla hizmet etmişti de buraya gelmişti? Ne diyecekti ona? Söze nasıl başlayacaktı?» Başı dönüyordu, soluk alamıyordu sanki. Elleri titriyordu. Sıkıntısından ter içinde kalmıştı. Hastalıktan yeni kalkan biri gibiydi. Ne zaman biraz sıkılsa baş dönmeleri başlardı. Mitat'ın ateşli gözlerinden kendini alamıyordu. Göz hapsine almış olacaktı.

— Buyrun sizi dinliyorum.

— Ben...

— Evet, siz...

— Beni eskiden tanırsınız zannediyorum...

— Evet ama nereden tanıdığımı kestiremiyorum. Neyse, ne istiyorsunuz?

— Siz, Nuri'ye bir işten bahsetmişsiniz...

— Hangi Nuri?

— Yani, şey! Benim arkadaşım Nuri... Sizin çocukluk arkadaşınızmış.

— Eee, ne olmuş Nuri'ye?

Can sıkıntısıyla elini salladı. Ne söyleyeceksen söyle gibilerden baktı.

Fehim bir türlü iki sözü bir araya getirip söyleyemiyordu. Mitat'ın bu soğuk davranışıyla daha çok şaşırdı. Yanındaki iskemleye çöktü. Gözlerini ayakuçlarına dikti. Bir süre başını kaldırmadı.

— Sizi dinliyorum.

— Kusura bakmayın. Heyecanlıyım. Sizin bir adama ihtiyacınız varmış da...

— Kim söyledi sana bir adama ihtiyacım olduğunu?

— Nuri söyledi.

— Ha, Nuri?..

Kıpkırmızı kesildi. Başını kaldırdı. Mitat'a baktı. Yalanını anlamış mıydı acaba?

— .....

— Adam aldım, dedi, Mitat. Belli belirsiz soğuk soğuk gülümsedi. İşkilli işkilli baktı. İçindekileri okumak istiyor olacaktı.

Fehim yerinden kıpırdadı:

— Ben o işi mükemmel yapardım, diye mırıldandı.

— Adam aldım. Ne işiymiş bu, sana söyledi mi?

— Kâğıt işiymiş...

Mitat duraladı, Fehim'e şüpheyle baktı:

— Biz kâğıt işi falan yapmıyoruz.

— Yapıyormuşsunuz.

— Demek herkese yalan yanlış şeyler anlatıyor.

— .....

— Vay namussuz vay!..

— .....

— Anladım. Demek arkadaşını atlatıp onun yerine geçmek istiyorsun.

Fehim gülümsedi.

Fehim Mitat'a, Mitat Fehim'e baktı. Kafasında çöreklenen düğüm çözüldü birden. Fehim'i tanıdı. Kendisine yapılanı hatırlamıştı. Dişlerini sıktı. İçinden:

«Seni hatırladım utanmaz!» dedi. «Yapıp ettiklerinden sonra bir de karşıma gelebiliyorsun ha!» Sonra:

— Seni şimdi hatırladım, dedi. Hatırladım!..

Fehim titredi. Kıpırdadı olduğu yerde. Bakışlarını sağa sola kaçırdı. Kuyruk sokumuna kadar terledi bu kez de ama Mitat onun durumunun farkında olmamış göründü:

— Demek teklif edeceğim her şeyi kabul edeceksin? diye sordu.

— Edeceğim.

— Ben de sana güveneceğim ha!

Mitat güldü hoş bir şey görmüşçesine.

— Güveneceksin.

— Sen güvenilecek adam mısın ulan?

Fehim gülümsedi bu kez de:

— Ya sen? dedi.

Mitat sesini çıkarmadı, belki de duymadı! Dalgın dalgın başını salladı:

«Bana bile kazık atmıştı. Hoş bir şey değil ama... Bana bile kazık attığına göre akıllı bir adam. Gözümü açar da onu iyi kullanırsam işime yarar. Şimdi tam sırası. Madem ki ayağıma kadar geldi. Böyle kısmet kaçırılmaz. Benim kim olduğumu öğrenmeli namussuz. Ben ona öyle bir kazık atayım ki kulağına ebediyen küpe olsun. Kendi de söylediği halde ben bu herifi nereden tanıyorum diye düşünüp duruyordum. Tevekkeli, beni eskiden tanıyorsunuz zennediyorum, dediği zaman, hayır, tanımıyorum, deyince sevinir görünmüştü. Kazık attığı adamdan utanmadan iş isteyebiliyor. Hem de arkadaşını atlatarak... Vay canına! Bu adamda iş var. Bu bana yarar denetlenince. Sakın öteki tarafın adamı olmasın? Araştırmalı inceden inceye. Ya da uzaklaştırmalı. Tehlikeli. Yok yok, el altında bulundurmalı. Cezasını çekmeli.»

— Teklifini bir düşüneyim. Şimdi Ankara'ya gideceğim. Birkaç gün sonra uğra. Ama mutlaka uğra. Kimseye de bir şey anlatma. Bu işlerde ağzı sıkı olmak gerekli bilirsin. Nuri'ye bir şey söyliyecek misin?

— Hayır.

— Onun haberi yok değil mi buraya geldiğine?

— Hayır.

— Gene de bir şey söyleme.

— Başüstüne.

— Beklerim ama.

— Mutlaka geleceğim. Bana güvenebilirsiniz.

— Elbette. Yoksa iş yapılır mı?

Mitat, koşarak merdivenlerden inen Fehim'in arkasından kurnaz kurnaz gülümsedi:

— Tam da güvenilecek adam, dedi. Namus numunesi.

■

FEHİM dışarıya çıkınca derin bir soluk aldı:

— Keşke gelmeseydim. Beni hatırladı, dedi. Ateşli bir hasta gibi sayıkladı: Beni hatırladı. Hatırlayınca da iş vermez bana. Alay etti benimle. Ben de olsam iş vermem. Gel mel dedi ama... Ne yapayım, çocuğum hastaydı o sıralarda. Parayı oraya harcadım. Sormadı bile. Öderim, öderim. Demin onunla karşılaştığımda söze öyle başlamak istiyordum ama olmadı. Sıkıldım, heyecanlandım, diye mırıldanarak caddeye doğru yürüdü.

■

BOĞULACAK gibiydi:

«Benimle alay etti namussuz. Ankara'ya gidiyorum. Gelince uğrayın. Konuşalım.» demişti. «Demek arkadaşını atlatıp onun yerine geçmek istiyorsun?» dediği zaman, dikkat etmişti, Mitat belli belirsiz gülümsemişti. İlkin kendisini tanımadığını, sonra da tanıdığını söylemişti. Ankara'ya gitmek meselesi falan numaraydı. Ne konuşacaklarsa konuşabilirlerdi hemen. O kadar uzatmakta mana var mıydı? Mutlaka Nuri'yi çağıracak, ona çatacak, sonra aralarındaki konuşmayı anlatıp, onları yüzleştirecekti. Doğru dürüst tanımadığı adama kimse iş vermezdi. Hayır, kötü tanıdığı, kazık yediği adama... Yıllarca önce, bir cilt işi için çalışacağım diye avans para almıştı ondan. Sonra da çalışmamıştı. Başka bir işe gitmişti, mecburdu buna.

Yoksa çocuğu ölecekti. Aldığı parayı da ödememişti. Uğramamıştı da. Parayı çocuğa harcamıştı. Keşke demin bütün bunları ona anlatsaydı. İnanır mıydı acaba? Üstelik arkadaşını çekiştiren, sırrını açan, onun yerine geçmek isteyen adama güvenilir miydi? Güvenmezdi tabiî. Güvenmemek de hakkıydı.

«Ben de olsam iş vermem. Üstelik herkesten gizli yapılması gereken bir iş için olursa. Nuri'yi tanıyor. Çocukluk arkadaşı olması da cabası. Ya beni! Öyle ya, beni de tanıyor. Önceden düşünmeliydim.»

Yalnız kalmak, düşünmek ihtiyacı içindeydi. Bir kahvede oturmak istedi, oturamadı. Sanki herkes gözlerini dikmiş ona bakıyordu. Yaptığından haberleri vardı. Boğulacağını sanıyordu. Soluk soluğaydı. Çektiği heyecan, döktüğü ter onu bitirmişti:

— En doğrusu eve gideyim daha iyi olur.

Bir minibüse atlayıp, koşa koşa evine gitti. Hemen yattı ve yorganı üstüne çekti. Karısı karşısına dikilip merakla sordu:

— Ne o, hasta mısın? Bir şey yemeyecek misin?

— Hayır.

Çay pişireyim mi?

— İstemem.

— Neyin var öyleyse?

— Sana ne! Rahat bırak beni.

Yorganı başına çekti, başını yastıkların arasına gömdü. Uyumak, her şeyi unutmak istiyordu. Her şeyi yeni baştan düşünüyor, çıldıracak gibi oluyordu. Ama doğru durmuyordu ki çocuklar:

— Sustur şunları... Sana diyorum, sustur şu veletleri Sabahat.

Birdenbire kalktı, çocukların üstüne doğru yürüdü. Çocuklar, babalarının acayip, öfkeli durumunu görünce korkuyla dışarıya fırladılar. Bir süre içeriye giremediler.

Sabahat kocasına çekinerek baktı:

«Ne oluyor buna, çocuklardan ne istiyor? Deli mi ne?»

Fehim tekrar yatağa girdi, homurdana homurdana yorganı başına çekti. Ter içinde kaldı sıkıntısından. Kafasında dolanıp duruyordu Nuri. Nasıl bakacaktı Nuri'nin yüzüne, nasıl? «Ayıp değil mi bu yaptığın?» derse. Kendi sorusunu kendi cevapladı: «İnkârın faydası yok. Doğru. Ne söylesen, ne yapsan haklısın.» Hiç olmazsa gizli konuştuklarınızı herkese anlatıyor dememeliydim. Nereden aklıma geldi? Mutlaka o şeytan herif söylemiş olmalı. Bir yerlerden duydum, bir adama ihtiyacınız varmış demeliydim sadece keşke. Nasıl yaptım bu işi? Yarın ilk işim Mitat Bey'e gidip durumu anlatmak olmalı. Nuri'nin buraya geldiğimden haberi yok Mitat Bey. O beni insan sandı, derdini anlattı. Herkese de söylemedi diyeceğim. Sakın aramızdaki bu konuşmaları Nuri duymasın. O anlatırken sadece Kenan duydu. Nuri onun bizi dinlediğini bilmiyordu. Bana bu aklı o verdi derim. Elini ayağını öperim, öperim elini ayağını. Konuştuklarımızı Nuri'ye söylememesi için yalvarırım...»

Kalkıyor, giyiniyor, dışarıya fırlıyor, yolda kendisinin delice koştuğunu görenler, dönüp bakıyorlar, biribirlerine bir şeyler fısıldıyorlar. Sormak arzusuna kapılıyor. Kimin yanına sokulsa adamlar yok oluyor. Nasıl, ne ile geldiğini anlamadan kendisini basımevinin kapısında buluyor. Zili çalıyor, zilin çaldığını, zilin boşluklarda ötüşünü duyduğuna emin. Zil sesi kesilir kesilmez kapı ardında yerde sürüklenen ayakkabıların çıkardığı hantal sürtünmeyi duyuyor. Kapı yavaş yavaş, gıcırdayarak aralanıyor.

Dün akşam Mitat Beyi sorduğu kocakafalı, mavi tulumlu adam ne istediğini soruyor: «Mitat Bey burada mı?» «Hayır.» «Nerede?» «Bilmez gibi konuşma Ankara'ya gitiğini söylemedi mi?» «Sen nereden biliyorsun? Sen orada yoktun ki!» Adamın sırıtarak güldü-

ğünü görüyor, ürperiyor. Kaçmak istiyor. «Nerede gidiyorsun?» Adam kolundan tutup içeriye çekiyor. Kurtulamıyor elinden. Çaresiz içeriye sürükleniyor. Kurtulma çabası boşuna oluyor. Adam onu çeke çeke, sürükleye sürükleye dünkünden daha büyük bir odaya götürüyor. Kaçmak, odaya girmemek istiyor ama adam kaçmasını önlüyor, kımıldamıyor soluk alamıyor. «Buyrun.» «Ben!...» Adam koltuğa geçiyor, oturuyor. O , kendisini sürükleyen adam karşısında yok şimdi. Soğuk soğuk bakan Mitat var. Fehim'in bakışları o korkunç adamı arıyor ama sanki yer yarılmış da adam yok olmuş... «Yargılayacak.» Mitat'ın ayaklarına atıyor kendini. Başlıyor yalvarmaya. Ağlıyor. «Size olan borcumu vereceğim.» «Vereceksin elbette». «Ne olursun suçlama beni!» «Sen mitinglere, grevlere de katıldın. Sendikal çalışmalar da yaptın bir ara. Şüpheli kişisin sen.» «Değilim. Benim hiç bir suçum yok.» «Var. Partiye girmişsin sen.» «Girdim ama suçlamalar başlayınca ne partiye, ne de sendikal faaliyetlere katıldım.» «Korkaksın sen.» «Korkağım. Zaten korktuğum için buraya geldim. Konuştuklarımızı Nuri'ye anlatma» «Peki, anlatmam.» diyor, gülüyor. «Devrimci olmak için yürek ister. Bende o yok.» «Doğru. Gerçekten devrimci senin yaptıklarını yapmaz.» «Haklısın. Birdenbire kapı açılıyor, içeriye Nuri giriyor. Fehim onu görünce kaçmak istiyor ama deminki mavi tulumlu adam nereden çıkıyorsa çıkıyor, Fehim'in koluna sıkı sıkı yapışıyor, kaçmasını önlüyor. Ayaklarına atıyor Fehim kendini, ellerini, ayaklarını öpüyor. Nuri gülüyor sadece. Birdenbire silkiniyor, kurtuluyor ellerinden. Kendini merdivenlerden atıyor, koşuyor, kapıdan çıkıyor, sokaklar, evler, alaca karanlıkların içinde sesiz. Hiç kimseyi göremiyor, ama izlendiğini görmeden biliyor. Ardında atar damar gibi korkunç ayak sesleri büyüyor, yaklaşıyor. Yürüyüşlerde, grevlerde, sendikalarda, işyerlerinde yalnız bıraktığı arkadaşlarının seslerini duyu-

yor. Evine giriyor. Kapıyı kapatıyor. Ayak sesleri, küfürler odanın dört köşesine çalgınca dönüyor, sanki bir anafor. Bir fırtına uğultusuna benzeyen sesler, ses kapıyı zorluyor. «Kapı çalınıyor.» Fehim kapıyı açmak için koşuyor acayip bir hisle. «Sakın o gelmiş olmasın?» Vaz geçiyor açmaktan. «Kim o» «Benim, aç.» «Ne istiyorsun benden?» «Sen kapıyı aç.» diye söyleniyor dışardaki adam. Ses önemli şeylere karar vermiş insanların keskinliğini taşıyor. «İyi ki açmadım.» Kapı zorlanıyor. Karısının o zamana kadar duymadığı emredici sesini birdenbire duyuyor. «Aç kapıyı. Kapı kırılacak senin yüzünden. Aç kapıyı. Haklı adam. Ne diye gittin Mitat'a? Sen namussuzun tekisin» «Sen de mi? Ben sizi düşündüm. Bataktan kurtulmayı düşündüm.» «Bizi düşünmüş!» «O nereden biliyor bütün bunları? Kim söylemiş ona?» Bir şeyler söylemeye, açıklama yapmaya çalışıyor ama kapı rezelerinin çatırtısı duyuluyor, yerlerinden oynuyor sonunda. Fehim başını o yana döndürüyor. Dışardaki ifrit içeriye dalmasın diye yıkılmak üzere olan kapıya dayanıyor bütün gücüyle. Karısını, çocuklarını da yardıma çağırmak istiyor. Çevresine baktığı zaman onların odada olmadığını hayretle görüyor. «Nereye gitti bunlar?» «Aç kapıyı alçak.» «Ben sana ne yaptım?» «Daha ne yapacaksın! Sana güvenip Mitat'la aramızda geçen konuşmayı anlattım, sen gidip ona söyledin. Çarçabuk anlaştınız... Çünkü aynı hamurdansınız.» «Anlaşmadık.» «Anlaşmadık ne demek? Bal gibi anlaştınız... Ankara'dan gelince gidip konuşacaksın. O da sana iş verecek. Kendi kendini aldatıyorsun.» «Doğru. Bana iş vereceğine güveniyorum. Benim seni atlatmam hoşuna gitti. Anladın mı? Kötülüğümün ortaya çıkması için böyle bir fırsat gerekiyormuş.» «Sen bir alçaksın. Boğacağım seni.» Ses odanın içine kapıyı açık bulmuş pis bir esinti hızıyla doluyor. Öfke, nefret, odanın dört köşesinde dolanıyor. «Ben sana yardım edecektim. Fena bir

maksadım yoktu Nuri. Vallahi yoktu. Yapma Nuri. «Kapı çatırdıyarak yıkılıyor, öfkeden gözleri dönmüş Nuri yere yıkılmış kapının üstünden atlayıp içeriye dalıyor, Fehim'in üstüne çöküyor, boğazını sıkıyor, sıkıyor. Soluk alamıyor Fehim, soluk alamıyor... Fehim boğulacak. Birdenbire fırlıyor, silkiniyor, kendini yatağın içinde bulunca seviniyor. Yorgan üstünden kaymış. Karısı, çocukları çoktan uyumuşlar. Düzenli solukları duyuluyor. Kısılmış lâmbanın ışığı kara gölgeler çiziyor duvarlara.

Nuri'yi arıyor gözleri. Nuri yok. Ancak o zaman gördüklerinin düş olduğunun farkına vardı. Ses çıkarmamaya çalışarak giyindi. Dışarıya çıktı. Düş olduğunu bile bile kapıya, rezelerine baktı, çiviler olduğu gibi duruyordu, sapasağlamdı. Aşağıda, bataklıkta kurbağalar bağırıp duruyorlardı. Güneş karşı tepelerde ince bir çizgi gibiydi. Sabah olmuştu.

Dünkünden daha yorgun yola çıktı.

Sabah serinliği, nemi sararmış çimenlerin solgun yaprakları arasında tomurcuklanmıştı.

— Böyle ne yapacağını bilmez kararsız biri olacağıma bir ot olsaydım keşke.

Çabuk çabuk yürüyordu. Ardında gittikçe hızlanan bir ayak sesi duydu: «O geliyor.» Evet, o olmalıydı. Hızlandı, Ardındaki ayak sesleri de hızlandı. Başını çevirip ardına bakmayarak korka korka koşmaya başladı. Ardındaki ses de aynı tempoda izledi onu. «Şimdi hapı yuttum.» Ayak sesleri yetişti ve aynı hızla yanından geçti gitti. Kendisini korkutan adama gözucuyla baktı:

«Oh! O değilmiş.»

Ağzına kadar dolmuş bir minibüse bindi:

— Ben de amma korkağım.

Gün ışığı çoğalıp, ortalık aydınlandıkça korkusu azalıyordu.

— Ne varmış o kadar çekinilecek? Hata yapmayan insan var mı?

Ne olduğunu anlayamadan Mitat'ın basımevinin kapısında buldu kendini. Bir süre kapıda dikildi kaldı, kararsızdı. Bir işçi: «Birisini mi arıyorsunuz?» diye sormasaydı çekilip gidecekti.

— Mitat Bey geldi mi?

— Mitat Bey bu saatte gelmez.

— Ne zaman gelir?

— Mitat Bey dün akşam Ankara'ya gitti.

Demek doğru söylemişti! Atlatmamıştı.

— Ne zaman gelir?

— Belli olmaz. Bir şey söyleyeceksen söyle.

— Ben gene uğrarım.

Basımevinin karşısındaki kahveye oturdu. Üstüste sigarayla çay içti. Yavaş yavaş kendini topluyordu. Sonunda kararını verdi: «Nuriciğim ben dengesizin biriyim. Ne yaptığımı, ettiğimi çoğu zaman bilmem. Sen benim kusurumu bağışla. Kızma bana. Mitat Bey'e gittim. Çünkü sürünmekten bıktım. Kendimi kurtarmak için gerekirse hayatımla kumar oynayacağım. Kazanırsam ne alâ, kaybedersem... Sen bunu yapmadığına göre bırak da ben yapayım.» diyecekti.

İşbaşı saatine kadar kahvede oturdu. En geç o girdi basımevine. Bütün kararlarına rağmen başı önündeydi. Çevresine bakamıyordu. Korku, utanç içinde küçülmüş, büzülmüştü. Gördüğü korkunç düşün etkisinden bir türlü kurtulamıyordu... Nuri'nin birdenbire boğazına sarılacağını sanıyordu. Oysa Nuri çoktan tulumu sırtına geçirmiş, işbaşı yapmıştı.

— Merhaba Fehim.

Nuri gülümseyerek sesleniyordu.

— Merhaba.

— Ne o hasta mısın?

— Öyle gibi.

— Rengin biraz soluk da.

— Rahatsızım.

— Geçmiş olsun. Kendine dikkat et.

— Teşekkür ederim. Sağol.

Nuri çalışmasına gömüldü.

Kenan usul usul Fehim'in yanına sokuldu, sordu:

— Oraya gittin mi?

— Gittim.

— Ne oldu?

— Ne olacak! Fasarya.

Kenan, Fehim'in yüzüne dikkatle baktı. Kendisinden bir şeyler saklayıp saklamadığını anlamak istiyordu. Fehim'in aklında başka şeyler olduğu için bu bakışın farkında bile olmadı.

— Hiç bir şey söylemedi mi?

— Ankara'ya gidiyorum, gelince konuşuruz. Birkaç gün sonra uğra, dedi.

— Daha ne söylesin birader. Uğra işte.

— Bana kalırsa herif beni başından savdı.

— Belli olmaz. Hasta gibisin.

— Uyumadım. Başım da öyle ağrıyor ki...

— Ona mı üzüldün?

— Yooo.

— Aldırma.

Fehim'in gene düştüğü hummaya benzeyen garip dalgınlık içinde bırakıp: «Aptal.» diye mırıldanarak uzaklaştı. Fehim, onun gidişinin farkında bile olmadı. Kara kara düşünüp duruyordu o günkü işini aynı alışkanlıkla yaparken:

«Acaba Mitat'a gittiğimi Nuri'ye söyledi mi? En doğru hareket bu. Evet, evet gittim derim. Beni öldürecek değil ya. Benim de ellerim armut toplamıyor. İyilik yaptıysa yaptı. Korkacak mıyım? Böyle yaşamaktansa... Şundan bundan duyacağına benden duysun. En iyi çare bu. Ama bana o kadar iyiliği var. Onun sayesinde iş, ev sahibi oldum. Kendimi affettirmem gerek. Ya bana alçak, namussuz derse? Nasıl dayanacağım sövmelerine? Ben buna lâyığım. Hatta dövse bile sesimi çıkarmam. İyice patakla beni, ödeşelim derim. Sarılıp ellerinden öperim. Öperim el-

lerinden, gerekirse ayaklarından... Evet, en iyisi Mitat'a gittiğimi söylemek.»

Nuri'nin yanına gitti, seslendi.

Nuri işini bırakıp, başını kaldırdı:

— Bir dileğin mi var? diye sordu.

— Nuri...

Fehim'in çeneleri birdenbire kilitlenmişti sanki. Zaten akşamki korkunç düşten, iyi bir gece geçirememekten sapsarı olan yüzü daha sararmıştı. Nuri'ye bakıp duruyordu. Cezbeye tutulmuş bir sinir hastası durumundaydı. Aklından geçenleri yalnız Tanrıyla şeytan bilebilirdi.

— Ne bakıyorsun öyle be. Ne söyleyeceksen söyle.

Fehim korktu ya da başka şeyler düşündü:

— Hiç bir şey söylemeyecektim, dedi.

— Niye seslendin öyleyse?

— Sigaran var mı diye soracaktım.

— Yok.

Fehim, ne yapalım yoksa der gibi ellerini havaya kaldırdı, yürüdü.

Nuri:

— Hasta mı bu, yoksa delirdi mi? dedi içinden.

Çalışmasını sürdürdü yeniden...

■

NURİ ilkin bacaklarının üzerinde bir ağırlık hissetti. Sonra ağırlığın üstünde tatlı, yumuşak, insanın içini gıcıklayan sıcaklığını duydu. Derinlerden su üzerine çıkan bir hava kabarcığı gibiydi, gitgide aydınlığa ulaşıyordu. Yavaş yavaş uyandı. Gözlerini açmadan gerindi. Gözlerini araladı. Oda henüz karanlıktı. Sabah olmamıştı. Bacağını yavaşça yana çekti. Karısı uyansın istemiyordu. Yan gözle baktı. Ka-

rısı hafifçe yana dönüktü. Yorgan göğsüne doğru kaymıştı. Omuzlarının yuvarlaklığı hoştu. Saçları yatağa yayılmıştı simsiyah. Nuri ayağını çeker çekmez, karısı ıhlayarak arkasını dönmüştü. Bir süre kımıldamadan durdu. Sonra yerinde rahat değilmişçesine kımıldadı. Başını duvar tarafına çekereken kıçını Nuri'ye doğru dayadı, geriniyormuş gibi hareket yapınca Nuri'yi yatağın öteki ucuna doğru gitmeye zorladı. Nuri, ne oluyoruz gibilerden şöyle bir baktı, olduğu yerde durdu, sesini çıkarmadı, kımıldamadı da. Usulca karısından yana döndü. Vücudu vücuduna değiyordu iyicene. Sıcaklığı ürperticiydi. «Bakalım ne yapacak? Bir, iki, üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz.» Karısı tedirginlikle kımıldadı. Kendini duvar tarafına çekerken ayağıyla Nuri'ye şöyle bir dokundu. Nuri: «Ah!» dedi içinden, karnını çekti: «Uyumuyor musun sen?» diyecekken vazgeçti. Neredeyse yere yuvarlanacaktı. Bir süre durdu. Kendi kendine gülümsedi, sonra sanki sokuluyormuş gibi hızla karısına yaklaştı duvara doğru. Kadın olduğu yerde durdu taş gibi. Direndi. Zaptedilmesi güç bir fıkırdama hisseder gibi oldu Nuri: «Bir, iki, üç, dört...» demeye kalmadı. Kadının hoyrat bir tekmesi yorganı kaldırdı, yatağın dışına attı.

«Sen çok oldun ama...» dedi, Nuri, içinden. Usulca doğruldu. Karısının altındaki yastığı birdenbire çekiverdi. Kadının başı hızla yatağa düştü. Düşer düşmez kadın döndü, bir çığlık attı.

— Ah! dedi, Nuri. Canı acımamıştı oysa.

Işık ışıl yanan karısının gülücükler dolu gözleriyle karşılaştı bakışları. Omuzlarından tuttu, birdenbire kendisine doğru çekti. Gözlerinin ışıltısına tutkuyla baktı. Kadın dudaklarını uzattı. Nuri de dudaklarını uzattı. Kadın gözlerini kapadı. Nuri, karısını birdenbire yatağa bırakıverdi:

— Of, dedi, öylesine yorgunum ki.

Arkasını döndü: «Bakalım ne yapacak?» diye düşündü.

— Hayvan.

— Kim hayvan.

— Tavanda dolanan fareler olacak değil ya. O kendini bilir.

Döndü:

— Senin niyetin anlaşıldı, dedi. Karısına sıkı sıkı sarıldı.

— Bırak beni.

— Bırakayımmış.

— Gelir gelmez yatağa girdin.

— Ne yapacaktım? Yorgundum.

— Ne yapacakmış.

Karısını öptü.

— Bırak beni.

— Bırakayımmış!

— Ne yapacaksın bana?

Tatlı, baygın bakıyordu. Sihirli bir dua bekliyordu sanki!

— Bilmiyor musun?

— Bilmiyorum. Hadi söyle.

Söyledi.

— Bir daha söyle.

Bir daha söyledi.

Biribirlerini yiyip bitirinceye dek seviştiler.

Kadın başını yastığa tatlı bir yorgunlukla korken:

— Konduya ne zaman başlayacaksın? diye sordu.

— Fehim hasta.

— Bir an önce başlasak. Havalar bozunca o iş olmaz.

— Haklısın.

— Duyduğuma göre gene sağda solda kondu-ları yıkıyorlarmış.

— Onlar istediği kadar yıksın, biz gene yaparız. Yeterki bir kere işe el atalım.

Karısı, kocasına sevgiyle baktı:

— Elbette yaparız, dedi.

Günün ışıltısı odayı aydınlatmaya başladı yavaş yavaş.

Nuri gülümsedi:

— Ne güzel gün, dedi.

■

GENÇ ADAM dikkatle bakarak yanına yaklaştı:

— Bir dakika, dedi.

Nuri durdu:

— Sizin adınız Nuri değil mi?

— Evet. Bir arzunuz mu var?

Genç adam elini uzattı, Nuri'nin elini sımsıcak sıktı:

— Beni tanımadınız mı? dedi.

Nuri bir an baktı kendisini yol ortasında durduran adamın yüzüne. Bir an ikircikli durdu. Ne söyleyeceğini düşündü. Daha ilk görüşte tanımıştı onu. Nasıl unutabilirdi? Grev yaptıkları sırada orada bulunan, onları destekleyen genç gazetecilerden biriydi. Bütün grev boyunca yanlarında bulunmuş, onlara hem parasıyla, hem canıyla, hem yazılarıyla yardım etmişti. Sopa yemişti onlarla beraber. İşveren, kamyonla kitabı, kâğıdı, baskıya hazır formaları dışarıya çıkarırken... Sonra sarı sendikanın, işverenin oyunlarını açıklamıştı gazetesinde. İşyerindeki olumsuz faaliyetlerini anlatmıştı. İşçileri kışkırtmalarını, bölmelerini, biribirlerine düşürmelerini... Grevden, direnişten bir şey umut etmeyen işçilere çözülmemelerini, sonunda başarıya ulaşacaklarını, haklarını alacaklarını anlatmıştı. Onlardan biri olup çıkmıştı her haliyle. Eski, bu işlerde tecrübeli ustalar, yaşlı işçilerden bazıları ona temkinli davranmasını söylemişlerdi. Her

türlü kötülük gelebilirdi başına. Nitekim dedikleri çıkmıştı. Patronun adamları ilkin ona bu işe karışmamasını, grevi, işçiyi destekleyici yazılar yazmamasını söylemişlerdi gizlice. O da Nuri'ye açılmıştı bir gece, ayaküstü birkaç kadeh yuvarlarlarken. Ona bazı vaatlerde bulunmuşlar, gazeteci kabul etmemişti. Sonra da bir gece, karanlık bir sokakta, meçhul kişiler tarafından dövülmüştü, hastanelik oluncaya kadar. Nuri onu hastanede ziyarete gitmişti, arkadaşlarıyla birlikte. Hatırını sormuş, bir buket çiçek, sigara, kolonya götürmüştüler. Orada öğrenmişti incecik, dal gibi bir kızla nişanlı olduğunu. Kız grev meselesinde onlardan da ateşliydi. İşçileri destekleyici sözler söylemiş, onların gönüllerini almaya çalışmış, gerekirse nişanlısının bıraktığı yerden kavgayı sürdüreceğini söylemişti. Sonra dağılmışlardı işte. Hoyratça koparılan bir tespih gibi dökülmüşlerdi sağa sola. Sonrası, karşı tarafın kösteklemeleri, evlerini taşlamalar, yollarının kesilmesi, iş vermemeler, adım adım izleyen ispiyoncular geçti gözlerinin önünden. Onları biribirlerine kırdırmaya çalışmışlardı. İşten attırmışlardı gazeteciyi. İlânı keseriz tehditleri gazetenin sahibini fena etkilemiş olmalı ki gazetecinin işine son vermişti grevcileri destekleyecek yerde. Bir anda grevi yaşamıştı yeniden. En kötü yanı ispiyoncular geçti gözlerinin önünden. Onu işten atmak için hazırlanan tuzaklar, kavga çıkarmak için kandırılmış adamları tiksintiyle hatırladı.

— Keşke bu sokaktan geçmeseydim.

— Boşta değilsin değil mi?

— Hayır.

Onu düşünüyordu hâlâ. Ne iyi insandı şu gazeteci. Hakkı kolaylıkla ödenir adam değildi.

— Seni çok merak ettim. Ben sizi grev sırasında destekleyen gazeteci değil miyim?

— Hatırladım şimdi. Sizi görmeyeli epey oldu. Oldukça da değişmişsiniz.

— Mihnet, mücadele, sonra biraz da evliliğin rahatı...

Gazeteci gülümsedi.

— Evlendiniz demek?

— Evlendim.

— Tebrikler ve mutluluklar dilerim.

— Ben sizi çok merak ediyordum. Grevci arkadaşlardan bazılarına rasladım, sizi sordum, nerede olduğunuzu bilmiyorlardı. Eğer vaktiniz varsa, şurada bir kahvede oturup biraz konuşalım. Biliyor musunuz Nuri Bey kardeşim ben sizin grev sırasında olumlu davranışlarınızı çok beğenmiş, sizi çok sevmiştim. Keşke bütün işçiler sizin kadar şuurlu, sizin kadar direnç göstermiş olsalar, örgütlenseler aynı çatı altında neler yapmazlar...

Yakınlardaki bir kahveye çekip götürdü gazeteci onu. Çaylarını içerlerken, sigaralarını tüttürdüler.

— Sizinle ilgili bir yazı dizisi yazmak istiyorum çoktandır. Adresinizi bilmiyordum. Şimdi size raslayınca ne kadar sevindiğimi bilemezsiniz. Hoş bu meselelerle uğraşmamamı söylediler yukardan, kulağımı da büktüler ama ne yaparsın ki kalemimizi, gönlümüzü bu yola koymuşuz bir kere. Ben de işçi çocuğuyum, biliyor musun Nuri kardeşim? Çok iyi bilirim çektiğiniz çileleri.

Nuri dalıp dalıp gidiyor, utanıyordu düşüncelerinden.

— Ben bir kahraman değilim, dedi.

— Hayır, kahramansınız. Biliyor musunuz kahramanlar da bizden farksız gibidirler, tek farkla, olaylar karşısında bilinçli hareket ederler, kolaylıkla yılmazlar ve her şeyin öncülüğünü yaparlar. İşte o yüzden diğer insanlardan ayrılırlar ve kahraman olurlar.

«Ben bu tür işlere karışmamaya çoktan yemin ettim.» diyecekti, Nuri az daha, sustu bir süre; gülümsemeye çalıştı:

— Öteki arkadaşlar nerelerde demiştiniz? diye sordu.

— Birini içeriye attılar.

— Kimi?

Söyledi.

— Vah vah! Suçu neymiş?

— Partili olmak ve partiyi destekleyici konuşmalar yapmak. İftiraya uğramış anlayacağın. Devrimcileri bekleyen en büyük tehlike. Kurtulur ama, kurtulduktan sonra ayni yolda devam eder mi bilmem! Fakat siz öyle değilsiniz. Örnek bir işçisiniz. Ne yaptığınızı, ne söylediğinizi biliyordunuz? O kadar baskıya rağmen direndiniz. Eminim ki şimdi de ayni çalışmayı yapıyorsunuz. Yazacaklarımda size yaptıklarınız başrolü verdirmeyi hakettirdi. Cesursunuz, namuslu adamsınız. Bazıları gibi kaçmadınız.

Nuri güldü. Sigarasını içti.

— Başka grevleri de izledim ben. Oradaki arkadaşlara sizden söz ettiğimi biliyor musunuz? Evet, sizin için yazacağım. Ancak bazı şeyleri iyi bilmiyorum, onun için sizinle konuşmam gerekiyor. Nerede çalışıyorsunuz? Sizi görmek istiyorum. Ya da uygun bir zaman söyleyin, gelip sizi bulayım. Buyrun kartımı.

Nuri gülümsedi yeniden. Kartı alıp cebine koydu.

— Neden güldünüz?

— Biliyor musunuz buraya neden geldim? diye sordu.

— Hayır ama kaçmadığınızı, belâdan korkmadığınızı biliyorum.

Nuri acı acı güldü: Kaçtığını, baskılara, izlemelere dayanamadığını anlatmak istedi ama gazetecinin kendisi hakkındaki kanaatini değiştirmekte hiç bir fayda ummuyordu. Külhanbeylikte bir racon vardı duyduğuna göre. Yaralanmamak, yaralanan adam korkardı, bir daha ondan kolaylıkla ayni ataklığı yap-

ması beklenmezdi. En iyisi kaçmaktı, onu okuyucularına kahraman göstermek isteyen gazeteciyi atlatmaktı. Gazete birilerinin eline geçebilir, bugünkü işinden de olurdu belki.

— Gelmeye çalışırım, dedi.

— Gel ama.

— Gelmeye çalışırım.

Tekrar görüşmek üzere ayrıldılar.

Nuri, onun ardından baktı gülümseyerek:

— Kahramana dikiz, dedi, seçecek adamı tam bulmuş.

Yürüdü.

— Keşke oradan geçmeseydim, dedi, sabah sabah...

Ardında onu izleyen birileri var mı diye baktı. Yürüdü.

Matbaadan içeri girer girmez tuvalete koştu. Pantolonunun düğmelerini aceleyle çözerken, gazeteciye rastladığını, onu kahraman olarak göstermek için yazılar yazacağını kimseye söylememeye karar verdi. Grevde bulunanlardan biriyle karşılaşmak onu korkutmuştu.

■

KONDU meselesini konuşmak için Fehim'i ararken karısının sözlerini düşünüyordu. Gazeteciyi falan unutmuştu. Havalar soğumaya başlamıştı. Sık sık yağmur yağıyordu. Aybaşları biribirini kovalıyordu. Karısının gebeliği ilerliyordu, zamanı gelince doğuracaktı. Fehim'in hastalığı da az buçuk geçmişti galiba! Sağa sola baktı, Fehim'i göremedi: «Nerede bu?» diye arkadaşlara soracağı sırada paydos zili boşluklarda öttü: «Belki de dışarıya çıkmıştır.» Çeşmelere doğru yürürken Fehim'i gördü. Makina arkasına çekilmiş,

başını ellerinin arasına almış, sözleri anlaşılamayan bir şeyler mırıldanıyordu.

«Gene nesi var bunun?»

Fehim, ben sana gösteririm gibilerden birilerine karşı yumruklarını sıkıyor, az sonra başı önüne düşüyor, gevşiyor, içinden bir türlü çıkamadığı düşüncelere, dalgınlıklara gömülüyordu, sonra gene yumruklarını sıkıyor, kavga eder gibi konuşuyordu. Sanki birileri vardı karşısında!

Nuri baktı, baktı:

— Nesi var acaba? Bir sıkıntısı olsa gerek. O da benim gibi çok şanssız adam. Kimbilir başına neler geldi? dedi. Kendi derdini unutur gibi oldu. Makinaların arasından ona doğru yürüdü.

Fehim, başını ellerinin arasına almış, dün akşamı düşünüyordu. Eve gittiğinde kendi derdi yetmezmiş gibi bir de Sabahat'ı kederli görmüştü. Ağlamıştı Sabahat. Gözkapakları şiş şişti, gözleri kızarmıştı. Birkaç saat içinde olan bu değişmeyi ilkin anlamlaştıramamıştı. Olağanüstü bir olay mı geçmişti birileriyle aralarında? Yoksa çocuklarına bir şey mi olmuştu? Galiba düşündüğü gibiydi. Arandı. Çocukları evde değillerdi. Sağda solda da görememişti. Hatırladığına göre karısının sabahleyin hiç bir şikâyeti yoktu. Onu kapıya kadar geçirmişti: «Güle güle.» demişti, gülümseyerek. Sabahları erkeğini kapıya kadar geçirirse bu hareketinin ona uğur getireceğine inanıyordu. Peki, şimdi nesi vardı karısının? Üzüntüsünün sebebi neydi? Galiba ilk aklına gelen doğruydu. Sabahat'ı bu denli üzecek başka bir şey düşünemiyordu. Mutlaka çocuklara bir şey olmuştu. Ter basmıştı vücudunu soğuk soğuk. «Ne oldu, ne var?» demesine meydan kalmadan, Sabahat: «Biliyor musun başımıza gelenleri?» diye sormuştu. «Ne oldu, ne var?» diye sorarken Fehim'in rengi hafifçe solmuştu. Sabahat nazlanmadan anlattı. Fehim az önce gelseydi: «Kondunuzu yıkacağız! Haberiniz olsun.» diye kapıya da-

yanan resmi, resmi olmayan birtakım adamlarla karşılaşacaktı. Gelenlerden biri muhtardı... Kondunun derhal boşaltılması gerektiğini, birkaç güne kadar yıkmaya geleceklerini söylüyordu. Yüksek makamdan emir almışlardı. Muhtarın yanındaki adamlar kendisinin anlamadığı kanunlardan söz açıyorlardı. Kondu yıkılacaktı. Yalvarmak yakarmak para etmezdi. Adamlar gider gitmez, Melâhat ablalara koşmuştu: «Ah, sorma başımıza gelenleri ablacığım!» «Ne oldu?» «Ne olacak, kondumuzu yıkacaklar.» «Yıkacaklar mı?» İçini çeke çeke ağlayan Sabahat'a bakmış: «Üzülme, belki çaresini buluruz. Gel benimle.» «Nereye?» «Sen gel benimle...» Kondularını yıkma haberini getiren adamların ardından koşmuşlar, yukarlarda yetişmişlerdi. Yalvarmışlardı. Ama memurlar söz anlayan cinsten değillermiş. Nuh diyor, peygamber demiyorlarmış. Ağlamak, yalvarmak para etmiyormuş. Yeni yapılan kondular mutlaka yıkılacakmış. Fehim, karısının anlattıklarını dinlemiş, dinlemiş, susmuştu: «Ne yapacağız şimdi?» diye sormuştu, Sabahat. «Ben Rüstem efendiyle konuşayım. Belki bir çaresini buluruz.» Fehim, Melâhat hanımın kocasına koşmuştu. Mitat'ı da, Nuri'yi de unutmuştu bir an. «Gördün mü başımıza gelenleri Rüstem efendi?» «Duydum. Sus, ağlama Fehim kardeş. Beni de ağlatacaksın. Her şeyin bir çaresi vardır, üzülme.» «Ne yapabiliriz ki? Elimizden ne gelir?» «Sen kalk hele. Muhtara gidelim. Konuşalım.» «Gidelim.» Rüstem efendiyle muhtarı görmeye gitmişlerdi. Muhtar yerinde yoktu. Kimse de nereye gittiğini bilmiyordu. Dolanıp durmuşlardı sağda solda onu buluruz umuduyla. Evini sormuşlar, kabak kafalı, yalın ayak, üstü başı kir içinde bir oğlan, onlara yol göstermişti. Evini bulmuşlardı ama muhtar yoktu. Neden sonra kahvede olduğunu öğrenmişlerdi. Kahveye koşmuşlardı. Muhtar, kahvenin bir köşesindeydi. Yaz olmasına rağmen paltosu arkasında, şapkası başında öylece oturuyordu. Paltosunun yaka-

sını kaldırmış, şapkasını alnına kadar indirmişti. İkide birde hapşırıyordu. İri yarı bir adamdı. Fazla şişman değildi. Yuvarlak bir yüzü, biraz aptalca bakan kahverengi gözleri, ufak bir bıyığı vardı. Başı gövdesine göre değildi. Yumurta üstüne oturtulmuş bir nohut gibi pek ufak duruyordu. Fehim, ona niçin geldiklerin anlatmıştı. Kondularının yıkılmaması için bir kolaylık gösterilmesini yalvarmıştı ama adam dinlememişti bile. Hatta nezaketen: Buyrun oturun, kelimesi ağzından çıkmamıştı: «Yıkılacak.» dan başka bir şey dememişti. Yıkılmanın gerekçesini bile anlatmamıştı.

Onca emeğe mal olan konduları yıkılacaktı demek? Ne olacaktı çoluk çocuğun durumu? Kış geliyordu. Fehim perişandı. Sıkıntısından bütün gece uyumamıştı. Belâlar üstüste geliyordu. Olağanüstü bir şey olmazsa ya da sıkıntıda olanlara göründüğü söylenen Hızır Aleyhisselâm: «Dile benden ne dilersen.» diye karşısına çıkmazsa halleri dumandı. Yapılacak bir şey yoktu. Gözlerinin önünden konduya başladıkları gün geçiyordu. Leş gibi pislikleri temizlemişler, kayalara karşı açtıkları amansızca savaş, yorgunluktan her taraflarının sızlamasından bir türlü uyuyamadıkları geceler, bataklığa kerpiç dökmeleri, korkunç yağmur, sellerin bıraktığı yıkıntıya bezgin bakışı, işi bırakmayı düşünüşü: « Galiba bize kısmet değil bu kondu?» deyişi aklına geliyordu. Bu kadar didinmemin sonucu yıkım mı olmalıydı? Onlar, kanuna karşı koymayı gönül hoşluğuyla mı istiyorlardı? Hırsından gözleri yaşardı? Dokunsalar ağlayacak haldeydi: «Nuri'nin ahı tuttu beni!» diye geçirdi içinden. Nuri'nin yanına sokulduğunu duymadı bile. Elini omuzuna koyunca yerinden sıçradı.

— N'oluyorsun yahu?

— Hiç.

— Ne o, nen var, neden düşüncelisin?

Fehim büsbütün şaşırdı, korktu: «Şimdi bana

Mitat'a niçin gittiğimi soracak?» Nuri'nin yüzüne, ak gözlerine bir süre baktı, kaldı.

— Nen var? dedi, Nuri.

Nuri'nin yüzünde olağanüstü, onu suçlayıcı bir durum görmedi.

«Sakın numara yapmış olmasın? Ama öyle bir hali olsa belli olur.»

— Hasta mısın?

— Hayır. Sana bir şey soracağım. Mitat'a gittin mi?

Nuri acayip bir şey karşısında kalmışçasına Fehim'in kara suratına baktı:

— Ona gideceğimi söylemedim ki. Nereden çıkardın bunu?

— Ben öyle sandım.

— Olabilir.

«Tüüüü! Az kalsın adamı şüpheye düşürecektim.»

— Seni üzgün görüyorum.

— Biliyor musun başımıza gelenleri?

— Yooo. Ne oldu? Hayrola?

— Kondumuzu yıkacaklar.

— Yıkacaklar mı, neden?

— Ne bileyim. Yıkacaklarmış işte.

— Bir çaresi yok muymuş?

— Yokmuş. Ben bulamadım.

Sonra başından geçenleri, muhtarın yaptığını, söylediklerini anlattı bir bir. Pis, kötü adamdı muhtar. Kafasızın tekiydi. İdare etseydi ne olurdu sanki! Nuri'nin ilgilendiğini gördükçe coştu.

Tam kendi kondularına başlayacakları sırada Fehim'inkini yıkacaklardı demek? Onca emeğe mal olan kondu yıkılacaktı... Gazeteler arada sırada, şu kadar kondu yıkıldı, diye yazıyor, yıkıntıların önlerinde, yüzlerinde donmuş kederlerle bir yığın insan görülüyordu, basılan resimlerde... Çocuklar, perişan kadınlar, yüzlerinde karamsar düşünceler dolanan, ne yapacağını şaşırmış adamlar... Sonra ne oluyordu on-

ca insan? Nereye gidiyor, nerelere sığınıyorlardı? Gazeteler çoğunlukla işte bunları yazmıyordu. Belki de yazıyordu ama Nuri farkında değildi. Konduyu yaparken taşa, toprağa, doğaya karşı açtıkları savaşın sızısını avuçlarında tekrar duydu. Göz bebeklerinde uykusuz gecelerin biber gibi yakan acısını hissetti. Kemikleri sızlar gibi oldu bir an:

— Hayır, dedi, olmaz, konduyu yıktırmam.

— Sen delisin, dedi, Fehim. Nasıl yıktırmıyormuşsun! Bir yığın kanun adamıyla başa mı çıkacaksın?

— Yıktırmam, dedi, Nuri.

— Yıktırmazmış.

— Başkası yıkacağına ben kendim yıkarım daha iyi. Yıkılışını görürsem dayanamam. İsyan ederim, karşı korum. Suç işlemiş olurum. Ben kendim yıkarım daha iyi...

— Sen delisin.

— Deli mi? Ne istersen say. Yıktırmam.

Fehim'in omuzlarından tuttu:

— Bir şey yapmalısın! diye sarstı. Gözleri büyümüştü sanki. Ardında bir kıpırtı işitmeseydi kim bilir neler söyleyecekti! Döndü, baktı, Kenan usul usul yanına sokulmuş, onların konuşmalarını dinliyordu. İşkilli insanların yaptığı gibi her konuşmaya kulak kabartırdı. Nuri'nin ondan yana baktığını görünce yanlarına geldi:

— Ne o, ne var, fısıldaşıp duruyorsunuz? diye sordu.

Fehim, kondusunun yıkılma hikâyesini yeniden anlattı.

Kenan gülümsedi:

— Ben senin kondunun yıkılmama çaresini bulurum, dedi.

— Sahi mi söylüyorsun?

— Elbette. Biz de palavra yok oğlum.

— Nasıl yapacaksın bu işi?

— Kolay.

Fehim'in gözleri sevinçle, umutla parladı:

— Nasıl yapacaksın sen onu söyle?

— Cemil'e söyleyeyim, tamam. Onun tanıdığı çoktur. Bizim partiden o.

— Gerçekten yıktırmaz mı dersin?

— İşin oldu bile. Benim sözümü kırmaz. Hadi yürü, gel benimle.

— Şimdi mi gidiyoruz?

— Ne sandın ya. Elbette şimdi gidiyoruz.

Kenan, Fehim'i aldı, yazıhaneye götürdü. Söze doğrudan doğruya başladı:

— Bunun evini yıkacaklarmış, dedi. Cemil bir şey sormadan.

Cemil olduğu yerden doğruldu:

— Neden yıkacaklarmış? diye sordu.

— Bilmem! Herhalde bizim partiden olmadığı için yıkacaklar. Başka türlü kolay kolay dokunmazlar.

Konuşmaları hayretle dinleyen Fehim:

— Yaa! dedi.

— Peki, ben meşgul olurum, dedi, Cemil.

— Yıkacaklar ama...

— Hemen bugün yıkacak değiller ya.

— Bugün ya da yarın yıkacaklar. Ne kadar yalvardıksa da para etmedi. Ne yapacağız bilmem! Ne olur yap bana bu iyiliği. Evimi yıkmasınlar.

Fehim'in gözleri dolu doluydu:

— Bütün talihsizlikler de bizi bulur, dedi.

— Üzülme, dedi, Cemil, telefonu eline aldı, bir takım numaralar çevirdikten sonra, biriyle senli benli konuştu uzun uzun, Fehim'in kondu meselesini anlattı, yıkılmaması için gereğinin yapılmasını istedi.

Fehim, konuşma süresince Cemil'in inceden inceye gözden geçirdi. Onun gibi kendine güvenen, bir takım güçlü kişileri tanıyan biri olmayı ne kadar isterdi. Bir taraftan da kötü kötü çarpıyordu yüreği.

Sararmıştı. Kıpır kıpırdı olduğu yerde. Cemil, reseptörü yerine korken, Fehim sinir içinde mendiliyle durmadan yüzünü kuruluyordu. Sinirden, üzüntüsünden eni konu terlemişti.

— Ne dediler?

— Tamam. Kondunuzu yıkmayacaklar.

Fehim inanmamışçasına bakıyordu onlara:

— Söylediklerıniz gerçek değil mi? diye sordu.

— Elbette gerçek. Kondunu yıkmayacaklar ama sende bizim partiye gireceksin.

— Sizin partinize mi? Ben zaten sizin partinizdenim.

— Öyleyse kahveler senden, dedi, Kenan.

— İstediğiniz kahve olsun.

Koşarak aşağıya, makina dairesine indi. Merakla kendisini bekleyen Nuri'ye:

— Tamam. İşimiz oldu. Allah razı olsun Cemilden, dedi.

— Ben de epey korkmuştum. Şimdi benim konduya başlarız artık.

— Elbette.

— İşin bu kadar kolaylıkla halledileceğini sanmazdım.

— Öyle oldu. Cemil beyin tanıdığı çok. Sen şu Mitat Bey'in işini kabul etseydin...

Nuri'nin kaşları çatıldı. Kızmıştı anlaşılan:

— Bu Mitat işini neden bu kadar uzatıyorsun? dedi. Ben öyle katakulli işlere girmem. O kadar meraklıysan sen git. Dikkat ettim boyuna sorup duruyorsun. Gitmeyeceğim dedik ya birader. Gitmeyeceğim...

Fehim sesini çıkarmadı, başını önüne eğdi: «Bir çuval inciri berbat ettik.» diye düşündü: «Acaba benim oraya gittiğimi anladı mı? O kadar meraklıysan sen git diyor. Sorarsa? Sen söyledin ya ben de gittim derim. Bir de benim kondu işini halletmek için o partiye girdiğimi bilse!..»

Çalışmaya gömüldü, saatlerin nasıl geçtiğini anlayamadı.

Fehim işten çıkar çıkmaz evine koştu. Karısını düşünceli buldu. Hatta ağlamıştı da galiba?

— Ne düşünüyorsun karıcığım?

— Ben düşünmeyeyim de kimler düşünsün? Alay mı ediyorsun? Bilmiyor musun ne düşündüğümü? Evimizi yıkacaklar! Gene kira köşelerine düşeceğiz.

— Artık düşünme.

Karısına müjdeyi verdi:

— Kondumuz yıkılmayacak!

Sabahat çırpındı:

— Söylediklerine inanayım mı?

— Elbette inan. Bizim şef Cemil Bey işi hemen halletti. Tek şartı onların partisine girmek.

Karısı hayretle sordu:

— Girecek misin onların partisine?

— Elbette gireceğim. Ben dümenime bakarım. Neden girmeyeyim!

Karısına Cemil Beyi anlatmaya başladı.

Karısı sofrayı kurdu. Çocukları çağırdı. Sininin kenarına oturttu. Yemeğe başladılar. Çocukların, bir domatesin paylaşılması için çıkardıkları bir kavgayı babaları bastırdığı sırada acı acı kapı çalındı. Fehim koşup kapıyı açtı. Muhtardı gelen. Sabahat korkuyla muhtara bakıyordu.

Ellerindeki ekmek dilimlerini ısıra ısıra çocuklar kapının önüne çıktı.

Muhtar şapkasını çıkarmıştı. Elinde evirip çeviriyordu. Aptal aptal, öküz gibi bakıyordu insanın suratına.

Fehim, muhtarı kapı önünde görünce konduyu yıkmaya geldiklerini sandı. Korkuyla karışık bir titremedir sardı vücudunu:

— Şimdi mi yıkacaksınız? Bu kadar çabuk mu? diye sordu.

Muhtar cevap verecek yerde gülmeye başlamıştı:

— Söyleseydiniz ya Cemil Bey'in adamı olduğunuzu, dedi. Yukardan telefon ettiler. Ben sizin bizden olup olmadığınızı nereden bileyim. Söyleseydiniz ya...

— Yıkılmayacak mı evimiz.

— Hayır.

Fehim, muhtarın kocaman bir varili andıran vücudunun üstündeki küçücük nohuta benzeyen, başına, yanaklarına uzandı, öptü.

■

ÇİNGENE daha sabahtan öfkeliydi. Ağzını tıkasan başka yanıyla konuşacak haldeydi. Makinasındaki işi bir türlü basamıyordu. Uğraşıyor, didiniyor, iyi bir baskı için istenen sonuca bir türlü ulaşamıyordu. Ter içinde kalmıştı esmer suratı. Kenan'ı çağırdı:

— Ustacığım şu işe bir baksana.

Kenan geldi. Uğraştı, didindi, o da işin içinden çıkamadı. Boya klişe tramlarını dolduruyordu, ne yapsalar, ne etseler.

Kenan da, Çingene de sıkıntılarından ter içinde kalmışlardı.

Kenan sağa sola bağırıp duruyordu:

— Paçavra getir. Gaz getir. Fırçayı ver, Bas. Dur.

Klişeyi siliyor, merdaneleri yıkıyor, olmuyor, olmuyordu. İstenen temizlikte bir baskı elde etmek mümkün değil gibiydi. Tramlar doluveriyordu. Klişenin altını yeniden besledi, olmadı, forsayı azalttı, olmadı, çoğalttı, gene olmadı. Deli olacaktı az daha. Terler alnında boncuk boncuklaşmıştı. Klişeyi makinadan çıkardı:

Çingene de işi bıraktı, cam kenarına oturdu. Yaktı bir sigara, dışarıyı seyretmeye başladı boş gözlerle.

Nuri, gözucuyla klişeye şöyle bir baktı, sonra daha dikkatle baktı. Haznedeki boyayı ıspatulayla karıştırdı. Boya su gibiydi. Tramlar inceydi. Basılan işe baktı. Cam kenarına çökmüş olan Çingene'ye:

— Ne oluyor? dedi.

— Klişe bozuk. Baskıyı yapamıyoruz.

— Bana kalırsa klişe bozuk değil, boya sulu. Boyanın içine ne kattınız?

— Az miktarda makina yağı ile gaz...

— Ne! Makina yağı ile gaz mı? Oynattınız mı siz? Niçin kattınız? Boyaya yabancı madde katılır mı? Bezir yağı, vernik, sigatif, boya gibi şeyler müstesna...

Çingene omuzlarını silkti:

— Bilmem, dedi, Kenan usta kattı.

Nuri şaşırıp kaldı. Kenan'ın boyanın içine yabancı madde katılmayacağını bilmesi gerekirdi.

— Merdaneleri yıka. Mürekkebi değiştir. Bir tane bas ve ben göreyim, dedi.

Çingene, Nuri'nin sözlerini doğru bulmuş olmalı ki söylenenleri bir çırpıda yaptı. Birkaç tane bastıktan sonra Nuri'yi çağırdı. Baskı tertemizdi. Mürekkep koyu olduğu ve merdanelerde yağla gaz kalmadığı için tramlar dolmamıştı. Örnekle karşılaştırdılar. İstenen titizlikte bir baskı elde edilmişti gerçekten.

— Nasıl? dedi, Nuri.

— Çok iyi, dedi, Çingene.

Nuri baskı işini başardığı ve arkadaşını sıkıntıdan kurtardığı için mutluydu, ama bazen hesapsız bir adımın insanların başını belâlara sokacağını o anda unutmuş olmalıydı.

— Tamam, dedi, Nuri. Örneği Kenan'a göster ve bas.

— Sağol.

O sırada Cemil geldi yanlarına. Örneğe baktı. Baskıya göz gezdirdi. Sesini çıkarmadan çekilip gitti.

Çingene koştu. Kenan'ı çağırdı. Kenan az sonra biraz sinirli geldi. Baskıya, baktı, iyice inceledi:

— Ne yaptın buna?

— Mürekkebi değiştirdim.

— Mürekkebi değiştir diye kim söyledi sana?

— Nuri söyledi. Fena mı yaptı usta!

Nuri, Nuri, Nuri ...

Günlerden beri Kenan'ın içinde uyuyan yılan baş kaldırdı. Aşağılık duygusunun getirdiği hınç, başını eskisinden daha çok döndürdü. Hırsından, öfkesinden ne yapacağını şaşırdı ama kimseye bir şey demedi. Nuri'den en kısa zamanda nasıl kurtulacağını düşündü; düşündükçe burnundan solumaya başladı. Çeneleri kilitlenmişti öfkesinden. Nuri buraya usta olacaktı ha!

«Ben ona gösteririm ustalığı. Ukalâ dümbeleği.»

Cemil'e klişe bozuk demişti bir kere:

«Ne söyleyeyim şimdi ona ben? Kendi kendimi rezil ettim yeterince...»

Karmakarışık düşünceler içinde dizgi dairesine doğru yürüdü. Merdivenleri ağır ağır çıktı. Nuri'den kurtulmak için bir çare arıyordu.

Kenan'ın gittiğini gören Fehim, Nuri'nin yanına sokuldu usul usul. Nuri çalıştığı makinanın arkasındaydı. Provasını çektiği işin eksiğine gediğine bakıyordu.

— Ne haber?

— İyilik. Sana bir şey söylemek istiyorum ama yanlış anlama.

— Niçin yanlış anlayacak mışım? Ne söyleyeceksen söyle.

— Sen hiç bir şeye karışma, dedi, Fehim usulca. O kadar fazla da çalışma.

Nuri, Fehim'e hayretle baktı:

— Neden o? Çalışmak suç mu?

— Aslında suç değil ama böyle yerlerde suç oluyor. Birçok şeyi hepimizden iyi bilmen aşağılık duygusu yaratıyor. Huylanıyorlar senden. Biraz beraberlik göster. Biraz yağcı ol, değilsen olmaya çalış. Bazı işlerin içinden çıkamazmış gibi yap. Bana kalırsa düşman kazanıyorsun.

Kulağına eğilmişti.

Nuri, Fehim'i şaşkınlıkla dinliyordu:

— Neden o? Yoksa bir şey mi biliyorsun?

— Yooo. Hiç bir şey bilmiyorum. Sen benim dediğimi yaparsan zararlı çıkmazsın. Aptala malum olur derler. Sen, elinden iş gelen adamsın. Birçok usta senin gibi becerikli işçiyi yanında çalıştırmaz. Bilmeyerek yanına alsa, çalıştırsa da ayağını kaydırmaya çalışır. Ekmeğini kaptırmaktan korkar. Bu kadar yıllık işçisin, bunları bilmen gerekir.

Nuri, Fehim'in anlattıklarını dinlerken onun doğru söylediğini düşünüyordu. Sözde hiç bir şeye karışmayacaktı. Hiç bir şeye...

— Ben bütün bunları seni sevdiğim için söylüyorum...

— Haklısın galiba? Arkadaşı sıkıntıda görünce dayanamadım işte Allah beni kahretsin.

— Allah seni kahretmesin! dedi, Fehim. Sen iyilik yapmak istiyorsun ama.

— Bir şey biliyorsan söyle?

— Hiç bir şey bilmiyorum. Benimki tahmin. Kenan'ın yüzündeki ifadeyi beğenmedim az önce... Seni uyarayım dedim.

Nuri'nin bir şey demesine kalmadan çekilip makinasına gitti.

Nuri, Fehim'in söylediklerini hayretle dinlemişti. Demek olağanüstü çalışması suçtu! Ekmeğini kaybetmek korkusu içinde olanlar vardı. Ekmeğini kaybetmek korkusu içinde olan insanların neler yapabileceğini grevden önce, grev sonrasında da görmüştü.

Canavar kesilirlerdi. İhanet ederlerdi. Herşeyi, akla, gelen gelmeyen herşeyi yaparlardı.

— Ne oluyor Nuri?

Yağtulumu usulca sokulmuş, soruyordu.

— Gene bir eşeklik yaptık usta.

— Estağfurullah. Sen iyilik yapmak istedin ama...

— Fehim dedi ki...

— Anlatmana gerek yok. Doğru söylemiş çocuk. Ben sana işe karışmamanı daha önce söyleyecektim fırsat olmadı. Madem ki Kenan: «Klişe bozuk.» demiş, işe el atmamalıydın. Çingene bilmiyor mu boyanın içine yabancı madde karıştırılmayacağını, biliyor ama ustasının işine karışmıyor, neden karışmıyor, çünkü Kenan'la iyi geçinmesi lâzım. Yoksa adamın ayağına karpuz kabuğu korlar.

— Ama usta...

— Sen benim dediğime bak, dediğimi dinle, zararlı çıkmazsın.

— Gerçek mi söylediğin usta?

— Gerçek elbette.

— Geçen gün dikkat ettim merdane tutkalının içine sodalı, şekerli su katıyordu. Bu ne biçim iş usta?

Yağtulumu acı acı güldü:

— O biçim ustalardan işte, dedi. Burası böylesini kaldırıyor.

— Olmaz öyle şey!

— Sen adam olmazsın.

— Haklısın usta.

Nuri baktı kaldı Yağtulumu'nun suratına. Ciddi görünüyordu. Onun da kendisini ikaz ettiğine bakılırsa bir bildikleri var demekti. Çalışkan olmanın, bazı şeyleri arkadaşlarından daha iyi bilmenin suç olduğunu yeni yeni öğreniyordu:

— Keşke işlerine karışmasaydım.

— Senin için hayırlı olur.

Yağtulumu makinasına gitti.

Nuri yavaş yavaş çalışmaya, karmakarışık düşüncelerin içine gömüldü. Çingene'nin neşeli türküsünü duymadı bile.

■

KENAN, Nuri'ye bakıyordu, sayfaların üzerine eğilmiş, eline çift almış, sayfadaki bir düzensizliği gidermeye çalışıyordu:

— Ne var, ne oluyor? diye sordu.

— Sayfayı düzeltiyorum usta.

— Mürettipler sayfayı iyi yapmamışlar mı?

— Yapmamışlar. Sayfa çorba gibi. Kim yaptı acaba bu sayfayı?

— Sülo yapmıştır. Ondan başka kim yapar böyle çorba gibi sayfayı. Mürettibim diye geçinir ama...

Nuri üst yanını dinlemedi. Gene sayfaya eğildi, eksiğini, gediğini düzeltmeye başladı. Kenan'ın gittiğini duymadı bile.

Kenan korkunç bir öfke içinde dizgi kısmına koştu. Elindeki baskıyı Cemil'e gösterdi. Örnekle karşılaştırdılar. Aralarında fark yoktu.

— Hani klişe bozuktu?

— Bozuk tabiî. Olmuş mu bu iş?

— İyi iyi. Olmuş işte. Kuş konduracak değilsiniz ya. Aferin Nuri'ye.

Kenan dondu kaldı. «Aferin Nuri'ye.» sözü bir fırtına gibi kafasının ortalık yerinde dolandı durdu. Cemil'in yanında daha fazla durmadı. Çıktı dışarıya. Ne yapsa şu Nuri'yi Cemil'in gözünden düşüremeyecekti galiba? O da solcunun biriydi. Ötekini koruduğuna göre... Zaten oldum bittim kızıyordu ona. Şeflik asıl onun hakkıydı.

Dizgi kısmında Süloyla karşılaştılar.

— Ne o, öfkelisin, ne var? diye sordu, Sülo.

— Bırak allasen. Başım belâda.

— Ne oldu?

— Ne oldu diye soruyor bir de! Daha ne olsun? Nasıl öfkelenmeyeyim kardeşim. Şu it oğlu it başımızı belâya soktu.

— Kim?

— Nuri.

— Ne yaptı?

— Daha ne yapsın? Mürettiphanede yapılan hiç bir işi beğenmiyor. Senin yaptığın sayfaları bile beğenmiyor it oğlu it. Oysa sen iyi sayfa bağlarsın. Burnu bir büyüdü ki sorma. Şuna bir iş yapamadık. En çok senin aleyhinde konuşmasına bozuldum.

— Vay namussuz vay! Ben ona gösteririm.

— Sen öyle dersin ama bir şey yapamazsın.

— Kızdırma beni. Görürsün bak yapar mıyım, yapamaz mıyım! Akşama beni bekle.

— Ne yapacağız?

— Ne mi yapacağız! Ben ona bir iş yapayım da görsün.

— Aklı başına gelsin namussuzun.

— Herkesin işine burnunu sokmanın cezasını çeksin.

— Akşama beni bekle de bir iki kadeh parlatalım hem de bu meseleyi konuşalım.

— İyi olur.

— Dikkat et solcu bunlar. Bunlardan hem hayır gelmez, hem de çok tehlikeli insanlardır.

— Unutur muyum. Ama ben de ona öyle bir oyun yapayım ki anlasın hanyayı konyayı.

Kenan, Sülo'nun öfkeden allak bullak yüzünü görünce sinsi sinsi gülümsedi. İstediği olmuştu, etkilemişti onu. Sülo'yu bilirdi. Herşeye inanırdı: «Aptal!» Makina dairesinde fazla kalmadı. Cilt kısmına geçti. Geçerken de Nuri'ye baktı, çalışmasını sürdürüyordu bütün dikkati ve titizliğiyle:

— Sen ustalığı görürsün bak! diye sinirli sinirli mırıldandı. Ben senin başına bir çorap öreyim de...

■

NURİ formayı tak-takladı. Çekiçle takozu dolaba kaldırdı. Formanın üstünde bir şey kalmasın diye yazıların, takımların, klişelerin üstünü iyice aradı, sağa sola baktı. Bir kaza olmaması için dikkat şarttı. Sonra plakayı aldı. Kâğıdı siperlere koydu. Rezinstansı açtı yavaş yavaş. Makina ağır ağır döndü. Kâğıt baskıdan çıktı, incecik iplerden yelpazelere aktı, kâğıt toplanan tahtaya düzgün bir şekilde yayıldı. Nuri, makinasının yan tahtasından aşağıya atladı. Baskıdan çıkan kâğıdı katladı. Katlı kısımları kesti. Sayfa numaralarına baktı: «Tamam.» Bastığı örneği aldı, dizgi kısmına götürdü: Başmürettibe:

— Buyrun, bakın, diye uzattı.

— Oraya bırakın. Düzeltme tamam olunca biz size haber veririz.

Nuri koşarak aşağıya indi. Elini musluklarda şakır şakır suyla yıkadı. Kaba ambalaj kâğıdına kuruladı.

Üç kişi helânın önünde sabırsızca sıra bekliyorlardı.

— Kim var helâda?

— Kâzım, dedi biri.

— Ben çok sıkıştım.

— Ben de. Elli kişiye bir helâ olur mu? dedi öteki.

— Onu da bulduğuna şükret. Bazı yerlerde o da yok.

— Doğru.

— Öyleyse neden konuşuyorsun?

Nuri konuşmaları dinledi:

— Eksik olan yalnız helâ mı? dedi. Aspiratör de yok.

Helâ bir tane diye şikâyet eden:

— Bırak onu, dedi, soyunma odası var mı? Elbise dolabı var mı? Yemekhane var mı? Bir işyerinde hepsinin olması gerekir oysa.

— Benim elim kesilmişti, dedi, helânın boşalmasını sabırsızca bekleyen biri: ecza dolabında tentürdiyot bile yoktu. Ya büyük bir kaza olsa ne yapar ız Allah göstermesin!

— Doğru. Yapılacak bir şey yok.

— Yangın söndürme kovalarına bak, içinde ne var?

Kenarda duran yangın kovasının içine süprüntü doldurulmuştu.

— Geçende elektrik çarptı beni, dedi, biri, kablolar pek berbat. Her an yangın çıkabilir.

— İçimizden biri çıkıp da şikâyet etmez ki, dedi öteki.

— Şikâyet etse ne olur ki! Bunlar dişli adam. Ananı bilmem ne yapan kadı. Hele bir şikâyet et, kıçına tekmeyi yedin mi soluğu kapının önünde alırsın. Ne yapabilirsin ki?

— Tazminatını...

— Tazminat da ne ki! Üç kuruş hakkını verirler sıkıya kalırlarsa. Kapının önünde daha kötü şartları kabul edecek bir yığın insan olduktan sonra elinden ne gelir! Güçsüzsün. Sendikasızsın. El ele vermemişsin...

— Doğru söylüyor.

— Bir arkadaş anlattı. Geçen gün bir iş yerinde, şikâyetleri dinlemeye gelen müfettişler, yazıhanede kahvelerini içip, raporlarını ona göre düzenleyip gitmişler.

— Olacağı bu.

— Doğru.

— Sendika...

— Bırak sendikayı da. İşçi menfaatinin nerede olduğunu öğreninceye, sendikanın örgütlenmenin değerini sezinleyinceye kadar yapılacak bir şey yok.

— Ya parti?

— Hangi parti?

— Bizim partimiz. Yani alın terinden, emekten yana olanı.

— Aman partiden falan bahsetmeyin.

— Neden?

— Biri gidip idareye ispiyonlar.

— Yalnız partiye değil, sendikaya girmemizi de istemiyorlar...

— Kabahat sizde, dedi, Nuri. Birleşmeniz, el ele vermeniz gerekli. Hakkınızı aramanız için yürekli olmalısınız biraz.

Konuşan sanki o değildi. Grevi, korkuyu, başından geçmiş olanları unutmuştu sanki. Greve karar vermiş ya da vermemiş arkadaşlarıyla konuşur gibiydi tıpkı.

— Doğru söylüyor, dedi ardında biri.

O sıra yukardaki kapı açıldı, kapının açılmasıyla birlikte işçiler sustular. Helânın içindeki çabuk çıksın diye kapıyı yumrukladılar.

— Basabilirsin Nuri ağabey. Forma tamam, dedi, merdivenleri dolanan, makina dairesine kadar uzanan ince, buluğa ermemiş bir çocuk sesi.

— Peki.

İşçiler korkacak bir şey olmadığını anlayınca helâyı yumruklamaktan vaz geçtiler. Ama konuşmadılar.

— Kadere razı olanlar hiç bir şey yapamazlar.

Nuri birdenbire sustu. Gene grev, grev sonrası olan kötü şeyler geldi aklına. Söylediklerine pişman oldu birdenbire. Sözde hiç bir şeye karışmayacaktı, karışmayacaktı sözde hiç bir şeye. Ama işçiler susmuşlardı. Ne düşünüyorlardı sadece Allah bilir. Belki de sözlerini dikkate bile almamışlardı. Onun yerine

başkaları söylemeliydi bunları. Yavaşça kaçtı, içeriye girdi.

— Basabilirmişim.

Formaya tekrar baktı. Makinaya, baskıya zarar verebilecek hiç bir şey görünmüyordu. Rezinstansı yavaş yavaş açtı. Makina yarım devir yaptı. Devrini tamamlayamadı. «Rank...» etti. Makina sarsıldı, durdu birdenbire. Kayış, motorun çekimine dayanamadı, makinayı çeviren tekerlekten çıktı. «Kayış koptu.» sandı Nuri. İndi, kayışı yerden aldı, gözden geçirdi, sapa sağlamdı. Yağlanmamıştı. Tekerleği çevirmeyi denedi. Makina kımıldamıyordu bile:

— Bir yanı mı kırıldı acaba?

Tekrar zorladı tekerleği. Ufak bir itmeyle tüy gibi dönen koca tekerlek yerinden bile oynamadı.

Nuri, her sabah erkenden geliyor, makinasını yağlıyor, boş zamanlarında da iyice siliyordu. Makinası tertemizdi.

«Acaba yağlamadığım, unuttuğum, gözümden kaçmış bir delik mi kaldı?»

Az önce helânın önündeki konuşmaları, endişelerinin yerini başkaları almıştı bu kez de : yağlanmaya yağlanmaya biribirine sürtünen iki demir biribirini yer aşınır, makina tutukluk yapardı. Makinanın sağını solunu iyice gözden geçirdi, öyle bir şey göremedi. Formaya bakmıştı: üstünde herhangi bir şey kalsaydı makina dönmezdi, o da provayı çekemezdi. Şu halde? Tashih için de kimse gelmemişti mürettiplerden. Yalnız Sülo sokulmuş, selâm vermiş, çekip gitmişti bir ara.

«Yoksa?»

Nuri'nin alnında gitgide büyüyen, nohut tanesi haline gelen terleri, sıkıntısını Yağtulumu gördü:

— Ne oldu, ne var? diye sordu.

— Makina tutukluk yaptı.

— Formanın üzerinde bir şey kalmasın?

— İmkân yok. Provayı çektim. Üzerinde bir şey

kalsaydı o zaman tutukluk yapardı. Sonra formayı ne açtım ne de kapattım. Bir düzeltme falan da yapılmadı.

— Kenan'ı çağır.

— Kenan'ı çağıracak bir şey yok. Kazan başlarını gevşeteyim.

— Sen onu çağır. Büyük sözü dinle.

— Peki usta.

Çingene makinasını kapadı. Koştu geldi:

— Makina mı sıkıştı? dedi.

— Evet.

— Kazan başlarını gevşetelim.

Fehim işiyle meşgul göründü.

Cemal yapılanlara merakla bakıp duruyordu. Sinsi bir gülümseme vardı gözlerinde.

Sıkıntısından Nuri'nin rengi uçmuştu. Bir şey gelmişti aklına. Korkunç bir şey. Vaktiyle bir basımevine girmişti. Basımevi bir bodrumdaydı. Penceresi yoktu. Gün ışığını hiç bir yerden görmüyordu. Makinanın altından açık bir lâğım akıyordu. Leş gibi kokutuyordu bulunduğu yeri. Hava oldukça soğuk olmasına rağmen sabahtan akşama kadar kapıyı açık bırakmak zorunda kalıyordu. Çaresizdi. İşsizdi. Daha iyi bir yer bulamamıştı.

Tek makinaydı. Dizgi kısmı başka bir handaydı. Makina oldukça eskiydi. Eski kelimesi bile azdı, dökülüyordu. Markası Lüsyen'di. Bin sekiz yüz bilmem kaçta yapılmıştı. Kazan, plaka her gidiş gelişte iki katrat sağa sola oynuyor, kâğıt, siperlere doğru dürüst oturmuyordu. Makina elli yedi - seksen iki olduğu halde boyundan daha büyük işler basmaya kalkılıyordu ve durum daha berbat bir hale geliyordu. Boya ayarı yapmak mümkün değildi. Merdaneler, formaya çarpa çarpa dönüyor, hazneden aldığı boya acayip bir şekle giriyordu. Formayı makinaya bağlamak, baskıya hazırlamak bir sıkıntıydı. Makinanın üzerine çıkmak gerekiyordu iş yapmak için. İnsan ne ka-

dar sakınırsa sakınsın tulumu, üstü başı çok feci şekilde kirleniyordu. Velhasıl o makinada ve o iş yerinde çalışmak çok berbat bir şeydi. Her işi basamıyordu. Verimli değildi. Öyle olmasına rağmen iki ortağı biribirinden ayırmıştı. İkisi de makinanın kendisinin olmasını istiyordu. Nesini paylaşamıyorlardı anlayamamıştı Nuri? Makinayı Anadolu basımevlerinden birinde bulup çıkaran, alınmasına neden olan ortaklardan biri sonunda pes etmiş, makinayı bırakıp ortaklıktan ayrılmıştı. Nuri işe başladığı zaman bir de çırak vardı on üç on dört yaşları arasında. Kara kuru bir oğlandı. Hasta anasıyla, sarhoş üvey babasının olduğunu öğrenmişti. Babası, her cumartesi gelip, patrondan parayı alıyor, çekip gidiyordu. Açıkgöz bir şeye benziyordu. Acımıştı oğlana. Bildiklerini öğretmeye kararlıydı. «En kısa zamanda yetiştiririm.» diyordu içinden. Ama makinayı bırakmaya, dışarı çıkmaya gelmiyordu. Hemen bir tarafı aksıyordu. Sağı solu dökülüyor, sökülüyor, vidalar gevşiyordu. İlkin aklına bir şey gelmedi. Sonra dikkat etti: «Kim yapıyor bu hainliği acaba?» Makinanın sağında solunda oynayan bir vidayı gevşetirken yakaladı oğlanı: «Ne yapıyorsun orada?» «Hiç.» Korkudan rengi sararmıştı. Gözleri büyük büyüktü. «Nasıl hiç?» Çocuk büsbütün korktu. Bakışlarını ayaküstlerinden kaldırmadı bir süre. Ağlamaya başladı. Çocuğu sıkıştırdı. Meseleyi öğrendi: çocuk, ayrılan ortağın akrabası oluyordu. Onun tarafından kışkırtılmıştı. Makinanın işlememesi, öteki ortağa yar olmaması için elinden geleni yapıyordu. Akrabasının ortağından intikam alacaktı böylelikle. «Bir daha böyle bir şey yapma. Çok kötü bu yaptığın.» «Haklısın usta. Bir daha yapmam.» Nuri yumuşamış, acımıştı ona. Ağlamamasını söylemişti. Çocuk susmuştu. Ama belki korkudan, belki de başka nedenlerden öğleden sonra işe gelmemişti. Kaçmıştı. Boşuna beklemişti Nuri geri döner diye. Şeytanetin, samimiyetsizliğin böylesini aklı almıyordu. Nereden de bu kö-

tü hikâyeyi hatırlamıştı? Sakın şimdi makina sıkışması da böyle bir şeyle meydana gelmesin? Tepesinden ayak tırnağına kadar terledi, Nuri boncuk boncuk. Aklına gelenin daha ilerisini düşünmek istemedi. Kim yapabilirdi böylesine kötü bir şeyi, kim?

— Kenan'ı çağır.

Kenan cilt kısmındaydı. Pencerenin önünden kuşlara yem serpiyordu:

— Gel benim sarışınım. Sen neredeydin kaç gündür? Sana söylüyorum. Dargın mıyız? Gel bak ben sana ne kadar güzel yem hazırladım.

Çeşitli kuşların kanatları havayı dövüyordu durmadan.

— Kenan usta...

— Ne var?

— Biraz gelir misin? Makina sıkıştı da...

— Makina mı sıkıştı?

— Evet.

Kenan pis pis sırıttı gene. En çok sırıtmasına tutuluyordu. Ama şimdi onu da düşünecek halde değildi.

— Neden sıkıştı makina?

— Bilmem!

Kenan kuşlara yem atmayı bıraktı. Kuşlar havayı yelpazeleye yelpazeleye uçuştular.

Nuri'yle Kenan makina dairesine geldiler. Kenan, kocaman bir anahtarla kazan başlarını gevşetti. Nuri tekerleği çevirdi. Sıkışan plaka kolaylıkla dışarı çıktı.

Makinanın çevresindekiler merakla koşuştu. Formanın üstünde demir bir iki katrat yatıyordu. Çember demirinin ortasına eni konu gömülmüştü. Rezinstansı hızla açsaydı, plaka ile kazan arasında kalan demir, kazanı zorlayacak, makinayı kıracaktı... Kim koymuştu acaba demir katratı oraya? Beraber çalıştığı bütün arkadaşlarının yüzüne teker teker baktı. Kimsede en küçük bir endişe, şüpheli bir hal görmedi. Onun

araştırıcı bakışlarından tedirginleşmediler. İçinde birdenbire bir korku duydu. Aklına gelen kötü şeyleri düşünmek bile istemedi:

«Olamaz. O olamaz.» diye ateşli bir hasta gibi söylendi.

Makinayla kazan arasında kalan demir katrat, kazan kâğıtlarını yırtmıştı. Bozulan kâğıtları yeniden değiştirdi. Formanın üstüne tekrar tekrar baktı korkuyla.

Kenan, kaşları çatık çatık:

— Bir daha formayı basmadan önce sağına soluna dikkatle bak, dedi.

— Öyle yaptım zaten.

Kenan sesini çıkarmadı, çekilip gitti ama kötü bir şey söyleyecekmiş gibi bakmıştı.

— Basabilirsin Nuri, dedi, Çingene.

Nuri, rezinstans kolunu çevirdi. Makina ağır ağır baskıya geçti.

■

KENAN yukarıya çıktı. Yazıhaneye girdi:

— Gördün mü Nuri'nin yaptığını? diye sordu.

Cemil, başını önündeki işten kaldırdı, endişeyle:

— Ne oldu? dedi.

— Daha ne olsun, az daha makinayı kıracaktı. Ben sana bunlar sabotajcıdır demedim mi? Bunlardan her şey umulur.

Cemil iyice meraklanmıştı:

— Ne oldu, sabotajcı kim, anlatsana! dedi.

— Çemberin üstünde iki katrat bırakmış. Makinayı açınca plaka sıkışmış.

— Bir tarafı kırıldı mı?

— Hayır.

— Sakın dalgınlık falan olmasın! Biliyorsun olur böyle şeyler.

— Dalgınlıkmış. Bizim iş dalgınlığa gelir mi? Mahsus yapmıştır. Sen benim dediğime bak. Ben ne diyorsam doğrudur. Biz adamın adım atışından anlarız. Dedikoducunun biri. İki aralık seni çekiştirdi bana. Ben ağzının payını verdim tabiî. Ağzına lâfı tıkadım. Biz eski arkadaşız ne de olsa.

Cemil, şaşkın şaşkın bakıp kaldı Kenan'ın yüzüne:

— Allah Allah, dedi, nasıl yaptı bu işi! Deli mi bu adam!

— Söylemiştim ben sana. Atalım işten keratayı.

Biraz düşündü.

— Olmaz, dedi, atmayalım. Suçüstü yakalayalım en iyisi. Ben başka şeylerden de şüpheleniyorum..

Cemil daha büyük şüpheyle sordu:

— Ne gibi şeylerden işkilleniyorsun?

— İşçileri kışkırtmasından... Solcu bunlar. Grevci üstelik. Elebaşılık yapmış...

Cemil'in rengi soldu:

— Anlatma bana, fena oluyorum, dedi, eğer dediklerin doğruysa yılanın başını ilk fırsatta ezmeliyiz.

— Ezelim, dedi, Kenan. Ezelim ki bir daha kafalarını kaldırmasınlar.

Cemil, düşünceler içinde önündeki kâğıda bir şeyler çiziktirirken, Kenan sevinçle dışarıya çıktı:

— Ustalık nasıl olurmuş öğrensin, diye mırıldandı.

■

KENAN sevgiyle elini Sülo'nun omuzuna koydu:

— Beğendim yaptığını, dedi.

Sülo gülümsedi:

— Katrat makinaya bir şey yapmış mı? diye sordu.

— Pek bir şey yapmamış.

— Kırılmalıydı ki...

— İyi olurdu ama Nuri olacak hergele tedbirli. Allah kahretsin.

— Bir daha sefere yapar. Nasıl yaptığımı beğendin mi?

— Beğenmez olur muyum... Sana bir rakı ziyafeti borcum olsun. Akşama dışarda konuşacaklarım var seninle. Ona öyle şeyler yapacağım ki paçasını elimden kurtaramayacak.

Sülo göz kırptı:

— Ne gibi şeyler, hele bana da anlat bir yol.

— Burada olmaz. Yerin kulağı var.

— Doğru.

— Sen asıl bundan sonra olacakları seyret.

— Ne hergelesin sen, bilmez miyim, yaparsın. Peki, akşama konuşalım.

— Bekle beni. Bak ona ne oyun oynayacağım.

— Beklerim.

Ayrıldılar.

Kenan neşe içinde aşağıya indi. Çalışmasına gömülmüş olan Nuri'ye bakıp sinsi sinsi gülümsedi.

Nuri bu anlamlı gülümsemeyi görmedi. Aralıksız çalışmasını sürdürdü. Belki makinasının geçirdiği kazayı, belki de yapacağı konduyu düşünüyordu?

Kenan, paydosa yakın, onun yanına sokuldu:

— Sen bu akşam çalış. Mesai yazalım, dedi. Yarım yövmiye.

— Peki usta. Yaşa sen. Her zaman olacak mı gece işi?

— Oldukça sen çalışacaksın.

— Sağolasın.

Paydos zili çaldı.

Nuri paydos yapan işçilerin arasında Fehim'i aradı. Göremeyince sordu. Gittiğini söylediler. Allahaısmarladık, bile demeden kaçmıştı. Bugün kaza olduğunda da pek sokulmamıştı yanına nedense?

— Kaçtığını da nereden çıkardım? dedi kendi-

kendine. Belki de acele bir işi çıkmıştır! Bana görünmeden gitmek zorunda kalmıştır. Belki de gece çalışması yapacağımı duyunca gitmiştir. İşi hep kötü tarafından almamalıyım. İnsanın çevresindeki insanlara güvenini kaybetmesi kötü şey. Şüphe insanı çok kötü yapar. Kötü...

Kenan hakkında iyi şeyler düşünmemeye başlamıştı. Hele makinaya atılan katrat meselesi için çağırmaya gittiğinde suratında gördüğü pis sırıtmayı kötülüklere yorumlamıştı. Oysa Kenan ona gece işi bulmuştu. Çalışıyordu. Kondusunu yapabilirdi yakında.

— Ne düşünüyorsun?

Ağır ağır giyinen Yağtulumu soruyordu.

— Bugün olanları usta.

— Yaaa! Aman dikkatli ol.

— Acaba bu işi bana kim yaptı dersin?

— Bilmem vallahi! Sen unutmadığına göre içimizden bir namussuz yaptı işte. Az kalsın makina kırılacaktı, makina kırılınca da... Dikkat et yavrum.

— Dikkat ediyorum usta. Hele şimdi her zamankinden daha dikkatli olmaya çalışacağım. Demek benim burada çalışmamı istemeyen birileri var. Buradan çıkmaktan başka çarem yok. Bir bakarsın beklemediğim bir zamanda daha kötü bir komployla karşılaşabilirim. Başım belâya girmeden bir iş bulsam hayırlısıyla.

Yağtulumu gülümsedi acı acı:

— Hemen kaçmaya kalkma, dedi. Bana da ne kötülükler yaptılar. Bizim canımız yok mu? Ben de dikkat ederim.

— Sağol usta.

— Sen çalışmana bak. Haydi Allah kolaylık versin, deyip çıktı.

Nuri, karmakarışık düşünceler içinde çalışmasına gömüldü.

Saate baktığında dokuza geliyordu.

Ortalık iyice kararmıştı dışarda:

— Karım mesai yaptığımı bilmez, meraka düşmüştür gene, dedi gülümsedi. Çalıştığımı bilse sevinir. Koşarak eve girdi.

■

FEHİM elindeki dolu kadehi dikti, ağzını sildi. Karşısında oturan Kenan ile Sülo'ya baktı tekrar. Düşüncelerini okumaya çalıştı. İkisi de susuyorlardı. Gözlerini ona dikmişlerdi. Bakışları soru doluydu. Kenan'ın suratında sinsi bir gülüşten başka bir şey göremedi:

— Ben yapamam, dedi, benden böyle bir şey beklemeyin. Ben yapamam! Yapamam ben anlıyor musunuz? Siz kendiniz yapın... Ona bir şey söyleyecek değilim. Benden çekinmeyin. Konuşun. Bana bu kadar iyiliği var. Bu iş için başkasını seçin. Ahmet'i, Cemal'i...

— Cemal olmaz, dedi, Kenan. Kalleşin biri o. Güvenilmez.

Fehim:

— Ya sen? diyecekti, sustu.

Kenan Sülo'ya: «Ben sana demedim mi!» gibilerden baktı. Elindeki kadehle oynadı. İçindekini bir solukta içti. Eskisinin ateşinden bir sigara yaktı:

— Sen bilirsin! dedi.

— Bana o kadar iyiliği var, anlattım size, diye sayıkladı, Fehim, ateşli bir hasta gibi.

— Bizim sana iyiliğimiz yok mu?

— Sağolun. Öyle bir şey demedim. Ben nankör değilim.

— Mitat'ı söyledik mi seninkine?

Fehim bir an Kenan'a baktı, şeytan görmüşçesine irkildi: «Vay namussuz vay! Fırsat kolluyormuş. Ben sana gösteririm. Kışkırtmanın nedeni buymuş demek ki.» dedi içinden.

Kenan, Fehim'in düşündüklerini anlamışçasına ağız değiştirdi:

— Sana zam yaptıracağım, iyi düşün, dedi. İşine son verirlerse daha mı iyi olur? Sen zaten çok iyi bir işçi değilsin, şimdi ölü mevsim zaten, biliyorsun. Piyasa da durgun... Sonra sen bizim partidensin. Bunda düşünülecek ne var? Ben olmasaydım, Cemil olmasaydı halin ne olurdu, ha? Biliyor musun yerle bir olurdu gecekondun. Bize dua et. İyi düşün. Yap dediğimizi. Atalım bir güzel dayak da aklı başına gelsin. Bu mikroplara böyle yapmak lâzım. Paçavra beğenmemiş ağa. Ukalâ dümbeleği. Aklınca işçiler arasında anarşi çıkaracak. Menfi propaganda yapıyor. Hem sen onun şüpheli biri olduğunu biliyor musun?

— Ben hiç bir şey bilmiyorum. Ben yapamam!

— Demek sen de solcusun. Zaten geçen gün biri, senin yürüyüşlere, mitinglere falan karıştığını anlatmıştı, dedi. Sülü. Nuri de öyle. Seni basımevine getiren de o.

Fehim korkuyla bağırdı:

— Ne demek istiyorsun?

Meyhanedeki birkaç kişi dönüp baktılar. Konuşmaların, gürültünün arasında Fehim'in ıstırap dolu sesi eridi.

— Sen Nuri'nin solcu olduğunu bilmiyor musun? Grevlere katıldığını, şüpheli bir kişi olduğunu...

— Bilmiyorum. Hem solcu olmak suç değil ki.

— Suç değil demek! Bu ne biçim konuşma. Sen bilsen de söylemezsin zaten. Arkadaşısın. Artık seni korumayacağız. Başının çaresine bak.

— Benim siyasetle hiç bir işim yok.

Başı belâya girecekti. Nereden gelmişti buraya? Nasıl aldanmıştı da onlara katılmıştı! Ama böylesine korkunç bir ithamla ve böyle bir teklifle karşılaşacağını bilmiyordu. Karşısındaki insanlara tiksintiyle bakıyordu. Kötünün de bayağısıydılar:

«Vay namussuzlar!» dedi içinden. «İçelim diye

çağırmalarının, kolundan tutup buralara sürüklemelerinin nedeni varmış. İyi ama benim onlardan farkım ne? Onlar ne kadar kötüyse ben de onlar kadar bayağıyım. Benim çoluk çocuğumu sokak ortasında kalmaktan kurtaran Nuri'yi Mitat'a çekiştiren ben değil miyim? Onun ekmeğini, işini kapmak isteyen!..»

Onun sustuğunu, kendilerini reddettiğini gören Kenan'la Sülo ayağa kalkmışlardı.

«Biz yaparız.» diyordu, Kenan içinden. «Hiç bir şey yapmasam, yapamasam, yüz numaranın kapısının ardına bir orak çekiç resmi çiziveririm. İki de şahit buldum mu, tamam. Usta nasıl olunurmuş görsün. Attırırım içeri. Derdini anlatıncaya kadar sürüm sürüm sürünür.»

Kenan, Fehim'e:

— O solcunun teki, dedi. Sen onu koruyorsun, yani ondan geri kalan tarafın yok. Eğer burada konuştuklarımızı ona söylersen ben de senin Mitat'a gittiğini anlatırım.

Fehim'in yüzü morardı öfkesinden. Kadehi tutan parmakları titriyordu:

— Sen yaparsın, dedi, senden her şey beklenir.

İkisi de soğuk soğuk baktılar Fehim'e. Hesabı görüp kapıya yürüdüler.

— Durun! diye bağırdı, Fehim. Boğazı kurumuştu, sesi çıkmadı tekrar bağırmak isteyince.

Yapardı bunlar, bunlar her şeyi yapardı. Hiç bir kötülük ellerinden gelmese, Mitat meselesini Nuri'ye söylerlerdi. Dengesizliğinin cezasını çekiyordu şimdi. O zaman durumu Nuri'ye anlatsaydı belki daha iyi olurdu? Nuri, onun yaptığını belki affederdi? Neden çekinmişti sanki?

— Ah, bilseydim bunların böyle kalleşlik yapacağını... Bu kadar alçak olabileceklerini nereden tahmin edebilirdim? Bunlara müdanam olacağına kondumu yıksalardı daha iyi olurdu. Pisler. Puşt herifler!

Sülo'yla Kenan'ın gitgide uzaklaşışında korkusu biraz daha büyüyordu. Solcu demişlerdi Nuri için. «Heh, heh, heh!» diye gülmüştü, Kenan. Atarlardı bir iftira altından kalkamazdı. Kime anlatırdı derdini, kime? Demek bir bildikleri vardı. Başına gelmişti. Bir defa insanın adı solcuya falan çıktı mı yandığının resmiydi. Çok kişi veba gibi kaçardı ondan. Sonra sürt Allah sürt. Gayet iyi biliyordu. İş bu kadarla kalsa iyi... İzlenmeler, sorguya çekilmeler, mahkemeler, kimbilir daha neler söylerler, yaparlardı. Herkes inanırdı dedikodulara. «Ateş olmayan yerde duman çıkmaz.» en birinci sözdü. Sonra daha çok yıldı gözü. Başına gelenleri hatırlamıştı bir an. Korkunç hikâyeler... Gözleri gazı bitmiş lâmbaya döndü:

— Bu iş yılan hikâyesi gibi uzamasın, Nuri duymasın da ne olursa olsun! diye mırıldandı, sayıklarcasına.

Kenan'la Sülo'nun ardından:

— Durun. Beni bekleyin, diye bağırdı.

Onun bağırmasını duyunca ikisi de oldukları yerde durdular. Biribirlerinin yüzlerine baktılar. Sülo, bir şeyler fısıldar gibi dudaklarını kımıldattı. Kenan gülümsedi, sonra dönüp geldiler. Sülo:

— Eeee, demek teklifimizi kabul ettin? dedi.

— Evet.

— En akıllıca işi yaptın, dedi, Kenan. Ben, senin başka türlü hareket etmeyeceğini biliyordum. Şimdi bunun şerefine içiyoruz.

Oldukları yere çöktüler. Yeni mezeler, rakı söylediler. Az sonra kadehler şerefe kalktı. Fehim içmedi. Elindeki kadehin içindekini Kenan'ın suratına savurmak istedi, öylesine öfkeliydi. Sülo, onun böylesine çılgınca bir hareket yapacağını önceden kestirmişçesine kolunu tuttu:

— Ne yapıyorsun, delimisin sen? dedi.

— Kadehi senin suratına atacaktım.

— Bana mı! Neden? Ayıp değil mi? Bir de utanmadan söylüyorsun!

— Sana, Kenan'a.

— Deli bu, dedi, Sülo. Sonra ne olur biliyor musun?

— Biliyorum.

— Zır deli bu!

— Evet, ben deliyim, dedi, Fehim.

— Sarhoş da üstelik.

— Evet sarhoşum. Daha içmek istiyorum.

Kenan ona kızacak yerde kadehini doldurdu:

— Hep birlikte, tokuşturarak tekrar içtiler.

Fehim elinin tersiyle ağzını sildi:

— Hadi artık kalkalım, dedi.

— Daha erken, dedi, Kenan.

— Saat neredeyse dokuza gelecek. Nuri paydos eder. Ona pusu kurmayacak mıyız?

— Haklısın.

Kenan'la Sülo bakıştılar. Köpeksi köpeksi güldüler.

Sallanarak kalktılar.

Fehim önden yürüyordu.

■

NURİ bütün gücüyle çalışmasını sürdürmüştü. Kendisine bırakılan işi zamanında basmıştı. Yıkanıp giyindikten sonra saate baktı, mesai bitmişti. Koşarak dışarıya çıktı. Az önceki gaz, benzin, yağ, boya kokusu yerine buram buram çiçek kokuları çevresini sardı. Hafif bir esinti yaprakların arasında hışırdıyarak dolanıyordu. Araçlar su gibi akıyordu çeşitli yönlere. Ilımlı gecenin tadını çıkarmak isteyenler sokakları, caddeleri doldurmuşlardı. Delikanlılar, dudaklarının uçlarındaki oynak ıslıklarla kızları izliyorlardı:

«Oh!»

Yorulduğunu anladı. Derin bir soluk aldı. Cebine üç kuruş girecek, bütçesindeki bir deliği kapatacaktı. Keşke daha çok yorulsa ve daha çok para kazansaydı. Kendisine hazırlanmış tuzaktan habersiz olduğu için gülümsedi yürüdü.

O sıra köşeye sinmiş gölgeler aralarında fısıldaştılar:

— Geliyor, dedi, Kenan.

— Geliyor mu! dedi, Fehim.

Karanlığa daha çok sindiler.

Nuri, kestirme yoldan evine gitmek için ana caddeye saptığı sırada köşedeki gölgeler ortaya çıktı, ardından sine sine yürüdüler. Nuri, izlendiğinin farkında bile değildi. Mahmutpaşa'nın dar sokaklarından acı çeşmelere indi. Bir an önce evine varmak istiyordu. Karısı mesai yapacağını bilmediği için epey beklemiş olacaktı. Yemeğini yememişti belki de! Yolunu gözlüyordu.

Yokuşu koşarak indi. Aşağılarda, Telefon sokağının oralarda, o saatlerde yol tenhalaşıyordu. Günün ilk saatlerinden itibaren çeşitli satıcılar avaz avaz haykırışlarıyla yolu tıkayacaklardı.. Şimdi bazı tarafları zifiri karanlık olan bu yerlerden arabalar, yayalar bile zar zor geçebileceklerdi. Elektrikler yetersizdi. Soğuk, üşütücü bir rüzgâr çıkmıştı birdenbire. Yollardaki kâğıt parçaları, tozlar havalanıyor, dönüp duruyordu sağda solda. Rüzgâr, kapalı kepenklerde soğuk, üşütücü acayip bir türküye başlamıştı. Gökyüzü kararmıştı:

— Yağmur yağacak galiba? Konduyu da yapamadık. Kış geldi.

Gökyüzünde tek yıldız görünmüyordu. Oysa az önce hava ne güzeldi.

Nuri koşar adım gidiyordu. Bir an önce eve varmak niyetindeydi. Ardındaki aceleci gölgeler kestirmeden önüne çıkmak istediler. Sağdaki yola saptılar.

— Bu işten vaz geçsek, dedi, Kenan.

— Yakalayacağız az sonra, dedi, Fehim.

— Haydi yürüyün, dedi, Sülo.

— İş bu hale geldikten sonra vaz geçilir mi? dedi, Fehim. Öldürecek miyiz onu, yoksa sadece dövecek miyiz?

— Yok canım, döveceğiz sadece, dedi, Kenan.

Sokak lâmbalarının yetersiz ışığıyla aydınlanmış bir sokağı döndüler. Sağda solda oynayan sevimsiz gölgeler içinde Nuri'yi gördüler. Adımlarını az daha açtılar. Kenan:

— Saldırmak için tam yeri, dedi.

— Ne olduğunu anlayamaz bile, dedi, Fehim.

— Olanca hızımızla ensesine birer yumruk vursak zaten kolay kendine gelemez.

Beş on adım daha atıp Nuri'ye saldıracakları sırada sağ taraftaki hanlardan gece işine kalmış beş kişi çığlık çığlığa dökülüverdi yola.

— Tüh Allah kahretsin! dedi, Fehim.

Beş kişi de aşağı yukarı birlikte yan yana yürüyorlardı.

— Biz de şans yok, dedi, Sülo.

— Bir uğursuzluk var bu işte, dedi, Kenan.

Fehim sesini çıkarmadı. Nuri'nin ardından baktı. O beş kişiyle birlikte Tahtakale'ye girmek üzereydiler. Tahtakale hanlarının karanlıkları dışarının karanlığıyla katranlaşmıştı yer yer. Tahtakale kalabalıktı, gene de. Bir şey yapamazlardı. Oldukları yerde kaldılar.

— Kaçırdık herifi, dedi, Sülo.

— Yazık oldu, dedi, Kenan. İş başka akşama kaldı.

— Üzülme. Dediğin gibi başka akşamı da var. Karanlık bir köşede başına bir çuval geçirdik mi tamam.

— Benim başka şeyler geliyor aklıma.

Gerisin geriye döndüler.

Kenan'ın anlattıklarını büyük bir ürperti içinde dinliyorlardı.

Sonrası Fehim için pek aydınlık değildi. İçti, kustu, karanlıklara girdi. Arkadaşlarından ayrıldı. Aydınlık sokaklardan yürüdü. Otobüse bindi.

— Pis sarhoş!

— Ne vardı bu kadar içecek!

Bir takım insanlar, bir takım insanların kendisine iğrenerek bakan gözleri...

«Herkes benim kötü, namussuz bir adam olduğumu biliyor. Ben bir alçağım.»

Sonra bir yerlerde bir ara sızdı. Uyandığı zaman açıklık bir yerdeydi. Bir kırda... İyice ıslanmıştı:

— Yağmur yağmış.

Titriyordu.

Pırıl pırıldı gökyüzü. Mavi, fosforlu bir geceydi, gündüz gibiydi her yer. Ama hâlâ midesi dönüyor, yürürken sağa sola yalpalıyordu:

— Ben neredeyim?

Yolu tanıdı sonunda.

Sallana sallana aşağılara indi. Tökezlendi. Düştü. Yuvarlanıyor, kalkıyor, tekrar yürüyordu.

Fehim eve geldiğinde Sabahat yatmamıştı. Çocukları uyuttuktan sonra evin penceresinin kenarındaki mindere çökmüştü. Önündeki başörtülerin, kenarlarını kesiyordu. Lambayı önüne almış, fitilini açacak yerde kısmıştı nedense! Nerede kalmıştı kocası olacak bu adam? Dışarda yağmur vardı. Yol uzundu, çamur da, insanın tabanını söken cinsinden... Eve erken gelmesi gerekiyordu. Oysa vakit gece yarısını geçmişti:

— Yoksa başına bir hal mi geldi? Mesai falan yapacağını söylemediğine göre nerede kaldı bu?

O sıra kapı çalındı.

— Kim o?

— Aç.

Fehim'in sesini alamadı birden, tekrar sordu:

— Kim o?

— Benim.

Yerinden fırladı, kapıyı açtı. Dışarda başıboş dolanan rüzgâr içeriye saldırdı, elindeki lâmbayı az kalsın söndürecekti. Islak ıslak dolandı odayı.

— Sarhoş. İçmiş gene.

Fehim'in gözleri kan çanağına dönmüştü. Üstü başı sırılsıklamdı.

— Nerede kaldın?

— İşim vardı.

— Çabuk gir içeriye.

Fehim yıkıla yıkıla girdi, girer girmez de serilmiş yatağın üzerine boylu boyunca uzandı. Üstündeki çamurla kendini yatağa attığını gören Sabahat kalktı, kocasının başucuna dikildi:

— Ayakkabılarını çıkar. Sana söylüyorum, ayakkabılarını çıkar, diye homurdandı.

Kocası yerinden kımıldamadı bile.

Sabahat söylene söylene kocasının ayakkabılarını çıkardı.

— Sızdı. Zıbardı.

Ayağından pantolonunu sıyırdı.

Bir kütük gibiydi Fehim.

Sabahat yorganı onun üzerine çekerken, Fehim birdenbire başını kaldırdı, baktı:

— Ben çok içtim, dedi.

— Belli. Marifetmiş gibi de söylüyorsun.

— Ben kahrı çekilecek adam değilim. Kötüyüm. Kötüden de beterim.

Fehim, karısının ayaklarına sarılmış, hem öpüyor, hem de ağlıyordu.

— Ne vardı bu kadar içecek? Neden ağlıyorsun?

— Bir bilsen neden ağladığımı...

— Söylesene neden ağladığını?

— Kızmaz mısın bana?

— Anlatacağın kötü bir şey değilse kızmam.

— Kötüyse...

— Söyle bakalım.

— İlkin sen söyle. Ben nasıl adamım?

— Niçin sordun, ne var?

— Söylemeni istiyorum... Söyle ne olursun. Nasıl adamım ben?

— İyi adamsın.

— Doğru söylesene be!

— İyi adamsın dedik ya. Aslında içip içip geceyarıları evine gelen kocaya iyi adamsın denmez ama... Gece yarısı patırtı istemiyorum. Yat, zıbar. Ben senin maksadını anlıyorum. Bir de keyif mi yapacaksın benimle!

Fehim susacak yerde acı acı güldü:

— Hayır. Hık. İyi adamım değil mi karıcığım. Hayır, ben bir hayvanım. Anlıyor musun! Ben fenanın da fenasıyım. Almalıyım bir ip, asmalıyım kendimi!.. Başka çarem yok. Benim gibi bir adamın yapabileceği başka bir iş olamaz.

Fehim hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Sabahat şaşırmıştı. Kocasının kırışıklıklar dolu yüzünde yuvarlanan yaşlara bakıp duruyordu. Ne yapması, ne söylemesi gerektiğini düşünüyordu:

«Nesi var bunun?»

Eskiden içince neşelenirdi. Açılırdı. Hatta kocasının arada sırada içmesini isterdi. Hoşuna giderdi sıcak solukla karışmış rakı kokusunu içinde duymak... Söylenmesine rağmen neler ümit etmişti. Kocası ayaklarını öperken içi tatlı tatlı gıcıklanıyordu. Yavaşça kocasının yanından uzaklaştı. Bunalımın geçmesini bekledi. Köşesine çekildi... Sessiz sedasız... Eline, kenarını diktiği başörtülerden birini aldı, işini sürdürdü:

— Ne oldu, neden ağlıyorsun? diye sordu gene de.

— Ne olacak!..

— Anlat derdini, açılırsın.

Fehim bir çırpıda meyhanede arkadaşlarıyla olan konuşmalarını anlattı. Sabahat şaşkın dinliyordu, işi

bırakmıştı. Bunalımının nedenini anlıyordu. Nuri'ye komplo kuruluyordu bir takım adamlar tarafından. O kadar ısrar ettiği halde kocası, adamların isimlerini söylemedi. Bir de Mitat'ın hiç sözünü etmedi. Karısının gözünde büsbütün alçalmak istemiyordu.

Sabahat buz kesilmişti; tekrar tekrar soruyor, aynı olayı yeni baştan dinliyor, kocası anlatmaya çalışıyordu. Kocası anlattıkça başı dönüyor, gözbebekleri büyüyor, sinirden titriyordu. Kâh morarıyor, kâh sararıyordu. Ayağa kalkmışken oturuyor, oturmuşken kalkıyordu, sonunda dayanamadı:

— Sen bir alçaksın! diye bağırdı. Başörtüyü elinden attı. İçindeki sevecenlik, kımıl kımıl duygular buz kesmişti iyice.

Fehim doğrulup oturdu. Kızacak yerde:

— Doğru söylüyorsun, dedi, ben gerçekten bir alçağım. Demin onun için senin hakkımdaki fikrini öğrenmek istiyordum. Ne yapayım, seni, kendimi, çocuklarımı düşündüm. Adamların fikirlerini kabul etmediğim takdirde en kötü iftiraları benim için uyduracaklardı. Daha önce başıma gelenleri de düşününce... İlkin korktum. Reddettim onları. Baktım ki pabuç pahalı, adamlar çok kötü, tekliflerini kabul eder göründüm ama son dakikada Nuri'ye yardım edecektim. Demek ki ben senin söylediğin gibi gerçek bir alçak bile değilim. Bir zavallıyım. İradesizim. Nuri'ye durumu bütün açıklığıyla anlatacağım. Acaba bana inanır mı dersin? Şimdi de bana alçak diyebilir misin karıcığım? Her şeyi söylersin ama o kötü kelimeyi söyleyemezsin.

Sustu birdenbire. Karısına sakin sakin baktı, baktı. Sabahat tane tane konuştu:

— Sana kimse alçak diyemez ama bana anlattıklarını olduğu gibi Nuri'ye söylemelisin. Ayağını denk alsın. Adamın bize o kadar iyiliği var.

— Nuri'ye her şeyi anlatacağım.

— Eğer anlatmazsan o zaman sana alçak diyeceğim çünkü bu sözü hak etmiş olacaksın.

— Haklısın.

Fehim belki yeni sorularla karşılaşmamak için, belki yorgunluktan ya da içkinin verdiği bitkinlikten yatağa uzandı. Az sonra horultusu odayı doldurdu.

Sabahat kalktı, yorganı ucundan tuttu, kocasının üzerine çekti, sonra köşeye sindi... düşünceli, isteksiz ama becerikli ellerle işini sürdürdü.

Kısık gaz lambasının ışığı ak duvarlarda kaba, hantal gölgeler çiziyordu.

Sabahat geceyi uyku ile uyanıklık arasında çalışarak geçirdi. Bazan içi geçiyor, başı önüne düşüyor, tekrar uyanınca kocasının söyledikleri aklına geliyordu. Kocasının anlattıkları korkunç bir düş gibi geliyordu ona. Kâbus gördüğünü sanıyordu ilkin, sonra dehşetten titriyordu. Nuri'ye kötülük yapacaklardı ha! Onu ekmeğinden, belki canından edeceklerdi! Koşarak ona gidiyordu, anlatacaktı kocasından duyduklarını. Birilerinin nasırlı, kocaman ellerini boğazında duyuyor, soluk alamıyordu. Sonra sıçrayarak uyanıyordu.

Sabaha kadar olduğu yerde kaldı. Gözlerinin içi yorgunluktan kızarmıştı. Sapsarıydı yüzü. İşi yetiştirmek zorunda olmasaydı hemen uyurdu belki!

Sabahleyin zorla uyandırdığı hâlâ sarhoşluğu geçmemiş olan kocasının eline yemeğini tutuştururken:

— İşe gider gitmez, öteki adamları şüphelendirmeden durumu Nuri'ye anlat, dedi.

— Merak etme. Anlatırım, dedi, Fehim.

— Anlatmazsan.

— Söyleyeceğim dedim ya yahu. Sabah sabah!..

Başı önünde, ağzı zehir gibi, düşünceli düşünceli uzaklaştı.

Sabahat gene de ardından seslendi:

— Mutlaka söyle!

— Söyleyeceğim.

SABAHAT heyecanla kocasını bekliyordu. Söz vermişti, her şeyi Nuri'ye söyleyecekti. Gözünü açsındı. O kadar iyiliği vardı. İyi kötü bir ev sahibi olmuşlardı. Her türlü fedakârlık yapılırdı onun için:

«Sakın geç kalmış olmasın? Kötü adamlar Nuri'ye yapacaklarını yapmış olmasınlar? Eve geleceğine onlara gidip durumu anlatsaydı ya. Nerede onda o kafa... Nerede onda o cesaret!»

Yüreği kötü kötü çarpıyordu. Kalkıp basımevine gitmeyi, Nuri'yi çağırtmayı ve durumu ona kendisi haber vermeyi düşünüyor, sonra kocasının aklına kötü düşünceler gelebileceğini hesaplayarak vaz geçiyordu. Gözleri yoldaydı. Merak içini yiyordu. Zavallı adam canını dişine takmış, kendinden önce onların kondularını yapmalarını sağlamıştı. O yüzden hastalanmıştı. Yağmuru yiyince günlerce öksürüp durmuştu. Uykusuz geceler, kazmalarla, küreklerle taşa karşı, doğaya karşı açtıkları savaş gözlerinin önünden geçti. Çevresine sevgiyle baktı. Evin her karışında Nuri'nin emeği vardı.

Pencerenin kenarındaki mindere oturdu. Çalışırken kocasının yolunu gözledi.

Hava yavaş yavaş karardı. Gökyüzü sarı sarı yıldızlarla doldu. Aşağı bataklıktaki kurbağaların vıraklamaları, yabanıl böceklerin cırlamaları doldurdu odayı. Karanlıklar koyulaşırken yıldızlar daha parlak, daha sarı ışıldıyorlardı. Yavaş yavaş ay doğacaktı sonra.

Yokuşun başında birden onu gördü. Merak, heyecan içinde kapıya koştu. Kocasını karşıladı. Elindeki paketleri aldı. İçeri girdiler. Kocası bir şey açmıyordu. O da çok merak ettiği halde soramıyordu. Sonunda dayanamayaarak sözü açtı:

— Konuşmuyorsun?

— Ne konuşayım?

— Ne oldu bugün?

— Ne ne oldu?

— Hani Nuri'ye bir şey söyleyecektin?

— Söyleyemedim. Söyleyemedim anlıyor musun?

Sabahat dehşetle kocasının yüzüne baktı:

— Yoksa sana o adamların teklif ettiği kötülüğü Nuri'ye yapacak mısın? diye sordu.

— Hayır, yapmayacağım.

— Öyleyse neden söylemedin?

— Fırsat bulamadım.

— Bir kenara çekemedin mi onu?

— Çekemedim. Üstelik bir kenarda anlatılabilecek şeyler değil söyleyeceklerim.

— Doğru. Evine gitseydin, orada anlatsaydın...

— Onu da düşündüm. Sinirli bir hali vardı. Söyleyeceklerim ters bir tepki yapabilirdi.

Sabahat sustu, düşündü.

Fehim neşeli görünme çabası içindeydi. Akşamki içkinin etkisi daha üzerindeydi. Sabahleyin güzel bir işkembe çorbası, üzerine bir kahve ve başağrısı kesici bir kaç hap içmişti ama hemen yatsa iyi olacaktı.

Sabahat onda bir olağanüstülük sezinliyordu. Kocasını, bunca yıllık adamını bilmez değildi ki. Efkârlı bir hali vardı.

«Nereden evlendim bu herifle! Ne yapayım şimdi ben, Nuri'ye tehlike içinde olduğunu nasıl haber vereyim? Karısına da söyleyemem. Ya bu adam da söylemezse!»

Kocasına baktı: garip bir dalgınlık içinde düşünüyor, sigara içiyordu.

— Sen söylemeyeceksen ben söyleyeyim, ha! dedi.

Fehim başını karısından yana çevirdi, bir süre onun ne dediğini anlamadan baktı:

— Hayır, dedi, sen bu işlere karışma.

— Ya adamın başına bir şey gelirse?

— Gelmez. Ben gerekeni yaparım.

— Bana söz vermiştin!

— Söz vermiştim ama olmadı işte. Çok uzattın ama...

Bir tatsızlık çıkmaması için Sabahat daha fazla bir şey demedi. Sofrayı hazırladı, çocukları çağırdı. Hep beraber yemeklerini yediler. Yemek sonrası çocuklar uyuklamaya başladılar. Oyundan yorgundular. Anneleri, yataklarını serip onları uyuttu. Başörtülerini topladı, onları götürmek bahanesiyle kalktı:

— Nereye?

— Melâhat hanıma.

— Ne yapacaksın şimdi orada?

— İşleri teslim edeceğim.

— Çabuk gel. Ben yatacağım.

— Yat. Gelirim.

Yokuşu tırmanırken düşünüyordu. Nuri'nin meselesini Melâhat hanıma açmalı mıydı? Açsa ne düşünürdü? Kötüye yorar mıydı acaba? Yoksa kocasının dediği gibi hiç bir şeye karışmasa daha mı iyi olurdu? İkircikli yürüyordu.

Melâhat hanımla kapıda karşılaştılar:

— Hazırladın demek başörtüleri? Maşallah ne kadar da çabuk!

— Sen acelesi var dedin ya abla.

— Yaşa sen. Gir içeriye.

Sabahat girdi, köşedeki mindere oturdu. Gene daldı düşüncelere. Bu işi Nuri'ye nasıl duyurmalıydı, nasıl? Kocasına güveni yoktu, dengesizin biriydi. Eğer Nuri gibi bir kocası olsaydı...

— Neyin var senin?

— Yok bir şeyim abla.

— Senin durumundan bir sıkıntın olduğu belli. Benden mi saklıyorsun?

— Valla...

— Yemin etme.

Başladı anlatmaya. Ağlıyordu. Kocası Nuri'ye kötülük yapmak isteyenlerle birlik oluyordu. Söz verdiği halde kendini sakınması için uyarıda bulunmamıştı. Ne yapacağını şaşırıp kalmıştı bu durumda. Bu işi mutlaka ona duyurması gerekiyordu, ama nasıl? Bu evde onun sayesinde oturuyorlardı. Yalnız o mu? Bir çok iyilikleri vardı. Hakkını kolay kolay ödemeleri imkânsızdı. İyilik yapan bir insana, bildiği halde yapılacak kötülüğü haber vermemek en büyük namussuzluktu. Ne istiyorlardı ondan, ne istiyorlardı?

Melâhat abla, Sabahat'a bakarak:

— Ona bizzat haber ver, dedi.

— Ben mi gideyim oraya?

— Elbette sen git.

— Ya kocam duyarsa?

— Nerden duyacak? Tenbih edersin. Kimseye bir şey söylemez. Üstelik o adam gevezeye benzemiyor. Oradan da tüccara gider, iş alırız.

— Sahiden benimle gelir misin Melâhat abla?

— Gelirim.

— Sarıldı iki yanağından da öptü.

— Karısı duyarsa ne deriz?

— Kimseye duyurmayız.

— Doğru olur mu yaptığım?

— Elbette doğru olur. Şimdi git yat. Rahat rahat uyu.

— Sağol abla.

Melâhat abla gülümsedi.

Sarıldı iki yanağından öptü.

■

SABAHAT geç vakit eve döndü. Kocası çoktan yatmıştı, horlayarak uyuyordu. Soyunup yattı, bir türlü uyku tutmadı. Aklı fikri felâketi önleyip önle-

memekte geç kalıp kalmamaktaydı. Ürperiyordu. Derken aklına başka sorunlar geliyordu. Nuri kızarsa, beklenmedik bir tepki gösterip, kocasına söylerse? Karısı duyup başka anlamlar çıkarırsa ne yapardı? Ne demişti Melâhat abla: «O geveze birine benzemiyor.» Sabaha kadar kırk kere fikir değiştirdi durumu Nuri'ye haber verip vermemekte... Dalıp gittiği sıralarda rüyasında onu gördü. Ardından bir yığın adam koşuyordu, ellerinde bıçaklar, tabancalar vardı. Sıkıntılar içinde uyandı kaç kere. Sabahleyin kocası evden çıkar çıkmaz Melâhat ablaya koştu:

— Hadi gidelim, dedi.

— Gidelim kız.

Çocukların karınlarını doyurdular. Bir tarafa ayrılmamalarını sıkı sıkı tenbihlediler. Birer bardak çay içip, mantolarını sırtlarına geçirdiler. Bir minibüse atlayıp, Hürriyet meydanına geldiler bir çabukta. Oradan ötesini yavaş yavaş yürüdüler. Basımevine yaklaştıkça Sabahat dalgınlaşıyordu.

— Ne düşünüyorsun kız?

— Düşünmüyorum.

— Düşünmüyor musun? Önünü bile görecek halde değilsin. Kocam görür diye mi korkuyorsun? Korkma... Tüccara geldik, oradan da sana uğradık deriz görür mörürse... Hadi gül biraz.

— İnanır mı?

— Tabiî. Erkekler biraz aptal mahluklardır.

Güldü.

— Ben işi ayarlarım. Sen hiç meraklanma.

— Sağol abla.

Melâhat hanım, yolda oynayan yalnız bir çocuğu çağırdı. Eline birkaç kuruş sıkıştırıp, Nuri'nin gelmesi için haber saldı.

Beklediler, heyecanlı, sıkıntılı, ikircikli...

Buram buram sıcak bir gündü. Bahçedeki akasyaların, dutların dalları arasındaydı güneş, yapraklarla oynuyordu. Bahçe mis gibi çiçek kokuları içindey-

di. Dut ağacının yaprakları arasında görünmeyen bir karga gaklayıp duruyordu bet bet.

Az sonra önde çocuk, arkada Nuri çıkageldiler. Nuri telâşlıydı:

— Ne var, ne oldu, hayrola? diye sordu.

— Merak edilecek bir şey yok, dedi, Melâhat abla. Şuradan geçiyorduk da uğrayalım dedik.

— İyi yapmışsınız. Benim aklıma başka şeyler geldi.

— Yok canım. Kötü bir şey yok. Merak etme.

Nuri'nin allak bullak olan yüzü aydınlanır gibi oldu:

— Yoksa dedim karıma bir şey mi oldu?

— Anlatsana Melâhat abla, dedi, Sabahat. Doğrusunu söyle.

— Evet. Anlatmamız gerekli. Sana söyleyeceğimiz önemli bir şey var.

— Anlamıştım zaten. Haydi anlatın.

— Telâşlanma.

Nuri heyecan içinde kıvranıyor, kadınların söylemek istediklerini hallerinden anlamaya çalışıyordu. Sabahat'ın şaşkın, perişan durumundan kötü bir şeyler sezinler gibi oluyordu:

— Yoksa çocuklara mı bir şey oldu, ha?

— Hayır, dedi, Sabahat.

— Çağırayım mı Fehim'i?

— Çağırma. Buraya geldiğimizi o hiç duymamalı.

Nuri daha çok heyecanlandı, Sabahat'a baktı. Sabahat sıkılgan, başını önüne eğmiş duruyordu.

Olağanüstü bir hal vardı ya neydi acaba?

— Yoksa kardeşim mi geldi?

— Hayır.

Açılmış bir şemsiyeye benzeyen kara dutun gölgesindeki büyük bir taşın üzerine oturdular.

Melâhat hanım, olayı, Sabahat'tan duyduğu gibi Nuri'ye anlattı. O anlatırken Sabahat nedense ağladı.

Nuri şaşırıp kalmıştı. Anlatılanlara bir türlü inanmak istemiyordu. Ne diyeceğini şaşırdı, sordu:

— Bana kötülük yapmak isteyenler kimler acaba?

— Bilmiyorum. Sordum, söylemedi.

Melâhat abla o erkeksi haliyle:

— Kendine dikkat et Nuricim, dedi.

— Merak etme. Bir bilsem kimler olduğunu...

Yüzü sararmış, alnı sıkıntısından terlemişti.

— Sakın Fehim'e bir şey açayım deme.

— Söyler miyim! Aşkolsun.

— Hadi biz kalkalım.

— Peki. İlginize teşekkür ederim. Ama gene de siz Fehim'in ağzını arayın. Kimler olduğunu bir bilsem...

Kadınlar gitmek üzereyken durdular.

Nuri'nin gözleri çakmak çakmaktı. Yumruklarını sıkıp duruyordu. Grevden önce de, sonra da buna benzer olaylar geçmişti başından. Sanki kader onu adım adım izliyordu.

Melâhat abla onu omuzundan tuttu:

— Kendine gel Nuri, dedi.

— ...

— Nuri...

Nuri gülümsemeye çalıştı:

— Beni merak etmeyin. Siz gidin.

— Sakın bir delilik yapma, dedi, Sabahat. Bir şey öğrenirsem gene gelir sana haber veririm.

— Sağol. Benim için üzülme.

— Söz mü?

— Söz.

Demek grev yaptığını, elebaşı olduğunu duymuşlardı. Kaçmak para etmiyordu anlaşılan. Sonuna kadar gitmek gerekti, sonuna kadar...

Melâhat hanımla, Sabahat gittikten sonra Nuri, olduğu yerde bir süre düşündü. Sigara üstüne sigara içti. Ne yapması gerekiyordu? Tanımadığı düşmanla-

rının tuzaklarından nasıl sıyrılabilirdi? Kendisine saldıracak olanların kimler olduğunu bilmiyordu ki. Bir takım tahminler, bir takım adamların üstünde durmalar, şüpheler insanı kahrediyordu. Fehim'e soramazdı. Söz vermişti kadınlara. Ağlayacak kadar heyecanlanmıştı.

«Münasip bir şekilde ağzını aramam, sormam gerekli. Vay canına arkamdan neler dönüyor da haberim olmuyor! İyi ama Sabahat niçin geldi de bana haber verdi? Yalnız yaptığım iyilikler için mi, yoksa başka nedeni mi var? Üstelik kocası kimseye söyleme diye tenbihlemiş. Niçin ağladı? O içten bakışı için ne düşünmeliyim? Üstelik dürüst, namuslu kadın. Kocasından daha cesur. Fehim eve gelemez, söyleyemez miydi durumu? Aşkolsun kadına.»

Zifir kesmişti içi. Neye karar vereceğini bilemiyordu. «Belki de heyecanlandırmak, üzmek istemiyor! Söylememesinin bir nedeni bu olabilir? Korkmuştur belki de!»

Neden sonra çalışmak zorunda olduğunu hatırladı. Ayağa kalktı. Bir robot gibi yürüdü. Eli ayağı titriyordu hâlâ. Yüzündeki sarartı geçmemişti. Niçin, neden kötülük yapmaya kalkıyorlardı kendisine? Ne gibi bir fayda umuyorlardı bundan? Son zamanlarda ne sendikal faaliyet göstermiş, ne yürüyüşlere karışmış, ne de partiye falan gitmişti. Ne grev, ne miting, ne emekçi, ne istismar sözü ediyordu. Hak aramıyor, çalıştığı iş yerindeki bir çok eksiklere rağmen ağzını açmıyordu. Bir iki söz kaçırmıştı ağzından ama işte hepsi o kadardı. Herkesten, arkadaşlarından bile kopmuştu? Sadece ekmeğini, geçimini düşünebiliyordu. Bazen bir haksızlık karşısında dikilmek istiyor, sonra grevi, grevin olumsuz sonuçlarını düşünüyor, ağzını açmaktan vaz geçiyordu. Güvenilecek, sonuna kadar dayanacak arkadaşlar olsaydı. Herşeyden kaçtıkça olaylar, dedikodular onu izliyordu. Onu tanıyan biri mutlaka onlara her şeyi anlatmıştı. Burada

çalıştığını biliyorlardı. Yalnız, şaşkındı! Böylesi durumlar karşısında nasıl bir tutumu olması gerekiyordu? Tekrar birlikte çalıştığı arkadaşlara alın terinin kutsallığını, haklarını, örgütlenmelerini, sendikaya girmelerini mi söylemeli, onlara öncü mü olmalıydı? Gene işverenin, sendikalılaşmayı komünistlik sayan olumsuz kişilerin karşısına mı dikilmeliydi? O zaman da çoğu kez yalnız kalıyor, mücadeleyi kendisi başlattığı gibi kendisi yürütmek zorunda kalıyordu sonuna kadar. Sonra da suçlamalar, izlenmeler, arkadan vurmaya kalkmalar... İçinden çıkamadığı sorular kafasında bir fırtına gibi dolanıyor, o zamana kadar inandığı bütün değer hükümlerini içinden söküp atmak istiyordu sanki: «Fazla güvendiğiniz takdirde aldatılacağınız muhakkaktır, fakat güvenmezseniz hayatınız cehennem azabından farksız olur.» diye bir takvim yaprağında okumuştu. Demek ki kaçmak hiç bir sorunu halletmiyordu:

— Gelecekleri varsa görecekleri de var, dedi.

Gene de ne yapacağını, neye karar vereceğini bilemeden basımevinin merdivenlerini yavaş yavaş indi. Merdivenlerin altındaki çeşmelerden elini yüzünü bol suyla yıkadı. Makina dairesine girdiği zaman biraz ferahlamıştı. Kapıdan girer girmez Yağtulumu'yla karşılaştı. Bir tuhaf baktı yüzüne:

— Ne oldu, neyin var senin? diye sordu.

— Yok bir şeyim usta.

— Hasta mısın?

Açılmak istemedi, yalan söyledi:

— Biraz başım ağrıyor da.

Şüpheyle bakıyordu çevresindeki insanlara: şu Fehim. Şu Kenan. Şu Cemal. Sülo ve daha başkaları sanki boğazına sarılmışlardı. Soluk alamıyordu. Çalıştığı makinanın arkasındaki iskemleye çöktü: ne istiyorlardı kendisinden? Kimsenin menfaatini baltalamamış, aleyhinde konuşmamıştı, üstelik herkesin yardımına koşuyordu.

— Kötü bir haber mi aldın?

Yağtulumu peşini bırakmamış, söylediği yalanı yutmamıştı. Onu yalnız bırakmak istemiyor olacaktı. Bir sigara uzattı, kendisi de yaktı. Geniş yüzünde dostça duygular dolanıyordu:

— Bir sıkıntın olduğu belli, benden neden saklıyorsun? diye sordu.

— Üzülecek bir haber aldım ustacığım.

— Çok mu kötü bir haber?

— Evet.

— Sabırlı ol.

— Sabredecek gibi değil ama...

— Sen beni dinle.

— Dinlerim elbette. Öğleyin sıkıntımın nedenini sana anlatırım.

— Çok memnun olurum.

Öğlen paydosuna kadar dalgın çalıştı. Sıkıntısından yemeğini bile doğru dürüst yiyemedi. Bugün makinasına demir atanlar yarın başka kötülükler de yaparlardı.

Bahçeye çıktılar.

Bir köşede Nuri, Yağtulumu'na sıkıntısının nedenini bütün içtenliğiyle anlattı. Ona güveniyordu nedense. Sonra anlatmak ihtiyacı içindeydi. Yalnız bütün bunları Sabahat'la, Melâhat hanımdan öğrendiğini söylemedi.

Yağtulumu sakin görünüyordu, soğukkanlıydı:

— Dedikodu olmasın? diye sordu. Endişelenmekte haklısın ama...

— Güvenilir biri anlatmasaydı...

— Öyleyse sabırlı ve dikkatli ol.

— Bundan daha dikkatli nasıl olunur? Öylesine herşeyden kaçtım usta.

— Kaçmaman, korkmaman gerekirdi. Sen gençsin. Alın terinle, emeğinle geçinen insansın. Geri çekilmek senin hakkın değil. Ne kadar kaçarsan o ka-

dar üzerine giderler. Bazı insanların kaderi değişiktir, ister istemez öncü olurlar.

Nuri gülümsemeye çalıştı:

— Ama öyle şeyler yaptılar ki usta... Oysa her şeyimiz kanunîydi. Yolumu kestiler, evimi taşladılar, tehdit ettiler, iş vermediler, ardımdan kötü dedikodular yaptılar...

— Yıldırmaya çalıştılar değil mi?

— Evet.

— Sen de mücadeleden vazgeçtin?

Nuri sustu.

— Geri çekilmek daha çok kahreder insanı. Benim gibi olma. Haksızlıklarla her zaman mücadele et. Sana yardımcı olacağım. Destekleyeceğim seni.

Gülümsedi Nuri:

— Sağol usta. Sana güveniyorum.

Yağtulumu onun ellerini tuttu sımsıcak:

— Şimdi burada iki kişiyiz, dedi, Yağtulumu.

Nuri gülümsedi. Onun sözleri güçlendirmişti kendisini. İnsanın güvenecek bir arkadaşı olduktan sonra dünya bile vız gelirdi.

İşbaşı zili çaldığı zaman kalktılar.

Kenan, etrafında uçuşan, omuzlarına konan güvercinlere yem serpiyor, avucuyla yediriyordu.

Basımevine doğru yürüdüler.

■

«GÜZELİ, faydalıyı düşünmek ne kadar zormuş meğerse?» dedi içinden. Karısını, doğacak çocuğunu, yapacağı konduyu aklına getirmeye çalıştı. Dayanması, kaçmaması gerekiyordu. Güvenecek bir arkadaşı vardı. Ama şüphe zehirini akıtmıştı bir kez içine. Beynini zorlayan sorular başının tepe kısmında bir acı meydana getiriyordu. Sıkıntı, yorgunluk, şüphe,

sinirlerini iyice bozmuştu. Düşmanlarının kimler olduğunu bir bilseydi ona göre davranırdı.

Bazan iyilikler de kötülükler de üstüste gelirdi. Bir rastlantı olmasaydı Nuri'nin başı belâya girecekti. Provayı çekip, sayfaları katlamıştı. Kontrol etti, sıra numaraları tamamdı. Birdenbire gözüne ters satırlar ilişti, yüreğinde olumsuz bir şeyler kıpırdadı yeniden:

«Bu satırlar neden ters böyle?»

Ters satırları okudu. Satırlar karışmıştı. Belki de yukarda dökülmüş, öylece gönderilmişti, sonradan düzeltilecekti. Aldı götürdü, başmürettibe verdi, karışık satırları da gösterdi.

— Satırlar dökülmüş, dedi, başmürettip.

— Ben dökmedim.

— Aslına bakalım öyleyse.

Baktılar; aslı doğruydu. Başmürettip orada çalışanlara sordu:

— Kim bağladı bu sayfaları?

— Sülo.

Sülo'yu çağırdılar. Sallana sallana geldi.

— Bu sayfalar dökülmüş, niçin düzeltmeden makinaya gönderdin? diye sordu, başmürettip.

— Dökülmüş mü?

— Evet.

Sülo başını kaldırdı, Nuri'ye:

— Sen dökmüşsündür, dedi.

Nuri haykırırcasına konuştu:

— Ben mi dökmüşüm? Bunu nasıl söyleyebiliyorsun!

— Elbette sen dökmüşsün.

— Ben sayfa falan dökmedim. Dizgi kısmından öyle geldi. Dikkat etmeseydim belki de böyle basılırdı. Aslı da bende olmadığı için...

— Yani biz yalan mı söylüyoruz?

— Onu demek istemedim.

Sanki karşısındaki eski bir arkadaşı, meslektaşı

değildi, tanımadığı bir adamdı. Soğuk soğuktu bakışları. Nuri baktı kaldı Sülo'nun kara suratına.

— Ne bakıyorsun be!

Nuri bir an düşündü, son sözünü ilkin söylemek istemedi dudaklarının ucuna geldiği halde:

— Bu sözleri, bu davranışı sana yakıştıramadım, dedi, yürüdü.

— Aldın mı ağzının payını, dedi, biri Sülo'ya.

Nuri aşağıya indi. Sülo kötü adamdı. Arkadan vuruyordu. Sakınmalıydı ondan. Düşmanının biri muhakkak oydu. Acaba ötekileri kimdi? Belki o değildi sayfayı bozan, başkalarıydı? Eğer dikkat etmeseydi iş öyle basılır, kimse de işi onun bozmadığına inanmazdı. Onun burada çalışmasını istemeyenler vardı. Suçsuz olduğunu zor ispat ederdi. Hem yapılan zararı ödetirler, hem de tazminatsız falan işine son verirlerdi. Ondan sonra haklı olduğunu anlatmak için uğraş dur. İlkin makinasına demir katrat atmışlar, sonra dövmek için izlemişler, daha sonra da sayfayı karıştırmışlardı. Onu hiç kimse cezalandırmış olmasa bile meslektaşları arasında böyle hatalar yapmış olmasının duyulması aleyhinde olurdu. Grevden önce de böyle olmuştu. Onun sendikal faaliyetlerde bulunmasından hoşlanmayan işveren, idare, bazı işçileri kışkırtmış, onu işten atmak için çeşitli çareler aramışlardı. İşverenin maşası olmak istemiyen arkadaşlarından bazıları onu uyarmışlardı.

Makina dairesine inerken düşünceler içindeydi. Sövüyordu. Vardı bu işte bir bit yeniği, vardı...

Fehim'den yana baktı, dalgın, çalışıyordu.

Dikkatli davranmalıydı. Düşmanlarının kimler olduğunu zaman gösterecekti:

— Ben onların hakkını aramak için canımı dişime taktım, onlar bana ne yaptılar?

Yağtulumu'yla yüz yüze geldi birdenbire: onu izliyordu anlaşılan.

— Ne oluyor sana? diye sordu.

Nuri, durumu bütün açıklığıyla anlattı:

— Aman dikkat et. Sülo hergelesinden her şey umulur, dedi.

— Ediyorum ama...

— Bilinçlenmemiş bunların çoğu. Onun için bu tür düşmanlıklara da göğüs germek gerek. Menfaatlerinin nerede olduğunu bilseler...

— Haklısın.

— Hemen yıkılma. Al şu sigarayı da yak bakayım.

Yaktı.

— Ve burada iki kişi olduğumuzu hiç bir zaman unutma.

Gülümsedi, Yağtulumu'nun aydınlık yüzüne.

■

«SU uyur düşman uyumaz.» derler ya doğruydu. Sülo hemen Kenan'ı bulmuştu, durumu ona anlatmıştı.

— Demek gene paçayı kurtardı, dedi, Kenan hayıflanarak.

— Kurtardı ya hergele. Sanki biri haber verdi.

— Yaptığı işe çok dikkat ediyor.

— Ne yapayım şimdi ben!

Kenan bir an Sülo'nun yüzüne baktı, düşündü:

— Bir söz vardır bilmem bilir misin? dedi, baskı basanındır derler. Git Cemil'e haber ver. Şikâyet et.

— Ne diyeyim?

— Ne diyeceksin? Çocuk musun? Onu da ben mi öğreteyim sana? Söyle işte bir şeyler. Solculuğunu anlat. Grev yaptığından bahset. İşçi Partili olduğunu söyle. Polislerin peşinde olduğunu, takibata uğradığını araya katıver. Mitinglere katıldığını yeni

duyduğunu, işçileri kışkırttığını bir defa söyledin mi Cemil zaten daha fazla düşünemez. İlk fırsatta ona saldırır. Solculara ne kadar kızdığını bilirsin.

Sülo'nun yüzünden şeytanî bir gülümseme belirdi:

— Ben de kızarım solculara, dedi, bilirsin, deli olurum dinsizlere, imansızlara. Her kötülük bunların başının altından kalkıyor zaten. Keşke böyle arkadaşım olmasaydı. Uzun zaman görmemiştim, ne bilirdim ahlâkının değiştiğini.

— Dışardan para alıyorlar bunlar. Sen git konuş Cemil'le. Ben de seni desteklerim. Sonra da durumu müdüre, gerekli yerlere duyururuz. Tamam mı?

— Tamam.

Birlikte gittiler yazıhaneye. Aralarında kararlaştırdıkları gibi Nuri'yi şikâyet ettiler. Bir güzel doldurdular Cemil'i. Cemil, onları dinledikçe köpürdü:

— Şimdi ben ona gösteririm. Çağırın buraya, dedi. Zile uzandı.

— Dur, dedi, Kenan, acele etme. Yılanı yuvasında bastıralım.

— Daha iyi olur, dedi, Sülo.

Cemil elini zilden çekti, durdu, düşündü:

— Peki, dedi, ilk fırsatta ben ona solculuğu gösteririm. Anlasın dünyanın kaç bucak olduğunu.

Cemil'i öfke içinde bırakıp yazıhaneden çıktılar. Kenan:

— Bu iş oldu, dedi, güldü.

— Barınamaz artık burada. Kuyruğuna teneke bağladık sayılır. Sen bir şeytansın.

— Senin benden kalır yanın mı var!

— Kimse duymasın?

— Duyar mı? Sen ağzını sıkı tut.

— Asıl sen ağzını sıkı tut.

Ayrıldılar.

SABAHTI.

Aydınlık bir gündü. Diri güneş ışınları pencerelerden doluşmuştu.

İşbaşı zili yeni çalmıştı. İşçiler yeni bir güçle işlerine sarılmışlardı. Yalnız Nuri isteksizdi. Çalışmak içinden gelmiyordu. Dünkünden daha yorgun, daha sıkıntılıydı. Geceyi uykusuz geçirmiş insanlarda görülen sinirlilik, dudaklarının kenarında seğirmeler vardı. Gözleri kanlanmıştı. Renksizdi yüzü. Korkuyla, çevresindeki insanlara bakıyordu. Bilinçsizliklerine, el ele vermemelerine, haklarını aramayışlarına, arayanlara da karşı çıkışlarına acıyordu. Çoğu yerde uyarmalar ters orantılı sonuçlar doğuruyor, işçi, gözünü açmak, onu bilinçlendirmek isteyen meslektaşına, devrimciye, sendikacıya karşı çıkıyor, çoğu kere işverenle işbirliği yapıyor, ona hakkının nerede olduğunu gösterenleri kötü durumlara düşürüyordu. Sarı sendika kuran işverenin karşısında olacak yerde yanıbaşında oluyordu. Ekmeğinden, istikbalinden olan, yağlı karalarla suçlanan insanlar da vardı bu arada. Hayatlarını kaybeden, hapislerde çürüyen... Gazetelerde okuyor ya da duyuyordu sık sık. Grev sırasında kendi başına da gelmişti. Çeşitli çevreler suçlamışlardı onları. İktidarı tutan gazeteler onlara ateş püskürürken, birkaç devrimci gazete, birkaç küçük dergi onlardan söz etmişti, o kadar. Bir de yolda rasladığı ve onu kahraman gören gazeteci. Gülümsedi. Fehim bir konuşsaydı, düşmanlarının isimlerini, onun hakkında neler dediklerini bir söyleseydi, susuyordu. Sabahat'ın anlattıkları bütün gece uğursuz bir rüzgâr gibi dönüp durmuştu. Sülo, Fehim, Kenan, Cemal, Cemil, Sabahat, Melâhat girmişti rüyasına kopuk kopuk. Dalıp dalıp uyandığı zamanlar.

Sülo onun çok eski arkadaşıydı. Bir ara küçükken çıraklık yapmışlardı hatta. Öğlenleri vilâyetin

bahçesinde top oynamışlardı. Kovboy filmi seyretmek için sinemaya bile gittiklerini hatırlıyordu. Ne iyi çocuktu o zamanlar. Yaşlı bir anası vardı. Bir gün evlerine götürmüştü onu. Eli açıktı, cömertti bütün yoksulluğuna rağmen. Nasıl böylesine bozulmuştu, kötü kişi olmuştu, düşündükçe hayret ediyordu. Onu buraya alan o olduğu halde pişman olmuş bir hali vardı. Grev, parti meselesini duymuş olmalıydı herhalde? Doğru dürüst konuşmaya razı olsa, dinlese, Nuri onu ikna ederdi belki de. Ama bütün bunların dışında düşmanlığının başka bir nedeni varsa, incitmişse, ondan özür dilemeye hazırdı.

Neden, niçin, nasıl? Bütün gece bu sorularla uğraşmış, boğuşmuş, korkulu düşlerle, içinden çıkamadığı düşüncelerle gecesi geçip gitmiş, güneşin pencerelerde oynayışını görmüştü. İstemeye istemeye gelmişti işe. Ön kestirisi ona bir belâya doğru gittiğini söylüyordu.

— Buradan ayrılmaktan başka çarem yok. En iyisi Mitat'ın basımevine gideyim. Belki bana iş verir. Şimdilik çalışırım. Denize düşen yılana sarılır derler... Ama olmaz. Aç kalsam bile öyle biriyle iş tutmam doğru olmaz.

Forma atmaya yarayan takımları eline aldı, takım dolabına dağıtmaya başladı.

— Gene düşüncelisin... Hayrola?

Döndü baktı, Yağtulumu'yla burun buruna geldi.

— Artık bize selâm sabah vermekten vaz geçtin?

— Affedersin usta. Dalgınım. Bütün gece uyumadım.

— Neden, gene o meseje mi?

— Evet. Tek çare buradan çıkmak kalıyor. Ne derlerse desinler. Kötü adamlarla baş etmek güç.

— İş mi buldun?

— Hayır.

— Tam güvendiğim bir arkadaşla karşılaştım onu da kaybediyorum demek!

Yağtulumu, sanki Nuri işi bırakmış da gidiyormuşçasına üzüntü duymuştu. Koskoca adamın gözleri yaşarmıştı.

— Buradan gitsem bile gelir seni gene bulurum usta.

— Teşekkür ederim. Ama gitme. Dayan.

Nuri, takımları dağıtmaya devam ederken neden buradan çıkmaya karar verdiğini anlatıyordu. Eğer düşmanlarının kimler olduğunu kesinlikle bilseydi, boğuşması kabildi ama bu durumda her an tehlike içindeydi. Makinaya, işe, kendisine bir kötülük yapabilirlerdi.

— Boş ver böyle karamsar düşüncelere, dedi, Yağtulumu. Bak dışarsı ne kadar güzel. İki kişi olduğumuzu unutma. Umutlu ol biraz.

Gülümsedi.

— Güneşe bak. Güzel değil mi?

— Gerçekten güzel, dedi, Nuri.

— Seni her zaman böyle görmek istiyorum, dedi, işiyle meşgul oldu.

Güneş bakır bir tepsi gibi pırıl pırıldı.

■

BİR GÜN önce bozulan Cemal'in makinasındaki grank kolunu çeviren dişliyi sökmeye çalışan Kenan, Nuri'ye seslendi:

— Cemil beyden biraz bez isteyiver. Makinayı sileceklermiş de.

— Peki usta.

Cemal yağ, boya içindeydi. Öteki işçilerin hepsinin ayrı ayrı işi vardı.

Nuri fırladı, koşa koşa merdivenleri çıktı. O da

az önce bez aramıştı. Baskısi biten formayı silecekti. Yoktu. Soluk soluğa dizgi kısmının kapısını açtı... Cemil'le kapı önünde karşılaştı:

— Kenan usta paçavra istiyor, dedi.

Cemil sertçe baktı. Anasına söğülmüşçesine yüzü patlıcan moruna döndü. Allak bullaktı. Aklına Sülo ile Kenan'ın anlattıkları geldi. Solcuydu bunlar. Her kötülük beklenirdi. Sayfaları dökerler, makinaları kırarlar, Grev yaparlar, yürüyüşlere çıkarlar, mitingler düzenlerlerdi.

— Paçavra maçavra yok. Hadi şimdi defol! diye bağırdı.

Nuri şaşkınlıkla baktı kaldı onun yüzüne:

— Bu sözleri bana mı söylüyorsunuz? dedi.

— Evet, sana söylüyorum. Hadi şimdi çek arabanı!

Nuri ne söylemesi, ne yapması gerektiğini bilemedi. Cemil beyin öfkesinin nedenini anlayamamıştı. Çok şaşırmıştı. Daha fazla bir şey soramadan yavaş yavaş aşağıya indi. Cemil bal gibi kovmuştu onu. Hakaret etmişti. Peki ama buna sebep neydi, ne yapmıştı ona, ya da başka birine? Hiç bir kötü hareketini hatırlamıyordu. Herhalde birileri onun hakkında kötü şeyler söylemişti? Evet, evet, öyle olacaktı. O da duymuştu sonunda demek? Grev meselesini, evinin taşlandığını, tehdit edildiğini, işine son verilmesini, saldırılmasını, ardından kötü dedikodular çıkarılmasını hatırladı ister istemez. Bu düşmanlıklar böyle sürüp gidecek miydi? Hep susacak mıydı haksızlıklar karşısında. İhbarlar, polisler, iftiralar, ekmeğiyle, canıyla oynamalar, tevkifler...

Her sabah kapıdan girer girmez Cemil'i ve bütün arkadaşlarını gülümseyerek selâmlardı. Gerekli saygıyı her zaman, herkese gösterirdi. Hatta Kenan: «Cemil senin için solcu diyor.» dediği zaman bile ağzını açıp bir şey söylememişti. Bir ara aklından konuşmayı geçirdiği halde beyinleri hergün türlü çe-

şitli yayınlarla yıkanmış, zehirlenmiş insanlarla sonuçsuz tartışmalara girişmek boşunaydı. Havanda su dögmek gibi. Yöneticiler, bir takım köşebaşlarını tutmuş adamlar, gazeteler korkunç suçlamalar yapıyorlardı çünkü. Bir fikri olanları yıldırmaya çalışıyorlardı.

Belki de başka bir nedeni vardı Cemil'in böylesine kötü davranışının? Cemil bey belki de o anda başka bir şeye kızmıştı ve o öfkeyle böyle kötü davranmıştı, az sonra özür dileyecekti. Yaptığından utanırdı. Yanılmayan, hata yapmayan kim vardı ki! Ama başkasına kızmış bile olsa gene terbiyesini muhafaza etmesi gerekmez miydi? Keşke dikilseydi karşısına. Açık açık konuşsaydı. Cemil'in kötü davranışı büsbütün koymaya başladı:

— Ne hakkı var beni kovmaya, hakaret etmeye?

Helânın önündeki boş iskemleye oturdu. Sinirlerine hakim olmaya çalışıyordu. Şu anda ters bir şey söylese boğazına sarılabilirdi. Soğukkanlı olmak istemesine rağmen son derece gergin bir durumu vardı. Bir sigara içti. Düşünmeye çalıştı. Kafasını zorladıkça sorunları birleşecek yerde birbirinden uzaklaşıyordu. Öfkeyle kalkan zararla otururdu.

Tekrar makina dairesine döndüğü zaman üzerine garip bir durgunluk gelmişti. Sinirleri iyice boşalmıştı. Dalgın dalgın yürüdü. Onu gören Kenan sordu:

— Nerde kaldın yahu, paçavralar ne oldu?

Nuri sayıklar gibi konuştu:

— Paçavra vermedi, beni de kovdu.

— Neden kovdu?

Başını işinden kaldırmıştı, hayretle, sinsi bir gülümsemeyle bakıyordu.

— Bilmem!

— Yanlış duymadım değil mi, seni Cemil bey mi kovdu?

— Evet.

— Peki sen ona bir şey demedin mi?

— Şaşırdım, diyemedim. Paçavra istedim o kadar. Ne biçim adam bu? Sanki anasına sövmüşüm gibi davrandı. Galiba geçen gün söylediklerin doğru olacak? Hakkımdaki kanaati kötü. Son günlerde zaten başıma gelmeyen kalmadı. Makinama demir katrat atıldı. Sayfaların içinden ters satırlar çıktı. Bir takım adamlar kötü düşüncelerle beni buradan kaçırmaya çalışıyorlar.

— Belki de Cemil yaptırıyor bütün bunları. Ben sana demedim mi bakma sen onun kılığına kıyafetine diye? İyi bir insan değildir o. Nasıl dediğim çıktı mı?

Nuri sesini çıkarmadı.

— Dur ben gidip bir bakayım. Paçavraya ihtiyacımız var. Bu kadar şeyi neyle sileceğiz?

— Ne oldu, üzgün görünüyorsun? diye sordu, Çingene.

Nuri başına geleni anlatmaya başladı.

Kenan, makinayı onarma işini bıraktı. Bir solukta merdivenleri çıktı. Cemil'in karşısına dikildi. Yazıhanede ikisinden başka kimse yoktu.

— Kovmuşsun ha? İyi yaptın, diye söylendi. Bunlara yüz vermeye gelmez. Daha fazla söyletme Allahaşkına. Aşağıda konuşup duruyor. İşçileri senin aleyhinde kışkırtmaya başladı.

Cemil yerinden sıçradı:

— Ne yapıyor, ne yapıyor! dedi.

— İşçileri kışkırtıyor. Senin aleyhinde konuşuyor!

Cemil daha fazla dinleyemedi. Koşarak merdivenleri indi. Yıldırım gibi makina dairesinden içeriye daldı.

Nuri, Çingene'yle Ahmet'e, Cemil beyle aralarında geçeni anlatıyordu. Oldukça sinirliydi. Gururu incinmişti. Boşalıyordu.

Kapıdan giren Cemil, onları konuşur görünce az önce Kenan'ın söylediklerini doğru sandı:

— Pis komunist!

Birdenbire kendini kaybetti. Ne yaptığını, ne söylediğini şaşırdı. Ağzına geleni, köpüre köpüre, dili damağına dolaşa dolaşa bağırdı, tehdit etti. Nuri'nin üzerine yürüdü. Zor tuttular işçiler. Bıraksalardı kapışmaları işten bile değildi. Kuyruğuna basılmış yılana dönmüştü.

Nuri şaşkınlıktan dondu kaldı, bu kadarını beklemiyordu. Rengi iyice atmıştı. Ne yapması, ne söylemesi gerektiğini bir türlü kestiremiyordu. Şaşkınlıktan makinasının kenarına çıktı. Durmadan ona sövüp sayan, suçlayan Cemil'e bakıp duruyordu. Başından geçen olmadık olaylar onu yıkmış, şaşkına çevirmiş, perişan etmişti.

Yağtulumu'yla Kenan ve başka işçiler Cemil'i sürükleye sürükleye dışarıya çıkardılar.

Nuri'nin kafasının içi sanki boşalmıştı. Şaşkınlıktan, kendisine saldırana bir şey yapamamaktan, üzüntüden makinanın arkasındaki sandalyaya çöktü. Bütün gözlerden kaçmak istiyordu. Grev, grev sonrası olanlar onu yıldırmıştı. Derdini anlatacak bir yer bulamamıştı. Sendikaları da savsaklamıştı sonunda. Yoksa yıkılırlar, böyle perişan olurlar mıydı? Buradan gitmeden önce Cemil'e bir şeyler söylemeliydi. Bu kadar kötü sözün altında kalmamalıydı. Hırsından, öfkesinden, durmadan söven, suçlayana cevap veremekten ağlamaya başladı, tıpkı bebeler gibi:

— Ne yapayım şimdi ben! Şuna bir iki tokat patlatsam...

Aklında doğacak çocuğu, karısı, geçimleri geliyordu. Kenarda köşede birkaç kuruşları bile yoktu. Yoksulluk, belini büküyordu bütünüyle.

Kenan'ı karşısında buldu:

— Ne o ağlıyor musun? Çocuk musun sen?

— Çocuktan beterim.

İşi bırakıp gitse, korktu, kaçtı diyeceklerdi. Gitmese, bu sefer de küfürleri, suçlamaları kabul etmesi

gerekiyordu. Şimdiye kadar böylesine bir açmaza tekrar düşeceğini düşünmemişti. Greve gittiklerinde, işveren onu tehdit etmişti, kavga çıkarıp işten attırmak, dövdürmek istemişti ama o zaman düşmanlarını tanıyordu ve çevresinde arkadaşları vardı. O zaman daha çözülmemişlerdi. Destekliyorlardı. Kolluyorlardı birbirlerini. Şimdi ise Cemil düşüncesini sözleriyle, hareketleriyle belli etmişti. Onu burada çalıştırmayacaktı anlaşılan. Bir kulp bulacaktı. Öyle anlaşılıyordu. Bugün makinasına bir katrat atacaklar, yarın sayfaları karıştıracaklar, öbürgün saldıracaklardı. Belki de Sabahat'ın söylediği kötü adam buydu? Bütün fenalıklar onun başının altından kalkıyordu!

— Şimdi ne yapayım ben! Gidip yakasına yapışsam mı?

— Hayır. Mahkemeye ver, dedi, Kenan. Hepimiz şahidiz. Sana ağzına geleni söyledi. İnsanın düşmanına bile söylemeyeceği şeyleri söyledi. Ben Allahtan korkarım. Mahkemeye gidince ne gördümse, ne duydumsa söylerim. Bana güvenebilirsin. Nasıl sana onu anlatırken haksız mı söylemişim? Görüyorsun. Biri, hiç bir şey bilmiyorsan iftira et, doğru çıkmasa bile izi kalır, demiş. Ver mahkemeye aklı başına gelsin.

— Onu mahkemeye versem gerçekten duyduklarınızı, gördüklerinizi söyler misiniz?

— Elbette. Sen gerisine karışma. Sana şimdi müdürden izin alayım. Hemen git, şikâyetini yap.

— Peki, izin al bana.

Denize düşmüş, yılana sarılıyordu. Küfür gibi dolanıyordu ortalıkta. Kimse yüzüne bakmıyordu. Arkadaşlarının candan davranışlarının yerini garip bir çekinme almıştı. Sanki Nuri makina dairesinde yoktu. Herkes garip bir durgunluk içinde çalışmasını sürdürüyordu. Yan yana gelip konuşanlara sokulunca ayrılıyorlar ya da konuşmalarını kesiveriyorlardı. Kimi prova çekiyor, kimi formayı bağlıyor, kimi forma atı-

yor, şaseye kâğıt yüklüyordu. Grevden önce, sonra böyle olaylarla karşılaşmıştı.

— Gördün mü Cemil'in bana yaptığını Fehim? Allah aşkına söyle. Dur yahu, bir dakika.

— Sonra konuşuruz.

— Ne oldu bunlara böyle? Ne yaptım ben size?

Veba görmüş gibi kaçıyorlardı ondan. Kime seslense duymazdan geliyor, bazan bir iki kelime konuşuyorlardı. Çıldıracaktı. Bazan yanına sokulan biri, bir iki kelime ediyor, sonra süratle uzaklaşıyordu. Belki de Cemil'den korkuyorlardı? Belki işlerine son verir ya da ağır işler yükler, soluk aldırmaz, diye düşünüyor olacaklardı? Yarım saat, bir saat içindeki kendisine karşı olan değişikliği anlamıyor ya da anlamak istemiyordu, Nuri.

O sıra Sülo aşağıya indi. Av kokusu almış bir köpek görünüşündeydi. Yavaş yavaş makinaların arasında dolaşıyor, makinacılarla konuşuyordu fısıltılı bir şekilde. Davranışından, konuşma tarzından aşağı yukarı neler dediğini çıkarıyordu Nuri.

«Pis solcu. Mahkemeye verecekmiş! Versin. Siz de menfi probaganda yaptığını söylersiniz. Cemil bunun altında kalmaz. Bu zaten işçileri kışkırtmış. O yüzden işten atılmış. Sakın buna uymayın. Polis bu gibilerin daima peşindedir. Sizin de başınız belâdan kurtulmaz.» diyordu.

Kimi tiksinerek, kimi can kulağıyla dinliyor, kimi düşünceli düşünceli başını sallıyor, mırıl mırıl bir şeyler konuşuyorlardı. Kiminin bakışları pis bir şeye bakarkenki gibi karanlıkken, kiminin de apaydınlıktı gözlerinin içi.

Nuri, Sülo'yla gözgöze geldi. Kaşları çatıktı. Sanki karşısındaki çocukluk arkadaşı, meslek arkadaşı değildi. Ağzının içinden bir şeyler söyledi mırıl mırıl, onun yüzüne bakarak. Söyledikleri küfürden başka bir şey olamazdı. Nuri çatsa, küfür etse suçlu düşerdi. Taş gibi olduğu yerde kaldı bir süre, sonra da

takım dolabından yana yürüdü, kocaman bir demir katrata yapıştı, kaldırdı, tam atacakken sağlam bir el bileğinden yakaladı:

— Dur, dedi, bir delilik yapma sakın. Uyma sen o namussuza.

— Ama usta...

— Sus sen. Soğukkanlı ol.

— Ağzının içinden küfür ediyor.

— Kötü söz sahibinindir.

Sülo ortada dolanıp duruyordu. Cemil göndermişti anlaşılan. Kapkara suratının ortasında kartal gagasına benzeyen kocaman burnunun delikleri öfkesinden oynuyordu. Küçümseyen nefret dolu bakışlarını Nuri gene üzerinde yakaladı:

— Ben bu herifi, onu buraya göndereni çok fena yapacağım.

Yağtulumu, omuzundan tutup bastırdı:

— Sen benim dediğimi dinle. Git şikâyetini yap. Ver mahkemeye. Hepimiz şahidiz. Sonra beni bekle dışarda, konuşalım. Susarsan, hakkını aramazsan herkes korktu, kaçtı der.

O sırada yanlarına sokulmuş olan, onları dinleyen Cemal:

— Ben şahit falan değilim, dedi. Ne bir şey duydum, ne de gördüm. O sırada depodaydım.

Çekildi, köşesinde çalışmaya başladı. Yalan söylüyordu.

Nuri baktı kaldı çevresine. Bomboş hissetti içini. Güvensiz, arkadaşsız, tıpkı grev sonrasında olduğu gibi...

— Bunlar benden yana çıkarlar mı dersin usta? Baksana hallerine...

— Ben konuşurum onlarla, dedi, Yağtulumu.

Kenan koşarak geldi:

— Tamam Nuriciğim, dedi, müdüre durumu anlattım. Seni çağırıyor.

— Peki, dedi, Nuri, yürüdü.

NURİ, müdürün yanına gitmeden önce durdu, makina dairesinin kapısının dış kısmında. Bir sigara yaktı. Başını ellerinin arasına aldı, düşündü:

«Ne yapayım şimdi ben!»

Tadı tuzu kalmamıştı buranın. Cemil'i mahkemeye vermese de çekilip gitse daha iyi olmaz mıydı? Mahkemeye verse ne olacaktı? Hiç. Davayı kazansa bile kazancı kayıp olacaktı. Duyanlar, ateş olmayan yerde duman tütmez diyeceklerdi. Zaten yeteri kadar suçlanmıştı grev meselesinde. Hakkında söylenmedik söz, bırakmamışlardı. Boşta kaldığı, küfür gibi ortalıkta dolaştığı günler aklına gelince hırslanıyordu iyiden iyiye. Sürt Allah sürt günleri... Beş parasız, yokuşu aşağıdan yukarı, yukardan aşağı aç bi aç dolaştığı günler... sonra karısı, sonra doğacak çocuğu geldi aklına. Ne yapacağını şaşırdı. Ardından kocaman kış, karıyla, soğuğuyla, yokluğuyla geliyordu. Almanya meselesi de olmamıştı. Sırada binlerce kişi vardı, olacak gibi de görünmüyordu. O ara aklına gazetecinin sözleri geldi:

«Gelde kahramanın halini gör.» dedi içinden.

— Ne oluyor sana? Ne duruyorsun burada. Çekinme. Hakkını ara.

Başını kaldırıp bakınca Yağtulumu'nu gördü. Yumuşacık ellerini omuzuna koymuştu. Dostça bakıp duruyordu. Apaydınlıktı gözlerinin içi.

— Yaptığım doğru olur mu?

— Üzülme sen. Sakin olmaya çalış. Yaptığın elbette doğru.

— Sakin olmak istiyorum ama mümkün mü?

— Peki, otur hele. Bir sigara daha iç. Açıl biraz. Korkma. Ben arkadaşlarla konuşurum. Sana böyle yapmaması gerekirdi Cemil'in. O da işçilikten yetişme, Sülo da, daha başkaları da. Bazı elmaların için-

den kurt çıktı diye ağacı kesmeye kalkma. Ne dediğimi anladın sanırım!

— Anladım, diye gülümsemeye çalıştı, Nuri. Copa, sopaya, kalleşliklere karşı çıktım ama galiba burada yenileceğim?

— Hayır, yenilmeyeceksin. Burada iki kişi olduğumuzu unutma.

— İki kişi ama, dedi, Nuri. Kaç kişide iki kişi?

— Yarın, üç, öbür gün, dört, gitgide çoğalacağız, dedi, Yağtulumu.

— Gelecek mi o günler?

— Elbette gelecek. Zaman bizim lehimize çalışıyor. Şimdi bana müsade. Makinamın yanına gitmem gerekiyor. Otomatik durdu.

— Sağol usta.

Yağtulumu gitti, kısa bir süre sonra otomatik makinasının vınıltısı duyuldu.

— Müdür seni çağırıyor. Daha gitmedin mi sen?

Kenan'ı gördü karşısında. İnce dudaklarının ucundaki sigarası sanki Nuri'nin haline gülümser gibiydi.

— Çabuk ol. Daha ne düşünüyorsun. Git, hakkını ara.

— Peki.

Nuri derlendi, toparlandı.

— O kadar lâfın, hakaretin altında mı kalacaksın?

Doğru söylüyordu Kenan. Yürüdü.

İşe girdiğindenberi müdürle hiç bir ilişkisi olmamıştı, aşağı yukarı... Uzun boylu; elli yaşları arasında, sallana sallana yürüyen bir adamdı. Odasından pek çıktığı yoktu. İşçiler arasında adı: «Deve'ydi.» Niçin böyle diyorlardı? Merak edip de sormamıştı bile. Oldum bittim birine kötü isim takmaktan, takılmış isimle çağırmaktan nefret ederdi. Olayı bütünüyle müdüre anlatması gerekli miydi? Anlattığı zaman nasıl karşılayacaktı, bilemiyordu! Yüreğinde garip bir ürperti vardı.

Yukarı çıkıp yazıhanenin kapısının önünden geçerken gözücuyla Cemil'den yana baktı. Dirseklerini masaya dayamış, kötü kötü bakıp duruyordu kendisine. Yaptıklarından ötürü özür dileyecek birine benzemiyordu. Yaptıklarından, söylediklerinden utanmamıştı anlaşılan. Burada kaldığı müddetçe kendisine kancayı takacaktı. Bir kulp bulup işten attırmaya çalışacaktı. Açık açık söylediklerinden başka daha kimbilir ne kötü şeyler uyduracaktı? Kimbilir neler? Bütün ağır işleri ona yükleyecekler, soluk aldırmamacasına çalıştıracaklardı.

«Vız gelir bana. Yıldıramazsınız beni!»

Müdürün kapısında bulunan odacı her zamanki ciddiyeti içinde sordu:

— Nereye?

— Müdür beyi göreceğim.

— Ne yapacaksın sen müdür beyi?

— Beni çağırtmış.

— Öyle söylesene. Gir.

Nuri kapıyı bir iki tık'lattı.

«Giriniz.» bekledi. Ses çıkmayınca tokmağı ağır ağır çevirdi, kapıyı aralayıp baktı. İçerde kimseler yoktu. Işık girmesin diye perdeler sıkı sıkıya kapatılmıştı. Elektrikler yandığı halde gene de oda Nuri'ye loş göründü. Geriye çekilmeye karar verecekken soğuk bir ses:

— Girin, dedi.

Demekki müdür odadaydı. İçeriye girdi. Kapıyı örttü. Solda kocaman, odanın yarısını dolduran bir yazıhanenin başında müdürü gördü. Kalın camlı gözlüklerinin altından soğuk soğuk, âdeta iğrenir gibi bakıyordu. Ayağa kalkmış, sokmaya hazır bir yılana benziyordu. Yüzünün çizgileri sinirden kasılmış gibiydi :

— Senin adın ne?

— Nuri efendim.

— Eveeeet. Demek o sensin!

Birdenbire afallamıştı. Söze nasıl başlayacağını bilemedi. Müdür ne demek istemişti?

Müdür tepeden tırnağa süzdü onu.

Niçin izin istediğini sorduğunda Cemil'in ona yaptıklarını anlatacaktı. İş arkadaşlarının hepsi ondan yanaydı. Şahittiler. Hayır, hepsi değil, demir katratı makinasına atanlar, formayı yanlış basması için karıştıranlar, sinsi adamlar aleyhte konuşurlardı elbette.

Müdür birdenbire konuştu:

— Cemil beyle kavga etmişsin. Ona söylemedik kötü söz bırakmamışsın. Ben, burada böyle disiplinsizlikler istemem. Derhal işinize son veririm.

Nuri tekrar baktı müdüre. Onun, kafasında kendisini önceden mahkum ettiğini anladı. Kimbilir neler anlatmışlardı ona kendisi için? Bu hükmü değiştirmesi kolay olmayacağını onun sözlerinden, davranışlarından anladı. Ne söylese para etmeyecekti. Bir an çıkıp gitmeyi düşündü. Mücadeleden, şikâyet etmekten vaz geçecek, kaçacaktı. Grev çıkardıkları işveren de, işyerini yöneten sorumlu kişiler de ayni anlayışsızlık, peşin hükümler içindeydiler. Hiç bir anlaşma imkânı bırakmamışlardı. Aklına sıkıntılı, boşta kaldığı günler gelince bir an duraladı:

«İşin doğrusunu anlatsam hakkımdaki düşünceyi belki değiştirir?» dedi içinden. Soğuk kanlı olmaya çalışarak:

— Efendim, dedi. Ben kavga etmedim. Hatta ağzımı bile açmadım. Cemil bey anlayamadığım bir nedenden bana kızmış. Çok kötü sözler söyledi bana. Yapmadığını komadı. Suçladı beni. Kötü sözler söyledi. İsterseniz olayı size baştan anlatabilirim.

Müdür, istemez gibilerden elinin tersiyle bir işaret yaptı. Sümendeki beyaz bir kâğıda bir şeyler çiziktirdi:

— Siz işçileri kışkırtıyormuşsunuz, dedi.

— Ben mi?

— Evet, siz. Zaten ilk defa yapmıyormuşsunuz ki bu işi...

— Kim söyledi size bu yalanları efendim?

— Size açıklamak zorunda değilim.

Nuri büsbütün şaşırdı. Kim yapıyordu bu dedikoduları, kim?

— Hayır, yalan söylemişler size! diye bağırdı.

— Sizin hakkınızdaki bilgiler yalan değil.

— Yalan.

— Bağırmayın. Şimdi ne istiyorsunuz? Beni daha fazla meşgul etmeyin.

Ayni soğuk tutum ve küçümseyen konuşma tarzı. Demek müdür hakkında söylenenlere inanıyordu. Olayın doğruluğunu, yanlışlığını araştırmak gereksinmesini bile duymuyordu.

— İzin istiyorum efendim. Onu mahkemeye vereceğim.

— Vaz geç bu sevdadan.

— Eğer arkadaşlarım arasında benden özür dilerse vaz geçerim.

— Hiç bir idareci işçiden af dilemez.

— Çok kötü bir düşünce tarzı. Bana izin verin, Hakkımı arayacağım.

— Hayır, izin vermeyeceğim.

Müdür, kalın camlı gözlüklerinin arkasından domuz görmüş gibi bakıyordu Nuri'ye. Az önce Kenan'dan, Cemil'den, Sülo'dan onun hakkında gerekli bilgiyi almıştı. Zaten halinden, konuşmasından, direnmesinden, hak hukuk deyişinden solcu olduğu anlaşılıyordu:

«Lâfa bak sen! Cemil bey gelsin, arkadaşlarımın arasında benden af dilesin, davamdan vaz geçeyim, diyordu. Bu idareci, bir işçiden af dileyemez mi? Kaide mi bu?» demişti. Düpedüz edepsizlikti. Düpedüz karşı komaktı. Anarşiydi bu. İşçi makulesi böyleydi. Yüz bulunca astar isterlerdi. Dik kafalıydılar. Gitgide bozuluyorlardı. Tuttukları partiden ne mal oldukları bel-

li oluyordu. Hak, hukuk, grev, sendika, yürüyüş yaparlar, istismar der dururlardı. Başka işçi olsa kolay kolay sesini çıkarmaz, müdür beyi ne derse onu yapardı. İşçiyle uğraşmak zordu. Zordu efendim. Allah kahretsin. Böylelerini işyerlerinden temizlemek gerekiyordu. Bunların kökü dışardaydı. Gazeteler, ajanslar, radyolar, televizyonlar, tiyatrolar, sinemalar ve çok sayın büyükler bu sınıf hakkında her zaman uyanık bulunulmasını öneriyorlardı. Birini içeriye tıkıyorlar, bir diğeri çıkıyordu ortaya. Kim kandırıyordu bunları, kim?

Dirseklerini yazıhaneye dayadı, kendisine karanlık bir yüzle bakan Nuri'yi acayip bir yaratık görmüşçesine seyre koyuldu. Gözlerini kendisine dikmiş hâlâ bakıp duruyordu. Kıpkırmızı gözlerinin içi. Rengi uçuktu. Bakışları bulanıktı. Neredeydi eski işçiler, bir laf söylendi miydi başlarını önlerine eğerler, seslerini çıkarmazlardı. Gitgide bozuluyorlar, bir acayipleşiyorlardı. Bunun bakışları karanlık, bulanıktı. Bütün solculara lânet. Bunlar ne din, ne de iman bilirlerdi. Kökleri dışardaydı. Burasını da karıştırmak için kimbilir kimlerden kaç para almıştı?

«Hakkını arayacakmış. Baştan ayağa hak olsan ne olur? Büyük balık küçük balığı yutar.»

— Çıkınız.

Nuri sesini çıkarmadan baktı. Şu adam, şu, bir işletmenin yetkileri kendisine verilmiş adam, iş yerinde çıkmış bir olayın aslını araştırmadan, önceden verilmiş peşin bir hükümle onu hor görüyor, hakkını araması için bile izin vermek istemiyordu. Aylarca işyerine inmemiş, işçiyle ilgilenmemişti. Yanında çalışanları bile doğru dürüst tanımıyordu.

— Hakkımı aramak için demek bana izin vermiyorsunuz?

— Hayır. Vermiyorum.

Nuri bir an ne söyleyeceğini bilemedi. Kafasının içinde uğursuz bir fırtına esiyordu. Karısı, doğacak

çocuğu, açlık, sıkıntı bir an aklına geliyor, sonra unutuveriyordu öfkesinden.

— Demek bana izin vermeyeceksiniz?

— Size çıkın dedim.

— Çıkmıyorum.

Nuri'nin içinden sanki başka biri, başka bir sesle konuşmuştu. Müdür, duyduğuna inanamamış, olduğu yerde hafifçe doğrulmuştu, kalın camlı gözlüklerinin altından kocaman kocaman bakarak sordu:

— Çıkmıyor musun?

— Hayır çıkmıyorum. Bana izin verin gideyim. Hakkımı arayayım.

— Şimdi odacıyı çağırır, sizi dışarı attırırım.

— Değil odacı beni Allah bile çıkaramaz buradan! İşime son mu vereceksiniz, verin, elinizden geleni yapın. Mademki beni dinlemiyor, peşin hüküm-le hareket ediyorsunuz..

Müdürün yüzü solmuş, elleri titremeye başlamıştı. Korkuyla bakıyordu Nuri'ye, bunlardan herşey umulurdu. Fabrikaları yakan, uçakları kaçıran, bankaları soyan, insanları öldüren bunlardı. Odacıyı çağırırsa belki kötü bir olayın meydana geleceğini, zararın kendisine dokunabileceğini düşünmüş olmalı ki aşağıdan aldı:

— Ama oğlum ben sizin iyiliğiniz için konuştum.

— Ben sizin oğlunuz değilim ve siz benim iyiliğim için konuşmadınız. Beni kovdunuz buradan adeta. Sizden hakkımı aramak için izin istedim. Oysa siz...

— Evlâdım gene de iyi düşün. Hemen karar verme.

Nuri'nin sıkılmış balyoz gibi yumruklarındaydı gözü.

— Güzel güzel konuşsaydınız olmaz mıydı? Anlaşılan benim için kötü şeyler söylemişler size. Siz de inanmışsınız.

Müdür bir sigara alıp yaktı titreyen parmaklarıyla:

— Şikâyet etmeden iyice bir düşünün, dedi, sizin için böylesi daha hayırlı olur.

— O konuşurken, söylerken, saldırırken düşünmedi ama.

— Hadi şimdi siz işinizin başına gidin, düşünün, hemen karar vermeyin evlâdım, hadi. Lütfen beni kırmayın.

Zoru, dikilmeyi görünce yalvarıyordu müdür.

— Ekmeğinizi kaybetmek istemezsiniz herhalde?

— Yoksa beni kovmayı mı düşünüyorsunuz?

— Hayır evlâdım. Siz gene de benim dediğimi düşünün. Ben de bu işi bir inceleyeyim, olumlu bir sonuca ulaşamazsak o zaman gider, şikâyetinizi yaparsınız.

Müdür koltuğuna çökerken:

— Teşekkür ederim, dedi, Nuri çıktı. Makina dairesinden tarafa yürüdü.

■

İNDİ AŞAĞIYA. Bol suyla elini yüzünü, kollarını yıkadı. Saçlarını ıslattı. Kendine gelmeye çalıştı. Bir sigara yaktı. Düşündü: Ne yapması gerekiyordu? Bir çıkar yol bulamıyordu. Aklı karmakarışıktı, bir çözüm yolu bulamıyordu. Hakkını nasıl arayacaktı? Arkadaşları kendisinden yana olacaklar mıydı, yoksa grev sırasında, sonrasında, öncesinde olduğu gibi bazıları kendisini yalnız bırakacaklar mıydı? Gene bir yığın belâ mı gelecekti başına? Hemen sinmesi, yılması doğru muydu? Grevde yenildiler, kötü olaylarla karşılaştılar diye ömür boyu direnmeyecek miydi? Karakollar, polisler, mahkemeler, tutuklanmalar, tehditler, ihanetler geçti gözlerinin önünden. İşverenin dolapları... Güçsüz sendika, sarı sendika. Kendini bir

ateş çemberi içinde hissetti. Makina dairesine girdiği zaman herkes kendisine bakıyordu. Birlikte çalıştığı, olayı gören arkadaşlarına tüm olarak güvenseydi müdürü falan dinlemez, hakkını aramak için gerekli yerlere hemen başvururdu.

Kenan merakla sordu:

— Ne oldu, müdür ne söyledi sana?

Anlattı.

— Demek izin vermedi?

— Vermedi. Düşün biraz diyor.

— Nesini düşüneceksin. Git, mahkemeye ver. Böyle hakaretin altında kalacak mısın? Bana yapmalıydı ki onları, bana söylemeliydi ki... Sen ne biçim adamsın yahu! Sövdü sana herif be. Hiç bir şey yapmasan bile patlatsaydın yumruğu da aklı başına gelseydi.

— Arkadaşlar bu işe ne diyor?

— Arkadaşların hepsi senden yana.

— Şahit yazdırsam?

— Elbette yazdır.

— Sen konuştun mu onlarla?

— Konuştum. Yoksa korkuyor musun?

— Hayır. Korkmuyorum.

— Korkma arkadaş. Arkanda biz varız.

— Sağolun.

Yağtulumu'na baktı, şaşkın gördü onu, bir şeyler anlatmak ister gibiydi. Belki de gene: «Mülâhazat hanesini açık bırak.» diyecekti?

Daha fazla düşünmesine bırakmadı, Kenan, onu kolundan çekip Fehim'in yanına sürükledi:

— Bana inanmıyorsan gel arkadaşlarla bir de kendin konuş.

— İyi olur.

Kenan, Fehim'e:

— Sen şahitsin, dedi. Cemil'in Nuri'ye yaptıklarını gördün. Bugün ona, yarın sana. Nuri bizim arkadaşımız. Mahkemede sana yalan söyle demiyoruz.

Gördüğünü, duyduğunu Allah için anlatacaksın, o kadar. Nuriciğimi bu durumda yalnız mı bırakacağız!

— Ama usta...

— Ama ustası falan yok.

Fehim baktı kaldı Kenan'ın yüzüne. Şaşkındı. Ne diyeceğini bilemez bir hali vardı. Basımevinin kapısında bekleme, tuzaklar, kin, Tahtakale'ye kadar olan izleme... Korkunç tasavvurlar, meyhanedeki konuşmalar aklına geliverdi. Kenan'daki bu korkunç fikir değişikliğini anlayamadı. O ifritle, bu Nuri'nin koruyucusu kesilen aynı adam mıydı? Bu değişiklik nasıl olabiliyordu? Altında ne gibi bir menfaat saklıydı? Köpeksi suratında sinsilikten başka bir şey bulup çıkaramadı.

— Şahit olarak seni yazacağım.

— Yaz. Elbette yaz. Ben her zaman Nuri'den yanayım.

Sonra diğer arkadaşları dolaştılar. Çoğu şahit olmayı kabul etti. Hakını aramalıydı. Hakaret edilmişti.

Bir açmazın içindeydi. Tek tesellisi arkadaşlarından bazılarının kendisini yalnız bırakmamış olmasıydı. Grev günlerini yaşar gibiydi yeniden. Sinirleri bozuldukça:

— Güçlü olmalıyım, diyordu.

Paydos zili boşluklarda öterken Kenan yanına koştu yeniden:

— Hadi git, şikâyet et onu.

— Geç kalırsam ne olacak?

— Ben söylerim müdüre. Seni işten atamazlar. En çok bir gündeliğini keserler. Ben sana yardım ederim. Üzülme. Hadi.

Koştu dışarı. Adliyenin oralarda, her şeyi kös dinleyen istidacılardan birine güzel bir dilekçe yazdırdı olayı anlatıp. Sonra savcılığa başvurdu. Bilmediği yerlere girip çıktı. Dilekçeye göz gezdirenler, sanki hemen cinayet işlemiş, ellerinin kanıyla karşılarına gel-

miş biri gibi soğuk soğuk, tiksintiyle bakıyorlardı. Bu bakışları grev öncesi, sonrasında da görmüştü. Yabancı, soğuk, korkunç bir şeydi. Bir canavara, korkunç bir şeye bakar gibi bakmışlardı kendisine ve arkadaşlarına. Acımasız...

İşe döndüğü zaman mesai saati çoktan başlamıştı. Kapıcı içeri bırakmak istemedi. Nuri dinlemedi, içeriye daldı. Çarçabuk aşağıya indi. Onun heyecanlı, sinirli halini gören Kenan koştu ilkin:

— Ne oldu, verdin mi mahkemeye? dedi.

— Verdim.

— İyi yaptın.

Omuzunu okşadı. Bir taşla iki kuş vurmuştu.

Kapıcı ardından öfkeyle geldi:

— Soyunma Nuri. Müdür seni çağırıyor, dedi.

Kenan elini omuzuna koydu Nuri'nin:

— Korkma, git konuş müdürle. Siz izin vermediniz. Çok düşündüm, böyle davranmaktan başka çarem yoktu dersin. Ben anlattım ama...

— Beni anlayacağını sanmıyorum ama...

Grevden önce de, sonra da gidip konuşmuştu yöneticilerle. Arkadaşları öyle istemişlerdi. Sendika öyle karar vermişti. Faydası olmamıştı.

— Ne derse desin. Git konuş. Hakkımı aradım de.

— Gidelim bakalım.

Odacı öfkeli dikilip duruyordu yanıbaşında.

Nuri yukarı çıkarken o da ardındaydı. Kapıyı tıkırdaktıktan sonra geriye çekildi.

— Giriniz.

Girdi. Müdür koltuğa yayılmıştı. Soğuk soğuk bakıyordu:

— İşe neden geç kaldınız?

— Cemil'i mahkemeye verdim. Size durumu daha önce haber vermiştim. Çok düşündüm ama başka çare olmadığını anladım. Geç kaldığım için özür dilerim.

Müdür birdenbire yerinden fırladı. Ulurcasına bağırdı:

— Demek mahkemeye baş vurdunuz ha! Siz ne yaptığınızın farkında mısınız? Sizin yüzünüzden benim başım belâya girecek. Bu iş burada bitmeliydi. Sorgular, tahkikatlar, bir solculuk lâfı nerelere kadar uzar bilir misiniz? Ben, size düşünün, hemen karar vermeyin demedim mi? Neden yaptınız bunu! Bir amiriniz size iki kelime söyleyemeyecek mi yani?

— Söyleyecek ama böylesini değil.

— Daha konuşuyor.

— Bana hakaret edildi müdür bey. Hakkımı aramak suç mu? Mademki yaptığından, söylediğinden dolayı af dilemiyor...

— Size çıkınız diyorum.

— .....

— Siz disiplin ve otoriteyi çiğnediniz ve elbette cezayı hak ettiniz. Hakkınızda yazı yazacağım ve gündeliklerinizi kestireceğim.

— Ne isterseniz yapın.

Nuri, müdürü deli eden soğuk, umursamaz bir gülüşle dışarıya çıktı. Odacı öfkeyle bakıyordu ona. Cemil sokmaya hazır bir yılandı sanki. Aşağılayıcı bir şekilde güldü.

Bu haksız davranışlara ne diyeceğini, ne yapacağını kesinlikle bilemiyordu. Ama mücadele başlamıştı. Bugün gündeliklerini kesecekler, yarın bir başka nedenle cezalandıracaklardı. Akla gelen gelmeyen kimbilir ne düzenler kuracaklardı? Grev yapmadan, grev yaptıktan sonraki ikircilikli günlerde olduğu gibi... İşveren: «Sen çekil aradan, dalgana bak Nuri.» demişti. «Hakkımızı arayacağız efendim.» «Ben senin istediğini veririm.» «Ötekiler ne olacak?» «Sen ötekileri düşünme. Onlar kendi başlarının çaresine baksınlar. Başlarında biri olmazsa kolay kolay ses çıkarmazlar.» «Olmaz efendim.» «Sonra senin için çok fena olur.» «Olsun.» Gerçekten de birkaç gün sonra, başka kısımdan mal taşıyan bir işçi, yanına sokulmuş

ve işverenin ona yaptığı korkunç teklifi açıklamıştı. Ona çatacak, kavga çıkaracaklar, sonra da kanun gereğince tazminatsız falan işine son vereceklerdi ikisinin de. Kavgayı çıkaran işçiyi kovduğu halde işveren bakacaktı, aradan zaman geçince onu tekrar işe alacaktı, hem de daha iyi bir ücretle. Nuri'den vaktiyle gördüğü bir iyilik yüzünden ona kötlülük yapamıyordu ama bir başkası, sütsüzün biri, işverenin teklifini kabul edebilirdi. En büyük suçu hak aramaktı. Temsilciydi. İşçileri sendikaya, partiye sokan oydu. Sarı sendikaya karşı çıkan, oydu. Parçalanmayı önlemeye çalışan oydu... Oysa burada işçileri uyarmamış, uyanık bir işçi olarak değil, yılgın bir işçi gibi hareket etmiş, herhangi bir sendikal çalışma bile yapmamıştı. Siyasî eylemlere, yürüyüşlere, mitinglere sokulmamıştı. Bütün eski arkadaşlarını bir gün olsun aramamıştı. Onu bir kahraman olarak gören, göstermek isteyen gazeteciyi bile arayıp sormamıştı. Kötü şeyler geçmişti başından, kötü. Haksızlıklara, düzenlere karşı çıktıkta coplanmış, yerlerde sürüklenmiş, iş mahkemelere kadar uzamıştı. Bazı arkadaşları da tutuklanmıştı. Onlar bu sinik halini görseler ne derlerdi acaba?

Yağtulumu'nun sözleri aklına geldi: «Haksızlık karşısında kalan ilk insan sen değilsin. Mesele kaçmakta değil direnmekte, sonunda başarıya ulaşacağın muhakkaktır.»

Tulumu sırtına geçirirken Kenan koştu, geldi, merakla:

— Ne oldu, müdür ne söyledi? diye sordu.

— Çok kızdı ve bana ceza vereceğini, gündeliklerimin kesileceğini söyledi.

— Aldırma sen. Ben sana yardım ederim.

— Artık aldırdığım yok zaten.

Gündeliklerinin kesilip kesilmemesi bile umurunda değildi artık. Ona asıl koyan Sülo'nun tavrıydı. Sağda solda karşılaştıkları zaman kötü kötü bakarak, ağzının içinden bir şeyler mırıldanmasıydı. İyi, güzel,

faydalı şeyler söylemiyordu besbelli, küfür ediyordu. Kıstırdığı bir yerde bağırdı:

— Ağzının içinden ne söylüyorsun ulan? Erkeksen açık açık söylesene.

— Ben bir şey söylemiyorum.

Boğazına sarılmak, parçalamak geçti aklından, sonra kendini tutu. Onu işe alınmasına yardım etmişti, eski bir arkadaşıydı, gün olur belki hatasını anlardı? Dayatacaktı. En olumlu şey buydu. Uyanık duracak, bir açmaza düşmemeye çalışacaktı. Bıraktı yakasını Sülo'nun. O gider gitmez nereden çıktıysa çıktı Çingene yanında bitti:

— Ne haber Nuri? diye sordu.

— İyilik.

— Cemil'i mahkemeye vermişsin.

— Evet.

— İyi yaptın. Ben şahidim unutma. Sana yaptığını bir bir anlatacağım.

Konuşurken Ahmet sokuldu yanlarına:

— Başarılar arkadaşım, dedi, Cemil bir zaman önce bana da ayni şekilde davrandı.

— Sen ne yaptın?

— Hiç. Büyük balık küçük balığı yutar diye sustum.

— Sen balık değilsin ki. Onu sardalyalar düşünsün.

— Çok güzel söyledin, dedi yanlarına sokulan, Fuat. İçimizden birinin çıkıp hak araması güzel bir şey.

— Bu işler yalnız olmaz, dedi, Nuri.

— Ne yapalım?

— Sendikaya girelim.

— Girelim. İyi olur. Sen git konuş onlarla.

— Sen bu işlerden anlıyor muşsun. Sendikalılaşırsak iyi olur.

— Seni temsilci yapalım.

Sonra diğerleri geldi. Onu yalnız bırakmayacaklarını söylüyorlardı. Ondan kaçmalarının nedeni var-

dı. Sinseydi, karşılaştığı haksızlığa karşı komasaydı onunla konuşmayacaklardı belki de? Çaresi yoktu artık, mademki çıkış yapılmıştı. Grevden, sendikalılaşmadan önce mürettiplerin kurşundan zehirlenmeleri olayı büyümüş, hak aramasını bilenler, biraz daha yürekliler, işçilerin başlarına geçmişlerdi. Toplu sözleşme nedeniyle greve gitmek zorunda kalmışlar, sonra da olanlar olmuştu.

Nuri gülümsedi, bir sigara yaktı:

— Tıpkı grevden önceki gibi, dedi.

— Ne diyorsun? diye sordu biri?

— Hiç.

— Teklifimizi kabul ediyor musun?

— Siz benimle olduktan sonra elbette.

— Yaşa sen Nuri.

İşçiler dağıldılar.

■

NURİ dalmış gitmişti işine, harıl harıl çalışıyordu. Biri elini omuzuna koyunca döndü, baktı: Sülo... Sanki karşılaştığı her yerde kötü kötü bakarak, ağzının içinden söven o değildi. Yılışık yılışık gülüyordu: aralarında hiç bir şey geçmemişçesine sordu:

— N'aber Nuricim?

— Niye soruyorsun?

— Arkadaş değil miyiz?

— Arkadaş olduğumuzu şimdi mi hatırladın?

— Sen beni yanlış anlıyorsun.

Nuri cevap vermedi, döndü, işiyle meşgul olmaya başladı. Sülo gitmiyor, başucunda dikilip duruyordu:

«Gene bir hergelelik düşünüyor olmalı, bakalım ne olacak?»

Yaptıkları unutulacak gibi değildi. Pis, iğrenç şeyler. Onunla konuşmak, karşılaşmak bile hoşuna gitmiyordu. Yakasına yapışmak, gırtlağını sıkmak, boğ-

mak istiyordu. Eğer çok eski bir arkadaşı ve ona bu işi bulan kişi olmasaydı, çoluk çocuğunu düşünmeseydi, her şeyi göze alır, hemen kapışırdı. Patlatırdı tokadı suratına. Sülo'nun yaptığı münasebetsizlikleri kaç kere Yağtulumu'na anlatmıştı yana yıkıla. O da sabırlı olmasını öğütlüyordu her seferinde. İşler düzelecekti. İyi ama ne zaman? İyice biliyordu, ona kötülük yapmak isteyenlerden biri Sülo'ydu. Yakınlaşmaya kalkmak istemesinin nedenini düşündü. Sülo, cebinden bir sigara paketi çıkarmıştı. Bir tane kendisi yaktı, bir tane de zorla Nuri'nin eline sıkıştırdı.

«Belki de yaptıklarından utanmıştır! Eski arkadaş olduğumuzu hatırlamıştır!» diye düşündü, Nuri. Kazandaki kâğıt değiştirme işlemine devam etti.

— Seninle konuşmak istiyorum. Biraz bırak işi, dedi, Sülo.

— Ne konuşacaksın benimle? İş çok acele.

— Otur, aldırma.

— Oturmam. İşim var, biliyorsun. Görürlerse...

— İşe boş ver dedik ya. Kimse bir şey demez. Seninle çok önemli bir şey konuşacağım.

— Ne gibi önemli bir şey?

İçinde bir ateş yandı köz gibi. O iş için, mahkeme için olacaktı herhalde konuşacakları? Cemil yaptıklarından utanmış, aralarını bulması için Sülo'yu görevlendirmişti. Belki de sendika meselesi için bir şeyler soracaktı? Makinadan inip, makinanın yan tahtasına oturdu:

— Konuş bakalım, dedi.

— Bir teklifim var.

— Söyle bakalım.

— Bu akşam içelim.

Nuri bir an baktı, göz kırptı:

— Hayrola! Bayram değil, seyran değil eniştem beni niçin öptü?

— Sen benim çocukluk arkadaşımsın. İçimden öyle geldi. Üstelik seninle konuşacaklarım da var.

— Öyle mi!

— Öyle ya. Basımevine girerken sana ne kadar yardım ettiğimi ne çabuk unuttun?

— Unutmadım.

«Ama bana söylemediğini komadın,» diyecekti, Nuri. Vaz geçti. Onun anlatacaklarını merak etmeye başlamıştı. «Basılsın diye gönderdiğin sayfaları döktün, sonra da olduğu gibi bağladın. Farkında olmasaydım halim ne olurdu? Şahit olmak isteyen arkadaşlarıma yapmadığını komadın, Cemil'in lehine çevirmek için onlara neler söyledin?» diye düşündü, Nuri. Yapılan kötülükleri bütün açıklığıyla hatırlıyordu.

— Ne söyleyeceksen burada söyle, diye diretti. Nuri. Çöktüğü yerden ayağa kalktı.

— Mahkemeden vaz geç.

— Niçin vaz geçeyim?

— Öyle işte. Vaz geç. Sen benim dediğimi dinle. Ben sana o kadar söylüyorum. Sonra pişman olursun. Sen o adamla uğraşamazsın.

— Gelsin, özür dilesin vaz geçeyim.

— Ay, koskoca şef bir de senin ayağına mı gelecek?

— O da dokuz aylık ben de. Gelse ne olur!

— Yakında kıçına tekmeyi yersin.

— Plavdan dönenin kaşığı kırılsın.

— İşçileri kışkırtmışsın. Sendikaya girecekmişsiniz.

— Evet.

— Biz senin çevirdiğin fırıldakları biliyoruz oğlum. Burada kimseyi kandıramazsın.

— Ben kimseyi kandırmış değilim.

Nuri elindeki sigarayı yere attı, öfkeyle ayağının altında ezdi.

— Ben senin solcu olduğunu bilseydim buraya adımını attırmazdım.

— Beni tehdit etmeye mi geldin?

Yağtulumu, aralarında kötü bir şeylerin geçtiği-

ni anlamış olmalı ki koşup geldi. Onu gören Sülo hemen çekilip gitti daha fazla bir şey demeden.

Sonra Kenan koştu yanlarına.

Nuri aralarında geçenleri anlattı.

Kenan birdenbire köpürdü:

— Onun davetini kabul etmemekle iyi etmişsin. Demek seni tehdit etti alçak, ha! Aldırma sen. Ben onun icabına bakarım. Bir daha da sana hiç bir şey yapamaz. Keşke daha önceden haberim olsaydı. İki şahitle adamı içeri attırırım. Sana solcu diyor ha! Ben de solcuyum. Aklı başında herkes solcu bugün. Memleketin kurtuluşu onda. İçimizde bunun gibi mikroplar olmasa... Satılmış keratalar. Sen kimseye bakma arkadaş. Bana bak. Git, sendikacılarla konuş. Gerekirse birlikte gidelim. Sendikaya da partiye de girelim, hakkımızı da arayalım. Korkma.

— Bütün arkadaşlar senin gibi uyanık olsa, dedi, Nuri.

— Olacak. İster istemez olacak arkadaş. Sen keyfine bak. Ben şu Cemal'in makinasına bir bakayım.

Çekilip gitti.

Yağtulumu onun ardından acı acı gülümsedi:

— İnandın mı söylediklerine? dedi.

— Doğru konuşmuyor mu?

— Hayır. Sen onun ne it olduğunu bilmezsin. Söylediklerine inanma. Sakın onlardan kendini. Hadi şimdi çalış bakalım. Sonra konuşuruz.

Yağtulumu makinasına döndü.

Nuri ne diyeceğini bilemedi. Yeni bir sigara yaktı. Sinirden titreyen elleriyle kazan kâğıdını değiştirirken:

— İçimizde böyle bozuk adamlar olmasaydı grevi kaybetmezdik, dedi. İşini sürdürdü.

Kenan'ın dudaklarının ucunda sinsi bir gülüşle yukarıya çıktığını görmedi.

KENAN doğrudan doğruya Sülo'nun yanına gitti. Sülo, onu görünce bağladığı sayfayı bıraktı:

— Hayrola, yüzün gülüyor, dedi.

— Güler elbete.

— İşler umduğundan da iyi gidince...

Kenan eğildi, kimsenin duymasını istemediği bir şekilde:

— Düş çocuğun yakasından, dedi.

— Hangi çocuğun?

— Nuri'nin.

Sülo şaştı, baktı kaldı Kenan'ın suratına:

— Yanlış duymadım değil mi? Nuri'nin yakasından mı düşeyim?

— Evet.

— Neden o?

— Neden olacak' Cemil'le takıştı. Onu mahkemeye verdi.

— Daha iyi ya. Defolup gider.

— Kazın ayağı bildiğin gibi değil. Nasıl olsa burada tutunamaz ama gittiği yerde de mikrobunu saçar. Elimizden kurtulmuş olur. Halbuki benim tuzağıma düşünce... Cemil bey, sen, ben, müdür ve daha bir kaç arkadaş var solcu düşmanı...

— Arkadaşları onu temsilci yapacaklarmış!

— Daha iyi ya. Sendikaya da gireriz. Şimdilik Nuri'nin tarafını tutar görünmemiz lâzım. Anladın mı kurduğum planı? Nerede sende o kafa.

Sülo güldü:

— O kadarını düşünüz canım. Sen şef olursun.

— Sen de başmürettip.

— Yaşa be. Sen şeytana bile papucu ters giydirirsin.

Yüzüne bir mutluluk ifadesi belirdi.

— Sen de az hergele değilsin hani!

— Şimdi ben ilkin Cemil bey'le, sonra da müdürle bu meseleyi konuşayım. Durumu onlara anlatayım.

— İyi olur. Ben de aramızı düzeltme yoluna bakayım. Pis solcu anlasın dünyanın kaç bucak olduğunu.

Kenan, Sülo'nun elini sıktı, Cemil bey'in yazıhanesinden yana yürüdü.

■

KARISI Nuri'nin yanına çekine çekine yaklaştı. Baktı; kocasının gözlerindeki dalgınlık koyu bir çamur gibiydi. Söyleyeceklerinden vaz geçer gibi oldu. Belki de ilk defa söyleyeceği sözden çekiniyordu. Nuri'nin rengi sapsarıydı. Doğru dürüst yemek bile yememişti. Birileri gene bir kötülük etmişti anlaşılan? O kadar yıllık kocasıydı halinden anlamaz değildi ya. Ne istiyorlardı onlardan? Kocası hiç bir şeye karışmıyordu işte. Ne sendikal hareketlere, ne yürüyüşlere, ne mitinglere... Grevden sonra ürkmüştü iyiden iyiye. Eski ataklığı kalmamış gibiydi. Haksız değildi. Çok kötü şeyler yapmışlardı kocasına. Sıkıntısının nedenini soracağı sırada Nuri başını kaldırdı, baktı, gülümsemeye çalıştı,

— Hasta mısın?

— Hayır.

Kocasının ayaklarının dibine çökerken:

— Eskiden bana derdini anlatırdın, dedi.

— Evet. Yaptıklarım doğru mu diye düşünüyorum. Kararsızım.

— Ne yaptın?

Kocası cevap vermedi, bir sigara yaktı. Belki de duymadı!

Anlaşılan kocasının işleri iyi gitmiyordu gene. Zaten bu güne kadar yüzleri pek gülmemişti. Bu gidişle güleceği de yoktu. Kocasını bilirdi, bu sessizliğin ardından mutlaka bir patlama beklemeliydi. Sessiz, hiç bir şeye karışmayan birini görmesinler, hemen dalı-

na binerlerdi. Sesini çıkarmadın mı, karşı komadın mı ezerler insanı. O halde sana biri bir tekme mi vurdu, sen de ona yapıştıracaksın tekmeyi. «Biri sana bir tokat atarsa sen öteki yanağını uzat.» diyen Nasıralı ömründe hiç dayak yememiş olmalı. Yaşamak istiyorsan mücadeleden vaz geçmeyeceksin. Dişe diş. «Büyük balık küçük balığı yutar.» diyenler insanın balık olmadığını unutanlardır. Ekmek aslanın ağzında, biz ekmeği kazanmak için aslanın ağzından düşecek ya da artacak parçayı bekleyecek yerde aslanın ağzına lokmayı kaptırmamaya bakmalıyız. O zaman aslan ekmeği ağzına almaktan vaz geçer. Başına gelecekleri bildiği için korkar. Grevin başarısızlığa uğramasının nedeni gereği kadar dayanışmanın güçlü olmamasıydı ona göre. Kocasının bezgin, yorgun, karamsar durumunu görünce söyleyeceklerinden vaz geçti. Saçlarını okşadı. Kocası başını kaldırdı:

— Sen nasılsın? diye sordu.

İyiyim.

— Bebek ne alemde?

— Arada sırada karnımı tekmeliyor.

Nuri gülümsemeye çalıştı. Bir sigara yaktı. Karısına baktı tekrardan. Oldukça zayıflamıştı. Üzüntü, gebelik, çalışmak ona yaramamıştı. Birkaç kuruş biriktirmişlerdi ama hepsi o kadar işte.

Kadın da dalıp dalıp gidiyordu Nuri de. İkisi de söze karşısındakinin başlamasını bekliyor gibiydi.

— Senin benden sakladığın bir derdin var.

— Yok.

— Saklama benden.

— Sen saklama. Senin bir derdin var. O kadar yıllık karımsın. Anlamaz mıyım sanıyorsun.

— Anlarsın elbette ama ilkin sen anlat. Sonra ben söylerim.

— Benimkini biliyorsun. Bugün Sülo beni tehdit etti. Maksatları kavga çıkartıp işime son verdirmek.

Grev meselesindeki numaraları biliyorsun.

— Biliyorum.

— Arkadaşlar boş ver falan diyorlar ama dayanamıyorum.

— .....

— Bir kişi değiller ki... Sülo, Cemil, müdür, Kenan...

Kadın ürperdi. Kocasına acıdı.

— Arkadan vurmaya çalışıyorlar. Üstelik Sülo benim çocukluk arkadaşımdı. Anlatmıştım sana. Kasaların ardından beraber sokağa bakar, sokakta oynayan çocukları gördükçe kudururduk. İşten kaçmak için çareler ararlık. Ne kadar severdi beni. Şimdi baş düşmanı ben oldum. Beni çıldırtmak istiyor. Bütün suçum solcu olmak.

— Onlarla bir daha konuşsan...

Nuri acı acı güldü:

— Bırak pis herifleri, dedi.

Nuri, başını önüne eğdi. Gözleri buğuluydu. Karısı, o başını önüne eğmeden önce görmüştü: «Dayanamayacağım,» dediği halde durumun kötülüğünü, sinirlerinin bozulduğunu anlıyordu. Nuri bir çılgınlık yapmak üzereydi. Belki de bir onulmaz bunalıma tutulacaktı. Bu tür sinir boşalmalarının ne zaman başlayacağı, ne gibi bir sonuçla biteceği hiç belli olmazdı. Birdenbire başına umulmadık işler açabilirdi. Ne kadar dayanabilecekti? Olayları anlatırken dişleri gıcırdıyor, öfkesinden mosmor kesiliyordu.

— Pisler!

«Bana yapın bakalım kocama yaptıklarınızı da ağzınızın payını vereyim.» dedi içinden. Titredi. Düşmanları karşısındaymışçasına öç almak istedi. Yakasına yapışırdı. Enini sonunu düşünemiyordu bazan. Grevde bir dişi kaplan kesilmişti. Kocasının en büyük yardımcısı oydu. Öteki işçilerin eşlerini de yüreklendirmeye çalışmıştı. Ne yaptığının farkında olmadan

başörtüsünü başına koydu. Mantosunu giydi. Ayakkabılarını ararken Nuri sordu:

— Nereye karıcığım?

— Gidip onlarla konuşacağım. Gerekirse kafalarını yaracağım. Ne istiyorlarmış senden? Sana yaptıklarını bana da yapsınlar da bakalım.

Nuri istemeye istemeye gülümsedi:

— Dediklerini yapacağına güvenim var, dedi. Ama şimdi hepsi evinde. Kimi bulacaksın da konuşacaksın! Otur oturduğun yerde. Birlikte greve gittiğimiz, yürüyüşlere, mitinglere katıldığımız arkadaşlar bu pısırık durumu görseler dünyada inanmazlar.

Kadın hırsından ağlamaya başladı:

— Yakında çocuğumuz olacak, dedi.

— Zaten hep onu düşündüm, onun için sabrettim.

— Dert bir değil ki.

Merakla baktı karısının yüzüne.

— Kardeşin geliyor.

— Sahi mi?

— Evet. İşleri bozulmuş. Bugün mektup aldım. Çarşamba günü bizi Haydarpaşa'da bekleyin, diye yazıyorlar. Durumları çok fenaymış. Baban da oldukça hastaymış.

— Kambur kambur üstüne desene...

Karısı sesini çıkarmadı.

Nuri'nin avazı çıktığı kadar bağırmak geçti içinden. Belâlı bir öfke patlamak üzereydi. Boğulacağını sandı. Tükürüğü kurudu boğazında. Babası hastaymış, kardeşi boştaymış. Onlar da gelecekler ve bu odaya sığınmaya çalışacaklardı. Çocuklar, gelin, sekseninde, öksürüklü, herşeye karışan, durmadan huzursuzluk çıkaran babası, işsiz kardeşi... Canından bezmek üzere olan kendi karısı... Bu hay huy içinde doğacak çocukları hayattan ne bekleyebilirdi? Bu kadar boğazın arasında yeni açılmış, gibi görünmeyen bir kuyuydu gelecekleri. Elinde, avucunda olsa böylesine

karamsar olur muydu hiç! Kocaman bir ev tutar, babasını bir köşeye oturtur, torunlarıyla güzel günler geçirmesine yardımcı olmaya çalışırdı.

— Sana bir şey diyeyim mi?

— De.

— Sendikalılaşmak ve beni temsilci yapmak istiyor arkadaşlar. Sen ne dersin? Git, konuş sendikacılarla diyorlar...

Karısı gülümsedi:

— İşte bu güzel, dedi.

— Sahi mi söylüyorsun?

Nuri bir solukta her şeyi anlattı:

— Ne dersin? Onu düşünüyordum demin.

— Arkadaşlarına güveniyorsan...

— Bazılarına evet.

— .....

— Grev...

Karısı sözü ağzına tıkadı:

— Gerekirse grev de yap.

— Sonuç gene olumsuz biterse?

— Bitsin.

— Siz, çocuk?

— Sen bizi düşünme.

— Ne biçim konuşuyorsun?

— Ben işçi karısıyım. Düşündüm taşındım. Bizim için en olumlu hareket direnmek, hakkımızı aramak.

— Eskiden hiç bir şeye karışma diyordun...

— Evet ama düşününce haksız olduğumu anladım.

Nuri sarıldı, karısını alnından öptü.

■

GÜÇLÜ BİR şekilde işe başlamıştı. Biri elini omuzuna koydu. Ardına dönünce, Yağtulumu'nun geniş yüzüne yayılmış gülümsemeyi görünce sevinçle selâmladı onu.

— Merhaba Nuri, dedi, Yağtulumu.

— Merhaba ustacığım.

— Seni neşeli görüyorum.

Nuri daha çok gülümsedi.

— Seni daha çok neşelendirecek şeyler söyleyeceğim.

— Sağol usta. Hayrola?

— Arkadaşlarının hepsi seninle beraber. Konuştum onlarla. Hatta Sülo bile seni destekliyor. Bundan sonra karşılaştıkları bütün haksızlıklarla sen uğraşacaksın. Biliyorlar senin eski bir sendikacı olduğunu. Anlattım onlara. Herhale petkan sıkıdır. Artık kaçmazsın. Bu öğlen sendikaya gidiyoruz. Konuşacağız. Hazır ol. Bir takım adamlar kızacak ama ne yapalım...

— Ben hazırım.

— Çok iyi.

— Karım da dayanmamı, olumlu çalışmalar yapmamı istiyor. Bizi düşünme diyor.

— İyi demiş karın. Bir işçinin karısı da kocası gibi yürekli olmalı. Ben yapamadım ama sen dayanmalısın. Göreyim seni.

Kocaman elini uzattı. Nuri bu dost, sımsıcak eli sıkarken damarlarındaki kanın hızlandığını duydu:

— Sen çok iyisin usta.

— Mülâhazat hanesini açık bırak.

Gülümsediler.

Nuri çevresine baktı ilk görüyormuşçasına. Yeni, hoş bir fıkra dinlemişçesine neşe tufanına tutuldu. Bir dağı gösterip, şunu şuradan şuraya aktar deseler aktarırdı. İçindeki güç kımıl kımıldı. Kabarmış, büyümüş, soylulaşmıştı.

Yağtulumu okşadı omuzunu, gülümsedi yeniden:

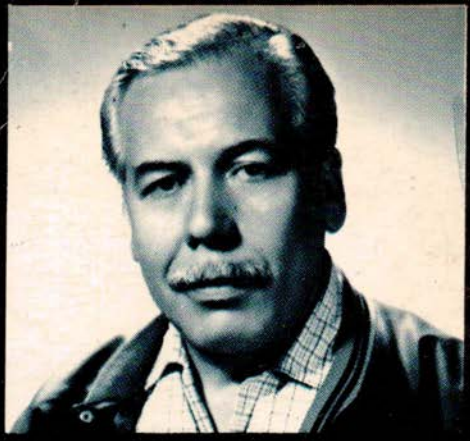
— Dışarda kar başladı, dedi, bak.

— İsterse tufan olsun.

Nuri yeni bir güçle arkadaşlarından yana baktı, sonra pencerelere gitti gözleri...

BİTTİ

ÇAĞDAŞ
TÜRK
YAZARLARI
9

hakkı özkan

Birinci Dünya Savaşı Balkanlarda patlayınca ailem hoyrat bir el tarafından koparılan bir tespih gibi dağılmış, ne mal kalmış ne de mülk ve anayurda gelip yerleşmiş. Anamla babam burada tanışıp evlenmişler. Ben, 1926 yılında Bursa'da dünyaya gelmişim. Çok küçükken hayata atıldım, bu arada okula da gittim ve gene alimdeki bir dağılma yüzünden öğrenimi yarıda bırakmak zorunda kaldım. Çeşitli işlere girip çıktıktan sonra basın teknisyeni oldum. Yıllardan beri bu işteyim... Ve yazarlığın çoğunlukla ikinci iş olduğu ülkemizde kötü koşullar yüzünden ben de yazma işimi olağanüstü bir çalışmayla sürdürüyorum.

1950 de ömrü çok kısa olan haftalık bir dergi çıkardım bir arkadaşımla, böylelikle basın hayatına katıldım, sonra da fazla dergi ve gazetede çeşitli türde yazılarım yayınlandı. Çeşitli yayınevlerince yayınlanmış 30 kitabım var. Milliyet Yayınları çocuk dizisinde dört kitabım yayınlandı. Beşinci kitabım Grevden Sonra. Gerçekçi açıdan ele alınmış, güncel olayları ele alan bir romanım bu. Ne kadar tehlikeli bir konu olduğunu her halde takdir edersiniz.

20 Lira